

ÜN İSPARTA HALKEVİ MECMUASI

YILDÖNÜMÜ MÜNASEBETİLE :

23 N İ S A N

NÂZİM ÖRENSUN.

Bu millet; yedi asırdanberi, tarihine hizmeti, ödevlerinin en üst başında bulan bir beşer hâmisî, bir insanlık enmuzeci, bir fazilet timsali ve bir adalet mizancıdır. Bugün, devletini kurduğu tarihin yedinci asrını yaşıyor. İlk günlerinden bu saatlarına kadar yaşadığı bu uzun ve âdeta hududsuz yıllar içinde onunla uzaktan yakından temas etmemiş yer yüzünde tek millet kalmamıştır. Bütün bir dünya tarihini hazırlayan milletler; onu, hep birer vesile ile kendi hayatları içinde bulmuşlardır. Mağluplara, biçarelere, masumlara, yurdsuz ve başsız kalmış zavalılara rehakâr elini uzatan bu büyük millet; faziletli iradesiyle, yetiştirici kudretiyle nice devletler kurdu, nice yurtlar bağısladı, nice taç ve tahtlar yarattı, nice istiklâller verdi, nice tarihler kurtardı ve nice milletler türetti...

Üç büyük ve eski kara kıtası içinde yedi asrın düne malolan çerçevesinde

herhangi bir veçhile onun lûtfuua mazhar olmamış olmak ve en aşağı hayat kurtarıcılığını görmek minnetini taşımamış bulunmak suretiyle kendisini tanımayan bir tek millet var mıdır acaba?..

Avrupa milletlerinin hangileri onu; bütün lûtuf ve himmetleriyle tarihleriün, içlerini burkan veya heyecanlandıran sahifeleri içlerinde bulmazlar?.. Balkan devletlerinin hangileri onun übüvvetini inkâr edebilirler?.. Kulzemden Atlasa kadar uzanan bir mihverin şimalini kaplayan koca bir Afrikada, Akdenizi boylu boyunca saran kardeş ve dindaş milletler arasında onun adını anarken heyecandan kalbi boğazına tıkmıyacak tek ferde malik birini göstermek mümkün müdür? Koca Asyanın şarkını dolduran kavimler arasında ondan manen ve maddeten faydalanmamış olanına, kanının içinde Türk nimetinin hayat verdiği küreyvata ve bunun ödenmez nimetlerine sahip olmasına tesadüf olunabileceğini tasavvur

etmek kabil midir?

Hey koca dünya!.. Koca dünya diyorum, çünkü o, mefruz mihveri üzerinde değil, döndüğü mihveri hakikisini teşkil eden milletlerin hangisinin hayatında Türkün âlicenaplığını görmemek kabil-dir ki, nimetnaşinaslık, nankörlük gibi bir mukabele ile karşılaşmış olmakta haklı görülsün. Hiçbir millet "İyilik et, denize at., fehvasını haiz olduğu yüksek tolerans kıymetleriyle ufsini hayallere sığmayan en acı misallerile Türk kadar terbiye edebilmiş ve olgunlaştırabilmiş değildir. Bu, Türkü ezelden başlayıp ebediyete kadar gidecek olan ve bütün hususiyetleriyle yalnız Türke has kalacak buluan hasletlerindedir.

Kim derdi ki, Türk; birer baba katili olacak olanların pususuna içten ve dıştan düşecek ve pek hainane hazırlanmış çok feci bir dramın plânlarını kırba edilmek tasavvurları içine sokulacaktır?. İşte bu asil ve yeryüzünün fazilet hocası olan bu büyük Millet, kim derdi ki, yer yüzünde bir kısmı eski ve onnn tarafından işlenmiş ve pek çoğn yeui ve gene onun tarafından bağışlanmış tarihlere malik olan milletlere istiklâllerini bağışlamak gibi büyüklükler göstermişken kendi istiklâlini elinden almak istiyeceler?. Ne acı bir tezat değil mi?.. İstiklâlleri himaye etmiş bir milletin istiklâline el mi uzatılır hiç?.. Buna, belki; hayır belki değil, fakat mutlak, bu caniyane

hakikatlere yol açmış bulunanların bile mantıkları hayır der... Maalesef dost ve düşman, şuura sahip bütün mantıkların hudutlarına girmiyen bu hadise, bir hakikat olmuş ve bu baba katili cinayetin-in ikâma 1918 de nimet didelerle evladlar tarafından karar verilmişti!..

Fakat Türk; yeryüzünde kenisinden daha eski bir varlığa, daha eski bir medeniyete, daha eski bir kıymete sahip olmıyan bu hadnaşinas saldırcılara istiklâlinin huccetini bazusunuu zoru ile kabul ettirmek kararını veren bu büyük Millet; yalnız o kendi tarihî ve cumhurî kudret ve meziyetleriyle hareket etmiş olmak emelile 23 Nisan 1920 de Türkiye Büyük Millet Meclisini Ankarada açtı ve keudisine baş olarak eşsiz rehberini, büyük Kumandan Atatürk'ünü seçti.

Bugünden sonra her gelen saat Büyük Millet Meclisi için bir yıl kadar kıymete değer mahiyette idi. Her güne bir yılın içinde başarılabilecek işler sığdırıldı. O, susamışlara istiklâllerini verirken kendi istiklâliue indirilmek istenilen ihanetleri emsalsiz toleransı ile hem kahretti, hem de izale etti. İşte 23 Nisan 1920 Türk milletinin böylece istiklâl beratını hazırladığı gün oldu. Oğünden bngüne kadar 18 yıl geçti. gene, hey koca dünya, diyorum!.. Acaba, Türkün bu 18 yıllık azminin, senin mütelevvin yüzünde husule getirdiği kızartıyı duyabilecek kadar insanî hislere yer verebildin mi?..

Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar

II

FEHMI AKSU

Yılanlı Hacı Musanın (1183 H.) den itibaren ölümüne kadar geçen beş senelik hayat safhalarını aydınlatacak kayıtlara rastlamadım. Ancak aşağıdaki (6, 7) numaralı vesikaların yardımıyla ölüm tarihini takribi olarak tesbit etmek mümkün olacaktır :

6 — “.... adedi ağnam Hamit mukataasının bin yedi yüz onyedi buçuk kuruş ve elli sekiz akça malin ziyade zabta muharrem guresinde olup nısıf hissasına malikâne mutasarrıfı olan dergâhı muallâm kapucu başısı Musa fevt olmakla hissası mahlûlünden beyennas def'atle müzayede ve rağbet inkıtından sonra onbin beşyüz kuruş muaccele ile işbu rafii tevkii refiüştanı hakamı kıdvetülfezail vel'akran Mustafa zide kadrehi üzerine karar kılınup... ilâ,, tarihi: 13 Safer 1189 [15]

7 — “... Bundan akdem asitanei saadetimde vefat eden yılanlı Musanın mukataatı miriye ve mevaddı saireden canibi miriye elli bin kuruş mikdarı zimmeti zuhur ve deraliyemde sakin olduğu hauesinde mevcut bulunan eşyası şey'i kalil oldığına binaen müteveffayı mumaileyhin gerek vilâyette ve gerek sair ol havalilerde bulunan nükud ve eşya ve emval ve hayvanat ve zimemat ve sair muhallelfatının canibi miriden marifeti şer'le tahrir.... ve defteri muhallelfatının deraliyeme tisyarı.... ve mumaileyhin düyunı vefiresi

[15] Isparta şer'i mahkeme sicilleri defteri: 2 sahife: 59.

olmağla [16]... ilâ,,

Tarihi: Rebiülevvel 1189 [17]

* * *

Sicil kayıtlarında; Musanın oğullarına, ölümünden takriben onbeş ay önce tesadüf ediyoruz. Zilkade 1187 tarihli bir fermanla, Hamid mutasarrıfı Ahmet paşaya:

“.... Eğridir sakinlerinden Yılanlı Musanın oğlu Mehmedin bazı sual ve cevap (için) asitanei saadetime gelmesi iktiza eylediğine binaen âcilen mübaşire teslimen gönderilmesi... [18], emir edilmiştir. Bu tarihte Anadolu valisi, Ruscukda serasker bulunan vezir Gazi Hasan paşa idi [19] Hamid mütesellimliğinde “Elhac Ali ağa,, bulunuyordu [20] Osmanlı - Rus harbinin sonunda [*]

[*] Evahiri şaban-ı 1188 (Milâdî 1774) tarihli bir fermanla: “... Devleti aliye ile Rusyalı arasında münakit musalehanın tasdiknameleri şurutunda gerek inas ve gerek zükür cinsinden olan esirleri iki devletin arazilerinde iradetleriyle islâm olmuş veya tanassur etmiş olanlardan masdasının ve bütün diğer devletler tebalarından olanların hiç bir ücret almadan azat ve istirdat ve teslim olunmaları...” ve “... Bu esirlerin bedelleri beheri 100 kuruş canibi miriden ödenmesi...” yazılıdır.

[16] Yine bir ferman üzerine Anadolu Valisi Abdi paşa tarafından yazılan 8 Cemaziel-evvel 1189 tarihli bir buyrultuda: [... Asitanei aliyyede eceli mevudile ölen Yılanlı Hacı Musa ağasının canibi miriye olan] bir çok borcundan dolayı her nesi varsa defter edilmesi eskiden bildirilmiş isede evlât ve eytâmına merhameten, sabit olan borçlarını eda etmek şartile diğer nükud vesair eşyasının çocuklarına terk ve teslim edilmesi emredilmiştir. [defter 2, sahife 76] Abdi paşanın Yılanlı oğullarını himaye ettiği şüphesizdir. Bunda Abdi paşanın şahsî karakterinin ve bu sülâlezin, sara-

Anadolu valiliğine tayin (8 Recep 1188) edilen [21] Abdi paşa, muhitte, dörder, beşeryüz kişilik kafiler halinde dolaşan kaçakların, levendlerin, kapusuzların ihlâl ettikleri asayiş iade maksadıyla devre çıkmış ve (Zilkade 1188) tarihinde Ispartaya da gelmişti. Burada, Ispartanın zahire bahasının tahsilini 7 Zilhicce 1188 tarihli bir buyrultu ile "Kapucu başlarından yılanlı hacı Musa ağa zade esseyid Mehmet ağaya," vermiştir. [22]

Abdi Paşanın serveti, kapu halkı ve maiyeti kuvvetli idi. Saray ve muhit kendinden çekinirdi [**] onun, 29 Recep 1189 tarihinde [23] askerî bir vazife ile Bağdat tarafına hareketi; çevrede huzursuzluk unsurlarının yeniden belirmelerine fırsat verdi. Anadoluya hassa valisi tayin edilen Dağıstanlı Vezir Ali paşaya [***] Zilhicce - 1189 tarihli bir fermanla: Harbde daima yüz geviren ve halka zulmeden ve katillerine fetva bulunan levendlerin, kapusuzların yakalanarak heman öldürülmeleri emredilmiştir. [24]

- yın himayesindeki çelik paşalarla olan karabetinin tesiri olduğu düşünülebilir.
- [17] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter 2 S. 62
 [18] " " " " " 2 S. 3
 [19] " " " " " 2 " 3
 [20] " " " " " 2 " 4
 [21] " " " " " 2 " 34
 [22] " " " " " 2 " 45
 [23] Isparta Şeri mahkeme sicilleri defter: 2 sahife 93/97 ve tarihi cevdet Cilt: 2 S. 57
 [24] Isparta Şeri mahkeme sicilleri defter: 2 sahife: 103 / 104 / 105
 [**] Ispartada bir cami yaptıran ve içinde güzel yazıları bulunan ve muhitin idari tarihinde yer almış bulunan Abdi paşanın bir kaç defa vucudunun izalesi düşünülmüş fakat malını nefesine siper etmiştir. [Cevdet tarihi: Cilt 4] hakkında bol me hazlar bulunan bu Valinin hiç olmazsa muhit tarihile ilgili olan hayatı üzerinde bir etüt hazırlanması faydalı olur.
 [***] Sicilli Osmanî, cilt: 3 sahife: 547 yede bakınız.

Bu karışıklık arasında hassa si'âh-şorlarından genç Mehmet Paşa zade mîr İbrahim "Müştereken berveçhi malikâne mutasarrıf olduğu sülüs hissa Hamid mukataası karyeleri ve riayalarını iğva ve tahrik ve mukataanın nizamına hâle verdiklerinden,, bahsile Yılanî oğulları Mehmet ve Mustafayı merkeze şikâyet etmiş isede yine bu malikâne mutasarrıflığına hissadar ve yılanlı oğullarıyla akraba bulunan Hamid mutasarrıfı çelik zade Ahmet paşa, göçebe ve çakal taifesi üzerine hareketinde, "Dayı zademiz,, dediği Mustafayı [25] kendisine vekil bırakmıştır. [26]

Ali Paşa Şaban - 1190 tarihinde Diyarıbelkir Seraskerliğine ve yerine de sabık Karaman valisi (Boşnak) Abdullah paşa Anadolu valiliğine tayin edildi [29] Abdullah paşa Muharrem - 1191 yılında Yılanî zade Mustafayı, cizye tabsilâtına memur etti. [28]

Yılanlı sülâlesinden olup; (Safer - 1191) de Hamid binbaşısı olarak [29] gördüğümüz bu Mustafa ağa ile (Safer 1192) de Hamid mütesellimi olarak rastladığımız [30] esseyd Mehmet ağasının ve İsmail ile Hasanın ve diğerlerinin hayatlarını aşağıdaki vesikalardan takip edebiliriz.

8 — "Aydın valisi Abdullah paşa

- [25] Eğridir mezarlıklarının henüz tamamen tahrip edilmediği 1933 - 1934 yıllarında tetkikat yapan Neşet Köseanin notları; Yılanlı oğullarının silsilesini sıhhatle tesbite yarıy cak değerdedir. Bu gün' mezkûr mezarlıklardan eser kalmamıştır. O notların neğrini, mu maileyhin Ün okuyucularına olan vâdini hatırlatarak, bilhassa kültür severliğinden beklemekteyiz
 [26] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter 2 S. 96
 [27] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter 2 sahife 124/127 ve sicilli osmani cilt 3 S. 387
 [28] Isparta şeri mahkeme sicilleri Df. 2 S. 134
 [29] " " " " " 2 " 142
 [30] " " " " " 8 " 51

hazretlerinin bafermanı âli tayin buyurulan kapuçular kethüdası asker sürücüsü için bu tarafa geldikte gerek konak masarısı ve gerek atbaha saadetli Binbaşı Mustafa ağa yedile verilen yalnız 310 kuruştur. İşbu mahalle kaydolundu., kuruş 310 [31]

9 — "Yılanlı zade Binbaşı Mustafa ağa bafermanı âli 4000 asker ile Abdi paşa hazretlerinin maiyyetine tayin olunup sancakdan asker bedeline verilen akçadan Isparta kazasının sehimine isabet eden yalnız 1000 kuruştur. Bu mahalle kaydolundu., Kuruş 1000 [32]

10 — "...Mirimîranı kiramdan berveçhi malikâne Hamit sancağı Mutasarrıfı .. ve livai mezburde vaki kuzat .. ve kitvetül emacit velâyan yılanlı Musa zade Mustafa zidemecde ve mefahirül emsil velakran livai mezbur havalisinde zikri ati aşair boybeyleri ve ihtiyarları zide kadrehüm tevkii refii bümayun vasıl olcak malûm olaki sen ki yılanlı Musa zade mumaileyh sin 4000 neferi güzide ve müntehap asker tedarik ve cemi ve halen Adana valisi olup ve havalisinde serzedei zuhur olan eşkiyanın defi ve tenkillerine tanzimi bilâd ve enhaya memur olan ... vezirim Abdi paşa ... maiyetine varıp reyî ve emrile hareket ve defi tasallütü eşkiya ve tanzif ve tathiri turuk ve enha hususlarına ikdam ve dikkat eylemek habında şerefyaftei sudur olan emri alışanım tarafına vasıl oldukta semina ve etânâ merasimi icra ve eda edip lâkin askeri mezburun tedariki ianete muhtaç olduğundan livai mezbur dahilinde Teke ve Aydın aşairi perakendelerinden ve Aydın yürükânından Kaçar oğlu cemaati ve Horzum cemaati ve Kara hacılı cemaati ve Saçır karalı hacı Halil oğlu cemaati ve Tülü oğlu

cemaati ve Sarı keçili cemaati ve Tırtar cemaati ve Gebiz cemaati ve ışıklı yürük cemaatlerinin darp ve harbe kadirlerinden ve livai mezbur kazalarında cenk erbabı dilâverandan ol mikdar askerin tedarikine ikdam olunmak için emri alışanım sadır olduğu suret berveçhi memuriyet mükemmel asker ile maiyeti müşarünileyhe varıp hidematı padişahanem edeceğin Eğridir kadısının bu defa olan ilâm ve senin tahriratında dere ve işar olunmuş senin ol mikdar asker ile bir saat akdem behemehal maiyeti müşarünileyhe varıp reyile hareket ederek itmamı emri matlubu mezkûre ikdam eylemen muradı padişahanem olduğuna binaen iltimasine müsaadei padişahanem erzani kılınmağın askeri mezburi aşair merkumeden tedarik ve tahrir ve istishap ile acilen müşarünileyh maiyetine vusul ve mukaddema sadır olan emri alışanım mucibince hizmeti memurene kıyam eylemen habında fermanın olmağın ikdamen ve isticalen ve hassaten işbu emri şerifim isdar ile irsal olunmuştur imdi ... alâmeti şerifime itimat kılasın., Tarihi: Evahiri Cumaziyelahir 1191 [33]

[31] Isparta şerî mahkeme sicilleri Df. 8 sahife 9 [Tarihsizdir]

[32] Isparta şerî mahkeme sicilleri Df. 8 sahife 9 [Tarihsizdir]

[33] Isparta şerî mahkeme sicilleri Df. 8 sahife 12; Bu tarihten dört ay sonra yani Zilkade-1191 tarihli bir fermanda; Ruslarla Osmanlılar arasındaki musaliha Rusların Kıyıma tecavüzleriyle ihlâl edilmesinden dolayı İsmail kasabası etrafında ordu tahşidine lüzum basıl olduğundan bahsile Hamid ayanı Yılanlı Musa zade Mustafaya bin nefer süvari tahrir ve cemederek merkezden gönderilen Halilim başbuğluğu altında İsmail sevk etmesi emredilmiştir. Bu sıralarda Anadolu Valiliğinde bulunan Vezir Esseyit Mehmet paşa dahi mükemmel kapısı halkile İbrail kalesi muhafazasına memur edilmiştir. [Muharrem 1192] defter 8 sahife: 36

HAMİDOĞULLARI TARİHİ

(Feleküddin Dündar'ın Halefleri)

II

TAHİR ERDEM

Tarihi kaynaklar; (Dündar Bey) e oğlu (Hızır Bey) in halef olduğunu yazarlarsa da; şimdiye kadar yapılan mahalli tetkiklerde(Hızır Bey)'in hayatı tarihiyesi hakkında hiçbir izle tesadüf edebilmiş değiliz. Vakayii tarihiyenin mazbut olan seyri de, (Dündar Bey) e (Hızır) isminde bir oğlunun halef olabirmesini muhal kılmaktadır. Çünkü; 728 hicret yılında (Demirtaş) ın Mısırta ilticası üzerine meydana çıkarak Antalya'ya eline geçirip karamanlıların teşvikiyle babasının kanını dava için Mısırta giden (İshak Bey); (Demirtaş) ın idamından sonra aynı yılın Zilkadesinde Antalya'ya dönerek tekmiil mülküne sahip olmuştur. (İshak Bey) in Mısırta gidiş ve gelişi çok kısa bir zamana inhisar eder. Sanıldığı gibi (Dündar Bey) in (Hızır Bey) namında (İshak Bey) den önce yerini doldurmuş bir oğlu ve halefi bulunsaydı, babasının kanını dava için onun gitmesi icap ederdi.

Şu halde, tarihlerin verdikleri malûmatta iltibas aramak lâzımgelir:

1 — 932 - 933 Hicret yıllarında Antalya ve Eğridiri ziyaret etmiş bulunan (İbnibatute); (İshak Bey) le muasır olarak Antalya'da Yunüs Beyin oğlu (Hızır Bey) in iktidar mevkiinde bulunduğunu haber vermektedir. (İshak Bey) in Mısırta gidişinde amcasının oğlu (Hızır Bey) in kendisine niyabet etmiş olması çok mümkün ve iktizayı hale daha uygundur. (Yunüs Bey) in

oğlu (Hızır Bey) in aynı yıllarda (İshak Bey) le muasır olarak Antalya'da icrayı hükmetmiş olmasını, (Dündar Bey) e (Hızır) isminde bir oğlunun halef olmuş bulunduğunu tevehhüm ettiren başlıca bir sebep olarak mütalea etmek icap etmektedir.

2 — Eğridirde (Hızır Bey Camisi) nin bulunuşu da iltibasa yer veren başkaca bir sebeptir. Birçok tarihi kaynaklar , bu caminin (Dündar Bey) in oğlu (Hızır Bey) tarafından yaptırılmış bulunduğunu kaydederler. Halbuki; müsbet bir vesikaya istinat etmiyerek (Dündar Bey) in (Hızır Bey) adlı bir oğlunun varlığı kabul edilmiş olsa bile, tesbit edilmiş bulunan vakayii tarihiyyeye göre, birkaç aya münbasır kalması icap eden kısa bir hakimiyet zamanında ve en karışık bir devirde bir camii yaptırılabilmiş olması ihtimalden uzak bir keyfiyettir.

“Ün,ün 37 dinci sayısında (Hızır beycamisi) hakkındaki yazımızla; vaktiyle (Farukuâzam) namını taşıyan (Hızır Bey Camisi) nin Hamidoğullarından II. İlyas zamanında karamanlılarla yapılan harplerde yakılmış bulunduğu vesaika istinaden bildirilmiş, berat kayıtlarına göre caminin ikinci banisi olan (Hızır Bey) in İlyas beyden sonra yaşamış olması icap edeceği istidlâi edilmiş bulunmaktadır.

Mahallinde yaptığımız tarihi tetkiklere göre, Eğridirde tanıdığımız Hızır adlı iki zat vardır. Birisi 815 hicret

tarıhli (Ağacamisi) kitabesinde adı geçen (Hacı Hızır Binkölbey), diğeri de Yazlada imaret ve zaviye tesis eden 833 hicret tarihli vakfiye sahibi (Hacı Hayreddin Hızır bin Abdullah) tır. (Hızır bey camisi) nin ikinci banisinin bunlardan biri olduğuda şüphe edilemez.

Eğridirde Yazlada Askerî pavyonların duvarları arasında bulduğumuz Hanikah kitabesi; (İshak Bey) in şimdiye kadar malûm olmıyan ölüm tarihini hakikata yakın bir şekilde tesbite medar olabilecek değerli bir vesikadır. Kitabe, yekdiğerlerinin mütemmimi olarak iki parça halindedir. Mermer olan parçalardan birinde 2 diğerin ve 3 satır yazı vardır. Hepsi 5 satırdan ibaret bulunan kitabe 0,80 × 0,65 genişliğindedir. İlk satırların genişliği 0,18 × 0,50 müteakip satırlar 0,19 × 0,76 dır. Isparta Halkevi müzesinde mahfuz bulunan bu kitabenin evsafı bu sayıda basılmış bulunan klişesinde görülebilmektedir. Düzgün bir sülûs yazı ile iyi istif edilen kitabede şu yazılar okunmaktadır:

1 — Bismillâhirrahmanirrahim.

2 — Elhamdü lillâhi lihalikil insân.

3 — Errazikul mennan ve sallallahü alâ nebiyyihi Mühammedin ve âlihi.

4 — Ve badü fakat evsa biimareti hazihil hanikahül mübarek elemir.

5 — Elmerhum Mübarizüddin İshak beyyezallahü gurretehu fi sene sitte ve selâsine ve sebamié.

Bu kitabe bize şunları öğretmektedir:

1 — Yazlada yıkılmış bir halde bulunan Hanikehın (İshak Bey) in vasiyeti üzerine ölümünden sonra 736 hicret yılında yapılmıştır.

2 — (İshak Bey 736 hicret yılından önce ölmüştür. Hanikah'ın yapı işlerinin iki yıl içinde tamamlanabilmiş olduğunu tahmin edersek, onun (İbni-batute) nin Eğridiri ziyaretini takip eden yıllar içinde ölmüş bulunacağını istidlâl edebiliriz.

3 — Evveice ele geçen bir mezar taşında da okunmuş olduğu veçhile İshak Bey in lâkabı, birtakım tarihlerde yazıldığı gibi Necmüddin değil, Mübarizüddindir.

— Gerisi var —

Aşk ve Çiçek Manileri

XVII

Aşkım bir mine,
Gözümde yine...
Vurgunum onun,
Güzel rengine...

XVIII

Aşkım ortanca,
Bir pembe gonca...
Yeşiller giymiş,
Boylu boyunca...

XIX

Aşkım yıldız'mış,
Göklerden sızmış...
Renk reuk giyiuen,
Bir güzel kızmış...

XX

Aşkım kasımpat
Sevgisi kat kat...
Bahardan kışa,
Açılmış kanat...

BEKİR TÜRK

ISPARTA COĞRAFYASI

TABİİ, BEŞERİ, İKTİSADİ

TECTONIQUE

Mıntakanın Üçüncü zaman harekâtının Tarihçesi

Üçüncü zamanın neogène devrindeki Tektonik hareketler dolayısıyla mintakamızda ve onu saran Cənubî Akdeniz sahililer mintakalarında vaki olan tegavyürü eşkâl hadiseleri

XIV

MINTAKADA PENEPLANTASİON

Nâzım Örensun

Bu kayıtlarımız ve bu misaller, mintakamızın bugünkü sathındaki zemin eşkâli, bize üçüncü zamanda miocène devrinden sonra vukua gelmiş olan zemin tegavyüratı üzerinde husule gelmiye başlıyan itikâl ve binnetice tesviye işinin sebepleriyle mekanizmasını aşikâr surette izah eder.

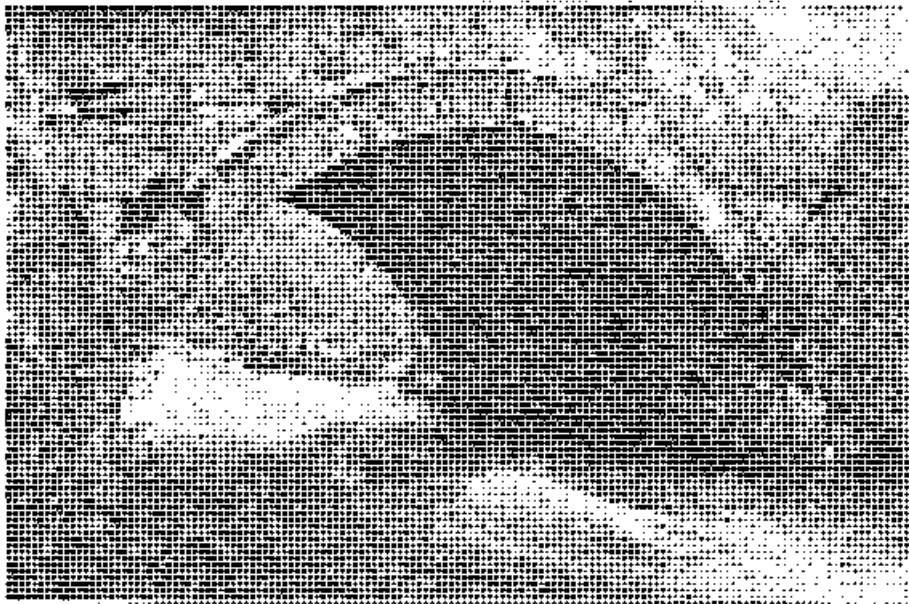
Profesör Müsyü Chaput'nün işaret eylediği ihtimal ile bu peneplantasyonların ponsiyenle beraber başladığı farz ve kabul edildiği takdirde bu devirde mintakamızın ve hatta bütün memleketimizin yani Türkiyenin kara halinde bugünkü şeklinin ilk taslağının oldukça umumî bir vaziyette meydana çıktığını kabul etmek lâzımdır.

Tuzluluğunun kesafeti vasatî bir hal arzetyemekte bulunmuş olan bu zamandaki denizler Eğinin cenubunu kaplamakta iken mintakamızın garbi ile onu saran denizler mintakasının suları acı olan lâgünler cenuba doğru oldukça geniş bir hal ve vaziyette inkişaf ederek tevessü ediyordu. Mintakamızın gerek tuzlukları vasatî kesa-

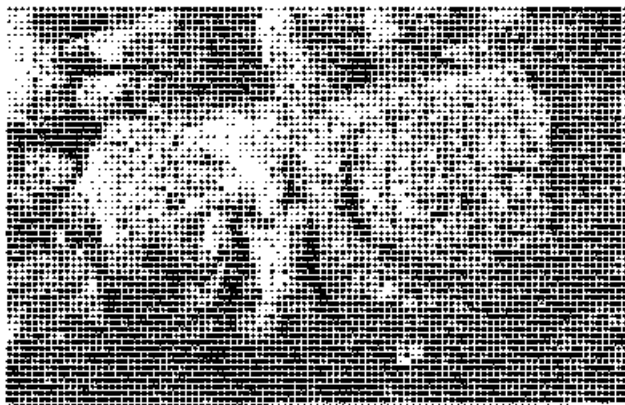
fette olan denizlerle ve gerekse suları acı olan lâgünlerle çevrilmiş bulunmadığı bu zamanda iç kısmında bazı iç göllere malik bulunmuş olacağı da yakinen ihtimal dahilinde tutulabilir. Tetkike sahne olmamış bulunduğu ve mecmuai hayvanatı incelenmemiş olduğu için bu göllerin neogène ait olup olmadıkları tayin edilebilmiş değildir. Ancak şurası muhakkaktır ki bu dahilli göllerin seviyelerinin peneplen sathlarının bütün muhite aynı şekil ve seyri tabiiliğinin takip edeceği tabii bulunması dolayısıyla umumî muhit deniz seviyesine pek yakın bir hal ve vaziyette bulunuyor. Binaenaleyh peneplen sathı da pek tabii olarak itikâl kaidesi seviyesinden çok yüksekte bulunmuyor bilâkis pek az bir fark gösteriyordu.

Bu takdirde pek kolay olarak anlaşılırki bu zamanda mintaka heyetî umumiyesiyle birlikte hemen hemen tamamen ufkileşmiş bir vaziyette bulunuyordu. Veyahut da peneplenleştirme keyfiyetinin ve bunu icap ettiren itikâl kudretinin vasıl olamadığı şahit

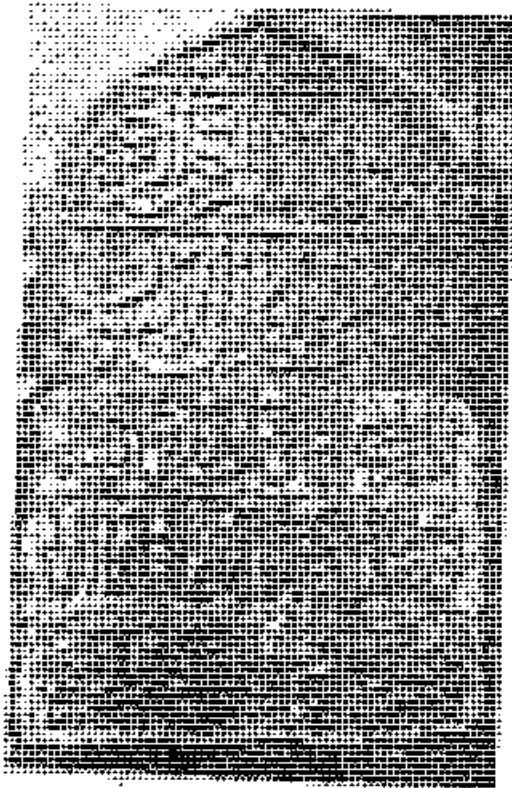

Aksu üzerine eski zamanlarda kurulan Zindan köprüsünün karşıdan görünüşü

Zindan önünde bulunan kabartma Heykellerden biri

Tahir Erdem'in bu sayıda Hamidoğulları tarihine ait olan yazısında mevzuu bahsolan İshak beye müteallik hususları aydınlatan kitabe

ŞARKI

Bir kız yüzünün gül goncalı kakkahasile,
Aydan süzülen seller gibi kalbime indi.
Bir buse dilensem, gülse de kızmasa verse;
Ruhum o siyah, şen harelî kirpiklere sindi

NA - KİP

tepelere haricinde kalan arazi sathı belki de pek hafif birtakım sathı mailler halinde ufki manzaraya yakın bir halde idi. Gerek Toruslar ve gerekse mntakamızdaki Sultan dağları büyük kütlesi penepren sathının üzerinde kendilerini gösterirler. Bu vaziyet, mücerret şahit tepeler halinde yer yer ve ayrı ayrı vaki bir haldedir. Ve sathın sert olan bu aksam üzerinde yaylalar bulunur. Peneplantasyon bitama erdikten ve mntaka Akdenize kadar peneprenleşmiş bir hale girdikten sonra onu takip eden daha muahhar bir devirde kuturları Avrupa ve Asya kıtalarının ortalarına kadar uzanan geniş dalgalı hareketlerle yer yer kısa muhitli tektonik hareketler vukubulmuş ve bunlar penepren sathı üzerinde mühim şekil değişiklikleri vücuda getirmişlerdir. Toruslarla Sultan dağları ve muhitleri bu keyfiyeti tevsik eden gayet esaslı ve karakteristik misaller teşkil ederler. Torus silsilesinin Akdeniz sathı maili bugünkü sahillere kadar sureti umumiyede azamî iki derecelik bir meyil gösteriyor. Bu meyil peneprenin tekemmülünde almış olduğu iptidai ve tabii meyil değildir.

Vadiler halen bu sathı mailin üstünde kazılmış bulunmakta ve denizde içerilere girildikçe bu kazılma keyfiyeti daha derinlere varmaktadır. Peneplen yavaş yavaş vadilerin sahillere açılan boşluklarındaki mahrutlarının ve Antalya Adana sahil rüşubatının altına girerek onlara kaide teşkil eylemektedir. Yani bütün bu mesrudattan tebeyyün

etmektedirki mntaka büyük kuturlarda iltiva hareketlerine veya çocuk tahtaravallisi gibi bir tarafı alçalıp bir tarafı yükselme gibi bir tektonik hareketine maruz kalmıştır. Geniş kuturlu iltivaların vaki olduğu ve tereffü, inhibitat hareketlerinin meydana bulduğu bu umumî meyilli penepren sahası üzerinde inşikak hatlarının kıymeti ve ehemmiyeti ikinci derecede kahrılır. Bazan da yaylâ modleleri inşikak hatlariyle tahdit edilmiş, kompartmanlara ayrılmış oldukları irae edilerek izah olunurlar.

Mntakamızın Şarkı, düz Konya ovasından ayıran sultan dağları istikametindeki inşikak hatlariyle çevrilmiştir ki bu hatların bir kısmı buraların yakınında bulunan yayla peneprenindeki modlenin teşekkül ederek meydana gelmiş bulunmasını müteakip vuzuhunu iktisap etmiştir. Bu veçhile zemindeki tegayyürü eşkâlin zikrettiğimiz iki umumî şekline ve sureti zahirede bazan iltiva ve bazanda inhibitat ve tereffü şeklindeki tecellî etmiş olan bu nevi dislokasyonlara pansiyenden sonra dahi bütün piliocène devri esnasında tesadüf olunur. Akdenizin dördüncü zaman sathı altında kendilerine kaide teşkil ederek Akdeniz kuvvetini temdit eden aksam üçüncü zamanın ve muahhar iltivalarının imtidadını teşkil eder.

ISPARTADA NÜFUS

MÜZEYYEN AĞLARCI

Ispartanın nüfusu hakkında muhtelif tarihlerde hiç bir kayda tesadüf etmiyoruz. Yalnız Romalılar zamanında mevkii ve askerî bir merkez olması dolayısıyla bilhassa imparator Avgostos zamanında arttığı kanaatindeyiz.

Bizans devrinde de ticari durumu diğer taraftan Bizans mebazlerinde para basan mühim bir şehir olarak kaydedilmesi nüfusunda bir artma olduğunu gösterir. Fakat ne Romalılar devrine, nede diğer devletler zamanına ait katî bir rakam vermek imkânsızdır. Osmanlılar devrinde Ispartamızı ziyaret eden kâtip ve evliya Celibi de nüfusundan hiç bahsetmemiştir. 1890 da memleketi ziyaret eden Géograf Tuinet nüfusun 20,000 kişi olup bu miktarın 13,000 Türk 7000 Rum Ortodoks olduğunu zikretmektedir. Kamusülâlâmda nüfus 17000 olarak gösterilmiş bunun 4000 kadarı da hıristiyan olduğu işaret edilmiştir. Fakat bunların hiç birisi bizi katî bir neticeye ulaştıramazlar. Zira bunlar ciddi araştırmalardan uzak olup ancak tahmine müstenitdirler. Yalnız 927, 935 nüfus sayımları neticelerinde elde edilen rakamlara göre şehrin nüfusunda normal bir artış görülmektedir. 927 nüfus sayımına göre merkez kazanın nüfusu 44,656 dır. Bütün vilâyet nüfusu ise 144,437 dir.

20 Teşrin 935 istatistiklerine nazaran yalnız şehirde 18,222 kişi olup

9,638 i Erkek 8,594 nü kadın teşkil eder.

Bütün Vilâyet Nüfusu ise [165358] dir. Kesafeti nüfusu tek mil ilde [20] Merkezi kazada [24] dır.

935 istatistiklerine nazaran elde edilen nüfus kazalar arasında şu şekilde taksim edilmiştir.

Ispaparta	52176
Eğridir	33564
Şarkî Karaağaç	28044
Uluborlu	18246
Yalvaç	+ 33228
	<hr/>
	165358 dir.

Nüfusu erkek ve kadın itibarile tevziine gelince:

	Kadın	Erkek
Isparta	26244	24930
Eğridir	17724	15840
Şarkî karaağaç	15180	12864

Görülüyor ki Ispartada erkek nüfusu kadın nüfusuna doğru yaklaşmak temayülünü göstermektedir. Nufusun % 46 sını erkek % 54 nü kadın teşkil eder. Yani 1000 erkeğe mükabil 1011 kadın, köylerde ise bu nisbet değişir. % 44 erkek % 56 kadın

927 Nüfus sayımıyla 935 mukayese edilirse bütün kazaların nüfusunun arttığı görülür. Merkez kaza 44656 dan 52176 ya çıkmıştır. Sekiz senede 7000 kişi kadar bir artma görülür. Nahiye ve köyler hariç olarak asıl şehir 15979 dan 18222 ye çıkmıştır. Bu çoğalma

COĞRAFİ BAKINDAN YILNLI OVASI:

Anamas ve dippoyraz dağlarının karışık kolları arasında meydana gelen geniş bir vadi var.

Bu vadi, Eğridir ilçe merkezinin 20-25 Bino metre doğusuna düşen Yılanlı ovası. ovanın batı sırtlarının dereleri arasına kurulmuş Yılanlı köyü; adını aldığı ovaya bakar.

Buradan ovaya doğru bir göz atarsak, ovanın doğuya yayılarak uzandı-

nüfus kaidelerine göre tabii bir çoğalışdır. Nüfusu tabii bir şekilde çoğalan memleketlerde ekseriyetle kadın nüfusu fazladır. Ve bu her şey için şayanı arzu bir şeydir. Zira bir memlekette kadın nüfusu erkeklerden fazla ise nüfusun çoğaldığına işarettir. Erkek nüfusun çoğalması ise nüfus azalmasını gösterir. Şüphesiz bu çoğalmada halkın sıhhatinin korunmasının, Ispartaya civar bataklıkların kurutulmasının büyük rolü olmuştur. Mamefiş esas olan bu tesirden başka bir kısım erkek nüfusun tahsil, memuriyet ve ticaret maksadile muvakkat bir zaman için şebri terk etmelerini de nazarı dikkate alabiliriz.

Ispartada tahsile verilen ebemmiyetten, ekseri erkek olan Isparta gençleri memleketi terk etmiş bulurlar.

Şehirde iki türlü muhaciret vardır. Bir kısım Ispartalılar sütcülük, yağlılık ve balı ticareti yapmak üzere İstanbula gelirler ve yerleşirler. Bunlar daimî muhacireti teşkil eder. Diğer

ğini görürüz. Güney batısına düşen Dulup dağıla Pazar köyü dağlarını bir tarafa bırakırsak doğu kuzeyinde Gelece, Gâvur çalı, Akdağ ve Asar dağlarının birbirine yaslanarak heybetli bir köme teşkil ettiği görülür.

Yazın kara ve ak koyunlu aşiretlerinin yaylağı olan Sorkun yaylasının bir köşesinden çıkan " Haritalarda zindan suyu deye gördüğümüz,, Aksu zindan vadisinden çıktuktan sonra bu

bir kısım halk da para kazanmak için Ispartaya gelirler çoğu işçi ve köylüdür. Bu nevi muhaciret ekseriyetle Ispartanın kazalarından olur.

Bununla beraber Uşak, Zonkuldak, Antalyadan gelen muhacirler de görmekteyiz. 339 de Makedonyadan muhacirler gelmiştir. Ekserisi ziraatle bilhassa bağcılıkla meşguldürler memlekette bağ ziraatini tevsie çalışırlar.

927 İstatistiklerine nazaren Nüfusun % 50 sini [20 - 45] yaşındakiler teşkil etmektedir. Bu itibarla Isparta genç bir nesle sahiptir.

Ispartanın sekiz senelik nüfus vaziyetini gösteren cedvel

	Kadın	Erkek
928	25239	22566
929	25641	22944
930	22886	23093
931	26105	23300
932	25834	27779
933	26474	23512
934	28352	24136
935	28229	24058

ovaya düşer. Ovanın doğu Güneyinde bir kavis yaparak ince bir şerit gibi akar, Ovayı sular. Ovaya bir güzellik ve verimlilik bahşeder.

Bağlı köyü önünde Aksak vadisine girer. Ayvalı suyn ile birleşerek Aksu adıyla uzaklarda Akdenizin ak köpüklü sularına karışır. Bu su içerisinde yaşayan ala tath su balığı meşhurdur. Geçtiği bu havalinin et ihtiyacına medar olur. Her türlü bitkiyi yetiştirmeye müsait olan bu ova tabiatın güzelliklerini kendisi üzerinde topladığı kadar köyleri de etrafına toplamıştır.

Başta Yılanlı olmak üzere sıra ile Bağlı, Sufular, Akçaşar münferid köyleri; araları en çok iki binometreyi geçmeyen Pazar, Baklan ve Kösre toplu köyleriyle adeta birer mahalle sayılacak kadar birbirine yakın olan Yenice, Bucak, Mirahor köyleri vardır. Ovaya girilince vaktiyle getirilip muhtelif yerlerde kullanılan eski izlere ait oymalı, kabartmalı taşlar görülür ki bu taşlar buralarda eski bir medeniyetin mevcut olduğu haberini verir.

HARABE: Bir küme teşkil ettiğini yazdığım Gelece, Gâvur çalı, Akdağ ve Asar dağlarında az çok bu harabeler bakayasına tesadüf edilir. Bunlardan Akdağ ve Asar kollarını birbirine vermiş dik vakur başlarıyla uzaklarda sivrilen dağ zirvelerini hakimane bir vaziyette gözetlerken; boyundan itibaren genişliyen göğüsleriyle kollarını açarak ovayı ve ovanın geçid boğazlarını kucaklamış ve yelpaze şekliyle kâh dik ve kâh tatl meyillerle ovaya doğru eteklerini saçmıştır. İmrahor, Akçaşar, Sufular ve Bucak köyleri bu etekler üzerine kurulmuştur. Asarın geniş göğsü üzerinde tath me-

yilli bir düzlük var. Harabe bu düzlük üzerindedir.

Uzun zamanların yaptığı itikâl ve dağ zirvelerinden sürüklenen molozlar bu harabeyi tamamen örtmüş gibidir. Diğer taraftan da köylülerin tahribatına uğramış ve bir çok taşlar götürülerek parçalanmış veya birçok yerlerde kullanılmıştır. Yine harabenin bir çok kısımları tarla haline konularak ekin ekilmekte bulunulmuştur. Bukadar tahribata rağmen toprak seviyesinde bulunan duvarlar ve yığıntı halinde bulunan taşlar harabe hakkında bir fikir vermektedir.

Köylülerin kilise yıkığı dedikleri bir kısım var ki buralardan sapan demirine takılarak çıkan kabartma heykelli mezar taşları, mermerden yapılmış vazo ve pişmiş toprak kırıkları çıkmakta olduğu köylülerin ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Kilise yıkığının 40-50 metre kuzeyinde bir yığıntı daha vardır. Buradaki iri kesme taşlar içinde iki çelenk arasına konmuş kabartma oymalı müzeyyen taşlarda vardır. Yine burada duvarları toprak seviyesine kadar alçalmış ve içi toprakla dolmuş bir saha göze çarparki burasının oyun mahalli olması ihtimali mevcuttur. Bu bölgede bir su yortmasında göze çarpar. Bu su yolunun Akdağ üzerinde bulunan ak bınara gettiğini söylemektedirler. Buna nazaran içme su ihtiyacının akpınardan künklerle getirildiği anlaşılmaktadır. Bunlardan başka toprak seviyesine kadar yıkılmış ve içleri toprakla dolmuş bir çok duvar yığıntıları daha vardır ki halî hazır şekliyle buralarının ne olduğunu tayin etmek imkânsız gibidir. Bu kısımda üzerinde kadın erkek ka-

bartmalı bir Lâhit vardır. Yine bunlar arasında kabartmalı bir kapı başlığında mevcuttur.

Görülen taşlar içerisinde hiç bir yazıya tesadüf edilmemiştir.

Dağın tepesinden vukubulan kayıntılar arasında tuğla ve kiremit parçaları ile küp kırıklarının da bulunması dağın tepesine doğrudan bazı yıkıntıların bulunduğuna fikrini vermektedir.

Bazen parada bulunduğu söylenmiştir. Bulunan paralardan birini gördüm. Bu para İskenderin başı olması muhtemel bir gümüş sikke idi.

Yüze gelen ve götürülmesi kabil olan işlemeli ve kabartma heykelli taşlarla sütunlar köylüler tarafından götürülerek muhtelif yerlerde kullanılmıştır. İmrâhor mezarlığında böyle sütunlara tesadüf edildiği gibi yine bu mezarlığın duvarında güzel işlemeli bir taştan görülmüştür.

Ufak bir kazıntı bu harabenin esas mahiyetini belirtmeğe kâfi gelecektir.

Yenice köyün doğusunu örten (Gelece) adında bir dağcık vardır. Bu dağın köye bakan cephesi 40 - 50 metre kadar 90 derece meyille dik bir kayadır. Arka tarafından bu dağ üzerine çıkılması mümkündür. Bu dağ tepesinin güneye bakan cephesinde de bazı yıkıntılar vardır. Burada da tuğla ve kiremit parçaları bulunmaktadır. Burasının da ziyade gözet mahalli olması muhtemeldir.

Zindau - Yenice köy ile Bucak köyü arasında aksuyun geçtiği dar bir vâdi var. Bu vâdinin çok eski zamanlarda gâvur çalı dağının yarılması ile husule geldiği vâdinin iki tarafında imtidat eden dağın ivicacından anlaşılmaktadır. Yenice köy mezarlığından itibaren bir veya bir buçuk bino metre kadar vâdi

takip edilince aksu üzerine eski zamanlarda kurulmuş bir kemer köprüye tesadüf edilir. Bu köprü yontma taşlardan harçsız olarak yapılmıştır.

Üzeri yontma düz taşlarla döşenmiştir.

Kemerin tam ortasında kabartma bir heykel başı vardır. Köprü geçilince karşımıza 90 derece meyille dikleşen bir yarma gelir. Bu yarma üzerinde köprüye bakan geniş bir in göze çarpar Köylülerce buraya zindan denilmektedir. Yarasa kuşlarına ve oralarda güdülmekte olan hayvanlara yataklık vazifesi yapan inin içerisi koku hassele- rimizi tırmalayacak kadar kesif bir koku içindedir.

İnin içerisinde sağa doğru açılan ayrı bir kaleri dâba vardır. Bu kaleri hiç bir tarafa açılmadığı için zifiri karanlıktır. Bu kaleri içerisine çıra yakılmak suretile epeyce gidildiği halde sonuna varılmadığı ve buraya kıralın mahkûmları habsettirdiği rivayetle zindan denildiği köylüler tarafından söylenilmiştir.

İnin ağzında barçla yapılmış bir duvar vardır.

Yine bu kayanın yüzünde yerden yirmi metre kadar yüksekte önü harçla yapılmış bir duvar vardır. Buraya çıkılmadığı için ne olduğu anlaşılamamıştır.

İnin önünde mermer cinsinden beyaz birtaş üzerinde çiçek kabartmalı birtaş ile üzeri kabartma heykelli bazı taşlarda bulunmaktadır. Burada birkaç taş üzerinde yazılarda vardır.

Bu bölgede bulunan harabelerde adları geçen taşlardan bir çoklarının fotoğrafları alınarak Halkevimizde saklanmaktadır.

RAMAZAN ÂDETLERİ

ETEM ERTEM

Ünün geçen sayısında eski Ramazan adetlerini yazmıştım. Bunlar arasında sahur ve bayram günlerinde öyküler ve maniler söylenerek davul çalındığını da bildirmiştim. Hususî bir beste ile söylenen bu öykü ve manileri derliyerek folklor yönünden söylenildiği gibi yazıyorum.

Davulumun ipi bütün
Sırtımdaki davul yüküm
İşte geldim kapınıza
Selâm verdim hepinize

Ayağında sedef nalın
Beyim sen köşkünde salın
Bahşış aldım ben gidiyorum.
Safa ile hoşça kalın

Kara koyunu şişirdim
Suyundan pilav pişirdim
Daha beyit söyleyecektim
Defteri yolda düşürdüm

Şu aydından gelir yemiş
Bak davulcu ne söylemiş
Ayıplaman bizi komşular
Nasibim davuldanmış

Ateş içinde yanarım
Pervane gibi dönerim
Kapıya davulcu gelmiş
Seher bülbülü sanırım

Yeşil yapraklarda vardır
Bey efendiyi erken kaldır
Türlü türlü kısmet vardır
Arslan beyim binler yaşa

Ne uyursun, ne uyursun
Bu uykudan ne bulursun
Al abdesti kıl namazı
Doğru cenneti bulursun

Davulumun çubuğu bitti
Bey efendi askere gitti
Şimdi bizi mahzun etti
Arslan beyim sen çok yaşa

Tepsiye katmeri ditmem
Geldim kapınıza gitmem
Çok nimetizi yidim
Bahşış almadan gittim
İki de gözüm güllere boyan

Şekerim var ezilecek
Tülbentlerden süzülecek
Müsaade edin Beyefendi
Çok yerim var gezilecek

Dağda davar kuzuladı
Sıra sıra çizeledi
Beyefendi çok bekletme
İnciklerim sızladı

Birkaç gündür geledim
Ben vaktimi bilemedim
Babamdan inkisar aldım
Ağlar yedim ölemedim.

Havaya attım yılanı
Döndü dolaştı dolanı
Bugün söyledim yalanı
Haftaya kalsın kalanı

Havada savrulur saman
Göklere çıkıyor duman
Haydi arkadaş gidelim burdan
Beyhudeye çene yormam

Davulumun ipi kaytan
Sırtımda kalmadı mintan
Beyefendi bahşiş verirse
Bayramda mintansız kalmam

Arıktan atlayıp geçme
Arkadaş derdimi deşme
Beyfendiyi de bırakıp geçme
Aslan beğim de güllere boyan

Çarşıdan aldığım çıra
Kimi beyaz kimi kara
Beyefendi sen gücenme
Şimdi geldi sana sıra

Buna Ramazan ayı derler
Hem bal ile kaymak yerler
Bu âdet böyle kurulmuş
Davulculara bahşiş verirler

Ekmekçilerin küreği
Mülâyim tutar yüreği
Erceye fincan böreği
İki gözüm güllere boyan

Davulcunun adı Beşir
Bu hafta almadım keşir
Fırıncı aklını başına devşir
Susamatları güzelce pişir

Ayağımda siyah mestmi
Bizim davul sesi kesti
Haydi arkadaş gidelim burdan
Beyefendiden bahşiş esti

İstanbuldan gelir fener
İçinde şevlesi (şulesi) yanar
Kadın kıza sırmalı kemer
İki de gözüm güllere boyan

Medresede safi molla
Kalk beğim baklava balla
Beyefendi uykuda ise
Kaldır da yanıma yolla

Mendilim düştü belimden
Beyit söylerim dilimden
Haydi arkadaş gidelim burdan
Bahşiş aldım ben beğimden

Çarşuda kavunum kaldı
Beyefendi şimdi geldi
Davulcuya selâm verdi
Düş ardıma gel dedi

Havada uçuyor durna
Durnanın kanadını kırma
Geldi de çaldı diye
Beyefendi hize gönül koma

Ördek gibi suya daldım
Arkadaşdan geri kaldım
Bu evde katmer kokuyor
Şimdi haberini aldım

Pınardan destiyi doldur
Aha pınarın asması boldur
Davulcuların avanağı boldur
Aslan beğim sen çok yaşa

Yalvaç ilçe merkezinde söylenen NİNNİLERDEN: (*)

Karşı dağa kar yağmaz mı
Kar yağarda ağarmaz mı
Midesinde derdi olan
Günden güne sararmaz mı

Ninni yavrum Ninni

Söğüt gibi dal veresi yavrum
Kavak gibi boy veresi yavrum
Kazanılmış mal yiyesi yavrum
Deliksiz altın sayası yavrum

Ninni, Ninni, Ninni

İnce elek unu aktır
Seni arayanlar çoktır
Kıymetini bilen yoktur
Büyüde bilelim kıymetini

Ninni yavrum ninni

Ninni diyelim beşiğine
Ay güneş doğsun eşiğine
Büyüdüğünü görürsem
Gül doldurayım döşğine

Ninni yavrum ninni

Arap atları eşgin olur.
Akan çaylar coşkun olur.
Yerine düşmiyen gelin
Ölmez amma şaşkın olur

Ninni yavrum ninni

İstanbulun yolu iki
Gözlerine giresi nyku
Senin baban nerede ki

Ninni, Ninni

Mektup yazalım gelsin baban

Ninni, Ninni, Ninni

İstanbuldan çıktım yayan
Cebim Koynum dolu payam
Ben neyliyem kuru selâm

Ninni, Ninni, Ninni

Senin baban kendi gelsin ninni

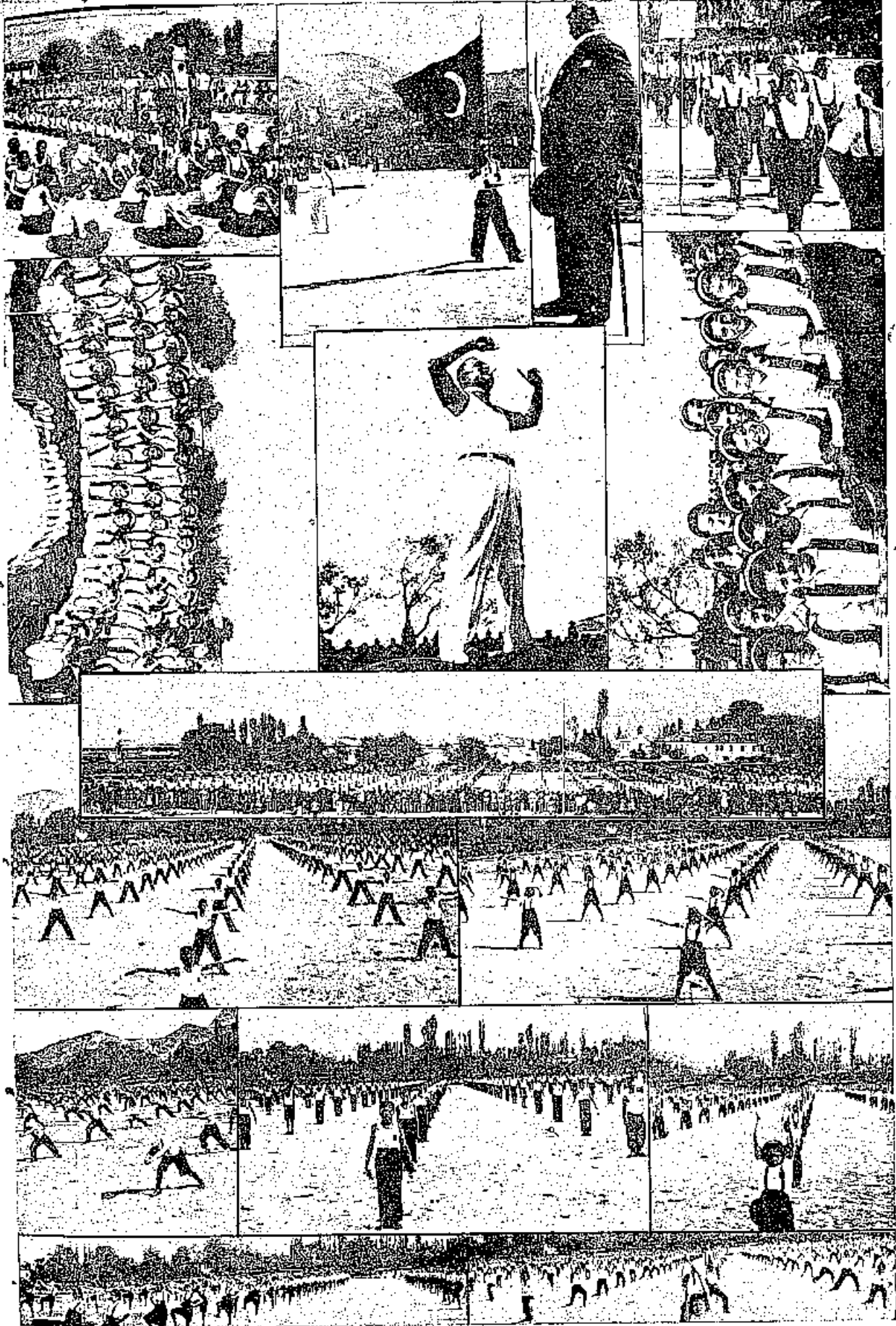
[*] Bu Ninni Kültür İşyanı Bay Numan Yılmaz tarafından toplanmıştır.

Pınarda ibriği deldim
Bayram tebrikine geldim
Kadrü kıymetini bildim
Aslan begim sen çok yaşa

Top atıldı çıktım yola
Selâm verdim sağa sola
Sevgili aylar elden gitti
Bayramın mübarek ola

Evlerinin öüü pınar
Elimi yıkasam yüzüm donar
Sevgili Ramazan elden gitti
Ciğerim buna yanar

Neşriyatı idare eden: HİLMİ DİLMEN
Mes'ul Müdür: A. RIZA UYSAL
Basıldığı yer: İLK'ADIN BASIMEVİ-İsparta

Isparta Orta Okulu 19 Mayıs 1938 İdman Şenlikleri

Sayı: 50-51

Cilt: 5

ÜN

MAYIS
ve
HAZİRAN

1938

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

YILDÖNÜMÜ:

19 MAYIS 1919

NÂZİM ÖRENSUN

19 Mayıs 1919, Türk istiklâl güneşinin ilk doğduğu, Türk tarihi sayfelerinin, yeni, yepyeni bir devrin ilk beşaret haberleriyle aslı hadlarının çizilip geçirildiği bir gündür. Büyük Türk milletinin mukadderatına müteallik tasavvurların, şekillerin; bu maksat ve gayeye mütedair her türlü hususatin ilk hamlelerine ait ilk mütecellit kararlar, en büyük minnetleri üstüne celbeden ilk cesaretli hükümler bugün can bulmuştu. Bugün, Türk tarihinin türk milleti için kaydelediği inkilâpların şaheserini doğduğu ve büyük Türk tarihine bunun ilk destanının serlevhasının Büyük Atamız tarafından "Türkiye Cumhuriyeti", diye kaydelediği gündür. Bugün asil Türk milletinin sultanlıkların ıstıraplarından, yurdumuz adikenen tamahkâr gözlerin kem bakışlarından, harimimize uzanan kanlı hırslı pençelerinden kurtulmak karar ve azmiyle açtığı kurtuluş ve istiklâl mücadeleleri-

nin devam ettiği kan ve ateş günlerinin takdis olunmuş bir arifesidir. Öyle bir arife ki, bütün dünya milletlerinin maddiyet ve maneviyetlerini coşturan her türlü bayramın önlendiği günlerin üstünde bir kıymet varlığına malik olan, Türk coşkunluğuna başlangıç teşkil eden harikalı, üstün heyecanlı bir gün...

Yeryüzünü dolduran insanların eşsizi; misali ve benzeri olmiyan tek büyüğü, Türk milletinin iftihar medarı, dünya milletlerinin gıpta ve hayranlıklar duyduğu dâhisi Büyük Atatük'ümüz, o asil ruhlu ve nazirsiz kıymetli büyük adam, o sihirli asker; dünyayı hayrette bırakan ve bir çok milletlere şaşkınlıklar geçirten bir millet mücadelesinin, kudreti gönüllerden fıskıran bir savaşın, bir kurtuluş ve inkilâp hamle ve didinmelerinin kurucusu, rehberi, alemdar ve önderi olarak bugün kendisini öne atmış ve bu maksatla bugün Samsuna çıkmıştı. İşte

bütün milletlerce 15 yıldanberi yenilikleri birer harika gibi seyredilen Türkiye Cumhuriyetinin ilk temel günü bugün olmuş oldu. Cumhuriyet güneşinin refah vadeden tatlı ışıkları memleketi ilk defa olarak bugün aydınlattı ve ısıttı. Kâbus kadar kararıp ağırlaşan saltanatın temellerinin titreyip yerinden oynadığı ilk ve fakat amansız zelzeleler darbesini yediği gün bugün idi.

Harikulâde iki kudret, iki kuvvet; birbirlerine mütehasir iki varlık, iki emsalsiz kıymet bugün birbirlerini buldular, birbirlerini kucakladılar ve birbirlerine gönül verdiler: Büyük Atatürk ve Büyük Türk milleti... Biri; milletinin zafer önderliği için hayatını feda ederken öteki de rehberinin işaret ettiği zafer yollarında, yaşamak için ölebileceği kabul etmek hakikatına iman etmiş bir kütle halinde dalgalanıyordu. Atatürk deniz gibi milletinin karşısında bir güneşti. İşte dalga dalga yükselen coşan bu deniz, kendi güneşinin meddü cezri altında bütün engelleri amansız bir itikâl ile eritti. Şimdi gözümüzün önünde yepyeni mefharetlerle dolu tarihile yaşayan tertemiz bir vatan, hâkim ve şen bir millet var.

19 Mayıs 1919; dünya milletlerine insanlık dersi veren, onlara pek çok hususlarda hocalık eden Türk milletinin bu kıymetini kaybetmediğini bütün dünyaya filen isbat ettiği ve zaman zaman yaptığı inkilâpların en kıymetlisine, en esaslısına can vererek kendisi için yepyeni bir devir açtığı gündür. Türk milleti; türk tarihine şuurlu hizmetleriyle gönüllü tahlilleriyle hediye eylediği Cumhuriyet devrini, dünya tarihine " Atatürk devri „ gibi hususî bir nam ve kıymetle maletmiştir.

Bugünün kıymeti: yıllar geçtikçe ağırlaşan, uzun senelerin hatıralar üzerinde

tesis edeceği unutulma ve ihmal edilme hislerinin aksi mahiyetinde bir tenasüple uzunluğun ve uzaklığın şiddetleriyle mütenasip bir kıymette tahassür ve minnet uyandıran evsaflar altında büyüyor. Tıpkı bir deniz ve bir umman ve onun enginliği gibi. İnsan, sahillerden uzaklaşıp da denizin hudutsuzluğu içinde açıldıkça onun enginliğini, azametini, büyüklüğünü, dehşetinin tüyler ürpertici fevkalâdeliğini haşyet içinde, tatlı ve esrarlı bir titreyiş veren korku içinde nasıl duyar ve iliklerine kadar bu tesirin altında kahırsa, 19 Mayıs günü ile aramızda katlanan uzun yıllar taaddüt ettikçe onun kıymeti de, azameti de, fevkalâdeliği de tıpkı böylece kendini hissettirmektedir. Geçirdiğimiz her yıl, bize bugün, içine girdiğimiz bu refah ummanının hudutsuzluğu ve bu hudutsuzluk içindeki büyüklüğü tanıtır ve âdeta içirir gibi duyuruyor, zihinlerden silinerek yalnız tarihe mal olmuş bulunan hadiselere mukabil bu millî kurtuluş bayramı ve savaşı arifesinin kudsiyet ve ehemmiyetinin kıymeti Türk milletine hazırladığı mutlu istikbal dolayısıyla -gittikçe artan bir tahassür ve takdir halinde dimağlarda ve gönüllerde yer buluyor.

Büyük harbi müteakip Büyük Türk milletinin karanlıklara teveccüh etmiş bulunan mukadderatının revîşi Samsun'a çıkan Büyük Şefin, aziz önderin güneş ziyası gibi nüfuz eden kuvvet ve kudreti ile istikametini bugün nura tebdil etti. Bu akışın aksini, bu revîşin değişmemiş olması ihtimalini bir an için düşünmek genç ruhlu bir Türk mütefekkirinin çıldırmasını icap ettirecek bir facia tesirini yapar.

Atatürk'ün 19 Mayıs 1919 da İstanbul'dan Samsun'a çıkması, Büyük Türk milletinin yenilmez, altedilmez kudret ve

ISPARTA COĞRAFYASI

TABİİ, BEŞERİ, İKTİSADİ

TECTONIQUE

Mintakanın Üçüncü zaman hareketinin Tarihiçesi

Üçüncü zamanın neğene devrindeki Tektonik hareketler dolayısıyla mintakamızda ve onu saran Cənubi Akdeniz sahiller mintakalarında varlı olan teğayyürü eşkalı hadiseleri

XV

MINTAKADA PENEPLANTASION

Nâzım Örensun

Göller mintakası modlesinin en ummî ve pek karakteristik evsafı arasında göstereceğimiz hususiyetler; karışık istikametler üzerinde binden pek aşağı düşmiyen ve daha üstün irtifalar gösteren muavveç ve hafif dalgalı yaylalarla kaplı bulunmuş olmasıdır. Esasen umumî şekli, iklimî karakteriyle, nebati hayatiyle heyeti umumiyesi büyük bir yayladan ibaret olan mintaka, trasa-vari daha küçük ve daha mürtefi yaylalara malik olmak gibi ayrı bir husu-

siyet gösterir ve bir yaylalar heyeti mecmuası vasfını taşır.

Hususiyetle yaylanın üzerinde mintakanın şarkında onu baştanbaşa kaplayan röliyef arasında ve Toruslarla Anamaslar istikametlerindeki yaylaların çukurluklarında kapalı birer muhit halinde bulunan kabul havzaları, meydana getirdikleri irili ufaklı gölleriyle mintakaya Coğrafya noktai nazarından hususî bir isimle ve ehemmiyetle tetkik ve mütaleaya lüzum ve imkân

kuvvetinin, sarsılmaz celâdetinin başına geçerek birleşen ve çelikleşen bir kudreti tufan gibi bir iktidara yükseltmişti. 19 sene evvel iradeleşen bu iktidar, işte 15 yıldır hakikî bir istiklâl havası ve yaşayışı içinde Cumhuriyet umdelerini teazzi ettiriyor.

Türk milleti, yeni devrine ve kendi müstakbeline ayak ve ilk adımı attığı bugünü gençliği için bir bayram, bir kuvvet, bir enerji, bir vahdet, bir birlik ve bir spor günü olarak kabul etmişti. Türk gençliği, kuvvetiyle istiklâlini kazanmak yoluna girdiği bugünü kuvvet iktisabına iktidar veren spora ve onun şenliklerine tahsis etmiştir. 19 Mayıs, Türk milleti için nasıl parlak bir tarihe mebde olmuşsa gençliğin spor faaliyetlerinin kıy-

metlerini de febarüz ettirecek, yaşatacak bir bayram olacaktır. Bu iki alâka merkezi 19 Mayıs gününü Türk tarihi sahifelerinde ve büyük Türk milletinin gönlünde ebedileştirmiştir.

Türk gençliği, 19 Mayısın her yıldönümünde, Atatürk devrine ve onun yüksek şahsiyetlerine olan bağlılıklarını andırarak teyit ederler. Okullarımızın Cinnastik bayramlarına iştirak ederek onların heyecanlarına şahit olanlar, imanlarını takviye edecek en kuvvetli hadiselerle ve bilhassa bunların en reel olanlarıyla karşılaşmış olurlar. Gençlik ve Okul muhitlerimiz, verdikleri bu itminanın tefahuru içinde duydukları sevinçle büyük atalarına bağlılıklarını yaşatan minnettarlıklarını bugünün şerefine emsalsiz heyecanlarla sunarlar.

verecek bir bususiyet vermektedir. Beyşehir, Eğridir, Burdur, Gölcük, Acıgöl, Kestel, Suğla V. S... gölleri hep bu hususiyetleri temin eden kapalı kabul havzalarıdır.

Gerek ayrı ayrı bu göller mıntakalarını ve gerekse umumî yaylanın trasalarını meydana getiren tâli ve daha mürtefi yaylaları birbirlerinden ayırt eden pekçok vadiler vardır. Bu vadiler bazı mahallerde oldukça vahşi manzaralar gösterecek şekilde ve pekçok derin bir balde kazılmış bulunurlar. Bu vadilerin gözle aşikâr surette takip olunabilen vaziyetleri, bunların bir kısmının üçüncü zaman arazisini müteessir etmiş bulunan dislokasyonları müteakip ve muhakkak bunlardan sonra vaki olmuş olduğunu ve uzun zamanların tesiriyle çok ilerlemiş bir itikâlin neticesinden mütevellit bir modle olduğunu tereddütsüz bir vuzuhla izah eder.

Beyşehir ve Eğridir gölleri arasında pek derinlere kadar kazılmış olduğu görülen yüksek Anamas silsilelerinin arasındaki vadiler ve bunların imtidadını teşkil eden ve mümtet kollarından ibaret olan kızıltağ istikameti ve Şarkı Karaağaç ovası sisten Néogène'nin son takımlarını, Keçiborlu Acıgöl istikameti aynı sistemin ilk safhasına (Miocène) müteallık araziye. Isparta Aksuyu, köprü suyu ve Manavgat çayları vadileri de sisten Eogène'nin ilk devirlerini ve üçüncü zamanın en eski arazisine ait olan Eocène tabakalarını kesmektedir.

Vadilerin sardığı yaylalarda ve bu yaylaları çeviren oldukça mühim irtifa-

falarda, mühim silsilelerin zirveleri ve sırtları üzerinde satıhta ve bu sırtların ovalara açılan geniş yamaçlarında vasi kum tabakaları bulunur ki, bu tabakat bazı mahallerde bugünkü müşabede imkânlarına göre 20-30 metre kalınlığı bulmakta ve belki de geçmektedir. Bunlar, kara kumları olmaktan ziyade deniz kaidesinden karalar hesabına tereffü etmiş tabakalar olmak lâzımgelir. Mıntakada bu husus için en karakteristik olabilecek misal Isparta'nın cenubunu teşkil eden ve hemen şebirin civarından itibaren geniş yamaçlarla ilerleyen dağ ve tepelerde bulunur. Zirveleri geniş kum tabakaları ile örtülü olduğu halde derin vadilerinin kaidelerinde indifaî suhur bulunan bu mıntakanın gösterdiği manzara indifa keyfiyetini, sathı teşkil eden arazi rüsubiyeden çok evvel vaki olduğunu ve mıntakanın bundan sonra uzun bir kara itikâli devresi geçirmiş bulunduğunu isbata ve bu fikri kabule sevk etmektedir.

Ayrıca Hoyran ovasına, Eğridir gölü Deliklitaş vadisine, Keçiborludan Uluborlu ovasına inilen vadi ve sathı mailleri kaidelerinde vasi çakıllara ve konglümera tabakalarına tesadüf olunmaktadır ki, bunların mevcudiyetleri mıntakanın üçüncü zamanın ilk devirlerindenberi geniş mikyasta bir akar sular itikâline maruz kalmış olduğunu ve yer yer vazih surette meydana gelmiş olan penepren şekillerinin yeni vadilerle oyulmakta buluumuş olduğunu göstermektedir.

Geniş muhitlerde gördüğümüz ve büyük mikyasta mevaddı müteakile blok-

ları ile örtülü bulunduğumuz mevzubahs menatığın yeni bir itikâl devresine girerek eski itikâl sathını meydana çıkarmakta bulunmuş olması buraları bir kara itikâlinin peneplen haline getirinceye kadar aşındırdığını ve bilâhara bu peneplen şeklinin yeni kara itikâlleriyle yeniden bir deformasyona maruz kaldığını göstermektedir.

İstanbul civarındaki Belgrad çakıl ve konglümeraları evsafını gösteren bu sahalarda pek muhtemeldir ki sarmatienden sonraki zamanlara kadar denizler altında kalmış ve tektonik esbap dolayısıyla bilâhara tereffü ederek karalara iltihak etmiş ve müteakiben pontien zamanındaki uzun karalar itikâlleri de buraları yeniden peneplen haline sokmağa sayetmekte bulunmuştur

Biribirlerinden vasi mesafelerle ayrı gördüğümüz bu konglümera sahalarının yatak sathlarına nazaran gayri mütevatır bir surette buldukları görülmektedir. Denizler rüsubatının göller rüsuplarına nazaran eskilikleri malûm bulunmasına rağmen mubit bugüne kadar Jeolojik bir tetkike tâbi tutulmamış bulunduğu için bunların yaşlarını katiyetle tayine imkân bulamayacağız. Ancak mıntakanın tektonik harekât noktai nazrından tâbi bulunmuş olduğu dislokasyonlara naza-

ran miocène iltivalarından sonra meydana gelmiş bir peneplen şeklinin mevcudiyeti kabul ve tesbit olunmuştur. Ezcümle Toroslari saran peneplerle mukayese edilebilecek şekil'deki penepleri mıntakamız muhiti içinde de göstermek mümkündür. Bu sahalara, oldukça vasi muhitleri kaplarlar. Meselâ; Sultan dağlarını geniş eteklerinden itibaren sararak Karaağaç, Yalvaç ve Akşehir düzlükleriyle hafif meyilli sathlarını hafif dalgalı arazisi mevzubahs ettiğimiz peneplenleri teşkil ederler.

Gerek bu peneplen şekilleri ve gerekse bunların deforme olmağa başladığı muhitlerdeki yeni itikâl ve tesviye mıntakaları bize miocène'den sonra vukua gelmekte bulunmuş olan tegayyürü eşkâl hadiselerini ve bunların sebeplerini aşikâr surette izab eder.

Jeolojik profesör Mösyö chaput'unu bu husustaki tetkiklerine istinaden alınan neticelere göre ve en yakın bir ihtimal ile diyebiliriz ki; bu peneplantasyonların pontien ile beraber başladıkları farz ve kabul edilecek olursa bu devirde Anadolu yarımadasının kara halinde ilk taslağının bugünkü şekle yakın bir halde ve bugünkü umumî karakteristik hatlarıyla tebarüz ederek sular sathının üzerinde muayyen kütlesiyle karalara iltihak etmiştir.

- Gerisi var -

Isparta İli İlk Okullarının

Himaye heyetlerinin 1936-1937 yılı içindeki faaliyet Pilânçosu [*]

Bir içtimai heyette her hangi bir çocuk hemşerilerinden sevgi, bakım, koruma ve neş'esine yardım görürse o heyette hayatın tadı o kadar artar; o heyette emniyet birbirine dayanma duygusu o kadar köklenir.

İsmet İnönü

Bazı sebeplerden dolayı bugüne kadar neşredilemeyen İlimiz ilk okullarında faaliyette bulunan Himaye heyetlerinin mesai pilânçosunu Ün'ün bu sayısında okurlarımıza minnet ve şükranla arz ediyoruz.

Varidat kaynakları:

"Ün", ün son sahifesinde bir cedvel halinde sunulan pilânçonun varidat kısmının yekûnunu teşkil eden [168311] kuruş üyelerin aylık teahhütleri, müsamereler hasılatı, teberru, gençlik derneğine aid pul hasılatı ve saireden mütehasıldır.

Varidatın neveleri:

Varidatın tutarı olan 168311 kuruşdan 34645 kuruşu geçen seneden, 20497 kuruşu ayniyat mukabili ve 113172 kuruşu da bu senenin varidatıdır.

935-936 senesi ile mukayese:

	KURUŞ	
935 - 936 senesi umûm varidatı	175657	
936 - 937 " " "	168311	
Aradadaki fark	7346	% 4 Eksik
936 - 937 senesi umûm masrafı	140546	
935 - 936 " " "	117998	
	—22548	% 19 Fazla
935 - 936 yardım gören talebe	3964	
936 - 937 " " "	3539	
	225	% 7 Eksik

Şu karşılaştırmadan anlaşılıyorki 935-936 varidatı % 4 nisbetinde 936-937 senesinden fazla olduğu halde masraf kısmı % 19 nisbetinde eksiktir.

935-936 senesine nazaran 936-937 senesi yardım gören talebenin sayısı % 7 nisbetinde noksandır. Şu halde 936-937 senesi çok para ile daha az çocuğa yardım edilmiş bir suretle 936-937 senesi her çocuk için sarf edilen para 935-936 senesine nazaran % 16 nisbetinde fazla demektir.

935-936 senesi okul tamiratına ders vasıtalarına ve talebe kütüphanelerine sarf edilen 37983 kuruşa mukabil 936-937 senesi aynı şeylere 62906 kuruş sarf edilmiştir ki % 65 fazladır.

Bu açıklamadan anlaşılıyorki 936-937 senesi gerek talebeye ve gerekse diğer hususata daha çok önem verilmiştir.

Yapılan İşler:

Merkezde:

Umûm varidattan merkeze isabet eden 67943 kuruşun 20144 kuruşu ile 141 talebe geydirilmiş, 3046 kuruşu ile 74 talebeye yemek verilmiş, 910 kuruş ile 10 talebeye süt içirilmiş 10188 kuruşla 657 talebenin kırtası ihtiyaçları temin edilmiş, 1780 kuruşla da ilaç alınmıştır. 575 kuruşluk tamirat yapılmıştır.

[*] Bundan evvelki senelere aid olan mesai raporları Ünün 16 ve 32 - 33 ücü sayılarında vardır.

3376 kuruşluk ders vasıtaları satın alınmış, 16698 kuruşluk okullara sıra, dolap masa ve saire yaptırılmış 3413 kuruşluk talebe kütüphanelerine kitap tedarik edilmiş, 160 kuruş da müteferrik yerlere sarfedilmiştir ki ceman 57251 kuruş harcanılmış, 10692 kuruş da 937 - 938 senesine devredilmiştir.

Eğridirde :

Eğridir İlçesinin 26179 kuruşluk varidatından 1910 kuruşu ile 29 çocuğa önlük ve saire, 8239 kuruşu ile 481 çocuğa yemek, 2951 kuruşu ile 510 çocuğa kalem, defter ve saire alınmış, 500 kuruşluk tamirat yapılmış, 1830 kuruşu ile ders vasıtası, 8300 kuruşu ile okul malzemesi, 995 kuruşu ile kütüphaneye kitap alınmış, 1454 kuruşluk müteferrik masraf yapılmıştır. Bu İlçe varidatının hepsini de sarfetmiştir.

Uluborluda :

25205 kuruşluk varidatının 4196 kuruşu ile 71 çocuk geydirmiş 4080 kuruşu ile 35 çocuk yidirmiş, 4060 kuruşu ile 337 çocuğun kırtasiye ihtiyaçlarını gidermiş, 759 kuruşu ile kütüphaneye kitap almak suretile 13095 kuruş harcamış ve 12110 kuruşu 937-938 senesine devretmiştir.

Yalvaçada :

Bu İlçede 27217 kuruş tutan varidatının 2380 kuruşu ile 45 çocuk geydirmiş, 533 kuruşu ile 120 çocuğa yemek vermiş, 3044 kuruşu ile 838 çocuğa kırtasiye tedarik edivermiş, 56 kuruşluk ilâç almıştır. 806 kuruşu ile tamirat yaptırmış, 8655 kuruşu ile okul malzemesi, 962 kuruşu ile kitap almıştır. 5790 kuruşlukta müteferrik masraflarda bulunmuştur. Bu suretle 22226 kuruş sarfetmiş, 5011 kuruşu da bu seneye devretmiştir.

Karaağaç :

21767 kuruşluk varidatının 6695 ku-

ruşu ile 61 talebeyi geydirmiş 3028 kuruş ile 230 çocuğun kırtasiyesini temin için sarfetmiş 420 kuruş ile ilâç almış, 8981 kuruş ile tamirat yaptırmış, 1695 kuruş ile okul malzemesi almış, 996 kuruş ile de kütüphaneye kitap tedarik etmiştir. Sarfettiği 21815 kuruş, 937-938 senesine devrettiği borç 48 kuruştur.

Sayın Yurddaşım ;

Himaye Heyetlerine verdiği paranın nerelere sarfedildiğini gerek cedvel, gerekse açıklama şeklinde arzettim. Yardımla 3539 çocuğun ızdırabını hafiflettin. Sana bin minnet ve şükran.

Fakat kâfi değil. Milletın kuvvetini çocuklarının sıhhatine bağı olduğunu düşünerek kendi çocuğına gösterdiğin şefkat ve ihtimamı çocuğunun yoksul arkadaşından esirgeme. Kazancın ne kadar az olursa olsun ufak bir kısmını ihtiyaç olanlara ayırmak suretile sosyal ve yurtsel vazifeni yap.

Hakiki seadet ve felâh yolu "hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için", vecizesini kendimize düstur yaparak muztarıblere yardım elimizi nazatmaktadır.

Bu münasibetle Büyük Edibimiz merhum Süleyman Nazifin bu hususda yazdığı yazısının bir parçasını buraya geçirmekle aziz ölüyü hatırlatmayı vicdan borcu bilirim.

"... Unutmayınız ki babaları sizi kurtarmak için mazide meydana atıldılar..... öldüler ..... öldüler ve kurtardılar kendileri de evlâdını kurtarmak için müstakbelde ıktiza ederse tıbkı babaları gibi ataya atılacaklar ve belki yine onlar gibi ölecekler.

Veriniz.

Mazideki necatınızın takdime şükranını ve atideki selâmetinizin fidiye teminini ve vatanın sizden başka kimsesi olmayan yavrularına kudretinizin yettiği derecede veriniz.

KEÇİBORLU VE KÜKÜRT

SAİD DEMİRDAL

Keçiborlu, Isparta ilinin 33 kilo met re kuzeyi ile batı arasına düşen bir kamun başkendidir. Kasaba, 600 evli ve 1554 ü kadın, 1312 si erkek olmak üzere bütün tutarı 2866 nüfuslu ve köyleriyle birlikde 13653 kişidir.

Kamunluğun arazisi 8 saat eninde ve 12 saat uzunluğundadır ki çok İlçelerden daha geniştir. Keçiborlunun (Kılıç, Senir, Hamidiye, Kuyucak, Hezargirat, Cedit, Hammallar, Çukurviran, Saracık ve krom madeni bulunduğu anlaşılın Başmakçı - Dinar başmakcısı değil İlyas, Çığırı, Ovacık, Akpınar, Yassıviran, Yaka, Beltarla, İmraniye, Kavak alanı, Kozluca, Yukarı eber, Aydoğmuş, Geresün, Müfidiye) adlarında 24 köyü vardır ki bu köylerin hepiside verimli topraklara maliktir.

Kasabanın ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu hakkında sağlam bir belge bulunamadığına bakılırsa mevkiin güzelliğine, Toprağın verimliliğine aldanarak çevresindeki köylerden ve aşiretlerden tek tük gelenlerin buralara göç edip tutunmuş olmalarından bu günkü hale geldiği anlaşılmalıdır. (1)

Şurası da akla çok yakındır ki Keçiborlu adı Uluborlu ile beraber Selçuk türklerince verilmiş bir ad olsa gerektir. Böcü zadenin Isparta tarihindeki kaydına ve türk tarihi müellifi üstad Bay Necip Asımın da türk yurdunun 1926 yıl ve 22 nci sayısında :

[Anadoluda Uluborlu, Keçiborlu

kasabalarının önündeki Ulu, Uluğ kelimeleri hemen kullanılmaz bir haldedir. Küçük yerine Keçi sıfatı kullanılıyor] demesi ve bir fıkra altında da :

[Cenubî anadoluda bağları çok bir kasaba vardırki adı Bor dur. Bu kelime eski Türkçede şarap demektir.] şeklinde takyid etmesi ve Uluborlu kelimesinin delâletine ve Uluborlu ile Keçiborlu kasabalarını her ikiside aynı hayat şartlarına uygun olup bağlık, bahçelik bulunmasına göre Bor [2] isminin verildiği ve Uluborluya nazaran Keçiborlunun küçük olması da kendisine küçük sıfatının aynı sırda ve aynı kimseler tarafından takıldığı anlaşılmalıdır. Kime aid olduğu henüz belirtilemeyen eski bir cönkte görülüp Keçiborluya aid olduğu pek meydanda olan şu ;

*Ulubor,, küçük bor, bu yana düşer
Ağaçlık mekândır ağalar göçer
Arifanı çoktur eyuyu seçer
Böyledir ey ihvan buralar hali :*

*Aradaki eşek alanı yayla [3]
Çamuru vafirdir yönürmez asla
Kükürtlü çamuru uyuza şifa
Küçük borun kendir kıymetli mali*

Kıtaların anlattığına göre de Keçi-

[1] Ün dergisinin 32 ve 33 ncü sayısında ve 460 nci sayfasındaki Bay Hikmet Turhanın kayd ettiği 1113 tarihli hükmün sarahatına göre [Selmanlı sağır] aşireti gibi küçük aile ve kabilelerin yerleşmiş olduğu bu zana kuvvetlendirmektedir.

[2] Bor, Uluborluda bir nevi taşın adıdırki çamaşır yıkamada kullanılan kil rengindedir.

[3] Eşek alanı, Uluborlu ile Keçiborlu arasındaki Müfidiye köyünün bulunduğu yerin eski adıdır. Halk, buna eşek alanı yaylası da der.

borlunun küçük bor veyahut küçük borlu deye anıldığı zaman, pek yakın olsa gerektir, Bu hususta hakiki bilgilerini lütfeden arkadaşlara teşekkürler sunarız .

Keçiborlu kasabası, Toros dağ kömelerinden ayrılan [Gök tepe, Ak dağ] tepelerine yaslanan tath meyilli ve fundalıklarla bezenmiş yemyeşil yamaçları önünde çok verimli bir ovanın kuzey köşesinde dir.

Bacasından soysallığın parlak ışığını saçan ve bolluğun saadetli neşidelerini üfleyen Kükürt fabrikası önünden bakılınca ovanın perde perde açılan, kıvrıla, çevrile uzanan genişliği kışın çıplak dallarıyla boşluğu dolduran her türlü ağaçlı bahçeleri, Burdur gölünün doğu köşesi, Burdurun sisli, karlı zincirlenen buruşuk tepeleri görürürki bu göreyin bakımına doyum olmaz.

Köylerin çoğu bu güzel ve düz arazinin sağ ve sol kıyılarına serpilmiştir. 1010 rakımlı kasaba, altın renkli kükürt damarlarının gömülü bulunduğu gönül çeken yamaçlara dayalı olup şirketin modern ve mütevazı 12 kadar kurağlarıyla nehayetlenmektedir.

Dört mahalleden ibaret olan kasabada hükümet ve belediye, okul, hamam, istasyon binalarından başka 3 cami, 15 çeşme, beton arme 6 su deposu, ikisi kârgir olmak üzere 5 köprü, 1 spor alanı, Cümhuriyet meydanı, bir park ile 2 ban, 2 helvacı dükkânı, 3 çarşı furunu, 20 bakkal, 5 tüccar, 4 berber, 4 terzihane, 5 kunduracı, 5 kasap, 4 demirci, 3 nalbant, 5 kah-

vehane, 1 yağhane, 1 aşçı dükkânı, 1 saraç, 2 kalaycı, 1 tüfenkci, 6 dülgere, 2 marangoz, 1 tenekeci, 25 halı ile 5 reçine dokuma tezgâhı kasaba ve çarşısı süslemekte ve alış verişini temin etmektedir.

Keçiborlu denilince, akla en evvel [Kükürt, Kendir ve hububat] gelir. Arazi verimlidir. Bir dönümden 15 kile buğday ve 20 kile arpa gelmesi ve yine bir dönümden 150 - 200 kiloya kadar kendir çıkması toprağın verimine birer belgedirki ilimiz içinde en yüksek randımanı olan yerlerden demektir. İşte arazinin bu lütfü ve basit yaşayış tarzları, üstündeki barınanları tenbel alıştırmış ve şimendüfer hattının döşenme işine yani 27 sene evvele gelinceye kadar para kazanma işinde bu kasabada bir kaynaşma görülmemiştir. Şimendüfer hattının döşenmesi, halıcılığın girmesi, gülcülüğün uyanması, kükürdün açılması gibi bol paralı işler, halka bir didinme zevki vermiş ve bu duyku bugün bir itiyad haline gelmiştir.

Kasabanın İzmir, Eğridir, Isparta, Burdur, Antalya, Uluborlu, Dinar, Sandıklı, Afyon yolları üzerinde bulunması iktisaden de uyanıklığı ve oynaklığı zaruri kılmıştır. Kasabanın şimendüfer uğrağı, toprağın verimliliği, kükürt ve alçının mekşuf bir halde bulunması ve yeni yeni tabii servetlerin inkişafına müsaid ve müstaid bulunması daha ziyade büyümesine yardım edecektir.

Keçiborlunun içme ve akar suları kasabaya nisbetle kâfi gelmektedir. İşme suları, kokusuz, renksiz ve ber-

rak ise de fennî bir tahlil yapılmadığından derecesi belli değildir. [4] Bütün içme sularının kaynağı kükürt damarlarının bulunduğu sırtlar olduğuna göre terkibi tahmin edilebilir. Kamuna bağlı Geresün köyünden çıkararak değirmen dere çayını husule getiren ve 9-10 tane un değirmeni döndüren çay, bütün bahçe ve esbzeleri ve hububat tarlalarını sulamaktadır.

Keçiborlu suları içinde incelemeye değer iki türlü madenî su vardır ki birisine [Ekşi su, Acı su] diğeri de [Kaynar ve çamurlu su] adı verilmektedir. ekşi su, kasabanın doğu yönünde bulunan değirmen derede bulunmaktadır sırça parmak kahlığında ve kekremsi bir sudur. Mide rahatsızlıklarına uğrıyanlar bu suyu içmekte oldukları söylenmekte ise de tahlili yapılmadığından şifa hassası belli değildir.

Kaynar veyahut çamurlu su dedikleri su da kükürt civarında ve Uluborluya giden yolun doğusunda bulunmaktadır. Bu su, fıkır fıkır kaynayaarak yerden 50 santim irtifaa kadar yükselmekte ve yine yerinde kaybolmaktadır. Bu su komşu köy, kent, halkı tarafından cilt hastalığına tutulan insan ve hayvanlara içirilmekte ve çamuru vücutlarına sıvanarak sonra yıkamakta oldukları ve hastalığın bu suretle şifa bulunduğu anlatılmaktadır.

Keçiborluda ehli hayvanlardan hepsi bulunduğu gibi köylünün ziraat işlerinde yardımcısı olan sığır, beygir, ve oldukça bir önemi ve büyük bir

tutarı olan manda da vardır. Mandanın kaymağı, yoğurdu, sütü, kışın dahi halkın cüzdanelarını harçlıksız bırakmamaktadır.

Keçiborlunun senelik nebatlardan buğday, Arpa, kendir, Afyonu birinci derecede; Mısır, Burçak gibi hububatı da ikinci derecede gelmektedir. Sebzesi ve her nevi meyveli meyvesiz ağaçları ve önemli bir geliri olan cevizi meşhurdur. Bahçelerdeki ağaçlar gelişi güzel serpilmiştir. Düzenli dikilmiş tek bir bahçeye rastlamak kabil değildir. Ormanlar - kamunun ormanları oldukça mühim ve zengin ise de söğüt dağının bazı bölgeleri müstesna olmak şartla ağaçları henüz kemale gelmemiş bulunması dolayısıyla keresteliğe elverişli değildir. Ağaç bilginlerinin tabirile bunlar [Tor] dur.

Kasabanın ormanları geresün ve söğüt dağı ormanlarıdır. Söğüt dağının ormanları kamunun Eber köyü sınırlarından başlayarak Akpınar köyüne kadar 12 saat sürer. 15-16 kilometre murabbaındaki Geresün ormanları bunlardan başkacaadır. [5]

Bu ormanlardaki ağaçlar Çam, Ardiç, Meşe ve Pırnaldır. Geri kalan ağaçlar iki filkah nebatlardan çalılardır ki bunlarda çıplak araziye süslemeye ve kışın sıkılan hayvanların çimdinmesine yaramaktadır. Kasabanın yağmurları çok vakit baharda ve nadiren de son baharda batıdan; rüzgârları da kuzeyden gelir. Rüzgârın diğer yönlerden geldiği pek nadirdir.

[4] Keçiborlunun gerek ağz ve gerekse adı geçen acı suları Keçiborlu belediyesince tahlile gönderilmiştir.

[5] Bu kayıt Sıhhiye Müdürü Dr. Bay Besim Zühtü'nün [Hamid âbad sancağı adlı eserinden alındı.]

Kışları kuzeyden gelen şiddetli poy-razlar lodos rüzgârları kadar gürültülü ve keskindir'

Keçiborlunun kültürel durumu :

Biri Keçiborlu merkezinde; diğeri Kılınç köyünde ve yatılı beş sınıf ve beş öğretmenli iki okulu ile [Aydoğmuş, Kozluca, İlyas, Çığrı, Senir, Geresün] köylerinde de birer öğretmenli ve üçer sınıflı beş okul daha vardır ki altı köy okullu ve 17 köy okulsuz ve öğretmensizdir. Çok yaşlı ihtiyarların ifadelerine göre Keçiborluda ilim ve maarif hemen yüz küsur seneyi geçmemektedir. Çok evveleri [Mırık ve Kadir] hoca mektepleri varmış oradaki okuma ancak kur'an akumağa çalışmak ve dua ezberlemekten ibarettir. İfadelere göre daha evvel burada yerleşmiş şiiilik varken Uluborlulu meşhur müderris Yirik Ahmet'den icazet alarak asıl doğum yeri olan Nazillinin Rahmanlar [6] köyüne giden müderris Ahmetce oğlu Hacı Hüseyinin gördüğü bir rüya üzerine buraya gelerek halkı dalâletten çevirerek islâh etmesiyle başlarki sağlam bir belgesi yoktur. Mumaileyh bir medrese yaptırmış ve eski ilmin yayıncısı olarak çalışmış ve çok ihtiyar olduğu halde 1307 de Keçiborluda ölerək yeni okul civarındaki mezarlığa gömülmüştür.

1251 Hicri senelerinde sağ olduğu anlaşılan İspartalı seyraninin seyahatname destanında :

Keçiborlu, Sandıklıyı soralım

Muhâbbet ehliñe candan varalım

Etrafı evliya, yüzler sürelim

Erenler ümmetin dini, imanı

Kitasındaki muhabbet ehlinde maksadı şiiliğemi işaretler bilinemez. Keçiborluda ilk resmî okul, Tahsisatı yerince verilmek üzere 1316 rumî yılında açılmıştır. İlk öğretmen Müezzîn Bay Kadir idi. Kültürel işler, her yerde olduğu gibi Keçiborluda da yavaş yavaş tekâmül ederek Cumhuriyet okullarına kavuşmuştur.

[6] Rahmanlar - Nazilli civarında ve merkeze 20 kilometre uzaklığında küçük bir dağ köyüdürki yerli halk [Dahmanlar] adı ile anılmaktadır.

[7] Bu müderrisin Yirik Ahmetten icazet aldığına ve Yirik Ahmedin de ikinci Mahmudun önünde vazettiği ve Burdurdan icazet alarak 1246 senesinde Uluborluya gelüp bir çok kimseler yetiştirdikten sonra 1272 de öldüğü kayıtlarına bakılırsa bu müderrisin irşad zamanı belli demektir.

Şarkılar

I

*Sonsuzluğun üstünde yüzen neşeli yıldız
Bir sahili sevdada gezerdin yapayalnız.
Bir sen.. suya sevdası düşen ayla beraber
Bir sahili sevdada gezerdin yapayalnız!..*

II

*Ruha aleysin çiçeğim sevgi yerinde
Gel gezelim Çay boyunun serviliğinde.
Bir sarışın gül gibi mehtap yine açtı
Gel gezelim Çayboyunun serviliğinde!..*

BEKİR TÜRK

ESNAF DESTANI

Toplayan : NURİ KATIRCIOĞLU

Küçükden düşdüm gurbet illere
Niçe deliklere girdim bu yollarda ^{gezerken}
Eski sözdür gelir yazılan başa;
Aşk eline yetdim, yabanda gezerken.

Şair oldum önce dinle yalanı:
Vezin mevzun derler bilmem anı
Unutdum bildiğim Türkçe lisanı
Aruz deryasında sohbet ederken.

Şairlik bir özge hal sanırdım,
Çalıp çığırmasın adet sanırdım
Anı ben bir kostak zanaat sanırdım
Kekeme oldum aruz deryasına dalarken

Anladımki obir çıkmaz sokaktır,
Bizim dilden dışarı sası kabaktır;
O dillerki bizim öz dile çok uzaktır
Beynim sulanayazdı eşar düzarken.

Sonunda aklımı başıma derdim
Bu çıkmaz yolun hıyalına erdim
Otuz iki esnafın çiraklığına girdim
Açıldı dilim iğne ile kuyu kazarken

Varıp çiftçi oldum cümleden akdem
Yıllık ile tuttu beni bir âdem
Yediğim arpa bezlemesi içtiğim ayran
Ağzım yandı tarhana çorbası içerken

Bir öğendire yedim başımdan aşağı
Kaçıp şehre basdım ayağı
Orda da oldum bir çulhanın çırağı
Çıkrığın kırdım masurasın sararken

Berber oldum doldu dükkâna keller
Adet imiş tıraş eder kelbaşı berber
Zift kokar oldu mis kokan eller
Bayıldım birgün kel başı tıraş ederken

Meddah oldum yalanım tutuldu
Yüz çevirdi âlem dinlemez oldu
Kuyumcu oldum bir gün çarhım kırıldı
Altun yüzüklerin pasını silerken

Kuyumculukta bilemedim altunu gümüşü
Saatci oldum gayet incedir işi
Pazvant oldum yıkıldı bir gün çarşı
Hele ben kurtuldum çarşı göçerken

Cevahirci oldum sözün doğrusu
Seçemedim çay taşını elması
Terzi oldum aldım elime makası
Parmagım kestim kumaş biçerken

Tüccar oldum kervanla gittim Mısıra
Olan sermayeyi verdim hazıra
Cinci oldum düştü sıfır sıfıra
Sayısını şaşırđım remil atarken

Bağçevan oldum soğan diktim bitmedi
Attar oldum onada aklım yetmedi
Bakırcı oldum kimse yardım etmedi
Sakalım tutuştu kelle ütülerken

Saraç oldum başladım işe
Sahtiyan tükendi kalmadı tirşe
Kebabcı oldum eti sapladım şişe
Biberin unuttum tuzun ekerken

Pabuçcu oldum dikemedim pabucu
Dikeyim derken kırıldı tığımın ucu
Kalaycı oldum hayli salladım kıcı
Eski bakırların pasını silerken

Dülger oldum yapamadım sarayı
Sarrafa oldum sayamadım parayı
Hallaç oldum aldım elime yayı
Kirişini kopardım pamuk atarken

Kalafatçı oldum tıkadım delikleri
Gemicilerin geçmez dalgalara dilekleri
Kayıkcı oldum taktım kürekleri
İskarmozum kırıldı kürek çekerken

Balıkçı oldum hiç bir balık ağa girmedi
Asla dört akçeye elim ermedi
Dilençi oldum kimse para vermedi
Büyük kapılarda boyun bükerken

Aşçı oldum elimde pişmedi yemek
Boyacı oldum bilmem alyeşil renk
Tellaal oldum aldım bir topal eşek
Çamura saplandı çekip giderken

Demirci oldum elim yüzüm karardı
Halvacı oldum çöğen sürdüm ağardı
..... sarardı [1]
Kollarım yorultu helva kararken

Hammal oldum yenli yük bulamadım
Güleşçi oldum hiç bir adam yenemedim
Bir kimseye pes diyüp başım yere
vuramadım
Sonunda iki kolum kırıldı güleş tutarken

Manav oldum meyvelerim hep çürür
Canbaz oldum ip üstünde kim yürür
Kasap oldum gözüm her gün kan görür
Düşüp bayıldım kana bakarken

Çoban oldum dağ taş kurt ile dolu
Oduncu oldum yolda eşşeğim öldü
Saka oldum bilmem sular nice oldu
Aradım bulamadım bir su akarken

Avcı oldum kuşlar havaya uçtu
Tilkiye tuzak kurdum gördü geçti
Şahin ararken talihime kuzgun düştü
Dağ taş güldü ayaklarım oğarken

Sayı oldum hırsız indi yoluma
Kazet oldum iş yakışmaz elime
Mutaf oldum bak şu benim halime
Kıçın kıçın gittim kazıl bükerken

Nalbant oldum kırdım nalın çoğunu
Bir katır nalladım dinleyin oyunu
Acemiymiş meğer bilmedim huyunu
Tepmesin yedim nalın sökerken

Talihim aksidir kemteri settare
Hekim oldum bilmem derdlere çare
Cerrah oldum azdı elimde yare
Bir çok adam öldürdüm fitil salarken

Cinci oldum bir gün cinleri derdim
Dağıtayım derken aklımı yitirdim
Deli olup tımarhaneye girdim
Güllâbici başımı yardı döğerken

Müezzin oldum ezan vakti olmadı
Bağıra bağıra sesim kalmadı
Kahveci oldum bir müşteri gelmedi
Şerbetim ekşidi dökdüm kokarken

İmam oldum kızıl sofular çoğaldı
Eski binamazlar camiye doldu
Bir zelzele oldu cami de yıkıldı
Abdestli abdestsiz namaz kılarken

Tiryaki oldum düştüm afyona... (2)
Karahisarla Yanya birde Yenice
Üçü birden battı bir gece
Tütünle enfiye afyon ararken

Gayri ihtiyarlık erdi pir oldum
Kâhı geda kâhı mir oldum
Sonunda bir şehre muabbir oldum
Düşüm şerre çıktı hayra yorarken

Ben bu sanatları bir bir dolaştım
Bu tariki aşkı bahre daldım yetiştim
Tekrar gelip şairliğe bulaşdım
Muhabbet narına düştüm yanarken

..... bahrinede daldım (3)
Hakikat marifet güncünü de gördüm
Feleğin halkasına da derviş oldum
Tekkei manide çile çekerken

(1) (2) (3) : Okunamamıştır.

BORA - FIRTINA

R O M A N

Yazan : TURGUT AKKAŞ

Easan : Ankara Ulus Basımevi 1938

Sahife : 200, 0,135 x 0,198 Mtm.

NACİ KUM

Geçen sene "Damlacıklar,, ve "Kıvılcıklar,, adlı iki eser veren Turgut Akkaş - Bu sahifelerdeki temennilerimizi boşa çıkarmadan yazılarından zevk ve lezzet alan okuyucularını çok bekletmeden (Bora Fırtına) adlı üçüncü eseriyle gönüllerimizde esiyor.

Eserlerinde ideal bir kudretle hislerini terennüm eden ve ruhların derinliklerine hitab etmesini bilen muharririn tertib ve insicam mehareti ayrıca dikkati celbediyor.

"Damlacıklar,, Uçra bir dağ mağarasında istalaktitler, istalağmitler ve lâtif gölcükler teşkileden damlaların, bir aralık, kuytu köşelerinden sızarak coşkūn ve berrak bir çağlıyana karışması gibi duru, temiz bir ruhun tezahürleridir.

"Kıvılcıklar,, , İstibdat, Meşrutiyet, Harb ve inkilâb günlerinin hadiseleri içinde büyüyen devrim çocuklarına bas duynş ve görüşlerin olgunlaşan bir kafada çakan çakmağının mabsulüdür.

His ve fikir enerjisi ile yüklü, iyi hazımlı ve geniş havsalalı bir dimağda billûrlaşan kelimeleri arı peteğine işler gibi ruh kovanımıza tath, tath akıtan muharririn orijinal bir üslubu olduğunu tekrara hacet göremiyorum. Onun ilk roman tecrübesi olan (Bora - Fırtına)

hakikî bir bora ve fırtına gibi ruhlar da bir dehşet ve infial husule getirmese bile sübjektiv bir eziş ve savruluşun türlü dağalarını yaratmakta gecikmiyor . Kitabının önsözünde dediği gibi ancak boş uğultu tabiri bence hariç biç bir disiplin ve mülâhazaya boyun eğmeden içe doğduğu gibi yazıldığı söylenen bu roman, Turgut'u ve yaşadığı mubiti iyi tanıyanlar için benimsenen, müşterek intibalar doğuran hatıralarla doludur.

Yurdumuzun en güzel köşelerini, o çevrelerin temiz tabiat ve menazırından ilham alarak tanıtan temiz ruhlu çocuğunun his ve fikir adesesinden seyretmek ne boş oluyor ... O, doğduğu illeri o kadar seçer ve ona okadar köklü bağlıdır ki romanının kabramanını mecnun gibi nekbet ve şöhret sahralarında derbeder gezdire gezdire Leylasının visaline kandırmadan, öz yurdunun sinesine atıyor ve orada mevlâsına yani, hakikî ideale kavuşturuyor.

Turgut, toleransa tapar. Ülkü ve inkilâbın demir çarıklı bir seyyahıdır. İlk tecrübesinde muvaffak olduğunu takdir ettiğimiz romanlarının, bu seyahatın feyizli merhalesinde devam etmesini temenni eder, sevgili hemşehrîmizi candan kutularım.

ATALAR SÖZÜ

Toplayan : Nuri Katircioğlu

— B —

Baht olmayınca başda ne kuruda biter ne yaşda.

Bakan göze bağ olmaz.

Bakan göze yasağ olmaz.

Bakan yimez kapan yir.

Baba vergisi görümlük koca yergisi doyumluk.

Balı, kaymağı isteyen parayı kıymalı.

Balık gölüne göre böyür.

Belâ: dur, geliyorum demez.

Belinde bir tek kuburu var boynu kamyşdan görünmez.

Baş başa vermeyince taş yerinden kalkmaz.

Baş başda baş avuç içinde.

Baş başa verildi; mercimek furuna sürüldü.

Su gelir taşa değer - Kirpikler kaşa değer Tasalanma sevdiğim Bir gün baş başa değer (Isparta türküsü)

Baş gelmedik iş olmaz ayak almadık taş olmaz.

Başda akıl olmayınca kurn kafa neylesin.

Başı bez olsunda yaşı yüz olsun.

Başını yarar, gözünü çıkarır.

Ben ağamı ağam beni bilir.

Ben hadımım derim, o oğulda kızda neyim var der.

Beni sayanın kuluynm, saymayanın sultanı.

Benim abdestimde şüphem yok.

Benim o tarakda bezim yok.

Beşik arkası bile gurbet.

Bey devesi gibi yan gelüp geviş getirir.

Bilmediğin ot karın ağrıtır.

Bilmediğin Aş ya - karın ağrıtır ya - baş

Bin tasa bir borç ödemez.

Bin yattan bir biliş iyidir.

Beşinciye kadar durur da, soğuyuncaya kadar duramaz.

Bir bilir, bin satar.

Bir ağızdan çıkan bin ağıza yayılır.

Bir gicelik tavşan derisine katlanılır.

Bir kararda duran bir Allah.

Bir laf ettik cızadək, gider gelir güzedek.

Bir sözü bir sözüne uymaz.

Bir daha görürsen iki say.

Birini bitirmeden o birine bulaşma.

Bir iş bin lafdan yekdir.

Bir işin önüne bakma, sonuna bak.

Bire bin katar.

Bir elin şamatası olmaz.

Biri eker biri biçer; biri yapar biri bozar; bu dünya böyle gelmiş böyle gider.

Bir dndağı yerde bir dudağı göğde.

Bir dndağı yeri bir dudağı göğü süpürür.

Bir günlük azık için iki günlük emek lâzım.

Bitli baklanın kör alıcısı olur.

Bitmeyen yere ekilmez.

Biçak kemiğe dayandı.

Boğazına aman vermez.

Boğazda bostan bitmez.

Borç ödemekle yol yürümekle biter.

Borç uzayınca kalır, dert uzayınca alır.

Borç yiyen kesesinden yer.

Borca içen iki yo esirir. Biri içerken
birde parasını verirken.

Borunun yalımı alçak olur.

Borçlu lmez benzi sararır, a lmez
gözü kararır.

Boş keseden beleş bağışlar.

Buldum bilmedim, bildim bulmadım.

Buldukea bunar.

Bundan tesi can sağlığı.

Bunalan lmez, kara gün kararır
kalmaz.

— C —

Caminin mumunu yiyen kedinin gözü
kr olur.

Can canın yoldaşdır.

Cana cömertlik olmaz.

Canı cana ölçmüşler, artanını kes-
mişler.

Cevizle ekmek yimesi, güzelle mu-
hapbet etmesi iyi olur.

Cicik ocuk gibi meler.

Cömert eli kimse kesemez.

Cömert derler maldan ederler, yiğit
derler candan ederler.

—  —

ağrılan yere erinme, ağrılmayan
yere görünme.

Çalı irpi ile ev yapılmaz.

Çalı yırtığı oban drtğ.

alıya cevahir saılmaz.

alıda gl bitmez, cahile söz yetmez.

Çalgı bizim kalėı kızım.

almadan oynar.

alpan çarık gün yamalık.

apağını silerken gözünü karır.

Çaresiz derde lokman neylesin. (zl-
d organ neylesin kurbaş)

ekdin gelmiyor kap salıver.

eken bilir borlu belini kışını.

Çekilen bilinmez. (ekilen unutulur).

ıkmadık canda ünit vardır.

Çiftci yağmur ister yolcu kurak.

ingnenin ekmeği düşüne girer.

Çıra dibi karanlık olur.

Çıra dibinde büyümüş.

Çiy yimedim ki karnım ağrısı.

Çiy sözden kem gözden irağ.

ocuk byr deli uslanır.

Çocuklar uynya uyuya byr, ihtiyar-
lar uyuya uyuya ölür.

ocnėa iş bnyaran erdinca kendi gider

ekdik gücü, bulduk ucu.

Çok bilen çok yanılır.

Çok çabalayan tez yorulur.

Çok eli burakda gr.

Çok eli işde, az eli aşda.

okluğa darı saılmaz.

ulha mekiği gibi biryandan biryana
gelir gider.

Çok yaşıyan mı bilir, çok gezen mi?

Çürük baklanın kr alıcısı olur.

— D —

Dadanmış kndurmuşdan beterdir.

Dağ deyüp dıngıldama ardınca adam
bulunur.

Dağ başında harman savrulmaz.

Dağ başında harman yapma savurur-
sun yel içinde; sel önüne değirmen yap-
ma gdrsn sel için.

Dağ devrildi duman savruldu.

Dağ tepesi gibi yüksek başlarda or-
suz (*) olmaz.

Ispartalı Hakkı

Dane tkenmeyince değirmen durmaz.

Danışan dağı aşmış danışmayan düz-
de şaşmış.

Datdım var, yntdım yok.

Dede, yediğini de.

(*) or - Gam, Kasavel.

Ispartada Kır Gezintileri

ETEM ERTEM

Isparta mesirelerini ve bu mesirelere yapılan gezileri yazarken gezi noktasından coğrafi durumuna da kısaca bir göz atmağı faydalı bulurum.

Şehiri durumu: Isparta orta Anadolu bölgesine dahildir. Göller mıntakasının en güzel şehirlerinden biridir. Bu güzel şehire yüksekçe bir mevkiden bakalım:

Doğuda ve Kuzeyde sivrilen üzerleri karlı Davraz ve Gelincik dağlarıyla Sidre, Karatepe, Hisartepe ve yer yer yükselen kum tepelerinin Kayı ve Fandas tepelerinin çevrelediği geniş bir ova uzanır. Denizden 1000-1200 metre yüksekte olan bu ova Isparta yaylasıdır. Ovanın Güney Batısına düşen kum tepeleriyle Hisar ve Sidre dağlarının ovaya doğru inen ve uzanan hafif meyilli sathı mailleri yedi kilometre kadar uzunluk ve dört kilo metre kadar genişlikdeki arazi parçası yeşil bir atlasla örtülmüştür. Şehir bu yeşil atlasın altında saklanmıştır.

Bel dibinden itibaren kum tepeleri arasında kavisler çizerek çıkan Isparta çayı şehri baştan aşağı ikiye böler. Böğürleri nemli ve yer yer kaynaklı "bilmem haugi devirlerin bakımsızlığına kurban giderek „ yarı çıplak kalmış dağlarına mukabil tabiatın Ispartaya bahşettiği kum tepeleri arasında bir gölcüğü vardır. Bu gölcüğün sızıntıları olması muhtemel bulunan kaynaklar hem içme ve hem sulamaya yetecek kadar boldur. Bu bol sular ki şehre hayat verir. Su ve

el çalışması kısır olan toprağın verim kabiliyetiü artırır. mutedil olan iklimi; mutedil iklimli memleketlerin verdiği her türlü meyva ve sebzeleri yetiştirmeğ müsaittir. Şehrin gerek içi ve gerek dışı bağlar, bahçeler ve gülüstanlarla çevrelenmiştir.

Şehir bu bağlar, bahçeler ve gülüstanlarıyla her mevsimde yeni bir manzara gösterir. Bahar olur. Bağlar, bahçeler, güller cana gelir. Kokular saçan çiçekleriyle şehir baştan aşağı bir çiçek buketi olur. Güller uyanır bülbüller dile gelir. Bu uyanış bu nağme halkı kıra döker. Kısa geçen baharı yaz olur. Sessiz ve sakin eseu ruzigârlarıyla hafif ve serin dalgalanan yeşil bir göl olur. Hazan olur sarı benizli bir kız olur. Baharı yaza ve yazı bahara karıştır. Halkın mesire hayatı bülbülün dile gelmesiyle başlar hazanla sona erer. Bu güller ve bülbüller diyarının her su başı herhangi bir bahçesi veya herhangi bir köşesi bir mesiredir. Bu mesireler ruhları dinlendirir. Gönülleri açar. Isparta böylelikle baştan aşağı bir sayfiye şehridir.

* * *

Bu güzel şehrin sakinleri tabiatın kendilerine bahşettiği muhit güzelliğinden eskidenberi istifade edegelmişlerdir. Mevsime göre umumî geziler tertip etmişlerdir. Bu gezileri kış sohbetleri ve yaz gezileri diye ikiye ayıralım. Kış sohbetlerini zamanına bırakarak mevsimi itiba-

riyle yaz gezileri âdetlerini gözöüne ko-
yalım:

Eskiden bir san'at veya meslek erba-
bını müntesipleri çıraklık ve kalfalık
devresinden çıkup da san'at veya mesle-
kinde kendi başına bir iş yapabilecek
ehliyet ve liyakat kesbettikten sonra peş-
timal kuşatmak adeti varmış. Bu adet
vesilesiyle kırdada bir davet tertip edilir-
miş bütün sınıflar arasında umumî bir
gezi tertibini mucip olması itibarile onu
da geziler arasındada yazmak ve bu vesile
ile de peştemal kuşatmak âdetini folklor
yönünden saptamak faidedeu hâli olmya-
caktır.

Bugün tamamen tarihe karışmış olan
eski bir zamana ait olan bu âdete aid
bazı kısımları böcü tarihinden ictibasla
aynen yazıyorum.

“Desturalmak cemiyetleri-her sınıf ve
mesleğin müdavimleri 32 esnaf tabirile
biri diğerine karışmamak ve her sınıf;
sau'atinde, müstakil bnluumak şartına ri-
yeten sau'atlerinde çalışan çocukları ipti-
dadada çırak aldıklarında san'atlerine ait ilk
işleri öğrettikten sonra kalfa yaparlar.
Kalfalar da san'atlerinde kesbi mehareti
edince usta çıkarlar bunlara usta çık-
caklarında ustaları destur verirler. Bada-
hu usta sırasına girerler.

Ustalık peştemal kuşandır. Bunun için
san'atine mahsus hususî bir cemiyet ya-
par. Şöyle ki:

Usta çıkacak ve peştemal kuşanacak
kalfa kendi ustasından destur istediğinde
ustası tamamil kesbi mehareti ettiğine
kani ise usta başına ve ahibaba ve er-
kânı ustalarıyla esnafşeyhine söyler. On-
lar hangi gün ve mevkii kararlaştırırlar-
sa o gün için bir sahra cemiyeti tertip
ederek birkaç sofralık yemek hazır ettirir.

Her sınıfın ustabaşısı kendi sınıfında-
ki erkân ustalarıyla dükkânı civarında

bulunan mümtaz ustaları ve destur alacak
kalfanın ahbab ve akrabasını erkân ça-
vuşu vastasile kendi namına o mahalle
davet ettirir. Davetliler toplandığında
sahradada ezen okunur cemaetle ikindi
namazı kılıldıktan sonra ustabaşı ve er-
kân ustaları ve kalfanın ustası ve daha
münasibleri sırasıyla diz üzerine oturup
başta esnafşeyhi efendi ve sağ tarafında
ustabaşı ve sol tarafında destur alacağın
ustası ayakta olduğu halde çavuş, destur
alacak kalfayı yeni elbise ve cübbesini
geydirerek sağ yanına alıp dışarıdan
geliyormuşçasına meclis hududunun dış
hattında ki birinci hatvede kaimen (Es-
selâmün aleyküm ya ehli şeriat) ve bir
adım ileri gidip ikinci hatvede (Esselâ-
mün aleyküm ya ehli tarikat) aynı hal ile
üçüncü hadvede (Esselâmün aleyküm ya
ehli marifet) demesini müteakip her ikisi
kaimen tam mahfelin ortasında bulun-
dukları halde “Şu yiğit sanatinde meha-
ret kespedip ustasından ve cümlelizden
müstakil nsta olmağa icazet ister, deme-
si üzerine esnaf şeyhi kalfayı ortaya
oturtturur. İlmi halindeu ve şair diniye-
sinden ve bey'üşeranın sıhhat ve fesadında
mühim şeyleri sorar. Çünkü 21 yaşından
evvel ve dinini bilmiyen delikanlının işi
ve alış verışı muteber olmaz derler. Bu
sebepten şeh sn'allerine cevabı kâfi aldı-
ğında ustasına ve sair ustalara hitaben
ne dersiniz. Bu yiğit yaşını bnlmuş dinine,
imanına islâmiyete vakıf olup san'atinde
kesbi mehareti etmiş olduğundan izin ve
düa istiyor. demesiyle usta ve sairleri
san'atine müteallık bazı mühim noktaları
havi sualler iradiyle müteakiben kendi yap-
tığı nümuneyi ortaya atarlar. Muayene
ederler, hiç kimse karışmaksızın kendi
yapmış olduğunu ustası ve yapılan nümü-
nenin eksiği olmadığını sairleri tastik
ederlerse esnafşeyhi orada hazır bulu-

nan bir hafıza aşri şerif okutturarak cehri düaya başlar. Düayı müteakip ustası kalfaya "İzin verdim," der. Şeh işte şimdiki erkâna girdin san'atinde aslahile ve çürük işleri kabul ve tecviz etmeyip doğru ve sağlam işleyeceksin hiç birşey için katiyen yalan söylemiyup haram yemiye rek ebnayi cinsinden küçükleri, çırakları evlât ve akranını kardaş ve büyükleri ata bileceksin yine ebnayi cinsinden fakirlere malüllere malen bedenen muavenet ve sınıfın ihtiyarlarına hürmet eyleyeceksin; hiç birgüna günah ve maasîde ve kimse nin arzına, malına, canına tecavuzatta bulunmayıp defterini güzel yapıp alacağımı vaktinde alacak vereceğini vaktinde verecek ve inkâr ve iz'âç ve tezvîr ile kimseyi incitmiyeceksin işine gün doğmazdan evvel başlayıp gün indikten sonra bırakacaksın boş ve havayı heveste gezip vazifen olmyan işlere karışmıyacaksın haydi Zülcelâl tevfikini refik etsin. Dedikten sonra peştimalı düa ile kuşatır. Bu yeni usta şeyhin, ustabrşımın ve kendi ustasının ellerini öptükten sonra hazır bulunan büyük ustaların da ellerini öperek ustalar sırasının sonuna oturur. Tebrik edilir.

Sofralar kurulur yemekler yenilir. Esnafşeyhile ustasına ve çavuşuna münaşip hediyeler verilir. Ustabaşı ve erkân mahfelin idaresinde bulunan orta kisesine kudreti nisbetinde biraz iane bırakır. Bu iane kasa defterine ve ismi ve yaş ustalar sicil defterine yazılır. Hangi tarihte destur aldığı künyesine işaret edilir.

KIR GEZİNTİLERİ: Sabahtan akşama kadar iş ve güçleriyle meşgul olan halk işinden dönünce kırlarda bağlar ve bahçelerde gezer veya hususî aile gezintileri yapar veyahut her hangi bir kır kahvesinde hava almak suretile yorgunluğunu gidermeğe çalışır. Bu hususî eğ-

lentideu başka esnaf ve meslek erbabı ile kadınları da toplu olarak kır gezintileri yaparlar. Bu âdet pek eski zamarlardanberi yerleşmiş ve kökleşmiştir. Bu geziler eskiden erkekler için haftanın perşembe ve pazar günleri kadınlar için de cuma günleri yapıldı. Umumî geziler, Hızırilyastan başlayarak bağların bozumu sonuna kadar devam eder.

HIZIRİLYAS: Eskiden kalma bir inanışa göre Hızır ve İlyas ismindeki iki kardaş o gün bir saat kadar birbirleriyle görüşürlermiş bunlar bu görüşme esnasında kamçılarını sallamak suretile ekinlere bereket saçarlarmış. Bu inanç bazı iyi veya kötü göreneklerin yapılmasına vesile olmuş. Bu bereket kamçısının dokunması için gül dibine para asanlar küp ve küpeciklerinin kapaklarını açık bırakanlar bulunurmuş. Bereket kamçısının dokunduğuna kauaat husulü için akşamdan bir ağaca koydukları üzeri paralı bir çıktı içindeki hamurun maya haline gelip gelmediğine bakılmış. Hamur maya haline gelmişse bereket kamçısının bu hamura dokunduğuna inanılmış.

Hızırın kendini belli etmemek için muhtelif şekil ve kıyafetlere girerek görünebileceği inancile o gün bir dilek için müracaat eden hiç bir kimse boş döndürülmezmiş. Bu kamçının her hangi zarar veren muzir böcekleri yokedeceği inancıyle de evlerini tahta kurusundan korumak için kırlardan bir tutam yeşil ot getirip evlerinin bir köşesine asanlar da bulunmuş.

Uzun ömür temennisi va gençleşmesi için o gün genç ağaçları kucaklamakta âdetmiş. Bahtın açılacağı bir gün telakki edilerek evvelce Ün sahifelerinde yazdığım kadınlar arasındaki bahtaçmak âdeti de bu inançtan ileri gelmiştir.

Hızırilyas günü hıızırı görebilmek ihtimaline binaen bütün halkın kır gezintileri yapmak kırlarda dolaşmak ve eğlenmek ve harfane yapmak suretiyle kuzu kızartıp iyi yemekler yemek âdeti bundan kalmış. O gün gidemiyenler bile evlerinde hususî hazırlıklar yapmak suretiyle kendilerine bir ziyafet çekmeğe çalışırlarmış. Hızırilyasla başlayan Işparta gezileri güz gelinciye kadar muntazam bir teşkilâtla gezek veya harfane halinde devam edip gider.

Eskiden bu gezek teşkilâtı şöyle olurmuş: Esnaf ve eşraf belde kendi akran ve emsali arasında birer oymak seçerek bir Hızırilyas gezisi tertip ederlermiş bütün gün eğlenmek ve sohbet etmek suretiyle baharın güzel havasından istifade etmeğe çalışırlarmış. Bu sohbet esnasında bütün yaz sohbete iştirak edecek kimseler tayin edilir ve aralarından birisini erbaşı intihap ederlermiş. Bir oymak on kişilik bir sofradan ibaretmiş. Oymak sayısı fazlalaştıkça er başı yapmakları da fazlalaşmış. Oymaklar seçilen erbaşının ismine izafetle ad almış.

Erbaşları; gezeğe iştirak edeceklerin muvafakati alınmak suretiyle gezek gezenleri ve gidilecek yerleri tayin ve tesbit edilirmiş. Mevsime göre muayyen mesire yerleri vardır. Bu mesirelerin bazılarında umuma ait olmak üzere hususî köşkler ve yemek pişirme yerleri yapılmıştır.

Hızırilyas gezisini kiraz bahçeleri takip eder. Kirazın bol bulunduğu yukarı mahalle bahçeleri seçilir. Âdetâ bayram denilecek kadar geniş yapılan bu kiraz bahçeleri gezisi üç veya dört hafta kadar devam eder. Kiraz bayramlarını iki hafta Sidre gezisi bir hafta İki Kavacık [Bu mahal sellerin tahribatı

yüzünden hali hazırda mesirelikten çıkmıştır.] Bir veya iki hafta Halife Sultan, iki hafta Ayazmana [Çifte Çeşmeler] bir hafta Minasın ve Ahırınarı, Bezirkân pıuarı gezileri takip eder. Bu mesireler umûmî gezi yerleridir.

Bunlardan başka evvelleri yalnız kadınlara mahsus olmak üzere iki hafta devam eden [Gireği Bağları] gezisi vardır. Birer veya ikişer oymak halinde yapılan hususî geziler içinde sav, Bambullu çeviz ve Milos mesireleri vardır.

YEMEKLER: Bu gezilerde yapılacak yemekler muayyen gibidir. Toyka çorbası, Çömlek, Kabuni ve Gaziler helvasıdır. Mevsime göre kiraz, karpuz kavun ve üzüm de bulundurulur. Yemekler gezeği verecek kimsenin tutacağı aşçı tarafından pişirilir. Gezeklerde muayyen olan bu yemekler haricinde fazla yemek yapmak hakâret telakkî edileceği için oymağı teşkil eden heyeti umumiyenin vereceği cezayı muciptir. Eskiden kadınlarla erkekler ayrı bulunmak zaruretinde oldukları için bunların gezi günleri de ayrılmıştır. Kadınlara mahsus olan gezi günlerinde erkeklerin kadın mesireliklerine gitmeleri yasaktır. Kadınların mesireliklerde kaç göç olmadan serbestçe eğlenebilmeleri için o devrin icaplarına göre polis ve jandarma devriyeleri gezdirilmek suretile her hangi bir taarruzdan korunmuş olurlardı.

Bu mesirelerin ve buralarda yapılan eğlentilerin az ve çok bir hususiyeti olduğundan bunları da ayrıca gözden geçirelim.

— Gerisi var —

Neşriyatı idare eden: HİLMİ DİLMEN

Mesul Müdürü: A. RIZA UYSAL

Basıldığı yer: İLK'ADIN BASIMEVİ - Işparta

ÜN

TEMMUZ
ve
AĞUSTOS

1938

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

GÜZEL ISPARTAM

NÂZİM ÖRENSUN

Tanrım, senin her yanını özene bezene süslediği gül kokulu kucagını iki uzun yıl bana da açmıştı. Hem öyle bir açış ki, ben onun şiriyetini, onun özünde yanıp da beni saran hararetini anamın kucagında bile duymamıştım. Bu sıcak kollar arasında yediyüz elli gün içinde yediyüz elli yıl yaşamış olmanın verebildiği bahtiyarlıkları duydum. Sana bu kadar bağlanıp, tapıp da senden uzak kalan evlâdının duyacağı tahassür ıstıraplarına tahammülün ne kadar müşkil ve ne kadar imkânsız olduğunu anlatabilmek için sana, bu ıstıraplarla cenkleşen kalbimi veriyorum. Onu şöyle bir aç, bak neler göreceksin!..

Türk Evlâdı, elemelerini yenebilmek ümidile ecdadından katlana katlana tavarus ettiği en asil bir sükûnet içinde

için için yanarak (Ah!..) der. Ben, günlerimin her lahzasında bu feryadı bin kere tekrarlıyorum.

İşte şu dakikada, gözlerimin senden uzak kalmak melâile islandığı şu anda geniş ufkunun dört bucağını bütün güzellikleriyle görüyorum. Seni hatırlayıp, göz önüne getirip de senin bir taşına, toprağının bir zerresine, çayırlarının bir tutamına temas edip bir gülünü, bir papatyayı koklayamamak ne katlanılmaz, dayanılmaz bir acı?!..

Tanrımın sana, en büyük ve şaheser bir abide gibi yaratıp doğuna yükselttiği Davras'ının o ihtişamlı tepesinden her sabah açılan güneşi görememek ne iç burkucu bir bahtsızlık!.. Ben, pençeremden her gün doya doya seyrettiğim bu, gündoğuşunun kızılığını yalnız senin

Sahilde Teselli

— Dinmiyen bir derdin azabındasın;
Ki, şen gözlerinin sönmüş sevinci...
Ağlama, İncitir; kederin yasın,
Gönülden sevdiğin o, civan genci...

Bir mavi göz gibi sevdalı sular,
Serseri dalgalar bağrında saklı...
Seraba benzeyen derin uykular,
Derdini avutur ey al duvaklı!..

* * *

— Gözümde değildir; ne dağ, ne deniz,
Karşımda durmasın yıkılsın cihan...
Ayrılık ne acı?!.. sessiz, habersiz...
Anladım sevmenin adıymış hicran

Yaralı bir kuşun kanadı gibi,
Kollarım açılı kaldıysa ne var?..
Kavuşdur beni de, kavuşdur beni
Ademin yolcusu ulu dalgalar!..

BEKİR TÜRK

---

mimiyetinin gür ışığı etrafında dönen
bir pervaneye benziyor. Her an o ateşle
yanmaya müheyya...

Kadirşinas, güzel İspartam; senden
dönen göz kör, seni unutan gönül nar-
kördür. Senin maneviyetine şeref veren
Daldal büyüğünden başlayarak en küçük
ferdine kadar benden sayısız, hududsuz
hürmet ve minnet...

dört bucağını süsleyen günlerinde gör-
müştüm. Tulûun, güllerinin; güllerin de
tulûunun tedaisini yapardı. Artık şimdi
benim ne gülü ne de tulûu görmeye ta-
hammülüm kaldı.. Güneş de, gül de senin
tahassürlerinin acısını kalbimde tazeleyen
birer vesile oluyor. Gül koklamayabili-
rim. Ancak güneşten kaçmak mümkün-
mü?.. Fakat ne zarar var, varsın gönül
yansın; göz pınarlarımın tufanı, eritici de
olsa belki diğer taraftan, yanan kalbimin
ateşini teskine medar olur..

Ne olurdu, senin yükselmen, senin
refah bulman şerefine hizmeti emel bilen
dimağım, her an senin ışığınla parlasay-
dı. Senin huzurunla kabaran göksüm
gene senin gül kokulu havanla her lahza
dolup boşalsaydı?.. Senin bir avuç ha-
vanı teneffüs eden her hasta göğüs, su-
yunu içen her yanık gönül ebedî bir
şifa bahtiyarlığını yaşar.

Bülbülüne meftun, gülüne vurgun ol-
duğum İspartam; ben, hayatımda karşı-
laşacağım en büyük mükâfatı senin şen
şen muhitinden, seni süsliyen kadirşinas
hemşehrilerimden gördüm. Tatlı ufukla-
rında vedalaştığım günle onun arifesi
gecesinde benim için gösterilen coşkun
tezahür ve sitayişlerin, hududsuz cemile-
kârlıkların bende uyandırdığı sevinç ve
minnetdarlıklardan doğan heyecan; hâlâ
boğazıma düğümlenen bir hıçkırık, göz-
lerime asılan birer damla yaş halinde
yaşıyor. Verdiğin heyecanla şahlanan
âsabımı yoluna koyabilecek bir teselliyi
henüz yaratamadım. Gönülüm, senin sa-

Ispartamızda temeli atılmak üzere bulunan yeni bir teşekkül hakkında düşündüklerimiz

ÖMER GÜLLÜ

Kıymetli hemşerimiz Sami Hekimcinin Ankaradaki yapı kooperatiflerinin ve cemiyetinin birisinde aza ve diğerinde ikinci reisi bulunmak gibi aldığı yüksek iktisadi ve içtimai mevkiden derin bir zevk ve haz duyarak bu teşekkülü Ispartamızda da başarmak endişesiyle sarfettiği himmet ve azmi candan kutlularız.

Büyük Atamızın [Birimiz hepimiz için, hepimiz birimiz içindir] vecizesinin yüksek akislerinden olarak büyük parti kongrelerinde ve senelik nutuklarında yurdu imar kasdile irad ettikleri nutuklar ve bu kıymetli sözlere makes ve muhatab olarak çalışan Celâl Bayar hükûmetinin aldığı tetbirler, Kooperatifçiliğin her sahada intişar ve tevessüüne yol açmıştır.

Kooperatifler sayesinde Ankaranın imar hareketi en son hızını almış hükümet bu hızı merkezden muhite yaymak için milli bankaların bu harekete malî muzahharetini temin etmiştir. Ferdlere açılan kradilerin teminatlılığı ile beraber bu kredilerin mahal-line masruf olmiyan birer hareket olduğu tecrübe neticesinde tezahhur etmiş birer hakikat olmuştur.

Muhtelif tipler üzerine kurulması düşünülen Isparta yapı kooperatifi, mahalline masruf bir hareketi vatani-

yedir. Buna evi olan ve olmiyan ve hali vakti yerinde bulunan her vatan-daşın iştirâkîni bir vatan borcu biliriz.

Bin kadar okuyucusu olan bu derginin vardığı yerde Ispartanın imarı ve yurdun umranı aşkıyle çarpan kalblerin bu teşekküle bağlılık göstermelerini candan dileriz.

Memleketin ve ortakların hususî dilek ve arzuları telhis edilerek ve ticaret kanununun esaslarına uygun olarak vücuda getirilecek esas mukavelesi en kısa zamanda noterden tasdik edilerek millî iradeye iktiran etmesi en samimi arzularımızdandır. Henüz iştirak edeceklerin sayısı yirmi beşi bulmuştur. Bunun hiç olmazsa yüze erişmesi şayan temennidir. Yüz ortaktan her birinin on ay ve on müsavî taksitte onar lira olarak vereceği yüzer liradan teşekkül edecek onbin liralık bir teşekkülle yüz bin lira bir kradî temini suretiyle vücuda getirilecek aynı sistem ve aynı sistemi teşkil etmek ve memleketin müstakil imar plânına intibak etmek şartile yapılacak yüzü müteceviz ev, Kooperatifin şahsiyeti hükmiyesine aid bir şehir parçasıdır.

Bu evler, bankaya muntazaman taksitini verenlere en son taksitin ödenmesini müteakip devredilecek ve

ISPARTA COĞRAFYASI

TABİİ, BEŞERİ, İKTİSADİ

TECTONIQUE

Mintakanın Üçüncü zaman hareketinin Tarihçesi

Üçüncü zamanın neogène devrindeki Tektonik hareketler dolayısıyla mintakamızda ve onu saran Genübi Akdeniz sahilleri mintakalarında varlı olan teğeyyürü eskâl hadiseleri

XVI

MINTAKADA PENEPLANTASION

Nâzım Örensun

Geçen yazımızda ve tetkikimizdeki kayda nazaran mintakamızda Penep-lantasyon keyfiyetinin bütün memle-kette olduğu gibi Pontien'le müterafik bir anda meydana gelmeğe başladığı esası nazarı itibara alındığı ve bu na-zariye kabul edildiği takdirde mında-kamızın da asıl bünyesine dahil olduğu bütün Türkiye ile beraber bir kara kütlesi halinde umumî vaziyeti ile bu günkü şeklini andıran bir mahiyette ilk taslağının vücut bulduğunu kabul etmek lâzımdır.

Suları acı ve tuzlu olan Lâgünler Anadolunun diğer menatıkında olduğu

eve ihtiyacı olmiyan ortağın evi de diğer birisine o ortağın muvafakatile devredilecektir. Yalnız ortağın mevzu sermayesi normal bir faiz almak suretiyle tenmiye edilmiş bulunur. Bu hususda daha derin fikir almak isteyenlerin iktisad Dokтору Cevdet Nasubinin [Yetirenler, bitireuler] adlı kitabına ve kooperatif cemiyetinin çıkardığı dergi ve broşörlere müracaat etmelidir. Bu teşekkülün burada her yerden evvel kurulması yurdumuzun uzun seneler harabiye duçar olmuş bir memleket olması itibariyle çok yerinde olacaktır.

gibi mintakamızın cenup ve şimalinden itibaren Denizli mutakasına kadar uzanmış bulunuyordu. Suları tuzlu ve acı olan harici Lâgün ve denizlerle çevrilmiş bulunan her mintakada olduğu gibi mintakamızdaki dahili göllerin de [Beşehri, Eğridir, Hoyran gibi] bu suretle geniş Lâgünlerle çevrilmiş bir balde bulunmuş olmaları zaruretini kavi olarak kabul edilmiş olması lâzımgelir. Bu malûmata nazaran arazinin müteakip bir devirde hey'eti umumiyesile birlikte bir tereffü hadisesele yükselmiş olacağını zaruri göreceğiz Bununla beraber mintakamızın bugüne kadar salâhiyetdar jeoloğlar tarafından araştırılarak Fosilleri, mecmuayi hayvanat ve tabakası tetkik edilmemiş bulunduğundan bu göllerin üçüncü zamanın hangi bölümüne ait olabileceği sureti katiyede tayin edilebilmiş değil demektir.

Penepantasyon keyfiyetinin pek tabii olarak mintakanın her tarafında itikâl hadiseleri tesirleri altında, müsavî şerait tahtında, bir tarz ve muayyen bir yeknesakiyet içinde ve gene esas tevettürü muayyen bir vaziyette vukubulmuş olacağı kabul edilmek lâzımgeldiğine nazarau mintaka Penep-

len sathının harici Lâgünle ve deniz seviyesinden pek fazla yüksek olmaması lâzımgeliyor. Bu şeraite göre penepren sathı itikâl kaidesinin seviyesinden bir parça farklı bir irtifada bulunması icabediyor demektir. Bunun da pek tabii olarak böyle bir netice halinde kabulü zaruridir. Bu takdirde mintakamızı bütün Türkiye kütlesile beraber oldukça ufki bir vaziyete gelmiş ve girmiş olarak tasavvur edebiliriz. Maamafih harice doğru hafif sathı mailler halinde bulunabilmiş olacağı şeklini de kabul edebiliriz. Zira bu tarzda bir takım hafif sathı mailler halinde olduğunu kabule saik olan deliller olmakla beraber ki - meselâ cenup sathı maili Toruslardan itibaren Akdenize aynı sistemle uzar - bu hal bize Penepren şeklinin yaşamadığına vesika teşkil etmez. Bilakis bu esası tevsika medar olur. Mintakamızda bu peneprentasyonun vaki olduğuna delâlet eden bilhassa cenupta tabakatın kesilerek denize aynı meyil ile dahil olmaları ve penepren sathı üzerinde itikâlin tesir edip eritemiyerek meydana bıraktığı şahit tepelerin vaziyetleridir. Ezcümle memleketin cenubunda Torus silsileleri ve mintakamızdaki Sultan dağları gibi büyük kıymet ve ehemmiyetleri olan dağ kütle ve silsilelerinin heyeti umumiyesi bugün eski Penepren sathının haricinde daha mürtefi bir hale gelmiş bir vaziyette bulunmaktadırlar. Bunların Penepren sathı üstüne bir irtifada bulunmaları keyfiyeti kendilerini teşkil eden sahrelerin sert olup diğer muhitlerindeki

gibi çabuk eriyememiş bulunmaları şeklinde izah ve tavsiz olunur.

Ancak Sultan dağları ile Torusların kaidesini teşkil ettiğini kaydettiğimiz Penepren sathının önce muhitini sardığımız söylediğimiz lâgünlerle harici denizlerden irtifa derecesi itibarile pek farklı olmadığı halde bugün bu Penepren sathının vasatı 1000 metrelik bir irtifada bulunması keyfiyeti müstebad gibi görülmesine binaen izahı lüzumu hasıl eliyor. Şüphesiz, kaidesinden itibaren 2000 metrelik şahit tepelerin yükseldiği 1000 metre irtifadındaki bugünün yaylası sahil irtifacı evsafına yakın bir Penepren iken nası oluyor da bu hale geliyor? Çok yerinde Tevarüd eden bir fikir. Bu hal, şu tektonik hakikat ve hadise ile izah olunur.

Peneprentasyonun vukuundan yani Penepren şeklinin hadis olup meydana gelmesinden sonra, bu devri takip eden daha yeni bir devirde ehemmiyetli vüsatte kuturlar dahilinde Tektonik hareketler vukubulmuş ve binaenaleyh bu kuvvetli hareketlerin tesirleri altında o günün Peneprenleri çok mühim Dislokasyonlara meruz kalmıştır. İşte bu tagayyürü eşkâlin ve Penepren sathının muhtelif değişiklikler göstererek 1000 metreye kadar muhtelif irtifalar göstermesi Türkiyenin bugünkü şeklinin aldığı ve Penepren sathının vücut bulduğu devirlerden çok daha sonra mühim Tektonik hadiselere maruz kalmış bulunmasından münbeistir. Gelecek bir yazımızda bu hususları daha vazih vesikalar ve misallerle izah etmeğe çalışacağız.

Isparta İli kültür ailesinin Kayseriyi ziyareti münasebetiyle

Isparta - Kayseri Tarih Birliği

NACİ KUM

Kayseri Müzesi Müdürü

Eylül 1938 ayı başında Isparta kültür ailesinden kalabalık bir heyet, değerli kültür direktörlerinin kanadı altında yurd gezileri sırasında [Kayseri] ye uğradılar. Ben bir Isparta hemşerisi ve aynı zamanda [Kayseride memur] olduğum cihetle burada, aziz hemşerilerimizin ne derece hüsnü kabul gördüklerini anlatmaktan müstenkifim. Ancak, Kayseri ile Isparta arasında çok eski bir tarih birliğinin - ki bu birlik anana birliğine kadar dayanır - mevcut olduğundan bahsedeceğim.

Arkadaşım Hilmi Dilmen, geçenlerde Kayseriye geldiklerinde bana: "Isparta tarihini ikmal için senin Kayseride çalışmandan memnunuz,, demişlerdi. Makalemde tasrihe çalışacağım [Tarihî ve ananavi birliği] çok iyi takdir eden arkadaşımızın bu teveccühlerine teşekkür ederim.

Şimdi tarihi birliğe geelim :

Milâttan çok önceki yüz yıllarda Anadolunun coğrafî, tarihî taksimatında [Pisidya] kıtası dahilinde bulunan [Isparta İli] nin şarkını teşkil eden [Yalvaç - Pisidya Antakya] bu taksimatta [Galâtya - Firikya] taksimatına dahildi. Kayseride bulunan eski medeniyet kültürüne ait eserlerin çoğu [Firikya] devrinin hatıralarıdır.

Roma İmparatoru [Ogüst] zama-

nında, Galâtya eyaletinin merkezi itihaz olunarak adına: [Kolonía Kayseria] denilen Yalvaç Antakya, ile Kabadokya eyaletinin merkezi olan eski [Mazaka] ya verilen [Kayseriya] ismi kardeş değilmidir?. İmparator [Ogüst] namına imar edilen bu iki şehirden birincisi, Selçuk oğullarından sonra bir Türkmen oymağının adıyla [Yalvaç] tesmiye edilmiş; ikincisi halâ adını muhafaza etmekte bulunmuştur.

Bununla beraber, dikkate şayan olan bir nokta daha varsa:

Birinci Alâaddin Keykubadın babası birinci Gıyasettin Keyhusrevin fütuhâtı sırasında Isparta ve Antalya Selçuk ülkesine girmiş ve birinci Alâaddin Keykubat ise, babası Gıyaseddine de hizmet etmiş olan Atabey [Mübarizüddin Ertuğuş] ile birlikte [Alânya] dan [Kayseri] ye kadar Anadolu ülkesini fetetmiştir. Bundan sonra Kayseri, Konya ile müşterek bir [Payitaht] hayatı yaşamağa başlamıştır. Hükümdarın Atabeyi [Ertuğuş] un makamı, bu gün namile anılan [Ağras - Atabey] de mevcuttur. Bu kasabada mevcut olan medrese ve türbe, Kayseride bir çok benzeri bulunan abidelerin kardeşidir; aynı tarihî hatıraları yaşatır.

Timür istilâsında da her iki memleket mukadderatı birleşmiş görülmek-

ÖLÜ ECZACI EMİN TEKELİNİN

Ünümüz hakkındaki duyguları

Hilmi Dilmen

Pek genç yaşında hayata gözlerini kapayan çok sevdiği memleketine hasret giden memlekette büyük bir boşluk bırakan mektep arkadaşım Eczacı Emin Tekelinin defterlerini tetkik ederken mecmuamız hakkında bir yazıya tesadüf ettim. Bu yazıyı aynen neşrediyorum.

Ün: Ispartanın dününü arayan, bugününü söyleyen, yarınını düzeuliyen bir mecmua, Ispartanın dünü çok derin bugünü çok samimi yarını temenni ederimki çok parlak olacaktır. Mazisini bilmiyenin halinden memnun ve atisinden ümitvar olmasına imkân yoktur. Dünümüz çok kıymetli ve kudretli şahıslarla dolu, bugünümüz onların takdirkârları ile bezenmiş, yarınımızsa dünkü varlıkları benimseyerek onları yükseltecek hislerle dopdolu olacaktır. Ün mezarlıklarımızda

dünü arayorsa yarınki nesilde bizleri yat ederek ruhlarımızı şad edecektir.

Ün bugün üç yaşına girdi. Ün için üç yaşına girdi demek ancak üç senede üç asrı öğrenebildi demektir. Yaşı uzadıkça bilgisi artacak bilgisi arttıkça irfanı memlekete hizmeti ziyadeleşdirecektir. Bugünde bilgisiz yola çıkmak karanlıkta doğru yolu görebilmek demektir ki buna imkân yoktur. Neticesi bataklığa sapmak ve saplanmak demektir. Ünü ilk gününden bugüne kadar yaşatan yazıcılarımıza arkadaşlara teşekkürler...

Yüksek imanla büyük varlıklar yaratan ve hayatı yarınki nesle bir rehber olabilecek mahiyette bulunan bu çok sevgili arkadaşımın hayatını gelecek nüshalarımızdaki yazılara neşredilecektir.

tedir. Her iki memleket, esasen, ilk Türkmen akınlarında [Üç ok] lerle iskân edilmiş olmakla milli ve ananevi birliğin gökünde birleşmiş oluyorlar. Gerçekten, Isparta ve Kayseri halkının dini, milli törenlerinde çok yakınlık görmekteyim: Yemek ve ziyafet, düğün, Çeyiz, Sapan taşı döğüşü, Çirit ve kalkan oyunları V. S. gibi göreneklerin bir birine uygunluğu her zaman dikkat nazarıma çırpılmaktadır.

Yalvaçda: Görgü ve Kaş maballeleri arasında sapan taşı mücadelesi vardır. Kayseride de [Tabaklar] ve [Hunat] mahalleleri arasında bu mücadele hala vardır. Eskiden büyükler arasında yapılan bu atış, şimdi küçüklere kalmış ve esasen hükümetce [Kazalara sebep olduğundan] men edilmiştir.

Ziyafetlerde, Isparta tertibi yemeklerle konuklar toplanır. Nişan ve çeyiz, düğün, hamam merasimleri de tıpkıdır. Halıcılık, Kayseri ve mühakatında da meşhurdur. Ancak Ispartanın Gül yağcılığında Kayseri mahrumdur. Buda, etrafta mahrukat fiktanında ileri gelse gerektir. Ispartanın bahar ve yaz aylarında çok rağbet ettikleri [Mesire hayatını] Kayseride [Bağlara göçme] adetiyle karşılanabilir. Orta yaylanın, Bozkır sıcağı Kayseri halkını yazın yüksek, havadar bağlara göçmeğe mecbur etmektedir.

Isparta ilinden gelen kültür zümresinin, zikrettiğim birliği derinden duyduklarına ve kendilerini yadırgamıyan bir memlekette bulmuş olduklarına kanım...

Yağ Basan - Yağı Basan

Rıza Kutlutan

Yağ basan; Isparta — Afyonkarahisar illeri arasında Isparta Vilâyet hududunun sonu sayılan Keçiborluya yakın bir mevkiin adıdır. Burada bir köprü, bir çeşme ve birde çayırılık vardır. Bunlar ötedenberi halk arasında [Yağ basan köprüsü, ... çeşmesi, ... çayırı] diye anılırlar. Yağ basan adının tesmiye vecihi bir çok hurafelere sebep olmuştur. En kuvvetli olarak söylenenlerden biri Güya: bir yağ taciri külliyyetli [Yağ] ile bu mahalden geçerken şiddetli bir yağmura tutularak burada yüklerini yıkmaya mecbur olmuş ve gelen yağmur sellerinden yağları orada basılıp kalmış, bu sebeble bu mevkie [Yağ basan] denilmiştir.

Her türlü vekayia cilvegâh olan âlemin, bu mevkide böyle bir vaka doğurmuş olmamasıda mümkün değildir. Fakat; tarih bize bu hususda daha mantikî, davazih delillerle buralara verilen adın yağ basan değil [Yağı basan] olmasına iyi bir kanaat veriyor.

Sivas danışmentlerinin dördüncü hükümdarı olan [Yağı basan] ki künyesi [Ebûlmuzaffer Nizamettin bin Melek Mehmet Gazi] dir. 537 H. senesinden 566 H. senesine kadar hüküm sürmüştür.

Doğumu babasının rumlarla yaptığı bir muharebede kazandığı muzafferiyet günlerine tesadüf etmekle adı babası tarafından [Yağı basan] konulmuştur. Yağı basan [Düşmanı basan] demektir.

Yağı basan; kudretli, kahir bir hü-

kümdar olmakla beraber iyi bir terbiye görmüş ve ilmin terakkisine hizmet etmiş pek çok hayrat ve hasanat vücuda getirmiş Türk büyüklerindedir.

Yağı basan; Sultan Mesut Selçukinin oğlu ve ikinci Kılıç Arslanın biraderi olup damadı bulunan Şehinşahın Konya hükûmetini elde etmesi için çok çalışmış ve Selçukilerle çok uğraşmıştır. Hatta bir defasuda Kılıç Arslanın ordusunu tamamen perişan ile saltanat alâkalarını bile zabtederek; sonradan büyüklük izharile bunları yine Kılıç Arslana iade eylemiştir.

Yağı basan damadı Şehinşahın nezdinden avdetinde [Çankırı] şehrine gelmesini müteakib [İbnilesire göre] 566 H. tarihinde vefat etmiştir. Rıza Nuri bey; tarihinde Yağı basanın Niksarda Metfun olduğunu 1166 M. 562 H. de öldüğünü yazıyor.

Vefatını müteakib Niksarda defnedilmiş olması muhtemeldir.

Danışmentlilerin yağı basanın vefatına kadar Anadolu Hegemonyasını ellerinde tutmuş olduklarıda tarihin mazbutatındandır.

Şimdi vakayı göz önüne getirilirse, Selçukilerle pek çok yıllar uğraşan, hayrat ve hasenatı çok seven Yağı basanın Konya havalisini kendisine cevlangâh ettiği sıralarda buralarada uğrayıp bu köprü ve çeşmeyi inşa ve çayırılık ihdas ettirmiş olması muhakkaktır.

Esasen: bizde pek çok yer adları

Köy Kalkınmasında Kültürün Rolü

ÖMER GÜLLÜ

Türkiye Nüfusunun 1927 yazımına göre yüzde yetmiş beşini köylü teşkil etmekte iken son yazımda bu nisbet yüzde yetmiş düşmüştür. Bu tenkis devletin aldığı tetbirler, p'ânlı hareketler, programlı yürüyüşü ve mantıklı düşüncülerden ileri gelmiştir.

Bu hareket bir taraftan şehir nüfusunda teraküm nisbeti arz etmektedir fakat bu harekete devam etmekle beraber köy nüfusunda artma siyasetini takib etmeliyiz eski devirlerin bu siyaseti ih-mali yüzünden nüfus artması pek cüzî kalmış şehirler ise millî unsurların aleyhine olmak üzere pek az bir tezayüt nisbeti göstermiştir.

İşte yanlış ve sakat hareketleri düzeltmek gayesiyle harekete başlayan Cumhuriyet Halk Partisi ve onun umdelerini devletin ana yasasına maleden hükümeti, köy kalkınmasını 1938 senesi icraatının başına koymuştur. Bu kalkınmanın ana hatlarını çizerken yurddaşlara düşen ödevide ayrı ayrı teşrih edelim: 1924 tarihli köy kanunu, köy kalkınmasını istih-daf eden bir gaye ile Fransa hukuk

idaresinden bazı nfak tefek tadilâtla adapte edilmiş bir kanun isede on beş senelik tecrübe bundan beklediğimiz faydayı hakkile temin edemediğimizden umumî ve maşerî bir hareketle bütün Türk köylüsünün en kısa zamanda ter-fihi yönüne gideceğiz acaba bunun dert ve yolu nedir? düşünelim:

1 — Köy şahsiyet hükmiyesine, şehirdeki umran ve imar hareketlerine muntazır faaliyet cephesi arz etmektedir.

2 — Köylünün maddî varlığını her şeyden üstün tutarak topraksız köylüye toprak temin etmek ve mülkiyet kesirenin halen tecrübe edilen zararları meydana iken temadisinin önüne geçmek.

3 — Köylü vasıf ve karakterini de-ğiştirmeden köylüye millî kültürünü vermek ve kültürü alan yurddaşı her yerden evvel kendi yuvasına hadim ve faydalı kalmak.

4 — Köylümüz arasındaki haset ve rekabet gibi Türk siciyesinin en düşman olduğu ahlâkî kötülükleri izale ederek köy birlikleri vücuda getirmek ve bu birlikler vastasiyle bir köyün yapama-

vardırki az çok aslından değişiklik yapılmak suretiyle kullanılır. Yağı basanın zikredilen köprü ve çeşmesi üzerinde bir kitabe mevcut olmamakla beraber halk arasında ötedenberi kullanılan adile [Yağı basan] adı arasındaki tam bir mü-sabihet; hususiyle Yağı basanın tarihi hayat ve vikayii bu davaya yağ taciri-nin hikâyesinden daha kuvvetli bir se-netdir.

Gerçi bu zatı Selçukilerle nerelerde harp ettiği ve askerî harakâtının güzergâhı hakkında tarihî bir malumat edinilememişse de Yağı basanın Selçukilerle pek çok süren ve kısmen zaferle neticelenen müteaddit muharebelerinde Selçukilerin hâkimiyeti dahilinde bulunan buralara kadar gelmiş ve her hanki bir icab ile bu asarı vücuda getirmiş olmasın imkânsız gösteremez zanederim.

Ispartada Kır Gezintileri

ETEM ERTEM

Nisanda Ispart, ağaçların renkli çiçekleriyle işlenmiş beyaz bir bukete benzer. Mayıs ona yeşil bir kaftan geydirir. Etrafını çevreleyen gül bahçeleri onun başına güzel kokular saçan bir çelenk örer. Durmadan dinlenmeden şakıyan bülbül; halkı kira döker. Bu dökülüş bir yaz müddetince devam eder.

* * *

Gül ve bülbül diyarı güzel Isparta; aynı zamanda bir meyve bahçesidir... İklimin müsaade ettiği her türlü meyveleri yetiştirir. Bu meyveler arasında yazı

karşılaman ilk meyve kirazdır. Honaz Balı Darağan, Tompuç ve kara kiraz adlarıyla bir çok çeşitleri vardır. Semt itibariyle yukarı mahalle adını verdiği Keçeci, Doğançı, Yenice ve Dere mahalleleri bahçeleri kiraz ağaçlarının müttekâsif bir bölgesidir. Bu bahçeler; Dere mahallesinden itibaren başlayan Isparta çayı yatağının sathı mallerini kaplar.

Bu güzel bahçeler; içinde yetiştirdiği kirazı kutlulamak için bütün bir şehiri yalnız bu şehiri değil civar şehirler hal-

diği faydalı işleri bir kaç köyün müste-
reken yapmasına zemin hazırlamak.

5 — Köylünün kradi ihtiyacını ayağında ve onu ezmiyecek bir tarzda temin etmek bunun için muasır teşekküllerin en faydalısı olan kooperatificilik hareketini yalnız kredi işine değil istihsal ve istihlâk sahalarında da kurmaktır.

Bu saydığım işlerin hükümet merkezinden takib edilmesi daha faydalı düşünülerek Dahiliye vekâletinde köylere ait bir heyet ve ayrıca umumî bir büro ve Vilâyetlerde de mahallî muhasebe kadrosundan köy büroları kurulmuştur.

Bu harekete mütenazır ve muzahhar olmak üzere bu kerre köy öğretim ve eğitimi için Külür Bakanlığında bir umum müdürlük ihdas edilmek üzeredir.

Hakiki ve kuvvetli bir devletçiliği istihdaf maksadile kemalis rejiminin hükümetimize emrettiği bu hareket ancak kültürle yürüyebilir. Ve kültürün rolü

daima nâzım bir roldür. Çünkü: Köy pansiyonlu okullarından son Eğitimci kursunun programı tamamen tatbik etmek suretile yetişecek gençler, bu teşekkülün düşüncesine makes olabilecektir. Köy içtimaî teşkilâtı, köy ticaret ve sanayi, köy çiftçiliğini, köyün imar ve umran hareketleri köylüye kredi temini köy yardım sandıklarının kurulması ancak bu yuvalardan kuvvetli feyiz almış ve köy karakterini değiştirmemiş ellerle temin edilebilir.

Trakya mintakasında bu teşekkülün verimi müsbet rakamlar arz etmektedir. Bilhassa o mintakanın kalkınmasında mühim rol oynayan aziz hemşerimiz General Kâzım dirik, bu ideal için yapılmış şuurlu ve sağlam bir tiptir. Köy pansiyonlu okullarında Eğitimci kursu gibi merkezden idaresi bu harekete daha fazla kıymet ve kudret temin edecektir.

kını da göksünde toplar. Onlara şen ve şakrak günler geçirtmeğe vesile olur.

Bütün kış kapalı bir şehir hayatı geçirmekten bunalan halk tabiatın kendisine bahsettiği bu güzellikten istifadeye şıtap eder. Toplu kır gezintileri yapar.

Hızırilyas kır gezisinden sonra yapılan toplu ilk gezi kiraz bayramıdır.

KIRAZ BAYRAMI — Kirazın kemale gelmeğe başladığı Mayısın son haftasından itibaren başlar. Kiraz tükenceye kadar üç hafta devam eder. Eski zamanlardanberi an'ana halinde devam edegelen İsparta toplu kır gezintileri eski zamanın icablarına ve göreneklerine tabi olmuştur. Namahremlığın hüküm sürdüğü ve kadınla erkeğin bir arada bulunmasının muayabattan sayıldığı o geçmiş günlerde kadın ve erkek için haftada ayrı birer gün ayrılmıştı. Bugünler erkekler için perşembe ve kadınlar için de Cumadır. Erkekler; kadınlara aid olan bugünde kadınları gittiği umumî gezi mahalline gitmeleri yasaktı. Bu yasak devriyeler gezdirilmek suretiyle temin edilirdi. Hayatta mühim bir mevkii bulunan kadının lâyük olduğu içtimâi mevkie kavuşduğu ve hüriyetini ele aldığı günden itibaren de kadın ve erkek topluluğu görölmeğe başlamıştır. Bu toplu geziler için herkesin serbest bulunduğu pazar günü umumî gezi günü olmuştur.

Kiraz bayramı için topluluğu temin eden umbmî bir mesirelik yoktur. Bayram kirazın bol bulunduğu yukarı mahalle bahçelerinde yapılır. Bahçe sahipleri hısım ve akrabasıyle eş ve dostunu bu gezintiye davet eder. Davetli olmayanlar da yem ve yiyeceğini almak suretiyle yukarı mahallenin bahçesinin herhangi bir ağaç altı veya su başını bir karargâh yapar. Kadınlı erkekli çalışma-

sını bilen bütün İsparta sakinleri bu geziye katılır. Gidemeyen aileler bu aleme iştirâk edemediklerinden müteessirdir.

O gün için vesaiti nakliye bulabilmekde bir meseledir. At, Araba, Fayton. Otomobil gibi her çeşit nakliye vasıtası o gün sabahdan itibaren hiç durmadan ve dinlenmeden insan taşır. O günleri bir kazanç vasıtası sayan nakliyeciler bir fazla sefer yapabilmeyi kâr sayar. Çünkü asıl bayram onlarındır. Yaya yürümek zorunda kalanlar bu vesait arasında müşkilâtle yol bulabilirler. Aşağı mahalleden yukarı mahalleye akan bu insan akıntısı yukarı mahallenin evleri ve bahçeleri arasında kaybolur. Yeşil yapraklar arasında saklanan al kiraz altında oturanların iştihalarını çeker. Nakil yapmak için ağaca tırmanan çocukların sevincine payan yoktur. Onların ağaçlardan topladıkları kirazla yaptıkları nakiller en kıymetli bir matamı teşkil eder. Tabiatın bu güzelliğine yaraşır bir kisveye bürünen genç kızlar bu alemin şakrak bülbülleridir. Bunların kelebekler gibi uçuşarak çıkardıkları oyunlar etrafı çınlatır. Obür taraftan maniler söyliyerek baht çölmeğinden kader çekenlerin çıkardıkları kahkahalar etrafa neşe saçar.

Beri tarafta gramafon çalarken öbür tarafta kurulan salıncaklar işler. Bu eğlenticilere usananlar oymak oymak kaya başını ziyaret eder. O gün kaya başına varmamak bu bayrama katılmamak demektir.

Sabahdan akşama kadar zevk ve neşe içinde bulunan halk yavaş yavaş yuvasına çekilir. Evine döner. Gelecek haftanın bayramını sabırsızlıkla bekler.

— Gerisi var —

NOT : olduğu gibi göstermeğe çalıştığım gayla memleketimiz; iklimi su ve havasının güzelliği ve bilhassa gönül çekici manzarası

Türk dilinin ana hatları hakkında musahabe

NAZİK ERİK

Sayın Bayanlar, Baylar;

Bu gece de bu çatı altında huzurunuzda söz söylemek saadetine eriştiğim için bahtiyarım.

Ortaokulumuzun kıymetli direktörü muhterem hocam Bay Hilmi Dilmen tarafından böyle bir konuşma teklifi karşısında kaldığım zaman hemşehri-lerimle yapılması istenen bu umumî konuşmanın saadeti beni sevindirdiği kadar da ürkütmüştü.

Her hangi bir mesele hakkında söz söyleyebilmek için bir hak, bir salâhiyet sahibi olmak lâzımgeldiğini düşündüm. Şüphesiz benim, kıymetli saatlerinizden birini işgale ne hakkım vardı, ne de salâhiyetim.. Huzurunuzda bulunduğum şu anda mevcudiyetinizden aldığım cür'etle hepinizin bildiklerinizi tekrarlamaktan başka bir şey yapamıyacağım için sözlerime başlamazdan evvel affinizi dilemek ve gelişinizden dolayı teşekkür etmek istiyorum.

İtibariyle garbi ve cenabi Anadolunun mesiresi olmağa müsteittir. Nitekim bu istidat ve kabiliyetini yaz günlerinde seneler geçdikçe artan yabancıların sayısıyla ölçülebiliriz. Yeterki geleceğin esbabı islahatını temin edecek her türlü konforü hazırlıyabilelim.

Bunun içinde bu mevsime mahsus olmak üzere hususî teşkilâtın yer bulmasına çalışalım ve ona ön ayak olarak teşvik edelim.

Bu kabil olmadığı takdirde memleketin iktisadiyatı yönünden bir kıymeti haiz olacağı ümidile her işi başarmağa çalışan Belediye-mizin şehirciliğe verdiği büyük işler arasında bu meseleye de yer vererek programına alınmasını bir vazife olarak temenni ederim.

Mevzuum dil ve dil yolunda icabeden çalışmalar mıdır?

Sözlerime başlangıç olarak hepimizce malûm bir tarifi tekrarlamak icabederse: dili, insanların his ve te-fekkürlerini ifade etmek için kullandıkları en mükemmel işaretler manzumesi olarak gösterebiliriz

Yer yüzünde hayatını idame için teneffüse çalışan ilk insan kadar cemiyet hayatında yaşayanlar da birbirleriyle konuşma, anlaşma ihtiyacını duymuşlardır. Eğer dil için bir tarih istenirse:

"Cemiyet kadar eskidir.. diyebiliriz.

Tabiatın bakir kucağında ve bizim bugünkü tasavvurumuza göre sarp dağlar başında ve karanlık inler içinde barınmaya çalışan ilk insanın kim olduğunu bilmiyoruz. Eğer dinî kitapların bize söylediklerini dinlersek bu ilk insanın âdem olduğuna inanmamız icabeder. Ve bu inanılışa göre de dil, Allahın bitmez tükenmez lûtuflarından biridir.

Âdeme cenneti haram eden şeytana, insanları rahatlarını zehredenecessüs diyecek olursak bu ilâhî lûtufla ile de pek kanaat edilmediğini kabul etmek lâzımgelir.

Her halde insanlar kendi felâketleri kadar saadetlerini de müsebbibi olan bu lûtufla ile kanaat etmemiş olacaklar ki doktorlar, ruhiyatçılar, edebiyatçılar nihayet herkes için dil uzun tetkik mevzuu olmuştur.

Bir doktor için dil, dahili uzuvların ufak bir aynası olabilir. Nihayet ses te şiryanı şezen üzerindeki ses tellerinin ihtizazından başka bir şey değildir.

Sesin güzelliği de bugünkü fennin icapları ve kendine mahsus illetleri ile fotoğrafları alınır ve teşrih edilirken esrar engizliğini kaybetmiş değildir?.

Bir ruhivatçı insan denilen mahlukun iç yüzünü anlamaya çalışırken dili ihmal edebilir mi?

Kül teşkil eden cüzün anlaşılmasına, aranmamasına imkân var mıdır?.

Fijiyolojistinler ağız içinde oynayan et parçasına lisan, pisikolokda derunî hayatın haricî tezahürlerini araştırmış ve bunun ifadesine dil demiştir.

Ve bu tarif karşısında onu sınıflandırmak da kolaylaşmıştır. Dil, daha doğrusu, hayatın ifadesi iki türdür:

1 — Ya mimiktir,

2 — Yahud da konuşma ile olur.

Yazı ile ise konuşma dilin tesbit edilmiş şeklidir.

Dilin doğuşunda mühim rol oynayan fikirler, tefekkürün izahı bir ruhivatçı için uzun tetkik mevzuu olabilir. Ben burada ondan bahsedecek değilim.

İctimaiyat kitapları dili, cemiyet hayatının esaslı unsurlarından olarak gösterirler. Dil cemiyette müşterek yaşamakta insanın muhtaç olduğu yardımcılarından en esassıdır. Ferd muhtaç olduğu her şeyde olduğu gibi bunda da cemiyete dayanmış ve kendisini muhitine uydurmada büyük rol oynayan bu en büyük yardımcısını da yine cemiyetten almıştır.

"Ferd fani Cemiyet baki,, düsturuna göre cemiyet hayatının bu esaslı unsuruna da bir müessese demek lâzımdır. Dil de esasen bu şekilde tetkik edilmiştir.

İctimaiyatçılar iniliiyeti tarif ederken:

"Aynı sınır içinde, aynı vatanda yaşayan aynı his ve mefkûreyi taşıyan ve aynı dil ile konuşan insanların heyeti mecmuası,, sözlerle dilin ehemmiyetini ifadeye çalışmışlardır. Hakikaten dil, daha çok birliği koruyan bir nnsurdur.

Bir acem bizim için her zaman acemdir. Fakat katolik gagoz değil, ve yine:

Osmanlı imparatorluğunun asırlar süren saltanatı esnasında ne Bulgar unuttuğu benliğini bulmuş, ne Yunan yunanlığını unutmuştur.

Dilin, ferdin hayatındaki ehemmiyetinden bahsedecek değilim. Bunu az, çok hepimiz biliriz. Bir dilsizin meramını ifade yolundaki gayreti karşısında duyulan bir merhamettir İfade edememezlik karşısında da sadece aciz .

Vatan toprağının kutsiyetini bilen, ayrılığın acısı ruhunda duyan nihayet kısa bir müddet için bile olsa yurdundan ayrılan bir kimsenin derdini anlatmak için çektiği sıkıntı her halde hasretin eleminden daha acıdır. Nihayet gündelik hayatımızda bile bunun az, çok sıkıntısını çekmez miyiz?.

Halbuki cemiyet için bu böyle değildir. Biraz evvel de söylediğim gibi ferd, dili cemiyette bulmuş ve bulunduğu gibi almıştır. Kendisinden ilâve ettiği sadece kaideler olabilir. Kelimeler ise cemiyetin maşerî vicdanından doğmadır.

Kâideler umumileşmedikçe, cemiyet tarafından kabul edildikçe kâide değildirler.

Dil kelimesini çok kullanırız Ağızımızda konuşmayı temin eden unsurun adı dildir.

Ferdin meramını ifadede istimal ettiği hareketler sesler dildir. Nihayet cemiyet anlaşmasını temin edeu vası-tayada dil denir. Ben burada tetkikle-rini söz haklarını mütehassıslarına bı-rakdığım dillerden konuşma dilini ah-ıyor ve türk ulusunun konuşma dilin-den bahsetmek istiyorum.

Herkes bilir ki, bir milletin manevî hayatının aynası, bir milletin ruhî ka-biliyetinin makedisi güzel sanatlardır. Bu gün elimizde kalan tarihî eserlerin hepsi bu bakımdan kıymetli değıldir. Güzel sanatların bir şubesini de edebi-yat teşkil eder. Bir milletin kabiliyet ve hassasiyeti nihayet edebiyatında görünür. Hislerin ifadesini temin eden dil olduğu için bir cemiyetin manevi-yatını dilde az çok bulmak kabildir.

Ulussuz dil kadar dilsiz ulusda ola-maz. Bir milletin inkişaf derecesini dildeki inkişafı ile ölçmek hiç te yanlış bir hareket değıldir.

Bunu bilen garb devletleri iki asır-danberi çalışmalarına hız vermişler mil-liyetleri ile beraber dillerini de bütün şive, Lehçe, gramer gibi sadece haricî şekli ile değıl, mitoloji ile de meşgul olmuşlar, adı asırlara, eserleri millete yadigar kalan dilciler yetişmiş ve ni-hayet engüstik baş başına bir ilim olmuştur. Şübhesiz bunda amil olan bir azda milliyet meseleleridir. Garb tarihçileri bir kaç asırlık tarihî hayat-ları ile birlikte dillerini de aramışlar nihayet dilin menşei meselesi esaslı bir araştırma mevzuu olmuştur. İki asrı geçen araştırmalarda tarihçiler kadar dilcilerinde ilk dayanacağı Hindo-ev-ropen mektebi olunmuştur...

Geçen zaman ve ilerliyen tetkikat ile pek yanlış yolda yüründüğü anlaşılmiş idi. Fakat doğru yolun bulunuşu yine geçikdi.

Tarihlerine menşe bulurken bütün dünyaya medeniyet salan unsurun şarktan geldiğini anlamışlardı. Hintlile-re, meğollulara bile bu volda büyük mevki verdiler. Fakat; Türk demek onlar için çok güç olmuştu. Bu büyük hakikate karşı gözlerini kapıyorlardı. Zamanla buna da imkân kalmadı.

Orta Asyadada yapılan tarihî araştırmal-arda artık inkâra imkân bırakmıyordu.

Kabul ettiler: Dünyaya ilk medeni-yeti yayan Türklerdir.

Dile de tarih kadar göz yumuldu. Yeni yeni nazariyeler kondu. Yeni ye-ni mektepler açıldı Dilin menşei Fino-Uğsdiyeş aslını kabul ettiler. .

Tarihin meydana koyduğu büyük ha-kikat karşısında asıl kaynağa dönme-ğe mecbur idiler. Hakikatı Altaylarda aramağa mecbur oldular. Oral, Altay nazariyesi.

Dil de cemiyet kadar eskidir de-mişdik. Sonraki cemiyetlerin kendisin-den daha eski bir zümreye hocalık ya-pabilmesine imkân var mı idi.

Her Türkün damarlarında Türklük kanı taşıyan her ferdiu göksünü ifti-harla kapartacak olan ırkımızın ciba-na medeniyet saçarken dilini başkala-rından alması nasıl düşünülebilir. Ci-han mürebbisi dilsiz mi idi ve bu nasıl kabil olurdu!

Dilciler Kazanlı bir Türk ile bir İstanbullunun anlaşabileceğini söyler-ken Türk dilinin öiü bir dil olduğunu söylemek istemişlerdi Türk edebiyatı-nın mevcut olamayacağını da söyliyener oldu. Bu garazkâr fikirler, sözler kar-şısında yapılacak bir tek hareket var-dı. Asil ulusumuzun tarihî varlığı gibi dildeki varlığını da meydana çıkarmak ve bunu bütün cihana haykırmak...

İçinde bulunduğumuz istiklâl sava-şında cephelerden birinin dil olduğunu

söylemek üniformah askere askerlikten bahsetmeğe benzer sanıyorum. Ülkü neferi bulunduğumuz çakışmanın kudsiyeti hakkında hiç bir şey söylemeğe selâhiyettar değilim. Burada her kes tarafından bilinen büyük hakikati bir az da duyulan büyük gurur saikasıyle tekrarlamaktan kendimi alamıyacağım:

Türk dili cihan dillerinin anasıdır.

Türk edebiyatı cihan edebiyatı arasındaki mevkiini haklı olarak kazanmıştır.

Güneş dil teorisi, yapıcısı ile, kurucusu ile, fikir ve kanaatleri ile öz Türk malidir.

Türk kafasının doğurduğu bu büyük mucizenin meydana çıkardığı hakikat ta cihan dil tarihine hedef göserecek kadar mühimdir.

Güneş dil teorisi karışık değildir. O, işe en kolay telaffuz edilen ve kalın A olduğunu bularak başlamıştır. İlk konsonda Ğ dir. Hecelerin bir vokal ve bir konsondan mürekkebe olduğu malumdur. V + K düsturu teorisinin esasını teşkil eder.

Türklerin güneşe verdikleri ehemmiyet ve ilk insanın güneş karşısında çıkardığı ilk ses, A sesi dünya, dillerinin esasını teşkil eder. Hecelerin ifade ettiği mefhumlar vardır. Her heceye istinat edilen gizli kuvvetler vardır. Bir kelimenin doğuşunda esaslı rol oynayan bu eklerin birleşmesidir. Gramere bakacak olursak eklerin oynamakta olduğu mühim rolüde görürüz. Bugün türk diline çok yabancı dillere baktığımız zaman Türkçedeki ekleri orada da görmekteyiz. Bu bakıma göre de arabin durubesi türkçe kaidelere tamamilen uymaktadır. Basit şekilde düşünmek istersek kullandığımız kelimelere bakabiliriz. İnceliği ifade eden harflerin topluluğunda bir incelik, kalın

kelimelerde aksine bir kalınlık göze çarpar. İnce, kalın, güzel çirkin gibi. Her canlı gibicemiyette doğar, büyür, yaşar ve ölür. Türk ulusunun doğumu tarihle birdir. Ömrü beşeriyet kadar uzun, ölümü de tarihten sonra olacaktır. Dil de dünyayı türkler ile tanıdı. Benliğini onda buldu. Mükemmeliyeti de onun sayesinde olmuştur. Nihayet dile bugün anasını tanıtan da Türkler olmamış mıdır...

Tarihe bakarsak dilin orta asyadan yayılmış yollarını bulmakta güçlük çekmeyiz ve bugünkü cihan medeniyet tarihi ile dil tarihi birbirinden ayrılmaz.

Bugünkü Türk ulusunun ve dilinin izahı da ancak bu suretle olabilecektir. Eğer bugünkü konuşma dilimizin geçirdiği devreler aranırsa Türk milletinin geçirmiş olduğu tarihi devrelere bakılmak icabeder.

Çin, kaynakları milâttan oniki asır evvelki türklerden bahsederler. Tarih en malûm olan ilk türk birliği [Hün] birliğidir. Sonra Tokyolar gelir. Uygur devri ise daha sonradır. 10 ncu asırdan sonra türk birliklerinin dağıldıklarını görürüz. Dilde aynı safahatı gösterir. Yazık ki tarih yolunda bize yardımcı olan Çin kaynakları dil yolunda aynı yardımı yapmaktadırlar. Hün devrinde bize kalan dört kelimelik bir cümledir.

[Sısı sülegen, Dugu duhgun.] Tokyolardan kalan da Orhun ve Gültekin abideleridir. En zengin devir Uygur devridir ki 8 - 11 asrın başına kadar devam eder. Ondan sonradan ayrılan lehçeleri görürüz.

Türk birlikleri dağılmıştır. Geçdikleri yolları az çok bilebiliriz. Bunu bize daha ziyade gösterecek olan dildir. Şunu itiraf edelim ki dilimiz; bilhassa

Anadoludaki türk dili lâyıki ile tetkik edilememiştir. Ve asyada kalan kandaşlarımızın dil tetkikini yapanlar da garp bilginleridir.

Onlardan ve tetkiklerinden sadece malzeme olması itibarile istifade edilebilir. Bu yolda esas vazife bizlere, bu günkü türk nüsları içinde en şuurlu ve önde gidenlere düşer.

İstatistikler dünyada mevcut türkleri 40 milyon olarak gösterirler. Fakat 60 milyondan fazla olduklarını bilmek her şeyden evvel lâzımdır.

Zira onlar adetleri, diğleri, kanları ve nihayet te varlıkları ile bizden bir parçadır.

Dilciler türk dillerini tasnif ederken 4 nihayet 6 gruba ayırırlar. Lamaylavıç ve Radlof.

Halbuki bugünkü Fransız dili 635 lehceye maliktir. Fransız dilinin tarihî eskiliği ile türk milletinin eskiliğini, Fransız dil yayılış sahası ile Türk dili yayılış sahası nisbet edilecek olursa aradaki muazzam fark derhar göze çarpacaktır.

Alman dil bilginleri eyaletler arasındaki lehce farkından bahsederken bazı yerlerde Almanca konuşanların birbirleriyle anlaşamadıklarını söylerler. Beritanya İngilizcesi ile Amerika İngilizcesi arasındaki farkın mevcudiyeti malümdür. Halbuki Türk lehçeleri arasında değışen sadece bir iki harf bir kaç ektir. Elde mevcut malzeme ile Türk dillerinin tetkikinde ise meydana çıkan netice şu şekilde hulâsa edilebilir. Bugünkü Türk lehçeleri arasında keleme birliği çoktur. Değışen sadece harflerdir.

Lehçelerin hususiyeti göz önünde bulundurularak bir İstanbullu ile bir Altaylının anlaşamamasına imkân yok-

tur. Ekler değışir. Fakat değışen ekler diğler lehçeler için yabancı değıldir. Bir türkistanlı [gelgen] der, biz gelen deriz. Onlar gan parsip ekini kullanırlar. Biz muşu kullanırız. Fakat dilimizde gan eki ile yapılmış kelimeler yok değıldir. Sadece kullanılmaz. Bugünkü mevcut türk lehçelerinin tetkiki bizi müşterek bir asla irca etmektedir. Ve onun aslına verilmesi icab eden ehemmiyet ancak lehçelerin tetkikinden sonra meydana çıkacaktır.

Uygur devresi için 8 - 11 nci asırlar kabul edilmiştir. Bugün ayrı ayrı lehçelerde yaşayan ekler o devirden kalan eserlerde toplu olarak mevcuttur. O zamandan bugüne kadar olan değışmeleri hulâsa edebiliriz. D ler Y olmuştur.

Kadmak — Kaymak

D — T Dodmak — Toymak

V — B Eb - Ev, Svb — suv.

Uygurca bir cümle:

Öngre erkmiş ödde çambudi vip,

Uluşha maharadi arlığ ilığ kanbar erki.

Verdiğim misaller sözlerimi teyit edecek mahiyettedir ümidindeyim.

Biraz evvel Anadolu dilinin lâyıki ile tetkik edilememiş olduğunu söylemişdim. Ben bu sözüm üzerinde bilhas-sa ısrar etmek istiyorum. Gideceğimiz hedef bize yüksek aslımızı ve aslımızın asaletini göstereceğini ilk başta işaret etmek istedim. Bugüne kadar yapılan tetkikler yarımды. Her şeyde olduğu gibi tarih, dil yolunda olan ilerlemelerimiz esaslı olarak cumuriyet devrinde başlamıştır.

Türkoloji: Türk ulusunun dili, tarihi, edebiyatı ve halkiyatı ile uğraşan ilimdir. Yurdumuzda gençliğin kendisi için her şeyden elzem olan bu yolda yürü-

melerini temin eden, temin edecek olan Cumhuriyet hükümetidir. Ankarada tarih, dil fakültesinin açılması çok yenidir. İstanbul Üniversitesi Türkoloji şubesinin hedefli yürüyüşü de ancak Cumhuriyet devrinde olmuştur.

Tek elin sesi tek olacağını söyleyen bir ata sözüdür. Bu iki şube ile de dil durumunun yapılamıyacağını itiraf etmeliyiz.

Sınıf ta Almanyadaki dil hareketini soran bir arkadaşta hocamız: Orada dil ile uğraşan yetmiş milyon var demişti. Ve bize Alman kütüphanelerinin vaziyetini anlatmıştı. Halkın sözü, halkın inancı ve halkın bilgisine verilecek ehemmiyeti o gün daha vazih olarak gözlerimizin önünde tebellür etmiş gördük. Şüphesiz bugün için bizim üzerinde çalışabilmek için hazır malzememiz yok; fakat çalışmak isteyenler için Türk halkıyatı tükenmez bir hazinedir.

Ben burada huzurunuzda küçük bir misal getirmek istiyorum: Sokakta yaşadığımız dostlara selâm vermeyi biz bir nezaket borcu olarak biliriz Çok Zaman ak sakallı bir ihtiyarın selâmını alırsınız Ak saçlı bir nine size hatır sorar. Fakat onu tanımış yahut tanımamış olmanız bir mesele teşkil etmez Kara koyunlu aşiretinden Mustafa oğlu 45 yaşında Mehmet aşiretleri âdetinden bahsederken bunun herkeşe ve her zamana nasolduğunu söylerken hatta dışarıda ölün varsa bile hatır sormadan istediğini söylemezsin diyorki bu hal 13 ncü asırdan beri Kırkızlar arasında yaşamakta olan [Manas] destanında görmek kabildir. Bir türk için bu bilgide mühim bir beraberlik değildir. Fakat türk âdat ve ahlâkını bilmiyen bir bilgin bunu nasıl izah eder?. Ve biz hakkımızda söyle-

nelere nasıl inanabiliriz. Dilde de aynı hali görürüz. Biraz evvel mevcut lehçeler arasında kelime iştirâkinden bahsetmişdim. Bunda da bir iki misal ile teyit etmek için söylüyorum. Havuca Keşir dendiğini en yakın vilâyet komşumuz Antalya bilmez. Belkide aranızda İstanbullu yurddaşlardan bunu hiç eşitmemiş olanlar vardır. Fakat bu kelime cenubda Hataydan, şimale Altaya kadar uzunan türk yayılım sahasında malûmdur. Seki kelimesi malûmdurki oturulacak yerlere verilen addır Eğridirin seki bağlarını çok medhederler. Bağda hiç olmazsa yemek yemek için bir seki yaptırırız. Bizim için malûm olan bu kelimeyi ders esnasında arkadaşlar ne olduğunu sorarken Kazanlı bir Türk olan bocamız bu bütün türk dünyasınca malûmdur. Oturmak için yapılan yer değilmi demişdir.

Aramızdaki coğrafi uzaklığının mevcudiyetine rağmen Türkistanlı kardeşlerimizin milli şarkılarını mükemmel anlayabiliriz.

Biz Ispartalılar konuşmamıza dikkat etmediğimiz anda maziden başka diğer fiillerin hepisinde mufred birinci şahıs N olarak telaffuz ederiz. İkinci şahsa iki sagır undür. Bu şekil telaffuz Altay dağlarında oturan Türklerin telaffuzudur. Yine bizim il-tizami sigasının birinci cemi şahsi [lik] olarak telaffuz ettiğimiz malûmdur. Kitabül idrak, Eikavaidül gülliye adlı eserlerden anlıyoruzki 12 — 13 asırda cenubi Rusyada yaşayan kıpçaklar de aynı şekilde konuşmuş, aynı şekilde yazmışlardır.

Eğer tedkikat ilerliyecek olursa, işte türkoloji yolunda en büyük ümidimiz ve bakikatler meydana çıkmış olacaktır. Bunda da diğer yönlerde ol-

duğu gibi en büyük dayanacağımız, en büyük yardımcımız köylü olacaktır.

Halkın görüşü, halkın duyuşu, halkın düşünüşü bizim yegâne hazinemiz olacaktır. Eğer annelerimizin bugünkü inanışlarına göre, boş olau inanışlarına bakacak olarsak onlarda gizlenen büyük bakikatleri görürüz. Zira onlarda, ulusumuzun atalarından bugüne kadar haricen bir perde ile kapalı, gelen büyük tefekkürü gizlidir.

Garp devletlerinin buna verdikleri ehemmiyetten bahsetmiyeceğim. Yalnız talâffuzu aynen tesbit için hususî alfabeler icat edildiğini söylemek te kâfidir sanıyorum.

Halkın ağzından çıkanı aynen gösterecek olan bu alfabaya Transcription harfleri diyorlar. Bu 47 harf sayesinde söylendiği gibi okunabiliyor.

Uzun süren sözlerime yapacağımız işlerle nihayet vermek istiyorum. Dil savaşının ber gönüllü neferinden istenen elinden gelen yardımı esirgememesidir.

Herkes mesleki dolayısıyla az, çok halk ile temastadır. Köyün öğretmeninden kışlanın subayına kadar berkesten istenen yardımdır.

Evet resmî vazifeleri uzun tetkiklere belki de yer bırakmaz, kendisinde söz bakkı bulamıyanlar vardır. onlardan yegâne istenileni tesbit edip bırakmasıdır.

Yurtdaşı kalk dilinden halk, yaşayışından aldığımız her şeyi onun teleffuz ile al. bir iki misâl bulmaktan çekinme.. ve bunu eğer üzerinde işlemeye vaktin yoksa bir fiş halinde yaz ve bırak. Yapacağımız muazzam abidede seninde bir taşın bulunsun. Bir tek taş deme, düşünkü yapıya bir tek temel taşı ile başlanır.

Evlenme İşleri

HİLMİ DİLMEN

Yarınkı nesle bugünün bütün çehresini göstermek mecmuamızın esaslı vazifelerinden olduğu için muhtelif sahalarda yaptığım etütler misillü şehrimizin evlenme işlerini tetkik ettim. Kanun medeninin neşri tarihi olan 4/10/926 tarihinden 937 senesi sonuna kadar Isparta şehir belediyesi hududu dahilinde evlenme vaziyetini gösterir rakamlar aşağıda gösterilmiştir.

<u>Adet</u>	<u>Senesi</u>
87	4/10/926 — 31/12/926 dört aylık
249	927
240	928
204	929
288	930
241	931
335	932
206	933
176	934
127	935
108	936
159	937

Neriyatı idare eden: HİLMİ DİLMEN

Mesul Müdürü: A. RIZA UYSAL

Basıldığı yer: İLK'ADIN BASIMEVİ - Isparta

Büyük Şef Kemal Atatürk

ÜN

EYLÜL

ve

İLK TEŞRİN

1938

İSPARTA HALKEVİ MECMUASI

Cümhuriyetin Onbeşinci yıl dönümü
idrâk edilirken

NÂZİM ÖRENSUN

Yeryüzünde medeniyetin ve bugünkü manasiyle içtimâî varlıkların tek eseri görünmediği yarı vahşi devirlerde Türk milleti, bütün bir varlık halinde, geniş bir câmia ve şuurlu bir kütle kıymetiyle devlet esasını ve bunun ilk bünyesini kurmuştu. Soy, Boy ve aşiret kütlelerinden ileriye geçememiş bulunan o zamanki dünya sekenesi arasında büyük, kalabalık ve kesif bir milletin akıllara durgunluk veren idare tarzını, devletçilik kudretini yepyeni bir varlık ve felsefe halinde tesis ederek mevki alan ve ilk defa bu kıymette bir devletçilik esasını filî bir ders olarak yeryüzüne tanıtan Türk milleti olmuştur.

Büyük Türk milleti, 10,000 yıl evvel ihtiyar dünyanın en çok yaşlanmış ve yeryüzüne kurduğu ilk medeniyetin zuhuru-na kaynak olmuş bulunan Asya kıtasının dört bucağına tanıttığı hakimiyetini, kesafetin yaratabileceği kahhar bir zulüm ile değil; bugünkü medeniyete temel

teşkil eden içtimâî ve ilmî kıymetlerin esaslarını vermekle tesis etmiştir. Arkeolojik tetkikler, ilk Türk devlet ve medeniyetinin, tabiatın Asya ortasına taslatıyacağı kuraklığın, aldedilmez felâketlerine kurban gittiğini bugün isbat ediyor. Oubin yıl evvel yaşayan ana bir medeniyet ve onun bütün eserlerini ihtiva eden geniş bir ülke; Orta Asya, nehirlerin durması, denizlerin kuruması, yemyeşil muhitiün çöl haline gelmesiyle; tabiatın bu amansız zulmiyle kırsı arzın ilk teşekkülü ânındaki vahşetzara dönmüştü. Talihsizliğin akılları sarsan bu felâketleri karşısında imanlarını kaybetmeyen; şuurularının kendilerine bahşettiği meziyetlerden, kabiliyetlerden istifada etmesini çok iyi bilen dünyanın bu en eski milleti, gene damarlarında taşıdıkları hakimiyet kudretleriyle irfanlarında yaşattıkları üstün varlık ve bilgi ile dünyanın dört tarafına yayılarak medeniyetin ilk tohumlarını dağıtmış oldular. İşte geniş

bir kolunun 7,000 yıl önce yerleşerek medeniyetlerini tesis ettikleri ülke, bugünkü güzel yurdumuz; Küçük Asya, Türkiye, Ana vatan...

Osmanlı sultanlarının, tesisini şahıslarına izafe ederek şeref almak istedikleri ve binaenaleyh [Bir avuç aşiretten bir vatau kurduk] tarzındaki kayıtları, gülünç v pek şüursuz vâhimelerden, çocukça çılgınlıklardan, cahilâne tefahürlerden ibaret kalıyor. Bu iddianı zavalılığını kendileri için mucibi hacalet bir hale getirecek ilk vesika, aşiretlerinden evvel bir selçuk idaresinin ve göze görünür medeniyetinin hakimiyetidir. Kaldı ki, Hititlilere; yedibin senelik Türk medeniyetinin esaslarına ve eserlerine medhar olan ülke, bugünkü Türkiye'dir.

Türk milleti, yedibin yıl evvel bu topraklara cihan medeniyet zincirinin ilk halkalarını çakmış; devletçilik esasını, gene ilk defa olarak demokrasi prensipleri mahiyetinde kurmuştu.

Bugün, Cümhuriyetin Onbeşinci yılını; demokrasi esasları içinde geniş ve emsalsiz bir huzurla idrak eden büyük Türk milleti; bu şerefi, yedibin yıl önce dünya tarihine maletmiş olmak seâdetini duymakla ayrıca bahtiyarlıklar hissediyor. [7,000] yıl [70] asır, tasavvur edilsin, hangi millet bugün yaşadığı yurdunun toprakları içinde bu kadar eski hazinelerini saklayabilmiş ve bu kadar eski eserleriyle yurduna temellük hakkını kazanabilmiştir?... Bu hakkını onbeş yıllık Cümhuriyetin feyizleriyle, rehberliğiyle öğrenen Türk milleti, yedi asırlık Osmanlı devletinin hakimiyeti günlerinde [Yepyeni bir aşiretten bir devlet çıkardık] hurafesine sürüklenmiş bulunuyor ve ona şerefli mazisi unutturuluyordu.

Yedi asırlık bir devletin açıklayamadığı bir varlığı, eski bir Türk kültürü-

nün mevcudiyeti hakikatını **Onbeş Yıllık Türkiye Cumhuriyeti** ortaya çıkararak isbat etmiş ve keyfiyeti bir ilim halinde vesikalariyle, eserleriyle dünya kütüphanelerine, cihan müzelerine maletmiştir. Onbeş yıllık Türkiye Cumhuriyetinin varlıkları, eserleri, ana vatanda meydana getirdiği âbideleri; memleket ve milletin maddî, manevî bünyesindeki inkilâpları tek bir kelime ile ifade etmek mümkündür: **HÂRİKA...**

ATATÜRK; bu hârikanın vücut bulmasını întaç eden yüksek d-hâsiyle, emsalsiz idareciliği ve ilmî kudretiyle her sahadaki inkilâplarımızın sembolü olmuştur. Bu büyük başını, yaşadığı kıymetlerinin en üstünde bulunan da milletin ihtiyaçlarını gene o büyük kütlenin maşerî vicdanında yaşayan şekliyle duyup hissederék ortaya çıkarışı ve içlerinden en büyüğü sıfatile bu büyük kütleyi dileği yolunda aksaksız harekete geçişiştir.

Milletinin, yedibin yıl evvel gene bu diyarlarda hükûmet kurduğu ve medeniyet âlemine devlet tesis etme esaslarını talim ettiği o bugünün arkeolojiye mal olmuş devirlerinde bile câmiasının idaresinde demokrasi esaslarının yaşanmış olduğunu bilip, durnrken bugün şübesiz daha yakın, daha ciddî, daha şüurlu ve daha ilmî ve esaslı bir liyâkatla milletinin, bu prensiplere heyecanlı bir alâka ve tehassür çekmekte olduğunu ve binaenaleyh rehberlik edildiği takdirde binlerce yıl mahrum bırakıldığı bu idesine daha çabuk intibak edebileceği neticesine vasıl olmuş ve bu imanla demokrasi esaslarını milletinin dilekleri, özleyişleri içinden alarak onların hareket vechelerine, idarelerine tatbik etmelerine rehberlik etmiş ve önyak olmuştur. Yer yüzünde hiçbir milletin kahramanı, Atatürkün, milletinin maneviyatına ve

ruhuna olan nüfuzu kadar bir hulûl tesirini yapabilmiş ve bu vesile ile milletini anlayabilmek bahtiyarlığına nail olabilmiş değildir.

ATATÜRK, Türk milletinin kabiliyetinin enmüzeci; TÜRK MİLLETİ de bu eşsiz enmüzeğin temel kaidesidir. İşte bu birbirini anlayış ve kavrayış vesilesile Onbeş yıllık Cumhuriyet devrinde meydana gelen inkilâpları bu vatanın sinesinde, bu büyük camianın husule getirdiği, meydana koyup vücuda getirdiği misilsiz eserlerin hârikülâdeliğine en büyük, en bâriz delil, Osmanlı imparatorluğunun yediyüz yıllık idaresi içinde bunların yüzde birini tahakkuk ettirememiş bulunmasıdır.

Türk milleti, zaten pek çok eski olan tarihî hayatının hangi devresinde kendi ruhiyle, kendi özlemeleriyle baş başa kalmışsa o devirlerde mutlaka camiasında Cumhuriyet idaresini ve idarede demokrasi prensiplerini hâkim kılmış ve hareketlerine esas ittihaz etmiştir. Bu büyük millet, mukadderatını kendi kudretinin, kendi ruhi tezahürlerinin, kendi dileklerinin bir tek vicdan kıymetile yaşatabildiği anlara bağlayıp perçinleyebilmek iktidarına malik oldukça, aynı zamanda tufylilerin menfi tesirlerinden, müziç tassallütlerinden masun kalabildikçe ve kendisini bu maşerî tecelliyatına doğru götüran yolda engelsiz yürümek imkânları karşısında buldukça demokrasiyi ve Cumhuriyeti daima bünyesine hâkim kılmıştır.

İşte yirminci asrın bu dağdağalı, bu devletler arası mütezat menfeatlerin çarpıştığı karışık devrinde bile Türk milleti, Cumhuriyetin Onbeşinci yıl dönümünü idrak ederken ruhi kıymetlerinin icab ettirdiği demokrasisini yedibin yıllık şurunun içinden çekip çıkarmak suretile

yeniden teazzi ettirmek kudretini yaşamak bahtiyarlığını geniş mikyasta bir sevinçle hissediyor.

Bundan tam onbeş yıl önce 1923 senesinin 29 birinci teşrininde temelleri millî hakimiyet ve demokrasi prensipleriyle atılarak tesis edilen Cumhuriyet, Türk milletinin ruh ve maneviyetinde bir tek vicdan duygusu kıymetiyle yaşamış ve bu manada bir tezahürle tecelli etmişti. Bu hakikati şurunun asliyeti içinde, ruhi samimiyetinin binefsihi metninde ve ince hislerinin asaleti arasında duyan Türk milleti, kendi hâkimiyetinin hakikî ifadelerine mâkes olan ve umumî intibak ve teşnelik esaslarına dayanan bu millî ve cumhuri idaresini o nisbette içten bir coşuş ve heyecanla kendine maletmiş ve ona uymuş bulundu ki, Osmanlı saltanatının tahkim edegeldiği yedi asırlık menfi itiyadlarını bir hamlede atmaya muktedir oldu.

Artık bugün Osmanlı saltanatının yedi asırlık mazisi, Türk milletinin gözleri önünde, kendi hayatına sui kaseden bir sürü musibetlerden, bir yığın facialar ve felâketler serisinden başka bir şey değildir. Değil bu musibetlerin heyeti mecmuası, bunlardan yalnız bir teki bile bize, en şiddetli birer acı, birer elem ve birer ıztirab menbardır. Bugün Cumhuriyetle, Cumhuriyet hükümetile millet, birbirlerinin tamamlayıcı kıymetlerini taşıyorlar. O hal ve vaziyette bulunuyoruz ki, Cumhuriyet; milletin sembolü, millet de Cumhuriyetin temel durağıdır. Cumhuriyet, onbeşinci yıl dönümünde kendisini doğrudan doğruya milletin kalbinde, ruhunda, şurunda, âmmenin vicdanı içinde bulmuş olmak bahtiyarlığındadır. Şübhesiz bir dü-

İstanbulda başvekâlet arşiv dairesinde devletin geçmiş zamanlarına ait birçok evrakla beraber muhaberat defterleri vardır. Mühimme defterleri adı verilen bu defterlerde çok önemli hükümlere ve kayıtlara raslanmaktadır. Bu hükümler git-tiği yerlerde de şerî sicillere geçirilirdi. Fakat şerî sicillerin bir çoğu, asırların tabii tahribatı, ihmal, yangın ve saire gibi sebeplerden ötürü kaybolmuştur. Hatta İstanbulda mühimme defterlerinden bazıları da bu akibete uğramışlardır. Çünkü bazı yıllara ait muhaberatın bulunmaması bunun en büyük delilidir. Onuncu asra ait olan bu vesikalar Sarı Selim diye tanılan II. Selim ile III. Murat devirlerine aittir.

Bu vesikalar bize devletin o devirdeki durumunu ve Hamideli sancağı denilen Isparta Vilâyetinin sosyal, endüstriyel, ekonomik halini vazih bir şekilde gösterecektir. Bu gibi vesikalarla, şerî sicillerinin ve vakayilerle kitabelerin neşrinden sonradır ki bir şehir veya bölgenin tarihini yazmak daha esaslı olur.

rüstiye sahib olan hüviyetinde, yeryüzü milletlerine ahlâkın düsturlarını tanıtan benliğinde mündemidir.

Türk milletine bugünkü muvaffakiyetlerini yaratan talihinden en büyüğü de ileri hamlelerle yaptığı yürüyüşlerinde Cümhurunun önünde Atatürk'ünü alem-dar bulmuş olmasındadır. Milletle Atasının bu yoldaki birleşisi; safvetle samimiyetin birbiriyle olan vahdetleri kadar tabiidir.

Isparta ve çevresi zengin tarihî oluşlara sahne olmuş bir bölgedir.

Bu yazımızda Hamideline ait altı vesika neşrediyoruz.

Bu vesikalardan biri bazı fesad ve şekavet ehlinin tenkili için Teke, Hamid ve Alâiye beylerine gönderilen 979 tarihli bir hükümdür. Osmalı devleti bu tarihte Akdeniz ve Adalar denizinde deniz muharebeleriyle uğraşmakta olduğu için kadirgalarda kürekçiye ihtiyacı fazla idi. Yakalanacak eşkiyaların küreğe konulmaları hakkında hemen bu sırada bütün beyler beyleriyle sancak beylerine bu şekilde emirler gönderilmiştir. Bu çevreden yakalanan mücrimlerin Antalya'da inşa edilen harp gemilerine [Kadirgalara] gönderilmesi dikkate şayandır. Bu vesika bize o devirde Antalya'nın mühim bir tersane olduğunu göstermektedir.

İkinci vesika ise Barla kadısına 979/1571 tarihinde kebabçı demekle maurf Muhiddin isminde bir kadı hakkında gönderilen bir hükümdür. Bu hükümden

Cumhuriyetimizin şu mesud onbeşinci yıl dönümünde en büyük bir bayram zevk ve süruru içinde pek haklı bir gurur ve iftiharla birbirimizi kucaklayıp tebrik ederken milletine gösterdiği samimi rehberliğinden, emsalsiz fedakârlıklarından, yüksek feragatlarından dolayı büyük Atamızın ölçülere nisbet edilemeyen deha ve faziletleri önünde hürmetle, minnetle, şükranla eğilir, tazimlerimizi sunarız.

anlaşıldığına göre kadı Muhiddin Donanmaya kürekçi ihraç olunduğu zaman bir hayli suiistimallerde bulunmuştur. Kadı Muhiddin üç bin haneden her onbeş hane hesabına 1800 zer akça almış ve bu suretle halktan 360,000 akça toplamıştır. Fakat devlet hazinesine her onbeş haneden 1506 üzerinden ve bu parayı ancak 1300 haneden aldığı da ilâve suretile vermiş. Bu suretle devlet hazinesine tam 260,000 akça girmiştir. Bu meselenin tahkik edilmesi için İstanbul mahalline bir müfettiş göndermiştir. Kadı Muhiddinin Barla dahilinde bir çiftlikte oturduğu hükmün mütaleasından anlaşılmaktadır. Muhiddin ile birlikte kethudası Mehmet de methaldardır. Bu vesika bize geçmiş zamanlarda rüşvet ve suiistimalin ne büyük bir rol oynadığını göstermektedir.

Üçüncü vesika 980/1752 tarihli vesika olup Anadolu beyler beyine gönderilmiştir. 978/1370 senesinde Kıbrıs adasının fethi sırasında yararlık gösteren ve Hamid sancağında o zaman bir kaza merkezi olan Gönen kazasının Gevges köyünden Hasan isminde birisine terakkî olarak 5,000 akça verilmesi hakkındadır. [1] Bir zamanlar muharebelerde yararlık gösterenlere timar vermek ve bu suretle onları her zaman için harbe hazır bir vaziyette bulundurmak, Osmanlı askerî teşkilâtında çok mühim bir rol oyuamakta idi.

Dördüncü vesika ise Hamideli beyine 980/1572 tarihinde zuhur eden bazı ehli fesadın tenkili hakkındadır. Onuncu asırda yer yer Anadolu'da şekavetin çıktığını görüyoruz. Bu şekaveti yapanların bir kısmı timar sahibi olan sipahilerdir.

[1] Gönen diğer adıyla Kızılköy bugün Ispartaya bağlı 2000 nüfuslu bir köydür. Gevges bugün köy halinden çıkmış bir yaylak haline gelmiştir. Bir iki yayla damından başka bir şey yoktur.

Yani devletin bir nevi dayandığı süvari kuvvetidir. Bu gibi eşkıyaların hisar askerleriyle ve il eri denilen jandarma askerleriyle tenkil edilmeleri şiddetle emredilmektedir. Bu vesikada şimdiye kadar eski teşkilâtımızda adlarına rastlanmayan [Toprak Kadısı] diye bir menuriyeti göze çarpmaktadır.

Her vilâyet ve kaza merkezinde bütün hukukî ve Adlî, Beldî işlere bakan birer Kadı bulunmakla beraber ayrıca gezici ve dâvalarla arazi münazaalarını mahallinde hal ve tesviye etmekle mükellef ve adlarına [Toprak Kadısı] denilen hâkimlerin bulunduğunu anlamaktayız. Hamideli ve çevresinde bu devirde şekavetin arttığını görüyoruz. Bunun içtimâî sebeplerinden birisi devlet memurlarının halka zulüm etmelerinde ve halktan rüşvet almalarında ve daha bir çok suiistimallerde bulunmalarını da aramalıyız...

Beşinci vesika ise Hamideli beyile bu sancağa bağlı Kadılara yazılan 981/1573 tarihli bir hükümdür. Uluborlu medresesinde müderris Zeynettin adında bir adamın müzevir ve iki hemşireyi nikâhı altında tutan ve halka zararı dokunan bir adam olduğundan yakalanması ve Karahisar alaybeyi olan Süleyman beye teslim edilerek Radosa sürgün edilmesi hakkındadır.

Altıncı vesika ise Isparta için fevkalâde kıymetli ve orijinâl bir vesikadır. 1579-987 tarihinde yazılan bu hüküm Isparta âyan ve ileri gelenlerinin İstanbul'a gönderdikleri bir mahzar yani umumî bir istirhamname üzerine III. Murad devrinde Ispartaya gönderilmiş bir hükümdür. Bu vesika bize Hamideli sancağı denilen vilâyetin on altı kadılık yani kazadan teşekkül etmiş bir vilâyet olduğunu ve sancağın merkezini Isparta olduğunu

göstermektedir. [2]

Fakat daha önce Hamideli merkezinin Eğridir olduğunu ve orada iyi bir kale bulunduğunu yani Isparta kazasının zahiresi o devirde Kütahyadan geldiğini ve Sancak beyinin adamlarının Isparta halkına fazla yük oldukları yine bu vesikanın mutalaasından anlaşılmaktadır.

VESİKA : 1

Bazı Ehli fesadın küreğe konulmaları hakkında

Teke ili ve Hamideli ve Alaiye beylerine hüküm ki:

Bundan akdem hüküm gönderilüp tahtı kazanızda anun gibi ehli fesad ve şenaatten ceraimi sadir olanları ele getirüp ol canibde bina olunan gemilere küreğe konmak için siddei saadetim çavuşlarından Mehmet çavuşa teslim eylemek emrim olmuş idi. Ol emri şerifim alamakân mukarrer olmağın buyurdum ki vusul buldukta sabıka gönderilen emri şerifim mucibince her birünüz sancağınızda vaki ehli fesad ve şenaatî cerimeleri sabit ve müseccel olduktan sonra vaki olan cerimelerinin sureti sicilleriyle mezbur çavuşuma koşup ol taraflara bina olunan gemilere irsal eyliyesin ki küreğe konula ve gönderilen mücrimlerin isimleri üzerinde sübut cerimeleri defter eyleyüp bir suretin siddei saadetime ve bir suretin anda gemilere teslim eyliyesin.

Mehmet çavuşun ademisi Mehmede verildi.

Fi: 3 Ramazan 979

Mühimme defteri 16. S. 234.

[2] Eskiden Hamideline bağlı Kadılıklar: Isparta, ağlasun, Ağras (Atabey), Afşar, Uluborlu, Eğridir, Irla' İncir pazarı, Barla, Bavlü, Burdur, Tefenni, Yalvç, Karaağaç, Göneo, Kemer. Bu hususta fazla malumat almak isteyenler Ün mecmuasının 1935 Şubatında çıkan 9 numaralı sayısındaki (Eski çağlarda Hamid livası) adlı makalemize bakmaktadırlar.

VESİKA : 2

Kebapçı demekle tanılan Muhiddinin Süiüstimali hakkında

Barla kadısına hüküm ki:

Sabıka ıvarca kadısı olan kebabçı demekle maruf mevlâna Muhiddinin zamanı kazasında kürekçi ihracı ferman olundukta her onbeş haneye bin sekizer yüz akçe hesabı üzere üçbin haneden üç yüz altmış bin miktarı akçe olup hazanei amireye her haneden bin beşyüz altışar akçe hesabı üzere bin üçyüz teslim edüp ikiyüz altmış bin akçe miktarı beliyatı olmağın ol zamanda giybet edüp ve kethudası Mehmedin dahi riayaya küllî taaddisi olup küllî mal eklettüğü ilâm olunup hâlâ tahtı kazanda kendi çiftliğinde mütemekkin olduğu isma olmağın mumaileyh ile mezkûr kethudası kazai mezbure gönderilüp yerli yerinde teftiş olunmaların emredüp buyurdum ki vusul buldukta mumaileyh kadı ile mezkûr kethudası Mehmedi müşarünileyh çavuşumla koşup kazai mezkûr eirsal eyliyesin. yerli yerinde teftiş olunup ekil ve bel' eyleyüp zimmetlerinde baki kalan mal tahsil olunup hazanei amireme teslim oluna.

Mühimme defteri 12. Safer. 52

Piri çavuşa verildi. 9 Zilkade 979

VESİKA : 3

Kıbrıs fethinde yararlık gösterenlerin timarları hakkında

Anadolu Beylerbeyisine hüküm ki:

Zaim Hüseyin gelüp Hamid sancağında Eğridir nahiyesinde ziamete mu-tasarıf olup Kıbrıs ceziresinde mağosa nam kaleden huruç eden keferi fecere münhezim oldukda baş kesüp ve yoldaşlık etmekle dörtbin akçeyle terakkiye emrû şerif verilüp müyesser olmaduğın ve Hamid sancağında Gönen nahiyesinde

Gevges nam karyeden müteveffa hüsnü tahvilinden beşbin akça timar mahlûl oldukda üç bin akçalığı dahi verilüp iki bin akça hisse baki mahlûl olduğun ve Eğirdur nahiyesinde karyei akçaşehirden dört bin akçe timar Osman tahvilinden mahlûl olup iki bin akçalığı dahi verilüp iki bin akçalığı bilfeil baki ve mahlûl idüğün bildirüp terakkisiçün verilmek babında inayet rica etmeğün verilen terakki hükmü alınup şartıyla hüküm yazıldı.

4 Recep 980 Mühimme 11. S. 52

VESİKA : 4

Hamideli Sancağında

zuhur eden eşkiyaların tenkili hakkında

Hamideli beyine hüküm ki;

Halâ Hamidelinde sohta namına bazı ehli fesat zuhur edip evler basıp ve esbap ve emval garet edip envai fesat ve şenaat eyledikleri istima olunmağın buyurdum ki vusul buldukta bu hususa toprak kadılarıyla mübaşeret eyleyip anın gihi ehli fesadı yatak ve duraklarından onat veçhile teftiş eyleyip ele giren ehli fesadı ve şenaatleri sabit olduğtan sonra şeriyle hakından gelmek icab edenlerden sipahi olmiyanların şeriyle haklarından gelip baki hurde cürimleri olanları küreğe gönderüp aher sancağa varırlarsa ol yerin kadıları il eri ile muavenet edip hariç sancaktır diyu mani elmayıp ve bilcümle bu husûsda livaî mezburda olan erbabı timar ve yeniçeri ve bölük halkından kim varise anlardan dahi ehli fesadı ele getürmeğe muavenet edip şöyle ki inat ve muhalifet ederler ise isimlariyle yazıp arz eylesin ki dirlikleri alınıp ebedi mazul olalar ve düzdarlar dahi hisar erlerin verip hüsnü tedarik ile muharebe ile mi olur her ne veçhile mümkün ise ele getirmeğe say edip muharebe ederler ise muharebe edip ol makulelerin demleri hederdir.

Katilden sual olunmaz hemen her ne tarikle kabil olur ise cümlesini ele getirmeğe ihtimam edeler bu husus ziyade mühimdir. İhmal etmeyüp behemehal ehli fesadı her kanda ise ne veçhile mümkün olursa ele getirip fesad ve şenaatleri sabit olanların şerile haklarından gelip dahi ceraimi sudur eyliyenleri sureti sicilleriyle küreğe gönderesin ve ne veçhile tedarik eyldüğün yazıp bildiresin.

Kelhüdası Hamzaya verildi.

Fi: Rebiyyülevvel 980

Mühimme 19 Sahife 236

VESİKA : 5

Uluborluda Müderris Zeyneddinin

Radosa sürülmesi hakkında

Hamideli beyine ve kadılarına hüküm ki;

Bndan akdem Uluborlu Medresesinde müderris olan Zeynettın medreseye verilmezden mukaddem iki tezvir mektup gönderip medresenin mahsulünü alıp şirb ve şeka ve ademi diyaneti zahir ve cemi uhteyn ettiğü şayi ve fıkara zararlı olduğü arz olunmağın radosa sürülmek emrim olmuş iken gıybet eylediğın Karahisar alay beyisi Süleyman ilân eylemeğın mezkûr müfsidi behemehal tahtı kazanızda tetebbu ve tecessüs eyleyip emri sabıkım üzere müşarünileyh alay beyine teslim eylemek emredip buyurdum ki vusul buldukta her birinüz bu babda bizzat mukayyet olup her kanda bulunursa aslâ mecal vermeyip mukayyet ve mahbus yarar adamlar ile müşarünileyh alay beyine gönderesin. Emri sabıkım üzere Radosa gönderesin.

Davacı olan Abdülkadire verildi.

Fi: 24 Zilhicce 981

Mühimme 22 Sahife: 281

VESİKA : 6

Ispartanın sancak merkezi ve Hamidelinin kaç kadılık olduğü hakkında

Hamideli beyine hüküm ki;

Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar

III

FEHMI AKSU

Yılanlı oğullarının elde ettikleri idari, askeri nüfuz; ihtiraslarını körüklediği nisbette, kendilerine fena akibet hazırlayan kinleri de dâvet etmeğe sebep olmuştur.

Bir gün, Isparta ve Eğridir naipleri, Ispartalı Bereket zade elhaç Mehmet Ağayı; On senedenberi [A'yanlık] iddiasile halka zulüm ettiğinden, Kütahya'da kal'abent edilmesine emir çıktığı halde sabık Diyarıbekir Valisi Ali paşanın iltimasile bir hüsnühal ilâmı istih-sal ve Hamid mutasarrıfile ittifak ederek, Livadan mekkâri toplamağa memur, Hacı Musa zade Seyid Mustafa-ya [Nabeca kelimat izharile livai mezburun ihtilâline bais] olduğundan ve Diyarıbekir ser askeri maiyetine gide-

cek askerin serdarı Bekir [benim vilâyetimden asker çıkmaz] deye men ve bin değnek urdurup çifliğine habsettiğinden bahsile merkeze şikâyet etmişlerdi.

Bu şikâyeti, mahallinde tetkik ve teftiş etmek üzere hassa silâhşörlere-den mir devriş Ispartaya gönderilmiş ve cereyan eden muhakeme neticesinde; Bereket zade bakkında bu istinatların [mücerred fıkara'yı mekel yapmak daiyesiyle yılanlı oğulları ve bir kaç kimesnelerin tahriki ve sabık Isparta naihi Süleyman efendinin nefsaniyetinden münbais] olduğu halkın vaki şahadetinden ve mir dervişin [sırran ve alânen] yaptığı teftişinden anlaşılması ve Bereket zade evahiri rama-

Hamideli sancağında vaki olan âyan mühür gönderip Hamid sancağı on altı kadılık olup her biri alâ ekinlü ve bağlı ve bahçelü, çayırhı kasabalar olup Isparta kazasında asla ekin ve çayır olmayup zahiresi Germeyandan ve gayriden gelip nihayet mertebe kaht ve gala üzere olduğundan maada onbeş yirmi yıldanberi beyler Ispartada sakin olmağla kaht ve gala ziyade olmağa bais olup ayende ve revende müzayika çekdiklerin ve fıkara ve müslimanların evlerine ve bağ ve bahçelerine adamları cebren konup ve atların çeküp ve meyyelerin ekledüp taadiden hali olmayıp ve kadimden Eğridir

şehrinin kalesi olup ve zahiresi bol olup ve çayırı dahi kesret üzere olmağın beyler ekser zamanlarda anda sakin olup ve kâhı Burdur kasabasında dahi sakin ola gelmişlerdir. Diyu daima Isparta fıkaraasına çekdirmeyip münavebe tarikile sakin olmak için emrütalep eylediklerin bildirdiğün ecilden buyurdumki vusul buldukda kadimüleyyamdan ol yerde olup gelmiş ise sen dahi varıp oturasın. Fıkaraaya vechi meşruh üzere zulüm ve teaddi eylemeyesin.

Vizeli Ahmet Çavuşa verildi.

Fi: 13 Sefer 987

Mühimme defteri 36, Sahife 174

zan - 1191 tarihli fermanla itlak edilmişdi. [34]

Yine, 1193 senesine mahsuben Anadolu eyaletinden yüzbiu kile buğday mübayaa ve tahsiline kapucu başarılarından Mehmet memur edilmişti. Hamid livasına isabet eden onbin yüz yetmiş kile buğday için Ispartaya geldiğinde, halkı:

— Biz hissei mübayaaımızı Yılanlı zade Seyid Mehmede vermişdik, de meğe sevk etmişlerdi Filhakika, verilen hissenin 1192 yılına aid olup bundan yılanlı Mehmedin beşbin kuruşunu teslim ve bakıyesini zimmetine geçirdiği için tahsiline dair şiddetli emirler çıktığını bildirmişdi. [35]

Yine, bu tarihlerde, Hamid mukataası üç hisse olarak çelik zade Ahmet paşa ile oğlu Yahya ve Mehmet paşa zade İbrahim beylerin müştereken uhdelerinde bulunuyordu, Her hissedarın dilediklerine iltizam etmeleri, bir takım hesap teşevvüşünü mucip olduğundan, İbrahim beyin müracaatı üzerine, Hamid mukataası senevi 15,725 kuruşa iştirâk hakkı mahfuz kalarak Çelik Ahmet paşa marifetile, bir elden zabtettirilmesine ferman çıkmış ve 1192 - 1193 mukataası Yılanlı zade Seyid Mehmede ihale kılınmışdı Bundan öncede, İki sene, bu mukataayı Seyid Mehmet tahsil etmişti. Fakat, mukataayı nefesine hasretmek arzusu ile, emvali miriye ve kalemiyesini ve icap eden faizlerini yerli yerine ada ve teslim etmediğinden dolayı şikâyet edilmiş, bu aykırı hareketinden menî için

27 / Şaban / 1192 tarihinde, Çelik Ahmet paşaya ferman gelmişdi. [36] Buna rağmen, mezkûr mukataanın iki ay sonra [Şevval 1192] tekrar Yılanlı Seyid Mehmede verildiğini [37] ve 2 muharrem 1193 tarihli bir fermanlada Seyid Mehmedin yine Hamid sancağı mütesellimliğinde ibka ve biraderi Mustafanın da kapucu başlık payesiyle - kapudan derya Gazi Hasan paşa tarafından - bazı umuru mühimmeye [38] memur edildiğini görmekteyiz. [39]

Bunlar, Çelik paşalara olan karabetlerinin tatlı neticeleri şeklinde mütaale olursa da Yılanlı oğullarının her hareket ve menfaatleri, Ispartada nüfuz peyda etmiş diğer sima ve takımlarinkile daima çarpışmış ve yukarıda bir kısmı kaydedilen isnadların, şikâyetlerin neticeleri: Yılanlı oğulları aleyhine tecelli ve teraküm ede ede niha-yet, aşağıda görüleceği üzere, muhitte hir velvele halinde akisler yapmış, kendi sukut ve ölümlerini hazırlamışdır :

VESİKA : 11 — [.... İnha olunur ki miri mübayaa hususi mevaddı ahere kıyas olunmayıp doksan üç senesine mahsuben Hamid sancağına bermucibi emrû ferman lâzımgelen on bin yüz kile mübayaa hintasının bu ânedek eda ve teslim olunmadığı ecilden senel mezbure mübayaası tahsiline memur derkâhı âlî kapucu başarılarından halen Kütahyada mukim kıtvetülemacit velâyan Mehmet ağa ve mütesellimimiz

[34] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter : 8 sahife : 15

[35] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter : 8 sahife : 44

[36] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter : 8 sahife : 65

[37] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter : 8 sahife : 37

[38] Bu vazifenin mahiyeti, sicillerde tayin ve tesbit edilmiş değildir.

[39] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter : 8 sahife : 91

izzetlü Abbas ağa zide mecdihümaya hitaben ve siz ki paşayı mumaileyhsiz [40] size hitaben olmikdar mübayaa ve tahsil ettirilmesi ve özür ve baha-neye havalei semi itibar olunmayıp mümanaat kaydında olanların tedip ve ihzarları hususu için evamir sudur ve mucibince mütesellimi mumaileyh tarafından buyrultu isdar ve mübaşir irsal olunmuştur. Vusulünde... İlä] 16 sefer 1194 [41]

12 — [... İnha olunur ki balen Eğridirde sakin derkâbı âli kapucu başlarından kıtvetülemacit velâyan Yılanlı zade Seyid Mustafa ağa ve Seyid Mehmet ağa ziydemecdü hümanın bermucibi defter ve temessük kazalarınızda ve bazı kesân zimmetlerinde malûmül-miktar alacakları olup bu anedek edası vazifei halleri iken bazılarının tahrik ve talimiyle duçarlık tehir ve cevri ve iftira etmeleriyle ba buyrultu ve bermucibi temessükât tahsili babında mumaileyhüma istida ettiklerinden imdi siz ki mevlâna ve muhatıbini mumaileyhbimsiz her kangının kazalarında mumaileyhmanın alacakları var ise gerek ehali ve gerek bazı kesân zimmetlerinde bu defa marifeti şeri ve cümle ittifakile tahsil ve taraflarından kabzına memura eda ve teslim ve eğer yine illet ve bahane ederler ise ne sebebe mebni avku tehir eylediklerini künhü hakikati üzere divanı Anadoluya ilâme mübaderet eylemeniz babında işbu buyrultu tahrir ve isdar

[40] Bu buyrultu Hamid mutasarrıfı Çelik Ahmet paşa ile Hamid kadılarına, Zabitan ve iş erlerine hitap eder.

[41] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter : 58 sahife : 88

olunmuştur. Vusulünde... 7 L. 1194] [42]

13 — [Halen berveçhi malikâne Hamid sancağı mutasarrıfı saadetlü Esseyid Ahmet paşa oğlumuzun kaymakamı şerafetlü Yahya bey ve şeriatşiar Isparta kadısı faziletlü efendi ve ehali saire zide kadrihüm inha olunur ki bu esnada Isparta kazasında bazı kimesne bihasbelbeşeriye kesir ve kusur fehîm ile tarafımızdan vesvese eyleyip havfe tabi olduklarını bu defa siyadetlü Ahmet paşa oğlumuz tarafımıza ihbar ve ifade etmekle paşayı müşarüneyibin hatırına riayeten kendi halinde olup umuriyle mukayyet olmaları için minküllivücuha af olunmuştur. Emin ve müsterih olmaları babında işbu rey buyrultusu tahrir ve isdar ile irsal olunmuştur. İnşaatlahu taalâ vusulünde gerekdir ki veçhimeşruh üzere kendi halinde olup umurile mukayyet olanlar tarafımızdan türlü havf ve haşyet etmeyüp müsterib olup işbu rey buyrultumuz ile amel ve hilâfindan begayet bazer eyliyesiz diyu] 7 L. 1194 [43] " Hasan paşanın rey buyrultusudur.."

14 — [Şeriatşiar Isparta kadısı faziletlü efendi ve mefahirülemasil velakran şerafetlü miri mükerrrem velâyan Vanî zade Hüseyin bey ve yiğen zade Elhaç Memiş ağa zide kadrehüm inha oluur ki, bu hilâli saadet iştimalde memuren ol canibe teveccühümüzü Isparta kasabasının etraf ve enhasında vaki kura ehalipleri istima, eylediklerinde bazı vesveseye zahip ve havfe

[42] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter : 58 sahife : 89

[43] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter : 58 sahife : 89

tebeyetle karyelerini terk ve derun kasabaya ve aher mahallere firar ve ûzleti ihtiyar eyledikleri tarafımıza istihbar olunmağıu fikirayı müslimini himayet ve siyanet lâzımeden olmağıla bizim dahi memuriyetimiz ancak ehali fikiranın üzerlerinde zulüm ve teaddiyatı defi ve istirahatları hususn olup tevabüimizden ve gerek maiyetimizden tavaifi askeriyeden bir ferdin isali destihasar ve zarar kaydına mütecasir olmiyacıkları malûmunuz oldukda kırbeli şerî şerifi nebeviden müraselei şeriyeler tahrir ve kuralara neşir ve irsal eyleyip herkes me'vayî kadime ve vatani asîlerinde karar eylemeleri inha ve bir ferde zulüm ve teaddi olunmiyacağın gûşu huşlarına ilka birle âsudei hal ve meserretülbal üzere olmaları emrinde bilittifak ihtimam ve dikkat eylemeniz babında işbu buyrultu tahrir ve isdar ile irsal kılınmışdır. Vusulünde . . . . ilâ . . . 1 L. 1194] [44]

15 — [. . . . Halen Aydın muhassılı vezirim olan Hasan paşa. Isparta ve Eğridir ve Burdur kadıları ve naîpleri . . . Kapucu başlarından bu hususa hassatan mübaşir tayin olunan Mir Abdülkadir [45] . . . Malûm ola ki sen ki kapucu başı mumaileyhsin Veziri müşarünileyhin bu defa dersadetime vürud eden tahriratı hulâsasında bundan akdem bağı ve tuğyan üzere olan Yılanlı oğullarının idam ve izaleleri babında sadır olan fermanı hümayunum tarafı müşarünileyhe ledelvürut müşarünileyhe dahi Teke nizamî memuriyeti

[44] Isparta şeri mahkeme: sicilleri defter: 58 sahife: 109

[45] Böcü zade, bu ismi g yri matbu Isparta tarihinin 480 ninci sahifesinde (Zülfikâr) olarak yanlış zabtetmiştir.

bahanesiyle olduğu mahalden hareket ve Isparta canibine azimette namei mezkûreyi ihsas etmelerinden naşi merkumundan Mustafa ve Hasan vesair dört nefer karındaşları ile firar ve müşarünileyh dahi buyrutular tahrir ve etraf ve eknafa neşir ve irsal ve Kitiş zade Hızır beye beşyüz mikdarı buyrultu ile eşkiyayı merkumeyi takip ettirtüp kendisi Eğridir kazasına ledelvürud eşkiyayı merkumenin Deve ve Esp ve Ester ve sair hayvanları ve mal ve eşya ve sair kazalarda ve çiftliklerinde zehayır ile memlu anbarları ve zimemi nasda külliyetli alacakları olduğu ve merkum Mustafanın karındaşının mukaddema Teke sancağından cem eylediği zi kıymet eşyası Hacı borlu ayanı zimmetinde olduğu muhakkak olup ancak ayanı mezbur merkumların firarlarını ledelistima, oldahi firar etmiş olduğunu istihbar ve tahkik eylediği tahrir ve inha edip ancak eşkiyayı merkumenin ötedenberi servet ve yesar ile meşhur ve mütevatir olmalarından naşi derunı kasabada ve etraf kazalarda velbasıl her ne maballerde emval ve eşya ve akar ve çiftlik ve arazi ve hayvanat ve hububat ve zimemleri varise mukdim ve kârgüzar ve sadakatkar mübaşir tayin ve canibi miriçin zabıt ve tahrir ve tesbit ettirilmesine iradeikatia mülükânem tallük edip ve sen hizmeti devleti aliyemde olup senden her veçbile bizmet ve sadakat ve istikamet memul ve meczum olunduğu cihetten bu hususa hassatan ve müstakillen mübaşir tayin olunmasıyle. . . . . sen ol tarafta meksü ve ikamet gereği gibi hıfız ve haraset ve badehu tevcihi ferman

alışanım sudur ve vürut ederise mucibile ve muktezası üzere amel ve hareket eylemek fermanım olmagın hasaten işbu emri celililkadrim isdar ile irsal olunmuştur. ... İlaahir] 2 Zilkade 1194 [46]

VESİKA: 16 — “Emirülümeraülkiram kebirül küberaülfiham zülkadri velihtiram sahibülizzü velihtişam elmuhtas bimezît inayetülmelikülâlâ mirimiran çelik paşa zade Ahmed paşa dame-ikbalehu tevkii refii hümayun vasıl olacak malûm ola ki Eğridir kazası sükkânından yılanlı Musa oğulları Mustafa ve Mehmed ve Hasan nam müfsidlerin kazayı mezbur ve havalisi fukarasına vukubulan mazalim ve teaddiyatlarının had ve hududu olmayup aceze ve mesakin tarafından biddefat haklarında divanı adalet erkâna refi rikai iştikâ olundukta kemali tuğyanlarıudan ademî itaatleri ve evvelinden ziyade mefaside ibtidar eyledikleri tahkikkerdei husrevanım olmaktan nâşi zalemei mezburenin izalei vücudu habaset abudiyle şer ve tasallütlerinden ümmeti Muhammedin tahlisine ifadei katıai şahanem taallük eylediğine binaen balen Aydın Valisi düstur Mükerrerem müşir müfahham Nizamülâlem vezirim Esseyit Hasan paşa edamellahü taalâ iclâlehu sana ve sair memuriyetleri olanlara iktizasına göre buyrultu tahrir ve bilmülâhaza sureti ahz ve idamlarını tetbir ile makarri hükûmetine zimetine mezburleri temin ederek maiyetine celp ile mi mümkündür. Yoksa alelgafle üzerlerine varılıp basmak ile mi kabildir. Velhazıl ne vehile ve ne tarik

ile olursa oldahi fikiraya nik olmaksızın ahz ve tetmirleriyle rüusu mak-tualarını dersadetime nakil ve tesyir eylemesi babında müşarünileyhe ekit ve şedit emrî alışanım tenbih ve te-Kit olunup ve mezburların behemehal tetmir ve istisalleri ehem ve elzem ve bu hususta minküllülvücub müşarün-ileyhin emrine mutabakat ve tenfiz emrialışanıma kemali ikdam ve dik-kat eylemek matlubu mülükânem olmağla sen ki miri miran mumailleyhsin zikrolunan şakilerin ahz ve idamları hususuna dair canibi müşarünileyhin tarafınıza buyrultu ve tahrirat ve ne makule sipariş ve tenbihatı zuhur ederse bi tereddüt ve muhalefet derhal mucibi muktazasile amel ve hara-ket birle eşkiyayı mezburunun ahz ve tetmir ve dehaletine dermiyanı gayret eylemek fermanı hümayunum olmağın mahsus işbu emrî alışanım isdar ile irsal olunmuştur. İmdi bu hususu me-vaddı ahare kıyas olunmayıp mezbur-ların tertibi cezaları ikdamı metalibi şahanem olduğu ve hilâfı ferman olana ve tekâsül zuhuruna irtikap edenlere selâmet mutasavver olmadığı malûmunuz oldukta ber minvali muharrer emir ve rey müşarünileyhe sürati imtisal ve mu-tavaat ile infazı emri alışanıma sarfı tekayyüt ve saikudret eyliyesiz şöyle ki bu husus emri alışanımla sana tenbih olunmuştur.

Miktarı zerre müsamaha ve rehavet ve tereddüt eylemek veyahut müşa-rünileyhin dediği vakitte ve dediği mahalde bulunmamak va mezburların taraflarına serrişte vermek ihtimaliniz olursa pişmanlık faide vermeyip hatırı azime kiriftar olacağınız muhakkaktır.

[46] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter: 58
sahife: 119/115

Ana göre hareket ve tenfiz emrualişanım dikkat ile ihracı hüsnü hizmet edip mazharı mükâfat olmağa bezli say ve meknet eylemek babında fermanı alışanım sadır olmuştur. Buyruğum ki vusul buldukta bu babda veçhi meşruh üzere şerefyaftei sudur olan فرمان vacibülittiba ve lâzimülimtisalimin mazmunu münifi ile âmîl olup hâlafından begayet tahâşi ve mücanebet eyliyesiz şöyle bilesiz alâmeti şerife itimat kulasız tahriren fi evaili şevvalilmükerrrem sene erbaa ve tisîn ve mete ve elf „ [47]

VESİKA: 17 — „ . . . . (mutat el-kabdan sonra) . . . Halen Hamid sancığı mutasarrıfı Ahmet paşa dame ikbaluhu tevakii refii hümayun vasıl olacak malûm ola ki hâlen Aydın muhassılı olup Yılanlı oğullarının tetmirlerine memur vezirim Esseyid Hasan paşa edamallabü icalehu bu defa dersadetime gönderdiği tahrirat hulâsasında Yılanlı oğulları Mustafa ve Hasan ve maktul Mehmedin isimi mal itlak olunur gerçi zahirde bir akça ve bir habbeleri bulunmayıp ve hayvanat cinsinden dahi bir reis hayvanları olmayıp ancak külliyetli zehairleri ve zimemi nasda kati vâfir alacakları olduğu müşarünileyh bundan akdemce mufasssalaran deraliyeme tahrir olunmuş olup kazalarda olan alacaklarının ve zahirelerinin temhir ve tahrir ve defterlerini tarafına getirmelerini havi İsparta ve Eğridir ve Yalvaç ve Karaağaç ve Avşar ve Uluborlu ve Bavlü ve Keçi-

borlu kazaları kadularına ve âyân ve ihtiyarlarına hitabeu müşarünileyhe buyruftular tahrir ve mukdim ve mübaşirler tesyir ve aşkıyayı mezburların kendi aducularından ve yazıcılarından bir fert ve temessükât ve defterlerinden bir varak mevcut olmadığından âyân ve ihtiyarların getirdükleri on iki kıta defatir ve ilâmat gerçi deraliyeme irsal olunup ancak maktul merkurum Mehmedin defterleri yanında olup firarilerin dahi yanlarında olduğu aşikâr olmaktan naşi eshabı zimem vereceklerini ketim ve ihfa kaydında olacakları bedihi olmağa gâh tazir ve gâh mülâyemet göstererek kendi ikrarlarıyla tahriri defter olunduğu ve defatiri mezbure karini sıbbat olmayıp küllî alacaklarını ketmetmeleriyle merkurumların Teke ve Hamid sancaklarından aldıkları emvali vefirenin mektum ve mekruz kaldığı mülâhazadan gayri bait ve sen ki miri miran mumailyhsin emvali mektumei mezburenin cümlesine vakıf olduğuna binaen zahire ihracı tarafından mutalebeye muhtaçideceğimi müşarünileyhe tahrir ve inha ve emval merkumenin mecmuunun zahire ihraç ve canip miriden zabıt ve tahririne derkâhı muallâm kapucu başlarından miri Abdülkadir dame medehu hassaten mübaşir tayin ve ol canibe irsal olunmuş olmağa emval ve zimematı merkumenin dahi bir hebbesi geriye kalmamak şartile malûmatını yekân yekân kapucu başı mumailyhe bilâkusur tekrar ve tefhim birle canibi miriye hizmet ve ketim ve ihfa ve ihmal müsamedadan mübaidet eylemek fermanı alışanım hassaten işbu emrû alışanım ısdar ile irsal olmuştur. İmdi vusu-

[47] İsparta şeri mahkeme sicilleri defter: 58 sahife: 10 aynı tarih ve maalde Eğridir ve havalisi kadısına, Zabitan ve iş erlerine hitap eden diğer bir فرمان defter: 58 sahife: 108 dedir.

lünde vezir müşarünileyhin tahrir ve inhası üzere firari merkuımlar ile mak-
tulü mezburun Hamidsancağında vaki
kazalarda külli emval ve zimem ve
zahireleri olduğundan katı nazar cüm-
lesine senin vnkufun şamil ve mecmuu
malûmun olduğu zahir ve emval ve
zimemati mezburenin kapucu başı mu-
maileyhin marifet ve mübaşeretile ca-
nibi miriden zabıt ve tahriri mura hü-
mayunum olmakla emval ve zimemati
merkumeden bir habbesi hariç ve mek-
tum kalmamak şartile cümlesini zahire
ihraç ve kimlerin zimmetlerindedir ve
ne mahallerde muhtefidir sıhhat ve
hakikati üzere mumaileyhe ifade ve
işar ve ol veçhile beytûlmali müslimine
hizmet ve hı'âfı hareket eylemiyesiz
diyu kusur ve tekasülden tevakkı ve
mücanebet ve mazmunı emrû şerifimle
amel ve hareket eylemek babında fer-
manı alışanım sadır olmuştur. Buyur-
dum ki hükmü şerifimle vardıkta bu
babda veçhi meşruh üzere şerefyaftei
sudur olan işbu emrû şerif alışan va-
cibülittiba ve lâzımülimtisalimin maz-
munı müniifi ile amel olup hı'afından
hazar ve mücanebet eyliyesiz şöyle bi-
lesiz alâmeti şerife itimat kolasiz tahri-
ren filyevmissani işrin şehiri Zilkade
sene erbaa ve tisin ve mete ve elf.,[48]

VESİKA: 18 — [Malûm elkabdan
sonra] ... Miri mirandan halâ Hamid
sancağı Mutasarrıfı Ahmed paşa dame
ikbalehu tevkii refii hümayun vasıl
olacak malûm ola ki bundan akdem
şekavetleri zahir olan Yılanlı oğulları-
nın emval ve eşyalarının canip miriçin
zabıt ve tahririne memur dergâhı mu-

[48] Isparta şeri mahkeme sicilleri defteri: 58 sa-
hife: 118

allâm kapucu başlarından mir Abdül-
kadir dame mecdehunun bu defa Dersa-
detime vürut eden tahrirat hulâsasın-
da eşkiyayı merkumenin halen Aydın
muhasıslı vezir Seyid Hasan Paşa ede-
mallahu icilâlehu marifetile mukaddema
tahrir olunau zimemlerinden maada
mektum olan emval ve eşyalarını
sen ki paşayı mumaileyhsin marifetin-
le zahire ihracı babında sudur eden
emri şerifim kapucu başıyı mumaileyh
tarafından tarafına irsal olunup
ancak Burdurda bulunman
ile badezin Eğridir kasabasına
vardığında fermanım üzere amel
ve hareket oluncağını eğerci tahrir
ve inha edip ancak hususu mezbure
mevaddı mühimme ve müstaceleden
oldüğundan gayri eşkiyayı merkumenin
ötedenberi hafi ve mektum emval ve
zimemati senin malûmun olduğu cihet-
ten hususu mezbure itina ve dikkat
ve mahfi ve mektum kalan emvalin
zahire ihracı ile kapucu başıyı muma-
ileyhe sıhatı üzere ifade ve inha eyle-
men zimminde bundan akdem emri
şerifim isdar tarafına irsal olunmuş
iken bu ânedek müsamaha ve iğmaz
güna hareketin bir türlü münasip ol-
mamağla badezin katiyen tehir ve
tevakkuf eylemeksizin derakap Eğri-
dir kasabasına vürut ve merkumun
emlak ve eşya ve zimemlerinden hafi
ve mektum kalanlarının zahire ihraç
ve mübaşir mumaileyhe ifade ve işar
birle canibi miriye hizmet ve tekâsül
ve kusurdan mübaadet eylemen fer-
manım olmağın isticali havi işbu emri
alışanım isdar ile irsal olunmuştur.
İmdi vusulünde bâlâda zikir ve beyan
olunduğu üzere hususu mezbur bun-

dan akdem emri şerifimle uhdei ihtimamına ihale kılınmışken kapucu başıyımumaileyhin bu defa varit olan tahriratını mefhumundan müsameha ve igmazın ihsas olunup lâkin bundan sonra maddei merkumede katan te kâsül ve kusur eylemen ihtimali olur ise sonra mazharı itap hüsrevanım olacağını bilip berveçhi muharrer malûmun olan maddelerin yegân yegâu zahire ihracı ile kapucu başıyımumaleyhe ifade ve ifham ve bezli say ve kudret ve mazmunu emri şerifimle amel ve baraket eyleyip mngayir vazi ve hâlâttan tevakki ve mübaadet eylemen babında ferman âlişan sadır olmuştur. Buyurdum ki hükmü şerifimle vardıkta bu babda vice meşruh üzere şerefyaftei sudur olan işbu emri şerif celilüşşan vacibülittiba lâzimumlimalimin mazmunu münifi üzere amel olası şöyle bilersiz alâmet şerife itimat kulasiz tahriren filyevmilhâmis muharrem senei hamse ve tisin ve mete ve elf] [49]

VESİKA: 19 — [. . . Mevlâna Isparta kadısı . . . ve . . . dergâhı muallîm kapucu başlarından Yılanlı oğullarının muhallefati zabtına memuriyet ile halen ol canibde olan Abdülkadir bey dame mecdehu tevkii refi hümayun vasıl olacak malûm ola ki Hamid sancağında vaki Isparta kazası ehalileri divanı hümayuna arzuba edip bundan akdem medinei Kütahyada cezası tertip olunan Yılanlı Mehmedin canibi miriden zabıt ve tahsili fermanım olan zimematından yanında mevcut bir kıta memhur ve onbir kıta mumzi ve mamulünbih defter mucibince salifüzzikir Isparta ve Karaağaç kazaları ehalileri zimmetlerinde alacağı yüz kırk beş

[49] Isparta şeri mahkeme sicilleri defteri: 58 sahife: 121

bin yüz elli dokuz kurusun marifeti şerile yerlü yerinden ve icab ve iktiza edenlerden tamamen tahsil ve teslimi hazinei âmirem olunmak için deraliyeme irsal babında sadır olan emri şerifim ile sen ki kapucu başıyımumaleyhin mübaşeretinle eğerçi taraflarına varid ve mefhumu münifi malûmlar olup lâkin marezzikir Isparta kazası makarrivülât ve kürsii memleket olmak ve hususile ez kadim beynelehalî tevzi olunan gerek tekâlifi hazariye ve gerek masarif vilâyet ve sairenin hini tahsilinde tahsildar yedlerinde eda tezkeresinin ahzı mutat olmak takribile bundan akdem doksan üç senesine mahsuben taksiti evvel ve sani mal avariz ve mübaya ve senei mezburde mürur ve ubur eden vüzeraya verilen zahire baha ve anadolu valileri için muayyen ve mürettep olan hazariyenin maktulu merkumun yedinde kalan defatir mucibince iktiza eden mebalîği kablelilâm tamamen eda ve teslim eylediklerini mübeyyin eda tezkerelerini ahzylemediklerini kendülere garazı dünyevisi olan miri miran halâ livaî mezbur mutasarıfı Çelik paşa zade Ahmet paşa dame ikbalehu serrişte ittihaz ve bahane edip icrayı nefsaniyete tasaddi ve seninle ittifakan hıfz inha deraliyeme tahrir eylediklerinden neşet etmekle badeezin hususu mezbur zımında yedlerinde olan ilâm ve mahzara badelnazar hallerine merhamet ve şefkat olunması tahrir ve istida etmeleriyle hazinei âmiremde mahfuz baş muhasebe defterlerine nazar olunduktan berveçhi muharrer maktulü merkumun zimematından salifüzzikir kaime ve defter muciblerince kazaeyni mezbur Reyn ehalileri zimmetlerinde olan mezkûrümiktar kuruş zimematın yer-

lû yerlerinde tamamen ve kâmilâ teslimi hazinesi âmirem olunmak için deralîyeme irsali babında senei sabaka evaili zilkadesinde verilen emri şerifim kaydı derkenar olunmağın hususu mezbur mahallinde marifetini görölüp hakikatı halî arz ve ifâm olunmak üzere iftiharülümera velekâbir müstecmî cemulümlatî velmefahir bilfeyil baş defterdarım Elseydühac Mustafa dame ulûvuhu telhis etmekle imdi telhisleri mucibince maballinde mübaşeretini görölüp hakikatı halî arz ve ifâm olunmak için fermanı alıganım sadır olmuştur. Buyurdum ki hükümî şerifimle vardıkta bu babda sadır olan emrim üzere amel edip dahi hususu mezburu mahallinde marifeti şer ve marifeti mübaşeretini görüp hakikatı halî Dersadetime arz ve ifâm eyliyesiz şöyle bilersiz alâmet şerifime itimad kılasiz tahriren filyevmisabi aşer Rebiyyülevvel sene hamse ve tisin ve mete ve elf] [50]

VESİKA: 20 — [Halen berveçhi malikâne Hamid sancağı mutasarrıfı Ahmet paşanın doksan iki ve doksan üç senesi mukataa merkumenin mali miri ve faizleri ve bedeli itizam akçaları yirmi bir bin kuruş merkum Mehmet ağanın lisanından bizler eşittik deyu medinei Isparta ehalileri haber verdikleri devlet aliyeye ehali marifetiyle tahrir olunduğu işbu mahalee kayd şut] [*]

[Meblağı mezkûru kaputan Hasan paşaya verdim dediğini lisanından e-

[50] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter: 58 sahife: 134

[*] 1194 - 1195 yılları arasında Isparta Kadısı "Mevlâna Feyzullah," namında birisidir. Bu kadi hakkında mu'assel malûmatımız yoktur. Ancak memuriyeti zamanına sîf bulunan bu sicildeki bozukluk ve üsûp bize, kendisinin veya kâtibinin kültürel seviyesini izah edebilir.

şittik diyu haber verdikleri arz olundu] [51]

VESİKA: 21 — [Şeriatşar Isparta kadısı faziletli efendi ve necabetli Yahya bey [52] ve Vanî zade izzetli Hüseyin bey [53] ve saireleri inha olunurki haklarında emri ali sadır olan Yılanlı oğulları Mustafa ve Hasan namun şakilerin bölük başlarından ve avenelerinden Recep nam şakinin iki sandık memlu mali ve eşyası halen Ispartada mütemekkin Findoslu emir Mehmet nam kimesnede muhtefi olmağla buyurdum ki vüsulü saatte mezkûr sandıkları merkumdan ahz ve marifet şer ve cümle marifetile küşad ve mal ve eşyasını tahrir ve defter edip yine temhiren tayin olunan mübaşir marifetile memleket tarafından adam koşup saadetliü paşa oğlumuz tarafına [54] andan taratımıza irsale müsaraat ve avkû ve tehîrden mübaadet eylemeniz babında işbu buyrultu tahrir ve isdar ve irsal olunmuştur. İnşaaallahü-taalâ vusulünde gerektir ki berveçhi meşruh sandıkları ahz ve marifet şerile küşad ve tahrir ve badehu temhiren saadetliü paşa oğlumuz tarafına irsale müsarsat ve ihmal ve tekâsülden mücanebet ve bermucibi buyrultu [55] amel eylesin diyu. Fi: 13 Zi 1194] [56]

— Gerisi var —

[51] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter; 58 sahife: 90 [Tarihi yoktur.]

[52] Yahya bey, Çelik paşa zade Ahmet paşanın oğludur. Burduruludur. 1209 hicride ölmüştür.

[53] Hüseyin bey, Derkâhî ali gediklilerindedir. Ispartada mühim mevki tutmuştur. Oğullarından Mehmet bey lahana pazarındaki Derviş paşa camii altında vakıf tesis etmiştir. Halen sülâle ve ahfadı mevcuttur.

[54] Çelik paşa zade Ahmet paşa kastedilmiştir.

[55] Bu buyrultu muhasıl Hasan paşa tarafından gönderilmiştir.

[56] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter: 58 sahife: 90

Eczaı Emin Tekelinin Hayatı

HİLMİ DİLMEN

Emin Tekeli Ispartanın Germiyan mahallesinde doğmuştur. Doğum tarihi (1895) olarak kayıtlı ise de mektebe girmek üzere yaşını iki yaş büyütmiştir. Babası Tekeli oğlu Hafız Faiktir. Hafız Faik ilk zamanlarda mahalle mekteplerinde hocalık etmiş, daha sonra kendisinin temiz ahlâkı, dürüst vaziyeti, intizamperver bir kimse olması Ispartamızda ilk idadiyi açan müdür Sinoplu Mehmet Tevfik'in nazarı dikkatini celbetmiş, onu (1904) de İdadiye mubassır olarak tayin etmiştir. Hafız Faik'in üç oğlu bir kızı vardı. En büyük oğlu Osman Nuri Tekeli mülkiye mezunu olup halen ikinci sınıf mülkiye müfettişidir. İkinci oğlu Emin Tekeli, üçüncü oğlu da halen İzmir Varidat müdürü Talat Tekelidir. Maarifci olan babaları çocuklarını iyi yetiştirmişlerdir.

Emin 1906 da Ravzai osmaniye ilk mektebinden mezun oldukça sonra Isparta İdadisine girmiş, sınıflarını muntazam terfi ederek 1911 seneşinde birincilikle diploma almağa muvaffak olmuş ve o sene İstanbulda buluan büyük biraderi Osman Nurinin yanına giderek Mercan idadisine kaydolunmuştur. Ben de Isparta idadisini Eminden bir sene evvel bitirmiş fakat bir sene tahsilime devam edememişim. Eminle Mercan idadisine beraberce devam ettik. 1913 de Mercandan birlikte diploma aldık. Emin'in bünyesi zaifdi, küçüktü. Medresenin rutubetli odasında ikamet (200) kuruş maaş alan bir baba-

nın iki evlâdını okutması dolayısıyla bir türlü müşkilâtle çarpışması Emin'i çok zaif düşürmüştü. Mercandan diplomasını alır almaz kardeşi Osman Nuri istirahat etmek üzere Emin'i Ispartaya göndermek mecburiyetinde kalmıştı. O sene ben darülfünun Tabiiye şubesiue devam ediyordum. Emin arkadaşları arasında kendisini daima ileri görmek isterdi. Bu düşünce onu Ispartada istirahat ettiremedi. Sene ortasında İstanbula döndü. Darülfünuna samiiin sıtafile benimle devam etmeğe başladı. Benim notları aldı. Çalışmağa koyuldu, 1914 de Halkalı Ziraat mektebi âlisinin müsabaka imtihanına iştirak etti. Ve neticede müsabakayı iyi derece ile kazandı. Leylî mektebe girmeğe muvaffak oldu. Mektebin havasının çok güzel olması Eminin sıhhati üzerinde iyi bir tesir yaptığından Emin artık sıkıntılardan kurtuldum rahatım çok iyi demiye başladı. Bu sevinci çok sürmedi. Cihan harbine bizim de iştirakimiz dolayisile mektebi kapandı. Emin Ispartaya çok müteessir olarak dönmeğe mecburiyetinde kaldı.

Ben de o sene Darülmualimini âliye Âli kısmının tabiiye şubesine girmiştim. Mektebimiz Cağaloğlundan Kadıköyündeki Fransızların Senjozef mektebine naklolunmuştu. 1915 senesi mayıs ayında okulumuz hastane olmuştu. Çanakaleden gelen yaralılar okulumuzu dolurmuştu. Yaralılar harbin dehşetini şimdiye kadar işitmediğimiz, okumadığı-

mız bir şekilde anlatıyorlardı. Bu sıralarda Emin İspartadan asker olarak İstanbul'a gelmiş ve talimgâha gitmeden beni ziyarete gelmişti. Kendisini ilk olarak görünce; böyle yine vakitsizce İspartadan neden geldiniz dedim? Asker oldum. İhtiyat zabiti talimgâhında gideceğim dedi. İkimizin doğum tarih aynı, henüz bizi çağırmadılary'a dedim. İspartada bizim tevellütlülerin sevki için hazırlık yapılsın diye emir geldiğini haber aldım. Ve şube raisine rica ettim. Aman beni biran evvel sevket, çabuk talimgâhı bitireyim, harp bitmeden şu harbe gireyim dedim. Kabul ettiler, ben de buraya geldim. şimdi buradan Yakacığa talimgâha gidiyorum dedi.

Fakat Emin şimdiki harpler bizim okuduğumuz ve işittiğimize benzemiyormuş biraz sabırlı ol, zaifsin, küçüksün dedim. Ne olacak analarımız bizi bugün için yetiştirdi. Bu memleketin yükünü biz yüklenmezsek, kim yüklenecek, mukadder ne ise o olur. Harp uzun sürmez kanaatındayım ben de bu harp bitmeden harbe girmeliyim ve görmeliyim dedi. Haftaya izinli çıktığımda tekrar gelirim diyerek beuden ayrıldı. Emin Talimgâha gittikten bir hafta sonra gazeteler bizim doğum tarihlerini şubeye davet ediyordu Onbeş gün sonra tekrar geldi. Nasılsın diye sordum. Sorma bak şu halime dedi. Eminin sırtında asker elbisesi, ayağında postallar, yüzü yanmış daha zaiflemişti. Hergün [11] saat talim ediyoruz, gıda kâfi gelmiyor, boyum küçük olduğundan silâhım ayaklarıma dolaşıyor, arkadaşlarımdan geri kalmıyayım diye koşuyorum fakat gücüm yetmiyor, bazan düşünüyorum biraz da fena muamele ediyorlar gözlerim de zaif. Talimgâh heyeti sıhhiyesine hiç bir şeyim yok demiştim.

Bu sözüm üzerine beni muayene etmeden kıt'aya verdiler. Neyapalım şerefim var çekeceğiz. Onbeş gün sonra sizde geleceksiniz birleşeceğiz dedi.

İmtihanlarımızı bitirir bitirmez ben de Talimgâha sevk edildim. Geceleri birleşiyoruz. Dertleşiyorduk. O sıralarda Talimgâhta faaliyet çoktu. Alayımız İstanbulun müdafaasında vazife aldığı gibi, devrelerin müddeti de kısalmıştı. Bir hafta evvel Çanakkaleye giden arkadaşlarımızdan bir kısmı yaralanmış İstanbul'a dönüyorlardı. Marmarada (Kızılay işaretli vapurlar Çanakkaleden yaralıları getiriyorlardı. Emin bu vapurları bana göstererek bir ay sonra beni de ölmezsem bu vapurlar yaralı olarak getirecek derdi. Emin Eylülün ilk haftası talimgâhı bitirmişti. Çanakkale harpleri gevşediği için Emin İstanbulda yeniden teşkil edilen fırkaya verilmişti. Ben de talimgâhta muallim kalmıştım. Arasına birleşirdik. Emin gözlerinden müşteki idi. Nihayet fırka levazımına almışlar, oradan da Halkalı Ziraat talebesi olduğu için Çekirge mücadelesine memur edilmişti. Bu suretle birbirimizden ayrıldık.

1920 Haziran sonlarında Mısırdan esareten İstanbul'a gelmiştim. Emin İstanbulda Fatih'te İspartalı Mehmet Kâzım eczanesinde çırak buldum. Birbirimize sarıldık. Baş senelik aylık hesaplarını birbirimize vermeğe başladık. Emin Hilmi; sonra yine konuşuruz. Sen talimgâhta muallim iken ben de Çekirge mücadele memurluğu için Ziraat nazareti emrine verildiğim zaman harcırahımı ahncaya kadar otelde iki gün aç kalmıştım. Son benden bir haber alamayınca Erenköyünden gelmiş beni aramış bulmuş, açlıktan kurtarmıştın. Şimdide parasız kaldım, nasıl paran var mı dedi. Kâfi derecede var, sana para verebilirim.

Haydi seninle bir kahveye oturalım dedim. Kalfasından iziu aldı beraber Fatihde bir kahveye gittik. Emin başıudan geçenleri anlatmağa başladı. Çekirge mücadele memurluğu ile Yalvaçta, Muğlada, Kirmastide çalıştım. Kirmastide bir eczacı arkadaş benim eczacı olmağımın daha iyi olacağını söyledi. Terhis edilince İstanbula geldim. Eczacı mektebine girdim, evvelâ bir avukatın yazıhanesinde geceleri yatım, üç aydanberi bu eczaneyi buldum. Burada yatıp kalkıyorum, hem mektebe devam ediyorum hem de ayda üç buçuk lira alıyorum. İstanbulun itilâf devletleri tarafından işgali üzerine Anadolu ile muhabere güçleşti. Babamdan ve ağabeyimden para gelmesi çok müşkilleşti, bu sebepten sıkıntıdayım dedi.

Çalışmayı seven, yorulmak bilmiyen, iş başarmasını bilen, dürüst hareket eden Emin kendisini eczacı Mehmet Kâzım'a çok sevdirmişti. Bu sebepten Mehmet Kâzım aylık ücretini tedricen onbeş liraya kadar çıkarmıştı. Hatta Emin 1922 de eczacılık diplomasını aldığı zaman Mehmet Kâzım'ın eczanesinin yüksek bir ücretle mes'ul müdürlüğünü deruhte etmesi için teklifi karşısında kaldı. Fakat Emin çok sevdiği Ispartada eczane açacağını söyleyince sayın hemşehrimiz merhum Mehmet Kâzım Emin'in Ispartaya dönmesine muvafakat buyurmuştu.

Emin meslekinde iyi bir şekilde yetişmiş, kıymetli bir eczacı olarak 1923 iptidasında Ispartaya dönmüştü. Sermayesi yoktu. Evvelâ belediyenin eczanesinin eczacılığını ücretle kabul etti iki ay kadar çalışmıştı, Askere sevk edildi. Üç ay sonra terhis edilince tekrar Ispartaya geldi. Belediye eczanesinin eczacılığını

kabul etti. O zaman memlekette hususî bir eczanede yoktu. Belediyenin eczanesi çok fakirdi. Halkın ihtiyaçlarını karşılamıyordu, belediye sermaye verecek vaziyette değildi. Emin takdir edilen bir bedel mukabilinde belediye eczanesini üç sene vade ile satın aldı ve kiredi ile işe başladı, az bir zaman zarfında eczaneyi tanzim etti. Nihayet 1926 da Evkaf hamamının yanındaki eczaneyi betonarme olarak yaptı. Bilâhare evinide oraya ilâve etti. Eczanesini İstanbul eczaneleri gibi iyi bir şekilde soktu ve içerisini zenginleştirdi. Günün herhangi bir saatinde herhangi bir ilâç aranırsa eczanede bulunuyor, halkın bütün ihtiyaçlarını karşılaya biliyordu. Emin ciddi, namnskâr, doğru ve münevver bir kimse olduğundan halka kendisini sevdirmişti.

Vilâyet umumî meclisi azası oldu, refikası İstanbullu olduğu için eczanesini İstanbula nakletmeğe bir kaç defa teşebbüs etmiş ise de birçok fedakârlıklar ve emeklerle meydana getirdiği eczanesini ve çok sevdiği Ispartayı bırakamayacağını anlayarak bu teşebbüslerinden sarfınazar etmişti.

Birçok yoksuzluklara ve müşküllere katlanarak tahsilini ikmale muvaffak olan ve geceli gündüzlü şahşmalarla meydana getirdiği eczanesinin verimli bir zamanında ve tam istirahat edeceği ve memlekete daha müfit olacağı bir sırada boynunda çıkan bir şirpençe neticesinde hastalandı, tedavi olmak üzere İstanbula gitti. Fakat bunca tedaviye rağmen bir türlü kurtulamıyarak tedavi edildiği İstanbul Haydarpaşa Nümune hastanesinde Mayıs 938 ayı içinde ondört yaşında bir erkek evlâdı bırakarak hayata gözlerini ebediyeye kapamış ve cenazesi Üsküdar'da karacaahmet mezarlığına gömülmüştür.

Felek yaman, pek ılu...
 Hayat ince dal kızım...
 Bunda beşer kurulu...
 Atar bahta fal kızım...

Var gecesi, gündüzü,
 Bin bir renklidir yüzü;
 Biri güneş öksüzü,
 Diğerinde kal kızım...

İyi günler kuş gibi
 İstiraplar kış gibi...
 Sevda biraz hoş gibi,
 Değil amma bal kızım...

Varlık dedi kodulu;
 Dostluk renkli, kokulu;

Gönül sırlarla dolu,
 Etme hasbihal kızım...

Şöhret büyük bir tase,
 Düzen ister ve yasa,
 Elem dolu sevda sa...
 Gençlik bence mal kızım...

Beni evren korkutur,
 Seni kaygı kurutur.
 Oyna, hopla, kalk, otur.
 Hem kahkaha sal kızım...

Haksızlık bir yaradır.
 Gönülleri kanatır...
 Bunu yapan karadır...
 Sakın sen.. Nihal kızım...

BEKİR TÜRK

Neşriyatı idare eded : HİLMİ DİLMEN
 Mesul Müdürü : A. RIZA UYSAL
 Basıldığı yer : İLK'ADIN BASIMEVİ - Isparta

Ebedi Şef Atatürk

ÜN İSPARTA HALKEVİ MECMUASI

RESMÎ TEBLİĞ

10 İkinciteşrin 1938 / Atatürkün müdavi ve müşavir tabipleri tarafından verilen rapor suretidir:

Reisicümhur Atatürk'ün umumî hallerindeki vehamet dün gece saat 24'te nesredilen tebliğden sonra her an artarak bugün, 10 İkinciteşrin 1938 perşembe sabahı saat dokuzu beş geçe Büyük Şefimiz derin koma

içinde terkihazat etmişlerdir.

Müdavi tabipler :

*Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp,
Prof. Dr. Mim Kemal Öke,
Dr. Nihat Raşat Belger.*

Müşavir Tabipler :

*Prof. Dr. Akil Muhtar Özden
Prof. Dr. Hayrullah Diker
Prof. Dr. Süreyya H. Serter
Dr. M. Kâmil Berk
Dr. Abrevaya Marmaralı.*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyasetinden

Reisicümhur Atatürk'ün milleti mateme gark eyliyen zıyarı dolayısıyla Teşkilâtı Esasiye Kanununun 34 üncü maddesi mucibince yeni Reisicümhur intihap edilmek üzere teşrinisaninin on birinci cuma günü

saat on birde Büyük Millet Meclisini iğtimaa dâvet ederim.

*Reisicümhur Vekilli ve
Büyük Millet Meclisi Reisi
M. A. RENDA*

TÜRKİYE CÜMHURİYETİ HÜKÜMETİNİN RESMÎ TEBLİĞİ

Müdafî ve müşavir tabiplerinin neşredilen son raporu Atatürk'ün dünyaya gözlerini kapadığını bildirmektedir.

Bu acı hâdise ile Türk vatani büyük yapıcısını, Türk milleti Ulu Şefini, insanlık büyük evlâdını kaybetti. Milletimize içimiz yanarak bu tarife sığmayan ziyandan dolayı en derin taziyelerimizi sunarız.

Kederlerimizin tesellisini ancak ve ancak onun büyük eserine bağlılıkta ve aziz vatanımızın hizmetinde ararız.

Şurasını da her şeyden evel beyan etmeliyiz ki, ölmez olan onun büyük eseri Cümhuriyet Türkiyesidir.

Hükûmetiniz içinde bulunduğumuz bu mühim anda bugüne kadar olduğu gibi dikkatle vazife başındadır. Müesses olan nizamı ve vaziyeti idame hususunu da büyük Türk milletinin hükûmetiyle tek vücut olarak teyit ve temin edeceğine şüphe yoktur.

Teşkilâtı Esasiye kanununun otuz üçüncü maddesi mucibince Büyük Millet Meclisi Reisi Abdülhalik Renda, Reisi-

cümhur vekâleti vazifesini deruhte etmişlerdir.

Gene Teşkilâtı Esasiye kanununun otuz dördüncü maddesi mucibince Büyük Millet Meclisi derhal yeni Reiscümhürün intihap edecektir.

Türkiye'nin en büyük makamına Teşkilâtı Esasiye kanununa göre geçecek olan zatın etrafında hükûmetiyle, şanlı ordusuyla ve bütün kudret ve kuvetiyle Türk milleti sarsılmaz bir varlık olarak toplanacak ve yükselmesine devam edecektir.

Bugün ayrılığına ağladığımız Büyük Şefimiz Atatürk, her vakit Türk milletine güvenmiş, eserlerini bu güvenle yaptı, idamesi esbabını da istikmal ederek güvenle büyük milletimize bıraktı. Ebedî Türk milleti onun eserlerini ebediyetle yaşatacaktır.

Türk gençliği onun kıymetli vediaşı olan Türkiye Cümhuriyetini daima koruyacak ve onun izinde yürüyecektir.

Kemal Atatürk, Türk'ün tarihinde ve gönlünde daima yaşayacaktır.

10/11/1938

SAYIN İNÖNÜ'NÜN NUTKU

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Reisicümlur ATATÜRK'ün büyük kaybının ertesi günü, 11 İnceiçeğin 1938 saat onbirde yaptığı ilk celsede 348 rey ile ve mevcut âzanın ittifakıyla İSMET İNÖNÜ'nü cümhurreisliğine seçti. Sayın İNÖNÜ, Meclisin o gün saat 12.10 da yaptığı ikinci celsede riyaset kürsüsüne gelerek Teşkilâtı Eşasîyedeki metni tekrarlayıp ve şu nutku söylemişlerdir.

“ — Büyük Türk Milletinin muhterem vekilleri;

Arkadaşlığınızla müftehir olan, şerefli vazifenizde kendi nefsi için bahtiyarlık bulan bu arkadaşınıza devletin en yüksek vazifesini tevdi etmek teveccühünü gösterdiniz. Sizlere şimdiden çok samimi şükranımı takdim ederim.

Omuzlarımda hissettiğim ağır vazifeyi ifa ederken, tek istinadım, büyük Türk milletinin itimadı ve bunun, sizin yardımınızla ve sizin dilinizden ifadesi olacaktır.

Bu anda Atatürk'ün hatırası teselli bulmaz acılarla dolu olan kalbimizin aziz timsalidir. Atatürk'ün fevkalâde hizmetlerini bugünkü Türk Devleti'nin bünyesinde tam ve temiz eserler olarak tecesüm etmiş görüyoruz. Kadir bilen ve büyük evlât yetiştiren milletimizin yüreğinde, Kemal Atatürk adı, sevgi ve hürmet içinde ebedî olarak yaşayacaktır. Şükran ve tâzim hislerimi söylemeğe çalışın sözlerimin sizin muhabbet ve takdir duygularınızı da aksettirdiğine eminim.

Muhterem arkadaşlar; devlet ve milletimizin insanîyet ve medenîyetin asil hedeflerine doğru durmadan ilerleyip yükseleceğine kat'i inancım vardır.

Büyük ve kahraman bir milletin hizmetinde bulunuyoruz. Türk vatanının bölünmez, hiçbir tecavüze tahammül etmez, hiçbir zor karşısında millî haklarından vaz geçmez mahiyeti, her zamandan ziyade taze ve canlıdır.

Türk milleti devlet kurmak, vatan

korumak kudretinde, kendi cevherindeki kıymet ve faziletlere istinat eden yapıcı ve yaratıcı bir millettir.

Sulh ve terakki yoluna bütün gayretlerini asil bir surette vakfetmiş olan milletimiz mecbur olursa, kendisi ve şanlı ordusu geçmiş kahramanların hayranlığını celbedecek yeni kahramanlarla dolu olan fedakâr göğsünü en parlak zaferlerle süslemeğe hazırdır.

Türk milletini az zamanda büyük bir medenîyet seviyesine yükseltmiş, Türk milletine en kısa yoldan temiz cemiyet hayatını, feyizli terakki yollarını açmış olan inkılâplar, kalp ve vicdanımızın en aziz varlıklarıdır.

Arkadaşlarım;

Millet hizmetinde vazifelerin iyi ifa olunmasını emel edinmek başlıca kaygımızdır.

Sükûn, istikrar ve emniyet içinde çalışmaktan başka arzusu olmayan milletimizi anarşiden ve cebirden uzak, bütün vatandaşlar için müsavi bir emniyet havası içinde bulundurmaya, cümhuriyetin en kıymetli bir nimeti biliyoruz.

Vatandaşlar arasında muhabbeti genişletmek ve derinleştirmeyi, en şerefli vazife sayıyoruz.

Arkadaşlar;

Türk milletinin en feyizli hazinesi: Büyük Millet Meclisidir.

Geçmişte büyük zorlukları yenmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, gelecekte de büyük saadetlerin, zafer ve muvaffakiyetlerin başlıca kaynağı olacaktır.

Sayın İnönü'nün Türk Milletine Beyanâtı

Reisicümhur İNÖNÜ, Büyük ölü için türk milletinin gösterdiği yüksek heyecan ve hürmeti cenaze töreni günü akşamı aşağıdaki beyanâtıyla ifade etmiştir:

Büyük Türk Milletine:

Bütün ömrünü hizmetine vakfettiği sevgili milletinin ihtiram kolları üstünde Ulu Atatürk'ün fânî vücudu istirahat yerine tevdi edilmiştir. Hakikatte yattığı yer, Türk Milleti'nin onun için aşk ve iftiharla dolu olan kahraman ve vefalı göğsüdür.

Atatürk, tarihte uğradığımız en zâlim ve haksız ittiham gününde meydana atılmış, Türk milletinin mâsum ve haklı olduğunu iddia ve ilân etmiştir. İlkönce ehemmiyeti kavranmamış olan gür sesi, aslâ yıpranmayan bir kuvvetle nihayet bütün cihanın şuuruna nüfuz etmiştir.

En büyük zaferleri kazandıktan sonra da Atatürk, ömrünü, yalnız Türk Milleti'nin haklarını, insaniyete ezeli hizmetlerini ve tarihe hâkettiği meziyetlerini isbat etmekle geçirmiştir. Milletimizin büyüklüğüne, kudretine, faziletine, medeniyet istidadına ve mükellef olduğu insaniyet vazifelerine sarsılmaz itikadı vardı. "Ne mutlu Türküm diyene," dediği zaman, kendi engin ruhunun, hiç sönmiyen aşkı en mânalı bir surette hulâsa etmişti.

Fena zihniyet ve idare ile geri bırakılmış Türk cemiyetini, en kısa yoldan insanlığın en müttekâmil ve en temiz zihniyetleriyle mücehhez modern bir devlet haline getirmek, onu başlıca kaygusu olmuştur. Teşkilâtı esasîyemizde ve bugün bütün vatandaşların vicdanlarında yerleşmiş olan lâik, milliyetçi, halkçı, inkılapçı, devletçi cümhuriyet, bize bütün evsafıyla Atatürk'ün en kıymetli emane-tidir.

Üfulündenberi Atatürk'ün aziz adı ve hatırası, bütün halkımızın en candan duygularıyla sarılmıştır. Memleketimizin her köşesinde ve bütün milletçe kendisine gösterdiğimiz samimi bağlılık, devlet ve milletimiz için kudret ve vefanın belâğ misalidir. Türk milletinin aziz Atatürk'e gösterdiği sevgi ve saygı, onun niçin Atatürk gibi bir evlât yetiştirebilir bir kaynak olduğunu bütün dünyaya göstermiştir.

Atatürk'e tâzim vazifemizi ifa ettiğimiz bu anda, halkımıza, kalbimden gelen şükran duygularımı ifade etmeyi, ödenmesi lâzım bir borç saydım.

Milletler arasında kardeşçe bir insanlık hayatı Atatürk'ün en kıymetli ideali idi. Bütün dünyada ölümünün gördüğü ihtiram, insanlığın âtisi için ümit verici bir müjde olarak selâmlarım. Bu sözlerim yazılarıyla ve toprağımızda şövalye askerleri ve mümtaz şahsiyetleriyle yasımıza iştirâk eden büyük milletlere, Türk Milleti adına şükranlarımın ifadesidir.

Devletimizin bânisi ve milletimizin fedakâr, sadık hâdimi;

İnsanlık ideolojisinin âşık ve mümtaz simsi;

Eşsiz kahraman Atatürk!

Vatan sana minnettardır.

Bütün ömrünü hizmetine verdiği Türk Milleti ile beraber senin huzurunda tâzim ile eğiliyoruz. Bütün hayatında bize ruhundaki ateşten canlılık verdin. Emin ol, aziz hâtıran sömmez meşale olarak ruhlarımızı daima ateşli ve uyanık tutacaktır.

(ÜLKÜ: Birinci Kanun 1938)

ATATÜRK İÇİN

KEMAL UNAL

- I -

İki Mustafa Kemal

Beş altı yıl önce idi, büyük acının zihiyelerimizde yaptığı perişanlık yalnız geçiş zamanı ölçüneğe değil, Onun söylediklerini kelime ve cümle olarak tekrarlamaya da imkân vermiyor. Ancak bu hatıradan ne kadar uzak olduğumuzu bir şeyle anlamak kabil. O zaman henüz kendilerine ATATÜRK adını seçmemişlerdi. İşte bu yıllarda, bir gün:

— İki Mustafa Kemal vardır: demişlerdi; Birisi, ben, fanî Mustafa Kemal. O, herkes gibi zevale mahkûmdur. Diğeri, Türk milletinin iç varlığında mevcut, ebedî Mustafa Kemaldir ki, ben, onların hayallerini tahakkuk ettiriyorum.

Büyük insanı bu sözünü bugün hatırlamak ihtiyacındayız. Fanî Mustafa Kemal, herkes gibi büyük mukaddere boyun eğdi. Ancak onun zevali, bize her fanî göçtüğçe duyduğumuz azabın en üstünü verdi. Bütü kalpler hassasiyetinin derinliği içinde kavruluyor. Gözlerimizde tutulabilen yaşlar, içlerimize birer alev gibi akıyor.

Yaşayan ebedî Mustafa Kemal'e sığınalım, bize acımızı yenme kuvvetini O'nun kalplerde, fikirlerde duyulan ölmez varlığı verecektir. Bizi bu sonsuz acı içinde gene ebedî Mustafa Kemal teselli edecektir.

Ölmiyen Mustafa Kemal; yarattığı milletin, yaptığı vatanın, haysiyetini her

zaman her yerde yükselttiği insanlığın iç varlığında ebediyen yaşayacaktır. Bu yüce millet, bu güzel vataua ve bütü insanlığa hizmet edenler, Mustafa Kemal'in asil varlığını kendilerinde bulanlar olacaktır.

Büyük acılar, büyük teselliler istiyor, ölmez Mustafa Kemal, senin büyüklüğünü anarak aradığımız da budur.

10 - XI - 1938

- II -

Bir Dügüm

Ankara'ya ilk gelişi, güneşin doğduğu ufuklardadı. Sou dönüş, batı istikametindedir. Arada eşsiz bir hâdise var. O, 1920 de bu şehrin bağrudan dünya tarihine bir dehâ ışığı olarak yükseldi, 19 yıl fezalar âlemine muhteşem bir mahrek çizdi. Bugün son olarak gene Ankara topraklarına dönüyor. Yalnız türkün değil beşerin hayatını da, şefkat ve faziletle saran bu ilâhî kavis, başladığı yerde, gene Ankara'da düğümleniyor ve Türk milleti bu düğümü asil bir heyecanla ruhuna ilmikliyor.

Büyük dehânın mahrekinde bıraktığı nurlu yol, ileriki nesilleri saadete götürecektir. Dünyanın teessüründe, insanlık ufku bu şahrabı çizen dehâdan mahrumiyet acısı vardır.

20 - XI - 1938

- III -

Huzurunda

Bugüne kadar ıstırabımızı zavallı insanlığın şuuru altında yatan bir teselli

Millî Şuurun muhtevasında yaşayan kudret A T A T Ü R K

NÂZİN ÖRENSUN

Varlık içinde yoklukla karşılaşmak garabetini, aydınlık altında zulmette kalmış bulunmak tezadını, rüyete rağmen hakikate inanmamak ıztırarını bir arada yaşamak buhranını geçirdiğimiz bir gündü ol..

10 İkinciteşrin 1938 günü... öğündenberi günler geçmiyor gibi geliyor. Gecesi gündüzüne, gündüzü gecesine karışan zamanımızın sayısını, takvimin yardımı olmasa tayine imkân yok.

Türk milleti, beşiği ile mezarı arasındaki bütün hayatıyeti içinde ıztırabını göz yaşlarına tevdi ederken hissini maverasına bir hudut çizmek iktidarını titriyen ellerine sığdıramadı. Tâ canevimizden sarsıldığımız o şeametli andanberi kalbimiz, göğsümüzün içinde inhidama uğramış bir satvetin muhteşem ağırlığı altında ölüm haşyetleri taşıyan kavranılmaz harabisini göster-

unsuru sarıyordu. Fikirlerimizin kabul ettiği büyük ölümü hayallerimiz kavramıyordu. Onu hâlâ dik ve diri sauyorduk. Gözlerindeki tatlı ışığı görüyor, dudaklarındaki asîl sesi duyuyor gibi idik, O'nu ölümü bizim için tasavvur edilemeyen bir şeydi.

Muhayyelemizin fikirle yaptığı bu cidal da sona erdi. Huzurunda el bağladığımız dar sanduka hayallerimizi de karanlığı içine aldı. Şuurumuzun altında yaşayan son teselli unsurunu da kaybettik. Yalnız vazife ile baş başayız.

21- XI - 1938

riyor. Hissen maneviyetimize çevrilip te iç yüzümüze baktığımız şu günlerde, göz nurlarımızın kapkaranlık bir delizin soğuk ter döktüren ıssız boşluğu içinde kaybolduğunu, söndüğünü görüyoruz.

Bu muhabbet ihtişamının enkazı içinde kararıp yığılan yolların simsiyah kıvrımları arasında göz yaş tufanına katılarak sürüklenen gönüllerimizin düşüp kalktığı girdaplar okadar baş döndürücü oldu ki, dimağlarımız, önlerindeki şuur meşalelerine rağmen bize rehberlik edecek kıymetlerini kaybettiler. Çok acı bir hakikat vuzuhiye anladık ki, hayatın, yeryüzünün hatta cihanın varlık diye ortaya attığı, hakikat diye meydana koyduğu ve beşerin kendi elile saadeti hesabına özene bezene hazırladığı bütün kıymetler hep izafi imiş. Hep itibarî ve farazî imiş!..

Gözlerimiz nurlarını gönüllerimiz hassasiyetlerini kaybettiler. Vakıa tabiat gene o tabiat .. Evet gene hergün, yılın üçyüz altmış parçasının hiç değişmeyen ittihadını taşıyor. Denizler muhakkak sahilleriyle gene aynı karanlık sükülânları içinde esrarlarını uyutarak dudak dudaka bulunuyorlar. Gene her saniye yer yüzünde bir hercümerç taşıyan dağdağasını aynı lâkaydi ile mazinin ebedî yokluğu içine atmakta berdevam; güneş rüyetimizi aldatan yarım dairesi üzerinde hep aynı hissizliği ile revişini yapıyor. Sular, karalar, havalar, yer, gök, zemin, zaman; zevilhayat

ve cemadet hep, hep aynı ittirad, aynı kayıtsızlık içinde, o, adem denilen dipsiz, ucsuz, bucaksız sukûna doğru gidiyor... Sesli veya sessiz, münkad veya âsi gidiyor, muttasıl gidiyor, durmadan gidiyor. Bu öyle bir sel ki, tabiat kendi bile bînefis onun içinde bütün haşmetile yuvarlanıp gitmekte.

Yalnız, bütün cihanı varlıklarile, hayatile, iztirabile, neş'esile, tezahürlerle, hadiselerile; bütün hareket meddü cezrile kâinatın daha geniş hudutlara malik olan vüs'atı içine alan gönülleri-miz, başka, bambaşka... her şey aynı ittirad içinde bulunduğu halde o, bütün aksi tezahürlerle, bütün halecanlarile değişti. Ve şimdi, değişik; büsbütün makûs bir halet içinde bulunan yegâne varlık ol.

Ve o, bulunduğu manevî kuvveti, sardığı muhit vüs'ati, yedi kat yerin dibi ile onyedî kat göklerin gözlerden uzak tecelliyatını tetkiklerine sahne eden iktidarı, kendisine ramettiği şuurunun güneşlerden de seyyal olan ziyasına rağmen şimdi buhran içinde, isyan içinde!

Mümkün olsaydı o, o bütün kâinatı hudutları içine alan gönül, bugün azabını, iztirabını kamçulayan hissizlik, kayıtsızlık karşısında tabiatın boynunu bükecek, hicapsız yüzünü hisşimla, nefretle tokathyacaktı.

"Of,, bin kere, milyar kere of diye soluk soluğa kabaran göğsünün şehikını acı acı; alev alev boş. İtirken gönül, yenemediği tabiatın ve hayatın hissizliğinin tegayyür etmez kanunları ve onun revîşî karşısında izhar ettiği isyanına rağmen hiç bir şey yapmamak aczi içinde didinip gidiyor. Bunc saltanatına rağmen bu yoldaki aczi, onu, o gönül denilen hassas ve şiir dolu maneviyetimizi, o maddiyetimizin asaletini temin eden ruhi kıymetimizi öyle

bir âfetle tahrib ediyor ki, insan bu darbeler altında hıçkırır hıçkırır, boğula boğula ağlamaktan başka bir şey yapamıyor.

Gönül istiyor ki, bambaşka bir iztirap hayatı içinde inim inim, büküm büküm hıçkırırken, bütün varlıklarını, bütün tecelliyatını kudretine ramettiği cihan hayatının her zerresi, tabiat kanunları ile beraber kendisine tâbi olsun. Hiç olmazsa iztirabının dehşeti karşısında aksi tezahürlerle istihza manalarını verecek tecelliler yapmasın.

Göz yaşı karşısında tebesüm, iztirap önünde neşe mahrumiyet müvacehesinde varlık, felâket mukabilinde saadet, esaret karşısında hürriyet en edepsiz, en alçak kisvelerdir.

Uful eden bütün bir gönül kıymetinin karşısında dünya varlıklarının ahlâk mevzuatına en hafiften olan temasile lâkaydi şeklinde tecellisi bile ne izalesi vacip bir zulümdür! bu anda duyulan gayzın teskini bütün acılıklarına, bütün hisşimine rağmen ne yürek serinletici bir intikamdır?!

Aristatalisin, Eflâtunun, Konfüçyosun, İsanın, Muhammedin intikama yer vermiyen felsefelerinin yeri olmadığı tek tecelli budur.

Tasavvur ediniz; karanlıkta kalan ve iztirapları içinde kıvrıla büküle bu karanlığın derinliklerine gömülen bir gönül için güneşin manasızlığı, hıçkırın bir kalp için gülen kirpiklerin vefasızlığı, susan bir ruh için sesin iç kanatan tırmalayışı insan ruhu önünde ne dayanılmaz, ne katlanılmaz birer âfet. . ne tahammüle sığmaz birer acı ve elem vesilesidir?!

İnsan ruhu, en asabi ihtilâklar içinde bu tezadları silmeğe ve bunları silbilmek, gözlerinin hududundan kal-

dirabilmek için hiç düşünmeden kendi ruhiyetinin şükûnunu temin derdile en katlanılamıyacak hamleleri yapmaya mecburiyet hisseder. Ve bu o kadar tabiidir ki!..

Ruh, maneviyet, hissiyet, vicdan, gönül dediğimiz bu beş adlı vahdet, öyle şahane bir kıymettir ki riya, yalın, gösteriş, âlâyiş, yıldız gibi asaleti olmayan sırtkanlıklar esasına tahtını kuramaz. Kayıtsızlığına ve şartsızlığına rağmen dünyanın en hürriyetperver hâkimi olan bu manevî kıymetler vahdeti: bir kelime ile gönül, yalnız te-zadlarla, yalnız riyakârlıklarla ve yalnız mugayeretlerle bağdaşmaz. Ma-kûs hiç bir hadiseye intibak etmeyen bu emsalsiz varlık, bütün hadiseleri kendisine uydurmağa çalışan tathî bir mutlakiyetçidir. Ve bu o kadar meş-rudur ki?..

Kaç gündür uçan kuştan, esen rüz-gârdan şifa bekliyen olgun gönüller, her geçen saniyenin bir parça daha arttırdığı büyük bir elemin kabırları içinde ezile üzüle inliyor. Ve bu eni-nini sessizliğin vekarlı temkinine tev-die çalışıyor: Evet kaç gündür en yük-sek seadetlerle en büyük bir felâketin kucaklaştığı sahnede göz pınarlarını kurutan gönüller bir parça teselli bu-labilmek için bütün varlıklarını fedaya âmade bulunuyorlar. Fakat bütün bu ibzallere, fedakârlıklara rağmen intiz-arlar, dilekler, ümitler hep boş:

Gönül ağlarken kendisiyle beraber berşeyin gözyaşı döktüğünü görmek, inlerken her varlığın eninini işitmek, yanarken her alâkalının kavrulduğuna şahit olmak suretiyle bütün bir muhi-tin samimî iştirâklerine mazhar olmak istiyor.

Manevî bir zulmetin kesafetine bo-

ğulan gönül, güneşin doğuşuna bile isyan etmek fevranında iken tebeşsü-mün vereceği iekisarın, neş'enin uyan-dıracağı ızdırabın varıp ta derecesini tayin etmeğe imkân mı olur?..

İşte taştan bir matem kaynağı için-de çırpına çırpına hudutsuz elemelere boğulurken insan, bir yaprağın hıştı-rısını, bir kuşun civıdayışını ve serseri bir musiki nağmesinin ihtizazını bile gönlünü ve onun asaletini karartan bir düşman telâkkisi ile karşıyor. Neş'eğe müteallik her hareket, şeta-reti andıran her tezahür insanı gönlü-nün ve vicdanının önünde eziyor ve eritiyor.

Bu samimî hislerin ortasında elemle, ızdırabla başbaşa yaşarken mantığı kendi haline terkederek hislerle kar-şılaşan insan, nasıl olup ta bütün tabii hadiselerin ve bütün tabiatın tufan gibi haşyet veren bir halet manzara-sıyla yıkılıp çökmediğine hayret ediyor. Hatta bundan biraz daha fazla olmak üzere niçin tahakkuk etmediğine isyan ediyor!..

Onsekiz milyouluk bir azameti tit-reten, onsekiz milyonluk bir varlığı yerinden sarsan, canevinden burkan ve bütün kalblerde maşerî bir his iş-tiraki temin eden, bilhassa ideal bir kudrete teması dolayısıyla müşterek bir elem yaşatan harikulade bir ma-razî hal var! Öyle bir hal ki, yediyüz elli bin kilometre murabbaında geniş bir ülkenin Onsekiz milyonluk sekene-sini bir gün değil, bir saat daha doğ-rusu bir an içinde ta gönüllerden, ruh-larının derinliğiuden, şuurlarının ciya-detinden bir elektrikiyet süratiyle bir lâhzada ve bir vasıf mahiyeti altında vuruyor.

18 milyon ferdin 18 milyonluk bir

timsal ve bir vahdet halinde tecellî içlerinden birinin ve en büyüğünün kendisine ve kendisinin de ona olan nisbetini ortaya koymuş bulunuyor.

18 Milyonluk Türk Ulusu her sabah gözlerini fevre açarken gönüllerinin ufuklarını nurlandıran mümessil kudretlerini ve bu mâserî kudretin manevî nurunu yalnız seyrederek değil, doya doya içerek huzurunu temin ediyor, Benliğindeki satvetin gururunu onunla tatmin ediyordu.

Bu muazzam millî varlık tabiatın muğfil örtüsü altında gene bir gün alıştığı huzurla gözlerini sabahına açarken ıslak, matemli bir sis rüyetini silmişti. 10 / 2. Teşrin / 938 sabahı bu kayalar kadar metin millet, gözlerini gene, o alıştığı ahenkli ittirad içinde gök yüzünün nuruna açarken gönüllerinin zirvelerini ve onun maverasını aydınlatan manevî güneşin bazin ufulünü görmek bahtsızlığı ile karşılaştı. Sanki gökyüzünün hissizliği içinde doğan güneşe mukabil koca bir milletin gönül masevasında bir âlem göçüyordu. Gönüllerin içinde bu hissi âlemin ruhları sızlatan ve sarsan inhidamı, okadar şiddetli olmuştu ki, Anadolu yarımadasının mâneviyeti ogündenberi temadî eden bu müthiş zelzelenin meydana verdiği hasyet ve huzursuzluk içinde tab ve taketten kesilmiş bir halde dalgın, şaşkın ve yorgundu.

Türk milleti, safvetinin ve satvetinin içinden çekip çıkararak millî bünyesine pak yakıştırdığı dehâsiyle millî kahraman diye başına taç ettiği bu mümessilini Türklüğünün Atası kıymeti ile safının önünde maneviyetinin güneşi diye gönlünü ufuklarında yaşıtıyordu.

O, bütün vasıflarıyla ATATÜRKtü.

Kadirşinashığı millî şairinin en yüksesk vasıfları meyanında bulunan Türk milleti; kendi şahsiyet, karakter ve maneviyetinin timsali olan Atasını arasından kaybederken bütün bir dünya sekencesine parmak ısırtan bir, hislerde iştirak ve sevgide emsalsizlik göstermiş bulunuyorsa sarsıla sarsıla, içlene içlene hıçkırımışsa buna hayret etmemek lâzamdır. Çünkü O, o mümessil şaheser, bu milletin yalnız en büyüğü değil aynı zamanda alemdarı, müncisi ve Atası idi.

Şimdi bütün bir millet melâl içinde, matem içinde... Gönlünü ateşliyen ıstırapı tehvin edecek bir teselliyi bulamıyor. Her varlığımız gibi sanki şuurumuz da yanarak, kavrulurak yaralandı.

Çünkü o, dehâların da üstün evsafını taşıyarak milletin tahteşşuuruna esiri bir madde gibi yayılan, fevkaşşuurunda güneş gibi parlayan ve bütün kıymetleriyle de şuurunun muhtevasında yaşayan bir kudretti. Bu kudreti temsil eden, canlandıran, nefsinde toplıyan maddî varlığın ufûlu, 18 milyonluk zekânın parladığı gözlerin nurlarını sisledi 18 milyon bir saniyede hıçkırdı ve bir lâhzada ağladı. Bu ağlayışta bir zaaf, hâşâ... Olamaz. Tasavvuru bile günahların üstünde kahr...

Bu ağlayışta bir metanetin, bir vahdetin, bir kaynaşın, bir, birbirine meftuniyetin misilsiz kudreti var. Bu hâl, bir hepi ve bütün bu heplik o, bir teki temsil eden bir tecelli idi.

Büyük Türk milleti, büyük bir hayatın maddesinin zıyaı kaşırısında yalnız bu harukulâde tecellinin verdiği rikkatın sihri altında ağladı Çünkü o, biliyor ki ATATÜRK, bugün de yarın

Atamız; 10/11/938 Perşembe günü saat dokuzu beş geçe aramızdan ayrılarak manevî hayata yükseldi: Ebediyete intikal etti.

Bu kara haberi taşıyan 10 İkcinciteşrin Türklerin ve Türklüğün büyük mar-tem günüdür. Bugünde kâinatta büyük bir inhidam olmuş, Türkler ebedî şefini, kurtarıcı ve kurucusunu; insalık en büyük, en enerjik, en idealist bir evlâdını kaybetmiştir.

1881 Yılında Selânik'de doğan Atatürk, 1938 yılında ve hepsi 57 yaşında İstanbulda, zulmün ve cehlin makarrı iken kendi eliyle faziletin, ilmin bir mabedi hâline getirdiği Dolmabahçe sarayında hayata gözlerini kapamıştır.

Zaman mefhumu içerisinde 57 sene, göz açıp kapıyacak kadar kısa bir an; fakat bu kısa bir an; bütün cihan tarihi içinde geçen hadiselerin en olgunu, en

verimli, en çetini ve en hayret vericisi ile dolu!.. Muasır medeniyette mukayese kabul etmeyen devrimlerle dolu!..

* * *

Atamız; 938 yılı Şubat iptidalarında Karaciğerlerinden rahatsızlık hissetmiş ve kısa bir tedaviden sonra iyi olmuşlardı. İstanbul'a geldikten sonra hastalık tekrar başladı ve Temmuz ayı (Savarona) yatıda hastalıkla mücadele ile geçti, Siros denen bu hastalık bütün ihtimamlara, sıhhi tetbirlere rağmen mütemadiyen tahribatını yapıyor ve Atamız için tehlikeli bir devre hazırlıyordu. İlk Kriz'in ölümünden yirmi gün evvel geldiğini ve mukavemetle atlatıldığını, fakat ikinci kriz'den 37 saat sonra acı ve hepimizi bin defa öldüren hakikatın tecellî ettiğini müdevî doktorlarının beyanatından öğrenmiş bulunduk: Eseri

da vardır, ve yaşıyor. O, emin bulunuyor ki ATATÜRK, kendi maneviyetinin hayat bulduğu, her saniye tenefüs ettiği bir nesimdir. Tıpkı arzı saran atmosfer gibi. Bizzat HAY olan MADUM olur mu? Yaşama mefhumunun kendi bünyesinde ölüm olmaz. Yaşayan belki ölür, fakat yaşayış ölmez. O, ölümle beraber ebedidir. Birincisi olmadıkça ikincisi eser değildir.

Hayatın felsefî manası varolmaktır. Varlık, kayıpların zaafından uzakta ve intikalden başka bir netice olmıyan bu sırrî hayat daima ölümün fevkinde bulunmaktır.

ATATÜRK, bütün bu hudut çizilemiyen kudretleriyle yalnız Türk ülkesinin manevî nfkunda ve yalnız Türk milletinin şuurunda değil, dünya tarihinin milletlere veche ve istikamet ver-reu kıymetleri içinde ebedî bir âbide ve emsali olmıyan lâyemut bir enmuzeftir.

Büyük Türk milleti, zaten bu hakikatler muvacehesinde kendisini teselliye mazhar kılmasaydı onda bugünkü varlığına itimat metanetinin ilâhî vasıflarını görmek mümkün olur muydu.

Ebedî Şefin, ruhunda yaşayan maneviyetiyle ebed müddet saadet içinde sen sağol büyük millet!..

ilelebed yaşıyacak olan Atamız ölmüştü.

* * *

Büyüklüğüne ölçü olmıyan; hizmetleri Türk ve Cihan tarihlerinde en şerefli yerini alan bu büyük insan memleketi için, milleti için hayat, kuvvet ve fazilet kaynağı idi. Sağlığında herkes ondan feyzalır, nuralır, enerji alırdı. Herkes onun etrafında pervane gibi dolaşır, onun en ufak bir acısına tahammül edemiyerek o acıyı paylaşmak isterdi. O da canla, başla bağlı olduğu milletin en ufak bir ıztırabına göz yummaz bu acıyı izale için hayatını bile istihkardan çekinmezdi.

* * *

Bu büyük insanın doğumu ile başlayan ve ölümüne kadar devam eden ibret verici bir hayatı vardır. O, hayatında çok sevilmiş, çok sayılmış ve her işinde muvaffak olmuş bir tektir. Ölümü de çok büyük acılarla, lâyemut hatıralarla doludur. Bu tek için inanılmıyan, düşünülmiyen ölüm hadisesi kapsal bir mahiyet almıştır. Ölümünün doğurduğu derin ıztırab yedi yaşından yetmiş yaşına kadar bütün vatandaşları yerinden oynatmıştır. Ölümü bir zelzele tesiri yaptı. Yalnız Türkiye değil bütün cihan ayaklandı. Bu büyük ölünün önünden bütün milletler boyun eğerek hürmetle geçtiler. Hayatında bütün millet bir kütle halinde ona ve eserine bağlı idi. Ölümünde de bütün millet, tek bir vücut gibi harekete geçti, tek bir kalp gibi beraber çarptı.

Bu manevî birliğin mucizeli tecellilerini herkes ve bütün cihan ibretle, hayretle, gıpta ile seyretti.

* * *

Biz ona nasıl bağlanmıyacak, nasıl iman etmiyecektik ki: O, koskoca bir husumet dünyasına karşı tek başına kıyam etmiş, yaralar içerisinde can veren yoksul ve bitgin bir memleketi yeniden ihyaya muvaffak olmuştu.

O, memleket içerisinde senelerle ve senelerle istismar edilmiş, bütün varlıkları emilmiş, soyulmuş bir milleti yeniden yarattı ve tarih huzuruna her suretle kendisine inanılır, kendisine güvenilir, kendisinden korkulur ve kendisinden herşey beklenir bir varlık olarak çıkarttı.

Hizmetlerini saymağa ne lüzum var? en büyük eseri bizler, en büyük eseri şu gördüğünüz hür ve müstakil mâmûre, en büyük eseri aynı ideal peşinde koşan, aynı ülkü için ölmeğe hazır Türk millet! Büyük Millet!

Onu bütün cihan ve bu cihanın tanınmış liderleri hürmetle anıyor,

Ölüm onu bizden çektii aldı. Fakat taksim kabul etmez mirası yalçın bir kaya gibi ayaktadır. Kadirdir, kahirdir.. Büyük ıztırabımızı biraz dindiren de budur.

Onun ölmıyen tarafı bir nassolarak, bir ülkü olarak, bir ideal olarak kalbimizdedir. Tarihtedir ve daima rehberimizdir.

İspartada 21/11/938 Pazartesi günü ebedî Şefe yapılan tazim

Büyük Atamızın ölümü yurdun her köşesinde kalplerden çıkmaz bir acı olarak yayılmış ve büyük Atanın öldüğü gündənberi, bütün İspartalılar da yas tutmuşlardır.

Ebedî Şefin Ankaradaki cenaze töreninin yapılacağı gün için geniş surette hazırlanan cenaze merasimine ait programın tatbikine 21/11/938 günü başlanmış ve bütün daire ve müesseselerle mağaza ve dükkânlar Büyük ölüye son bir ihtiram olmak üzere tamamen kapanmış ve halk muhtelif yerlere konan radyo ve hoperlörlerle büyük ölünün Ankaradaki büyük merasimini dinlemişlerdir.

O gün saat 11,40 da yeni Halkevi önünde binlerce vatandaşın iştirakiyle büyük bir tören yapılmış ve bu törene İstiklâl marşı ile başlanarak büyük kurtarıcının gençliğe hitabı okunarak 3 dakikalık bir ihtiram sükûtu yapıldıktan sonra bir çok hatipler, tarafından söz söylenmiştir.

Mahşerî bir kalabalık teşkileden bu toplantıda hıçkırıklarını tutamayanların sayısı sayılamıyacak derecede çoktu. Hayata ebediye gözlerini kapamış olan Atalarına yanarak duydukları keder ve ıztırabı tarif etmek imkânı bulunmamıştır.

Halkevi önündeki törenden sonra yine radyolar faaliyete geçirilmiş ve sel halindeki insan yığınları bu meydanlara toplanmıştır. Saat 14 den evvel programa bağlı krokideki vaziyete göre herkes ve her teşekkül Büyük Şefin anıtı önünde yer almış bulunuyorlar ve sabırsızlıkla

saati bekliyorlardı.

Hükümet, ordu, devlet memurları, C. H. P. Halkevi, Belediye, Okullar, Bankalar, Fabrikalar ve birçok birlik ve kurumlar tarafından büyük ölüye bir ihtiram ifadesi olarak hazırlanan çelenkler büyük bir ihtiramla anıtın önüne konulmakta ve anıt bir çiçek deryası şeklini almakta idi. Hazırlanan meşakler de muntazam fasıllarla yerlerine dikilmişti.

Tam saat 14 dü. Tünen bandosu gençliğin iştirakiyle İstiklâl marşını çaldı. Müteakiben [Bethuven ve Şopenin] matem havalarını çalmağa başlamıştı. Bu anda bütün gözler yaşarmış ve çehreler sararmıştı. Artık bu acıyı unutmak imkânı yoktu, çünkü bütün kalpler tek bir kalp gibi yanıyor, bütün gözler coşan, taşan bir nehir gibi akıyordu.

Matem havası kesilmişti. Büyük Atanın karşısındaki binlerce vatandaşın ortasında duran ve parti bayrağı ile süslenmiş olan kürsü Büyük ölünün hatıralarını anlatacak ağızları bekliyordu.

Sıra ile hatipler kürsüye geliyor Atamızın Türk ulusuna ve dünya uluslarına olan hizmetlerinden ve bilhassa hayat ve muvaffakiyetinden bahsediyorlardı. Herkeste bir sükût ve içten gelen ağlamalardan başka bir şey sezilmiyordu.

Tam saat 16... Fabrikaların düdüklere çalınıyor. ve Atamıza karşı yapılacak son ihtiramı hatırlatıyordu. Semamızı dolduran lâhuti düdük sesleri arasında 3 dakikalık bir ihtiram sükûtu o anda onun ölmez rejimini ve müsterih uyumasını bildiren 6 meşale yakılmıştı. Ve

Halkı Onünde Hayri Yavru Tarafından Söylenen Nutuk

Ulu Atam,

Tam on bir gün önce ufuklarımızda bir güneş battı, göksümüzde bir kalp durdu, Yurdumuzda bir nur, bir ışık hayır bir yanardağ söndü Tam on bir gündür on sekiz milyon bir tek kalp, bir tek vücut yalnız seni, genç ihtiyar, çoluk çocuk, öksüz bıraktığın on sekiz milyon yalnız seni düşünüyor. Ulu Atam!..

Gözlerimizden yaş yerine kan akıyor, ses yerine fiğan yükseliyor hançeremizden.. Türk yurdu baştan başa matema büründü, hıçkırıklarımızla seni, göz yaşlarımızla seni arıyoruz, Atam; mavi gözlerinden nur, maverai sesinden hız istiyoruz...

Yetiştirdiğin Atatürkler her yerde seni arıyor. Ölüm korkunç pençesini sanada mı uzattı.. Yenilmez Atam.

O nankör ölümü nasıl yenemedin, o mağrur başı önünde nasıl eğdiremedin.

Ölüm, ölüm zalim kudret ona nasıl kıydın, obizim herşeyimizdi. Onu nasıl aldın.

Ecel.. Asırlara baş eğdiren ona

gençlik kendisine emanet edilen cumhuriyeti sonuna kadar yaşatacağına and içmişti. Süngüleri parlayan altı er her meş'alenin karşısında ihtiram nöbeti bekliyordu. Göklere çıkan meş'alelerin parlak ziyası bulutları aydınlatıyor ve onun ölmeyen ruhu kalplerimizde yaşıyordu. Büyük üniformalarıyla başta yalı ve tüm komutanı olduğu halde subaylar, memurlar, Okullar, Kurumlar ve halk büyük bir huşû ile atalarının önlerinden geçi-

uzanan kollarını nasıl taş olmadı, nasıl kurumadı?

Kara toprak. Canımızdan daha çok, varlığımızdan daha üstün sevdiğimiz o vücudu nasıl örteceksin, dikkat et, onu incitme.. Onda on sekiz milyonun aşkı yaşıyor..

Tanrım! Tarih, tarih olalı böyle bir istirap görmedi. Dünya böyle büyük bir evlâdını toprağa vermedi, onu yalnız biz, asil ve Ulu Türk millîti yetiştirmişti. Tanrım! Bizi neden onsuz bıraktın inliyen, hıçkırık, feryat edenlerin, ahını duymak için mi?

Bir milletin, baştanbaşa bir vatanın nasıl istirap olduğunu görmek için mi?. Ona biz değil, dünya değil bütün bir cihan ağlıyor, bir cihan onun acısıyla yanıyor.

Ağlayın analar, ağlayın kardeşler, Atamız öldü, onsuz kaldık Atasız kaldık?..

Hayır inanmıyorsunuz. hayır ebedî Atamız sen ölmedin, sen bizim içimizde tunçdan bir heykel, granitten bir anıtsın. Ölüm denen korkunç dev sana

yorlar ve ona onun kurduğu Cumhuriyet rejimine bağlı ve sadık kaldıklarını bir kat daha gösteriyorlardı. Sabaha kadar yanan meş'aleler kızıl bulutları parlatıyor ve süngüleri silahlarına takılmış onun çok sevdiği Mehmetcikleri onu bekliyordu. Artık matem devamediyor onun kalplerden çıkmaz acısı sonsuz bir şekilde bütün insan ruhunu istilâ ediyor.

nasıl el uzata bilir. Ecel nasıl kıya bilir, sana. Sen on sekiz milyonun kalbindesin.

Damarlarımızda akan lâvda senin aşkın yanıyor, beyinlerimizde çakan şimşeklerde senin nurun parlıyor, senin izindeyiz, senin izinde öleceğiz Şayın yurddaşlarını:

O, Türkün ve Türklüğün ufkunda yanan bir mucize idi. 1881 de Selânikte doğdu. Daha pek küçükken babasını kaybeden bu yetim çocuk annesinin elinde büyüdü. Şemsi efendi mektebinde ve Selânik askerî Rüştiyesinde okudu. Orada hocalarından bile üstün olduğunu isbat eden bu hari kulâde kudret (Kemal) adını aldı. Sonra Manastır idadisine daha sonra da harbiye mektebine gitti. Erkânıharbiye sınıflarına ayrıldı. Mustafa Kemal orada da kendisini gösterdi. Bütün hocaları onun yüksek bir asker olarak yaratıldığını söylemekten kıvanç duyuyorlardı. Nihayet Müstafa Kemal Yüzbaşı olarak 29 1.Kânun. 904) harbiyeden çıktığı gün kızıl sultanın zalim pe nçesi onu da boğmak üzere yakaladı. Günlerce sarayın kanlı odalarında sorguya çekildi. Fakat ona birşey olmadı. Zalimler ancak onu Suriye Çöllerine sürmekle hınçlarını alabildiler. Suriye onun için onun düşüncelerini yayacağı mükemmel bir yerdi. O muhitini gizliden gizliye istipdada, cahilâne fikirlere, esarete karşı isyana hazırlanıyor ve hazırlıyordu. „Askerlikteki harikulâde hasletleri,, herkezi hayran ediyor, fakat siyâsî vaziyeti de bir çok düşmanlar kazandıyordu. Bir çok kereler tevkif olundu muhakeme edildi. En çetin isyanların bastırılmasına gönderildi. Ölümünden ancak bir mucize ile kurtuldu.

Yarın bir Türk cihanı kuracak bu kudrete kurşun nasıl işleye bilir, o vücudu hançer nasıl dişleye bilirdi, Onu sonra Makedonyada görüyoruz. Bir ihtilâl cemiyetinin başındadır. İstipdat devini kalbinden vuracaktır. O, ne düşündüde yapmadı. Ne istedi de yaptırmadı? İşte genç erkânıharp Mustafa Kemal hareket ordusunun başında kızıl sultanı devirmeğe koşuyor.

Fakat işte meşrutiyette onu kandıramadı. O millete sonsuz bir inkılâp yaptırmak, yurduna ebedî bir rahat vermek istiyordu. Ne yazık ki anlamadılar, onu kıskandılar. Çok sevdiği askerlerinden, çok sevdiği kışlasından ayırdılar. O daire adamı, kalem efendisi olamazdı. Trablusgarbe koştu, kum çöllerinin yakıcı güneşleri altında ordu toplamağa çalıştı. Onun kumanda ettiği ordu İtalyanları yendi. Mustafa Kemal binbaşısıdır. Lâkin orada daha fazla kalamadı. Bulgar ordusu Çatalcaya kadar dayanmış İstanbulu tehdit ediyordu. Anavatan tehlikede, o yine ordudadır. Onun ordusu işte Edirne kapılarında ve Meriç kıyılarında, yenilmemek için yaratılan haşbuğ daha ozaman Balkanların kudurmuş sürülerine aman dedirtti.

Yıl 1914., Mustafa Kemal kaymakamdır. Bu sırada Osmanlı hükümeti Büyük harbe giriyor. O faal bir hizmet istiyor. Oua mevhum bir fırka veriyorlar. Fakat yoklukları var eden o kudred işte yeniden bir 19 uncu fırka yarattı. O, bu kuvvetiyle Arıburuu ve Anafartalar bekçisidir.

Yıl 1915.. Avusturalya ve yeni Zelânth büyük Brianya orduları ölüm ve ateş yağdıran gemilerinin himayesinde karaya çıktılar. İstanbulu arkadan vuracaklar. "yer bulut bulut köge

kalkmış, kök alev alev yere dökülüyor. yıkılmadık kaya, dögülmedik toprak, yakılmadık bncak yok. „Taburlarımıza fırkalar, mangalarımıza taburlarla yüklendiler.„ Mehmetcik binlerle boğu şuyor. Arı burnuna saldıranlar Mustafa Kemalden bir granit kayaya çarpılarak geriledi. Mustafa Kemal miralaydı.

Genç miralayın karşısına bu defa yüz bin kişilik bir kuvvet Anafartalara dikmişti. Bir kamçı işaretiyle "Yeveleri kabarmış arslanlar gibi, düşmanına yüklenen Mehmetcik, her nağrasından bir gülle çıkararak, her saldırısında cihanları yıkarak yüz binleri eritti ve galip kumandanın önünde mağluplar gemilerine binerek kaçtılar. Mustafa Kemali bu defa şarkta görüyoruz. Mirliya olmuştur. Ta cenup hudutlarımıza kadar inen Ruslar, onun karşısında barınamıyarak Müşu, Bitlisi bırakıp kaçtılar.

Bu defacenupta bozgun başlamıştı. Mustafa kemal oraya koştı Ordu kumandanı ve yıldırım orduları kumandanı oldu. Halebe kadar gelen düşmanı daba ileri geçirmeyi ve bugünkü hududlarımızı ozamandan çizdi. Sayısız harikalar yarattıktan, yüz binlerle şehit verdikten sonra büyük harbi mağlup olarak bitirmiştik. İstanbul hükümeti kolu kanadı kırık, korkmuş ve şaşırmış bir halde [30 İkcinciteşrin 1918] de Mondros mütarekesini imzaladı Bu mütareke düşmanların bizim için hazırladıkları uçuruma doğru bir adım daha atmamızdan başka bir şey değildi. Netekim mütareke hükümlerinin icabından olarak Yunanlılara büyük devletlerin bir malikâne bahşeder gibi kendilerine veriverdikleri güzel İzmir 15 Mayıs 1919 da işgal ettiler. Bu, bizim için acı, kara ve kanlı günlerin

başlangıcı idi. Anadoluya ve Türki medeniyet getirdiklerini iddia eden hainler, silâhsız askerleri kurşuna dizekten, düşmanları için yaşasın diye [Bağırman] diyenleri dipçik ve süngü ile şehit etmekten çekinmediler. İşgal durmadı. Cennet kadar güzel yurdumuz aç gözlü düşmanların hırslarını yatıştıracak, karınlarını doyuracak bir sofraya gibi idi. Her devlet en güzel parçaları kendine alarak yurdu dört taraftan taksim ettiler Hükümet korkmuş, Sevr sulhiyle galiplerin her isteğine boyun eğiyordu. Fakat millet; o için için kaynayan ve bir anda fıskıracak bir lâv, bir tufan yaratmağa hazırlanan bir umman gibi yolunu ve kurtarıcısını bekliyordu. Bu da çok uzun sürmedi. Sözde ordu müfettişliği, hakikatta yurdu kurtarmak için 19 Mayıs 1919 da Samsuna ayak basan kahraman Mustafa Kemal millete ilk müjdeyi verdi: Vatan kurtulacaktır.

Mustafa Kemalın Samsundan verdiği direktifler sayesinde Anadoluyu zabta kalkan düşman ordusunun karşısında yer yer kuvvetler belirmeğe başladı. Fakat teşkilâttan, silâhtan, c.phaneden mahrum bu kuvvetler sarılmağa ve dağılmağa mahkûmdu. Bu hareketleri bir yöne sevk etmek, bu kuvvetleri bir idare ve kumanda altında toplamak gerekti. Bunu düşünen ve gören Mustafa Kemal evvelâ Erzurum, sonra Sivas kongrelerini topladı. İstiklâl ve hürriyetimizi koruyacak kararlar aldı. Bu sıralarda kendisini İstanbulla çağırarak teşebbüsünde bulunan zavallı İstanbul hükümetine ve padişaha "Askerlikten ve memuriyetten istifasını gönderdi. „ Ve bir nefer gibi yalnız [milletin şefkat ve civanmertliğine güvenerek ve onun bitmeğ

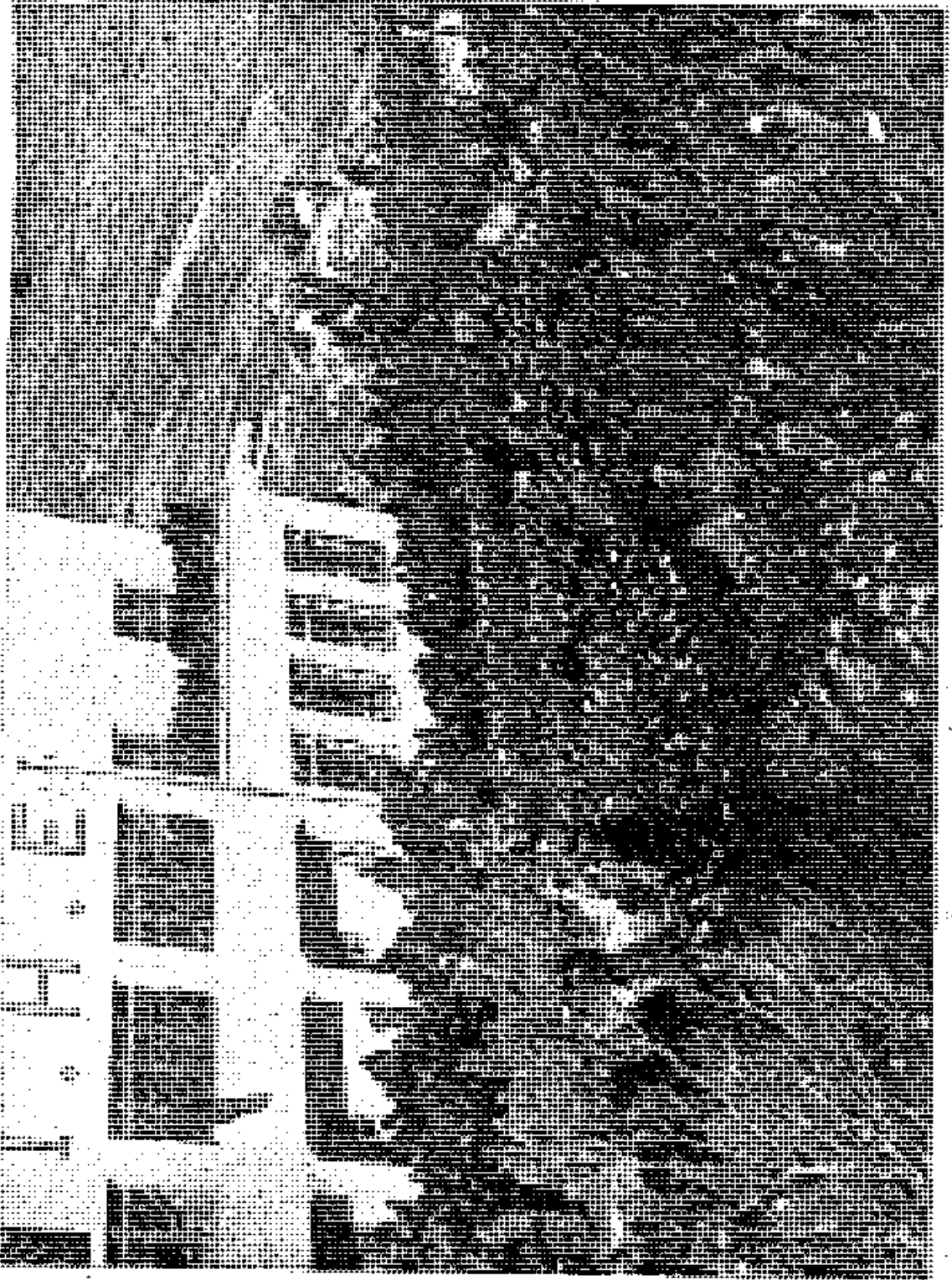
tükenmez feyz Kaynaklarından ilham alarak vicdanî vazifesine devam etti., İstanbul hükûmeti milletin bu kalkınmasını büyük kurtarıcının bu hareketlerini takdir edecek yerde onu yok etmeğe Anadolu'da yer yer isyanlar çıkartmağa uğraşıyordu. Fakat bunları yerinde ve zamanında gören ve anlayan Mustafa Kemal bu yolsuz hareketleri bastırırış, İstanbul hükûmetinin Anadolu ile her türlü muhaberesini kesmiştir.

Bu sırada düşmanlar boş durmayırlardı. Galip devletler Türklüğün bu uyanıklığını görerek Yunan ordusunu daha kuvvetlendirerek Anadolu içlerine sürdüler, kendileri de İstanbulu resmen işgal ettiler. (6/Mart/1920) mebusan meclisini basarak bazılarını tevkif ettiler ve Maltaya sürdüler, bazıları da kaçarak Ankaraya geldiler. Nihayet fevkalade selâhiyeti haiz bir millet meclisi toplanmasına karar veren Mustafa Kemal bütün kumandan ve valilere bir intihap yapılmasını ve seçilenlerin Ankarada toplanmalarını emretti. Anadolunun her tarafında seçim yapıldı. Bu seçilenler Ankarada toplandılar. Bu meclise (Büyük millet meclisi) adı verildi. (23/Nisan/1920) bu meclisin ilk işi hükûmet teşkili mes'elesi oldu. Bu suretle de Türkiye Büyük millet meclisi kurularak başkanlığa Mustafa Kemal Seçildi.

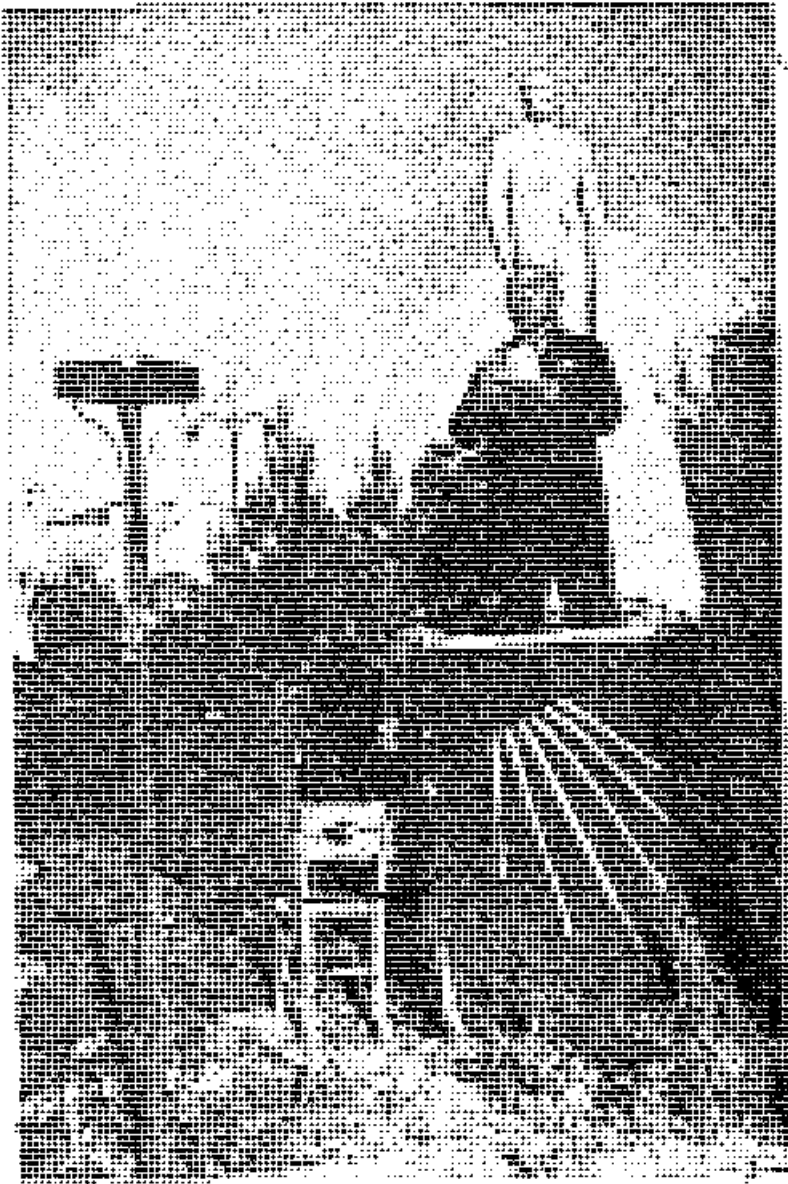
Artık Türk devleti sağlam temeller üzerine kurulmuştu. Yeni hükûmet bir taraftan dostluklar kurmağa bir taraftan da ordular vücuda getirmeğe başlamıştı. Yeniden kurulan ve yalnız Türk gücüne dayanan bu devlet içinden ve dışından bir çok saldırılara isyanlara ve ihtilâllere maruz kaldı. İsyancılar bastırıldı, asilerin başları ezildi.

Şarkta Ermeni taarruzuna son verildi. şimdi karşımızdaki düşmana, Yunanlılara sıra gelmişti Bizim çerkes Ethemle uğraşmamızdan istifade etmek isteyen Yunanlıları birinci ve ikinci İnönünde mağlup edildi, İsmet İnönü adını aldığı yerde Atatürkün buyrukları gibi "Yalnız düşman, değil, milletin makûs taliinde yendi,, bu dayak düşmanı uslandırmamıştı ki üç ay sonra tekrar taarruza geçtiler ve Eskişehir Kütahya harplerinde ordumuzun Sakaryaya kadar çekilmesine sebep oldular Bu çekiliş millet ve millet meclisi üzerinde oldukça acı izler bıraktı. Herkes heyacanla Mustafa Kemal'in bizzat ordunun başına geçmesini isteyordu. Herkesiu ümidi onda idi. nihayet 15 Ağustos 1921 de büyük adam bütün Türk orduları Başkumandanı seçildi, meclis bütün salâbiyetlerini ona verdi, Yani bütün yurt ve bütün millet tek bir adamın eline geçmişti. Bütün kuvvetleri eline alan büyük Şef., O günkü nutkunda "efendiler. zavallı milletimizi esir etmek isteyen düşmanları behemehâl mağlup edeceğimize dair olan emniyet ve itimadım bir dakika olsun sarsılmamıştır, Bu dakikada bu tam itminanımı heyeti celilenize karşı bütün millete karşı ve bütün âleme karşı ilân ederim. "diye haykırıştı.

O yüce asker sözünde durdu. Kudurmuş gibi, çılgın gibi, kat kat üstün kuvvetlerin verdiği neş'e ile Sakarya boylarına saldıran düşmanlar "hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O sath bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunmaz,, diye gürleyen sesin önünde yalçın kayalara çarpan dalgalar gibi inleye-

Ebedî Şefin cenaze töreni günü; Isparta Halkevi önünde yapılan ıhtifalden bir görünüş

Ebedî Şefin antı önünde: Remzi Ünlü söylevini söylerken

rek sefilce, alçakça gerilediler ve kaçtılar. Sakarya kıyılarında 22 gün geceli güncüzlü aç ve çıplak yalnız göksündeki imanına, arkasındaki Baş kumandanına güvenen Türk, tarihine yeni bir zafer, yeni bir destan daha kaydetti; Sakaarya zaferi.

Bakınız muharebeyi idare eden düşman kumandanı ne diyor:

"Gazi Kemal, etraftaki zabitlerle Türkiyenin kal'asını müdafaa etti. önününe geçilmez azim ve irade ile onu kurtarmak istedi, Yunan faaliyetinin pek gerilmiş sınırları, Ankara önündeki siperler karşısında tamamiyle gevşedi, Yunan azim ve iradesi, Kemal'in azim ve iradesini daha kuvvetli görerek önünde baş eğdi,, Düşmanı behemehal yeneceğini söyleyen ve yenen büyük evlâdına millet, Gazi unvanını ve marşal rütbesini verdi Bu zafer üzerine Ruslar ve Fransızlar bizimle birer sulh ve itilâfname imzaladılar. Ancak düşmanlar harp sahasındaki yenemedikleri Türkü siyasal sahada yenmek ve bizi avutmak için sulh müzakereleri, mütarekeler teklif ettiler. Uzağı gören Mustafa Kemal bu yalancı vaat ve tekliflerin hiç birine kanmadı. Ordusunu düzeltmekle uğraştı. Lâkin Sakarya zaferinden bir kaç ay sonra Mecliste ordunun niçin taarruz etmediği, bu işin sulh yoluyla halledilmesi gibi uyanan dedikodulara o; "kurtuluş için! istiklâl için evvelemirde düşmanla bütün mevcudiyetimizle vuruşarak onu mağlup etmekten başka çaremiz yoktur ve olamaz,,

(Sinir gevşetici sözlere ve telâkkiye ehemmiyet verilmemelidir) gibi

sözlerle Meclisi sükûnete getirerek cepheye gitti.

(Cihan, imtihan meydanıdır. Türk milleti bunca asırlardan sonra yine bir imtihan, hem bu defa en çetin bir imtihan karşısında bulunuyordu.) diyen Ulu Gazi ordusunu tamamiyle hazırladıktan sonra büyük taarruza geçti. 26 Ağustos sabahı başlayan büyük taarruz 30 Ağustosta düşmanın kâmilen imhası ve "Ordular ilk hedefiniz Ak denizdir ileri,, kumandasıyla nihayet buldu. Vatan Mudanya mütarekesi ve Lozan snlhile düşmandan temizlendi.

İşte "1919 senesi ilk baharında Samsundan başlayan bu hareket 1922 senesi son baharında tam bir başarı ile sona erdi. Bu mucizenin iki büyük kahramanı vardır: Türk milleti ve Mustafa Kemal,,

"Birisi tek başına ve yıllarca bütün dünyaya hükmetmiş bir millet, obiri, rubu ruhunun emsalsiz kuvvetleri, irade ve metanetiyle büyük Türk milletini şahsında toplayan bir adam,,

Aziz vatandaşlarım;

Vatan kurtulmuş, millet kurtulmuştu, fakat o vatan asırlarca harabeye çevrilmiş, millet asırlarla istibdat ve zulüm altında inliyerek medeniyete, hüriyete susatılmıştı. Bu harabeyi mamure yapmak, milleti geri kaldığı yollarda ilerletmek gerekti. Büyük kurttarıcı bu defa yüksek kuruculuğunu göstereceki.

Evvelâ ferdi saltanatı kaldırmakla işe başladı. 29 İkteşrin 923 te Cümhuriyeti ilân ettirdi. Ve millet ogün kendisini Cümhurreisi seçti. Ogün söylediği bir nutukta tevazunun, büyüklüğün, fa-

ziletin mücessem bir sembolünü görürüz: "Daima mübterem arkadaşlarının ellerine çok samimi ve sıkı bir surette yapışarak, onların şahıslarında kendimi bir an bile müstağni görmiyerek çalışacağım. Milletın teveccühünü daima istinat noktası telâkki ederek bep beraber ileri gideceğiz. Türkiye Cümhuriyeti bahtiyar olacaktır.."

Bundan sonra milleti bir yılan gibi zehirlemekten geri kalmıyan bilâfet ve hanedan memlekette koğuldu Bir takım cahiller ve kara kuvvet irtical ateşlemek istediler, söndürüldü. Ouu, Atamız elimizden almak istediler. Kollar, kalkmadan kırıldı. O ölmez ve öldürülemezdi. O yaşayacaktı. Ve bugün de yarın da kalplerimizde yaşayacaktır.

Arkadaşlar:

Büyük Ata milletini medeniyet yollarında âdeta koştururcasına ilerletiyordu. Memlekette adli ve hukuki inkılâplar yaptı. Kadına lâyük olduğu yeri o verdi. Memlekete kültür veren, ışık veren, bayat veren oydu, okullara önem vermeği ondan öğrendik. Harf inkılâbı yapıldı. Tarih ve dilimizi o tanıttı. Cümhuriyete kadar ne olduğunu bilmiyen Türk çocuğu, bugün bütün dünyaya medeniyet götüren ulu bir milletin evlâdı olduğunu ondan öğrendi. Ekonomi, tarım, sanat alanlarında bugün Avrupa milletleriyle boy ölçüşüyoruz, yarın onları geçeceğiz. Yurdun ileri bucaklarında tren düdüğü ötüyor, fabrika bacaları yükseliyor. Bütün bunları o gösterdi, biz yaptık; Daha yapacağız hiç bir engel bizi durduramayacak, hiç bir kuvvet bizi geri çeviremeyecektir.

"Ey Türk gençliği! Birinci vazifen Türk istiklâlini, Türk cümhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istiklâlinin yegâne temeli budur. Bu temel senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden mahrum etmek isteyecek, dahili ve hariçi bethahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cümhuriyetini müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmiyeceksin! bu imkân ve şerait çok namûsâit bir mohiyette tazahür edebilir. İstiklâl ve cümhuriyetine kasdedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfeil işgal edilmiş olabilir.

Bütün bu şeraitten daha elim, daha vahim olmak üzere memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hatta hiyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlarını müstevililerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler, millet fakrû zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! işte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen Türk istiklâl ve ve Cümhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.."

O, bize "Ey yüksek yeni uestil, istikbal sizensiz, Cümhuriyeti biz kurduk, onu yükseltecek ve yaşatacak sizensiz,, demişti.

Şimdi okuyacağım andı sonra tekrar ederek Ulu Atamızın ebedî ruhu önünde bıraktığı eseri sonuna kadar koruyacağımıza söz vereceğiz:

"Ey Ulu Başkan! Birinci vazifem Türk İstiklâlini, Türk Cümhuriyetini dünya durdukça korumak ve yükseltmektir. Buna gençliğimiz, şerefimiz, namusumuz ve Türklüğümüz namına söz veriyoruz. And içiyoruz.."

Ebedî Şef Atatürk'ün cenaze merasimi günü anıt önünde söylenen nutuklardan

Remzi Ünlünün Nutku

Sayın Yurddaşlarım;

Partimizin umumî reisi, Türk milletin kurtarıcısı ve Şefi aziz önderimizin dünyanın büyük adamı olan Atatürkümüzün ölümü dolayısıyla tören yapıyoruz...

Daima aramızda yaşıyacak olan büyük kurtarıcının hayatı hakkında bir kaç söz söyleyeceğim.

Büyük Atamız 1881 yılında Selânikte dünyaya gelmiştir. İlk ve Orta tahsillerini bitiren ve öğretmenleri tarafından çok sevilen Mustafa Kemal harp okuluna girerek erkânı harbliğe ayrıldı.

29 birinci kânun 1904 de erkânı harp yüzbaşısı oldu. Vatani kurtarmak için her cephede savaşmayı ödev bildi. 9 ikincikânun 1912 de Traplusgarp savaşını kazandı. Umumî harpte 9 Mayıs 1915 de Albaylığa yükselen büyük Atamız Çanakkalede 6 ve 7 Ağustos 1915 de düşmanı bozguna uğrattı.

Çanakkale harbinde [yüz binleri taşıyan gemiler ölüm karaltisiyle deniz ufkunu çenberliyordu]

[İlk önce dört beş yerden bütün kıyıya yapıştılar. Kırk elli zırhlının hep birden gürleyip bir sürü tayyarenin hep birden bombalayışı. Işık çalan şarapneller ve patlıyan bombalarla yer bulut bulut göğe kalkmış, gök alev alev yere dökülüyor; yıkılmadık kaya, dövülmedik toprak, yıkıl-

madık bucağ yok. Bu cehennemde artık bir diri bile kalmamıştır, Bütün kıyıyı ölüm sükûneti içinde Ne ses, ne hareket; karaya rampalıyan gemilerden kayıklara asker doldu. Rahat rahat çıkacaklar.]

[Çıkanlar yaylımların tirpanile doğranıyorlardı.]

Taburlarımıza fırkalar, mangaları-mıza taburlarla yüklendiler. Seddilbahirde dağınık iki taburumuz düşmanın dolgun iki fırkasını karşılayıyor. Sonra yazdıkları kitaplarda bu iki taburumuzu iki fırka diye gösterdiler. Yalan söylemediler; oradaki bir iki binin yaptığını ancak on beş yirmi bin yapabiliirdi. Mehmetciğteki öz çoğu eritti. Yiğitlik maya gibi rakamı kabartıyor. Taburumuz fırkadır. Bütün kıyıda tesbihleme bir dizi gibiyiz. Düşman kalın kalın çarpıyor. Bu ilk günler çizgile gövdenin cengidir.

Düşmanın asıl ağır tarafı nereden yüklenecek: Anadolu yakası düzdür. kolayca ilerlenebilir. Seddilbahir burnu sivridir. Denizin üç tarafından dövülebilir; Bolayır berzahı vardır, yarım adanın kara ile ilişiği kesilebilir. Fakat hangisi?. Baş kumandan Liman Fon Sanders koyu karanlık içinde. Bu yetmiyor gibi kendi kitalarımızdanda haber alamamaktadır. Bu karanlık içinde düşman [25 Nisan gecesi içinde asıl kuvvetlerini sandallara doldurmuş Arıburnu önündedir. Tan yeri ağarırken, ne gülle, ne gürültü, baskın

şeklinde apansızın bir çıkış. Hiç hesapda olmıyan orayı bomboş bırakmışız. Sadece bir gözcü bölüğümüz var. Her biri binler taşıyan dokuz vapurun boşalttığı asker bu bölükcüğü, itivererek diknaz uzanışlarla kol kol sırtlara tırmanıyor. Düşman tam aldatmış, biz tam aldanmışdık. Maksadı çok iyi anlayıp baskını çok ustaca yapmışlar. İşte mükâfatını görüyorlardı. Düşman gezintiye gider gibi zafere gitmektedir.]

[Fakat gerilerdeki Biğalı köyünde fırkasiyle ihtiyatta bulunan bir kaymakam var. Kat kat karanlıkları bakışlarının mavi ışıklı rontgenile delerek düşmanın maksadını apaçık görebildi. Düşman bizi karanlıkta bırakarak yenecekti. Biz o görüşle aydınlığa çıktık. Seddilbabirde çarpışan kuvvetlerimiz çok aşağıda, Bolayirde boşuna bekliyen kuvvetimiz de çok yukarıda; düşman iki uzak arasında ki boşluktan babersizce kayıyor. Düşman buna muvaffak olduğu takdirde yarım adayı belinden kuşadan çelik bir çember haline gelip her şey bitmiş olacaktı.]

[Fakat rontgen görüşlü kaymakamın fırkası... Koyu bir gölge apansızın bir ışıkla karşılaşınca ne olur? Düşman öyle oldu!]

[Kaymakam kendi kendine harekete geçti. Ne emir veren var, ne emir bekliyen.]

[Şimşek gibi görenin, düşmanı önlemek için, şimşek gibi de harekete geçmesi gerek. Fırkanın ilk hazırlanan alayını kaparak koşturur gibi götürüyor. Dakikalar saatler gibi uzun, fakat saatleri dakikalar gibi sıçramaktayız. Çonkbayırının tepesine yaklaşınca alayına on dakikalık bir dinlenme veriyor. Kendisi bir kaç kişiyle bayırı aşır

ilerledi. Keşif yapacak. Karşıdaki tepeden bir manga Türk askeri çekilerek kendine doğru gelmektedir. Bunlar Seddilbabirdeki fırkanın askerlerindenmiş.

Mıhlaticı bir sesle sordu:

— Neye kaçıyorsunuz?

— Düşman geliyor.

— Düşmandan kaçılmaz.

— Cephaneimiz kalmadı.

— Süngünüz var!

Bu konuşma olurken birde bakdı ki kalabalık, düşman bölükleri tepeden hızla inmektedir bir denbire çok tehlikeli bir vaziyet doğuvermişti. Gelen düşman kendini geride bekliyen alayından daha yakın. Yanındaki bir manga cephanesiz askerin sahiden bir tek kurşunu yok. İşte hem kendi ve hem gerideki alayı, hem bütün Çanakkale gidecek. Ne yapmalı? Kumandan yaratandır. Hiç bir çarenin olmadığı o anda en olmiyacak çareyi buldu. Bu bir avuç askere hemen süngü takdırarak kılıç gibi bir sesle kumanda veriyor:

— Manga yere yat

Cephanesiz asker ateş edecekmiş gibi yere yattı. Düşman da apansızın bir ateşe uğramamak için yere yatıyor.

Kazandığımız işte o "An" dır. bir kaç dakika sonra geriden ilk bölük yetişinceye kadar düşmanı yere mıhlayan "An". Yaratan zekânın anı; zekâ ki yoku var eden tanrıdan bir ışıktır. An denilen o zaman katrasını bir inci gibi Çonkbayırının üstüne takdı.

Yirmi üç günlük Arıburnu cenklerini yaptı. [Ve son günde düşmanı bir şerit gibi kıyıya göstekleyiş. Mavi bakış kaymakamı miralay yaptı. Ve onun yirmi üç günlük cengi idare ettiği tepeye Kemal yeri denildi. Bu tepe Dunlupınardan ancak yedi yıl yaşlıdır,

Dünyupınar bu tepeden başlar.]

Sayın Yurddaşlarım!

[Aylarca mihlanıp kalan düşman yeniden hareket cengine geçmek için yüz bin kişilik taze bir ordu gönderiyor. Buna o zaman İngilizlerce en dilde olan adamın adı verildi. Kıçner ordusu. Biz bu sefer eskisinden daha korkunç bir karanlık içindeyiz. Yeni ordu nereden vuracak? Artık belli: Ya boş kalan anadolu kıyısından, ya Saros körfezinin daralttığı berzahdan. Zaten Marmarada onların denizaltı gemileri çalışıyor. Berzahu kesen düşmanla bu gemiler birleşti mi.. Artık toplar gülesiz; tüfekler kurşunsuz ve asker ekmezsizdir. Bu öyle pilân ki düşman bizi katısız yenecek.]

Düşman Anafartaya çıktı [Çok bayırına tırmanıyor. Liman paşa şaşırılmış telefonla Miralaya sorar:] Dediğiniz çıktı. Şimdi ne yapmalı? Tek çare; bütün bu cephe kumandanlık salâhiyetini tek adama vermek. [bu size çok gelmezmi ?] cevap iki kelimedir; [az gelir].

Düşmanla karşılaşan Miralayın göksünebi şarapnel parçası çarptı. Bu parça göksündeki saate rasladı. [O sağlam markalı cep saati param parça oldu. Kabramanın üstündeki eşya bile kabraman oluyor. Saat kendini kurban ederek onu kurtardı. Onu ve her şeyi]

[O gün Hamilton orada idi; Güvendiği generaller hep fırkalarının başında. Bunlardan biri aklını oynatacak kadar ürkmüş, biri yaşyamıyacak kadar ağır yaralanmış, birisi de bütün erkâu barbiyesile ölmüştü. Hamilton on iki bin İngiliz cesedini topraklar üstünde bırakarak zırılısına dar kaçabildi.]

Sayın yurddaşlarım.

[Beş altı gün sonra Kireçtepe har-

bi. Düşman bizim Anafartalar grubunu sağından çevirecek. Miralay oraya on iki tabur gönderdi. Biraz sonra kendi de gitti. Bir de bakıyor ki gönderilen kuvvetler bir boğazın berisinde toplanıp kalmışlar. Orası Kireçtepeye giden tek dar yoldur. Denize açık olduğu için iki düşman zırılısı yolu bir teviye ateş altına almış, kimse geçmiyor. Miralayın mavi gözleri birden şimşeklendi.]

— Neye geçmiyorsunuz?

— Gemiler ölüm saçıyor geçmez.

— Böyle geçilir dedi, Ve hızlı hızlı yürüyerek geçiverdi. O, öyle geçince kim duracak ve böyle geçenlerin önünde kim durur? Ne yersiz tehlikeye atılan kumandandır. Ne yerinde tehlikeden kaçan. Kireçtepe zaferini bir tekin geçişle kazandık!

Çanakkaledeki harbi kazanmış olan bu şanlı kumandan düşmanı Çanakkaleden koğdu. Nihayet İstanbul hükümeti Mondros mütarekesile 30 birinci teşrin 1918 de yurdu yabancı ellere bırakıyordu. Mustafa Kemal Suriyeden ayrılarak İstanbula geldi. Vatanı kurtarmak için 16 mayıs 1919 da yola çıkarak 19 mayıs 1919 da Samsuna ayak basdı.

Büyük Önderimiz Atatürkün Türk milletine yaptığı çok büyük hizmetlerini hiç bir vakit unutmuyacağız onun eserlerini biz türkler sarsılmaz bir imanla yaşatacağız. İşte büyük şefimizin gösterdiği yoldan yürüyeceğimize ve onun bizlere bıraktığı Cumhuriyeti ve eserlerini canımız bahasına muhafaza edeceğimize namusum üzerine söz verir and içerim. [Yaşasın asil büyük Türk milleti.

Omer Güllünün Nutku

Gözünün nurunu güneşten, iradesini çelikten alan büyük Atanın yavruları.

Atamızın hayatını Samsundan alıp Cümburiyete kadar aciz ve naciz sözlerimle eriştirebilirdim bilmiyorum.

Kaç gün, kaç 24 saat her biri sonsuz tesbihin demir taneleri gibi kalbimizin ocağundan birer birer yana yana, döküle döküle ebediyete yuvarlandı gitti. Bütün muztarib benliğimiz bu elem tesbihini çekerken dudaklarımızın bir tehlik gibi tekrarladığı tek bir kelime vardı; öldü, öldü uful etti, arzın ikinci beşeri güneşi söndü.

Hayır; fani Mustafa Kemal, yaşayan Büyük Ata ve onun büyük eseri.

Nurlu bir sabah boğazın kıyılarını, arzın güneşi kızıl alev ve ışıklarla yıkarken Karadenizin dalgalarını yararak karşılıklı iki akıntının köpüklerini ezerek ilerleyen bir vapurun görünmeyen burcunda kem gözlerin 20 sene ancak esirgiyebildiği bir insan, İstanbul'dan, devraçan, tarihi kapayan iki kıtanın mültekasından uzaklaşıyordu. O, bugünkü Türk devletini kurmağa, asil milletin zengin tarihindeki şerefli mevkii yeniden almağa, en realist bir mimar, en ölçülü bir mühendis gözü ile ateş ve kan dalgaları arasında fikrini, idealini tahakkuka gidiyordu. O her işte insanlık için realizmin ana bir vasıf olduğunu ve bu vasıfları dünyaya yürüyüşüne uydurarak veçhe vermesini bilirdi. Kurulacak yeni devletin ana malzemesini iki kelime ile hülâsa etmişti. Millî Misak...

Bu malzemenin kuvvetini ve bu harçtaki metanet kudretinin ölçüsünü asil Türk senin asil kanında bulmuştu.

Çünkü bu insan bir Mimarın plânı, bir kimyagerin miyarı gibi müşevir olarak yanına tarihi, kültürü ve insanlığın iniş ve çıkış günlerini almıştı.

Bu ölçü o kadar isabetli bir ölçüdür ki milletini 20 sene gibi kısa bir zamanda ölümden kurtarmak insanlık şeref ve mevkiini iade etmek, dilini dileğini ve tarihini tanıtmak, yine milletine cennet kadar güzel bir vatan emanet ederek hayata gözlerini yummaktadır.

Hayata gözlerini yumarken bize bıraktığı ölçü mizanı da yurttan Sulh, cihanda sulh.

Bu hakikatlerin kafasında, Mayısın tatlı sabahlarında hayal seraplarına vura vura Samsun açıklarına yaklaşan vapur karaya asil özyurda ve sinesinde en yüksek medeniyetlerin en yüksek medeniyetleri en ölçülü zekâları yetiştirmiş anadoluya onun kıymetli bir evlâdını peygamber diye teslim ediyordu.

Samsuna ayak hasan adam, adam değil ilâhlaşmış bir insan, en büyük peygamber mucizelerinin benzemediği vecizeler yaratan arz ile güneşin arasındaki dahiler diyarındaki dahiler diyarından vatana bir peygamber gibi nâzil olmuş bir kudret enmuzici idi.

Erzurum yaylasından binbir siyasi ceryanları bir noktada teksif etti His ve şuur dalgalarının şampanya gibi kabına sığmayan halini en mütevazî insan düşüncesine irca etti. Müdafaa-i hukukun ana temelini attı. Sivas bozkırlarında, yurdun her köşesinde şimşek kadar kudretli sesiyle üfürdüğü sur anadolu ve Rumeli müdafaa-i hukukun temsil salâhiyetini canlandırdı.

Çökmek üzere olan bir devletin

vazife ve salâhiyetleriyle beraber Sâm- suna ayak bastığı dakikadan itibaren kendisini ezen Sultan nişan ve rütbe- sini omuzlarından attı. Ortaya tek bir insan Mustafa Kemal adıyla bir pey- gamder çıktı.

15 Mayıs İzmir işgal ve itlâfı, Türk yurdunu garpten Adana ve havalisinin işgal ve imhası cenuptan vurmuştu. Bu iki noktadan müdafaa cephelerinin kurulma ve idare işleri, dış düşmanları gölgede bırakacak kadar melânet sa- çan içteki isyanlar, İstanbul hükûme- tinin ve birer ecedî nişteri olan İngi- liz muhipler cemiyeti ve Manda heze- yanları bu tek insanın kafasında ted- bir almaya çalıştığı birer ölümle müca- dele hareketleri idi. Türk devletini kurarken harcı Türkün asil kanı, plânı milli misak, malası ve tezgâhı ya İstik- lâl ya ölüm.

Ölümü mukaddes ülkülere karşı sigorta tutan bu insanın ölümü karşı- sında ağlamadan ve hıçkırmadan du- ramayız, Büyük Ata bizi affet. Onun hiç hoşlanmadığı bir şey vardı ağla- mak. O milletin ber zaman neşeli ve güler yüzlü olmasını isterdi. Çelik ira- desini ve Tunç bünyesiyle o ağlamayı büyük bir zaaf sayardı ve bütün yurt- daşların da kendisi gibi her yönden güçlü ve dayanıklı olmasını isterdi.

Tek başına geçtiği 15 milyon Tür- kün elim mukadderatı karşısında çelik iradesiyle bütün ordu ve kolorduları ve Valileri kendi emrine ram etti. Doğru- dan doğruya muharebe kapısı açtı. Kur- duğu devletin plânı olan Misakı Milli'yi onları teshir eden gözlerin şimşek ka- dar kuvvetli şülesiyle yine onlara is- rafilin surunu gölgede bırakan bir kudretle üfürdü. Ve bunu sekiz mad- delik bir program haline soktu. Bütün

tarih olan bu programı aziz onun genç nesli bu törende sizlere en önde yer verdiği güvenerek kulaklarınıza ba- gırıyorum. [Vatanın tamamıyeti mille- tin istiklâli ölümüne gidiyor. İstanbul'da- ki padişah denen heyulâ ve onun hü- kûmeti üzerine aldığı insanlık ve cemi- yet mesuliyetini yapmıyor ve sizi hiçe sayıyor Çünkü o ve ondan evvel ge- lenler sizi bir sürüden farketmemiş- tir. Milletinin istiklâlini yine milletinin azim irade, ve kararı kurtaracaktır. Buna çare benliğinden doğacak bir irade, hakkı cihana kuvvetinle ve kudretinle tanıyacak bir heyettir. Bu heyeti Sivas ta toplamak için her sancaktan seçil- miş seciyeli üçer kişi gönder ve bun- ları gönderirken bir sır olarak hareket et. Çünkü içim ve dışım düşmanla do- lu. Erzurum ve civarı da bu iradeye iştirakte ön safta bulunuyor.]

Bu kararı İstanbul'da vatanın bu haline kan ağhyanlara ve harekete geçmek için emir bekliyenlere eriştiren en sağlam vasıta bugünün Cumur baş- kanı İsmet İnönü ve onun manevresi- nin kuvvet kolu olan Fevzi paşalardır.

Bu kararı millet aleyhine kullan- mağa ve milli iradeyi felce uğratmaya çalışan o zamanın İstanbul hükûmeti- nin Dahiliye nazırı olan Âdil beye Büyük Ata'nın yazdığı telgraf suretini okumağı yeni nesle Kültür ve tarih bakımından çok değerli bir vazife ola- rak biliyorum Ve dökülen yaşların bir gösteriş bir tezahur değil; kalpten gözle akseden inilti ve ızdırabın bir çağlayanı olduğunu görüyorum.

Utamaz insanlar milli benliğinin mevki ve mide kaygısına tutularak hiçe sayan ve satan birer parazitler- dir. Ayağındaki çarığı, sırtındaki göm- leği sattırarak vergi aldığı, derebeyi,

Padıŝah, Halife, Mirimiran, Timarci zeamet sahibi gibi birçok soyuculara peŝkeŝ çektiği bu milleti ölümden kurtarmak için yine milletin içinden çıkmış bir insanın peygamberler hakikatine nazire olan sözlere yurddaŝarım pek acı ve ağır da olsa hakikat nişteri olduğundan yabancı kalmamalıyız, öğrenmeliyiz.

Alçaklar, caniler, düşmanlarla hain tertipler alıyorsunuz. Bu milletin kudret ve iradesini takdirden aciz bulunduğunuza şüphe etmiyorum. Fakat vatana ve millete karşı hainane ve mezbuhane barekette bulunacağınızda inanmak istemiyorum. Aklınızı başınıza toplayın. Birçok serseri ve budalaların ahmak a olan mevhum vadilerine kapılarak ve Mister Noil gibi milletimiz ve vatanımız için muzir ecnebilere vicdanınızı satarak irtikâp ettiğiniz alçaklıkları milletçe tatbik olunacak mesuliyetini gözönünde tutunuz. Güvendiğiniz eŝhas ve kuvvetin akibetini öğrendiğiniz zaman kendi akibetinizle mukayeseyi unutmayınız.

Bu yüksek iradenin tecellisi üzerine İstanbul'da Ferit Paşa kabinesi düştü ve yerine Ali Rıza paşa geçti ve Birinci teşrin 1919 da İstanbul meclisinin toplanması hazırlıklarına bağlandı. Fakat bu yeni kabinede padişahın mevhum kuvvetine dayanarak iş yapmak istiyordu ve Mustafa Kemalle barıŝma ve birleŝme yolları arıyordu. Halâ milletin kurtuluŝu düşünülmiyen, sırf mevki ve ikbal endiŝesi hâkim oluyordu. Bu ümit ve arzu üzerine Salih paşayı Amasya'ya Mustafa Kemal ile görüŝmeđe gönderdi. Bu müläkat üç gün sürdü ve ana hatlar çizildi. Bunu Salih paşa şahsen kabul etti, kabul olunan esaslar yine

Mısakı milliye dayanıyor ki şunlardır:

1 — Türklerle sakin vilâyetlerin düşmana şu veya bu suretle terk olunmaması, biç bir himaye ve mandanın kabul olunmaması,

2 — Gayri Türk unsurlarla meskûn Vilâyetlerde Türk milletinin siyasi hakimiyet ve içtimaî muvezenelerini bozacak imtiyazların verilmemesi,

3 — Anadolu ve Rumeli Müdafaai hukuk cemiyetinin hukukî bir teşekkül olarak İstanbul hükümetince tanınması,

4 — İtilâf devletleriyle Osmanlı devleti arasında sulhu kararlaŝtıracak konfransa temsil heyetinin tasvip ettiği adamların seçilmesi,

5 — Toplanmak üzere olan Osmanlı meclisinin İstanbul'da toplanmasının caiz olmadığı,

Fikir, izan ve idrakten mahrum insanlardan kurulmuş bir kabine ve o heyete tam muhatap olacak bir padişahın ne beklenir. Düşman toplanmanın tehdit ettiği bir şehirde toplanan bir meclis serbestçe fikir beyan eder ve karar verebilir mi?

Büyük insan Mustafa Kemal bu hakikatı birçok vasıtalarla padişaha kabine erkânına ve nâfız mebuslara duyurmağa çalıştığı halde maalesef halâ Bizans ruhunun yaşadığı İstanbul'da bu ruhu teneffüs edenlerin milli irade hissinden, istiklâl ateŝinden uzaklaŝtıđı görölmektedir. Nihayet 12 ikincikânun 1920 de açılan son Osmanlı meclisi bu hiyaneti, melâneti, güneş kadar açık olan padişaha yazılacak arızanın üslubiyle günlerce uğraŝtıktan sonra Ankara'da milli kuvvetleri teşkilâtlandırmağa uğraşan Mustafa Kemal'in arzusuna yarıyacak hiç bir iş yapamadan ve mecliste müdafaai hukukun bir gurubunu yap-

maktan korkarak felâhi vatan adında bir teşkilât yapmağa kalkışmıştı. Eğer milletin sinesinden doğan müdafaai bukuk mecliste taazzuv edip bnnuu riyasetine, aynı zamanda meclis başına Mustafa Kemal getirilseydi bu günleri takip edecek acı dakikalar ve hatıralar üç buçuk sene süren millî mücadele daha kısa sürecek ve millî misak az bir zamanda tahakkuk edecekti.

Büyük şef tarihi nutuklarında ve hadiselerin neticesinden doğan hakikatları şu şekilde ifade ve gençliğe ibtar etmektedir:

[İnsaf ve merhamet dilenmekle devlet işleri ggrülmez. Millet ve devletin şeref ve istiklâli temin edilemez. Devlet işlerinde merhamet ve insaf gibi bir prensip yoktur. Cumhuriyet çocukları bu sözlerimi bir an hatırdan çıkarmamalıdır]

İstanbul meclisinin akîbetini yakından gören Mustafa Kemal mebuslara meclis dağılınca derhal Ankara'da toplanmalarını ve millî Misakın ilânını tavsiye etti. Bundan kuşkulanan itilâf devletleri Osmanlı hükûmetini sıkıştırdı. 3 Mart 1920 de Ali Rıza Paşa çekildi ve Salih Paşa geldi ve 16 Mart 1920 de İstanbul işgal edildi ve meclis dağıtıldı.

16 Mart şahitleri; ruhlarınız Türk milletini bu günlere erişirmek için dökülen hamaset ve kahramanlık timsalidir.

Bugün yas ve matem inilti ve dalgalarıyla çırpınan mesut ve mübarek Ankara'da 23 Nisan 1920 de Türkün millî benliğinin temeli atıldı. O gün büyük Ata'nınsöylediği ve millî tarihimize hediye ettiği sözleri ve umdeleri burada hep beraber tekrar edelim:

[Hayat mücadeledir. Mücadeleden

maksat başarmaktır. Başarma maddi ve manevî kuvvetle olur. Tarih insanların bu mücadeleden aldığı müsbet ve menfi neticeleri kaydetmiş ve bize ibret dersi olmuştur. Mücadele ve taarruz mukabil taarruzu düşünmekle olur. Mukabil taarruza karşı tedbir almıyan milletler tarihten silinmiştir. İslâm, arap devletleri ve Endülüs devleti en birinci misaldir. Osmanlı devleti de aynı âkibete sürüklenmiştir. Haricî siyasetin mesnedi dahilî siyasettir. Siyaset dahiliyesi düzgün olmayarak kıtalar fetheden, kırallar esir eden, taşlar yıkan devletlerin en son mukadderatı tarihin sinesindedir. Bir çok fikir ceryanları yaşıyan bir yurttaki dabilî teşkilâtsiz bir iş yapılamaz. Ve baricî siyasette mahkûmu zeval olur. [Panislamizm] ve [Pantürkizm] gibi akıl ve mantık çerçevesinden bariç tutulmuş ve cihan tarihinde müsbet rol oynamamış fikir ceryanları bizim için mesleki siyasi olamaz. Bizim mesleki siyasimiz millî siyasettir. Ve bu dahilî siyasete dayanır. O da hükûmet kurmak ve bu hükûmetin umdelerini yapmaktır. Umdelerimiz şunlardır.

1 — Hükûmet teşkili zaruridir.

2 — Muvakkat kaydiyle bir hükûmet reisi tanımak veya bir padişah kaymakamı ihdas etmek doğru değildir.

3 — Meclisdeki millî iradeyi vatanın mukadderatında esas ve hâkim kılmak, meclisin fevkinde bir kuvvet tanımamak.

4 — Türkiye büyük millet melisi kanun yapma ve kanunu tatbik etme salâhiyetini haizdir. Meclisten ayrılacak bir beyet hükûmeti çevirir. Meclis reisi bu heyetin de reisidir. Padişah cebrû ikrahtan kurtulduğu zaman meclis onun

vaziyetini de tesbit eder.]

Ey Türk genci; bu dört umde bu gün sana emanet edilen Cumhuriyetin anasıdır. Bu anayı öldürmek için damad Ferit tekrar sadırazam oldu. İstaubul hükümeti işgal ordusu ve onun müesseseleri iç ve dış düşmanlar halinde harekete geçtiler. Yurdun her tarafına düşman tayyareleriyle hurucu alessultan fetvaları dağıldı. Fakat asil millet bunlara kıymet vermeni. Bunların aleyhinde birer hortlaklık ve hezeyan olduğunu anladı.]

Bu hareketi dahili isyanlar takip etti. Yurdun 27 yerinde haşlıyan bu isyanlar vatanın temiz simasını kara bir bulut halinde kaplamağa daşladı. Ve büyük Ata'nın Ankara'daki karar-gâhına kadar çaktı. Çelik irade, ölçülü hareket, dahiyâne kıyaset ve siyaset bu isyanları ve Çerkes Etem'i bastır-dığı gibi Yunanlıların genişliyen taarruzunu Eskişehir ve Afyon hattında tevkif etti. Birinci, ikinci İnönü zaferlerini sağ eli olan İsmet Paşanın kudretli ve dahiyâne idare, sevkülceysiyle kazandı. İnönü meydan muharebesinde metres tepede kazandığı zaferi tebrik için İsmet paşaya yazdığı telgrafı bir vesikai tarihiye olarak okuyorum:

[İnönü muharebe meydanında Metres tepede garp cephesi kumandanı İsmet Paşaya]

Bütün cihan tarihinde sizin inönü meydan muharebelerinde yüklendiğiniz vazife kadar ağır bir vazife alan kumandanlar azdır. Milletimizin istiklâl hayatı dahiyâne idareniz altında şerefle vazifelerini gören kumanda ve silâh arkadaşlarınızın kalp ve hamiyetine büyük emniyetle dayanıyordu. Siz orada yalnız düşmanı değil milletin makûs tarihini de yendiniz. İstilâ

gören yerlerdeki yurtdaşlarla beraber bütün vatan bugün zaferinizi tesit ediyor. Düşmanın hırs ve istilâsı azim ve hamiyetinizin yalçın kayalarına çarparak hurdahaş oldu. Adınızı tarihin övünülecek sahifelerine yazan ve büyük milleti hakkınızda ebedi minnet ve şükranlara garkeden büyük gaza ve zaferinizi tebrik ederken üstünde durduğunuz tepenin size binlerce düşman ölüleriyle dolu bir meydanı şeref seyrettirdiği kadar milletimiz ve kendiniz için parlak bir istikbale baktığını söylemek isterim.

Ey Türk genci; büyük Ata'nın bu sözleri millet için kendi sağlığında iken tahakkuk etmiş ve kahraman İsmet İnönü için gözlerini hayata kapadıktan sonra teyyüt etmiştir. İşte bu ayın 11 inci Cuma günü 348 reyyle tam ittifakla İsmet İnönü Cumur başkanlığına seçilmiştir.

İnönünde taliini deneyen düşman Sakarya melhamesinde en büyük harp tarihi dersini almıştır. Mustafa Kemal bizzat başkumandan olduğu bu muharebe 22 gün geceli gündüzlü devam etmiş ve yeni Türk devletinin tarihine cihan tarihinin ender kaydet-tiği büyük bir zafer kazandırmıştır. Büyük adam ordu içinde muharebe safları arasında bizzat mücadele ederken sol kaburga kemiklerinden birisini de kaybetti. Padişahın ve Osmanlı hükümetinin bütün rütbe ve nişanlarını bu asil milletin başına geçerken atmıştı, yere çarpmıştı. İki buçuk sene sonra büyük milletinden müşürlük rütbesiyle Gazilik ünvanını aldı.

Düşmanı vatanın harimi İsmetinde boğmak için Sakarya zaferini ibda eden büyük adam haricî siyaseti birtakım uzlaşmalarla oyalayarak 26 Ağus-

tos sabahı Koca tepede umumi taarruz emrini verdi. 30 ağustosta Dumlupınar başkumandan meydan harbi tarihi harbin en canlı timsalidir. 11 Birinciteşrin 922 de Mudanya mütarekesi yapıldı, 28 Teşrin evvel 922 de Lozana çağırılan Türk başmurahası İsmet İnönü ilk iş olarak Türk milletinin idam kararı olan sevr paçavrasını yırttı. Buna cihan tarihi Türk mucizesi diyor.

Düşman vatanın harimi İsmetinde boğulunca dört sene İngilizlere uşaklık derecesinde hizmet eden zatı şehane denen kan ve irin timsali padişah 17 ikinciteşrin 922 gecesi bir İngiliz gemisine binerek İstanbuldan kaçtı. Türk milleti kendi kaniyle ve caniyle elde ettiği Türk istiklâlinin Türk hakimiyyetinin her ne sehp ve suretle olursa olsun Vahdettin gibi hürriyet ve hayatını milleti için de tehlikede görebilecek kadar adi bir mahluku bir dakika dahi olsa başında bulduramaz. Bu tıynetdeki insanları ne islâmlar halife olarak tanır nede Türkler padişah diye..

Son halife heyûlası bir buçuk sene kadar sürdü. Onuda bütün avene ve sülâlesiyle beraber Türk milleti kurduğu hüyük Cumhuriyet müessesesinin kanunlarına dayanarak yurttan kovdu, çıkardı. 23 Temmuz 923 Lozan muahedesi İsmet İnönü'nün bu millete büyük Atamızın emir ve işaretleriyle hediye ettiği en büyük siyasi vesika ve 29 Teşrinievvel 923 de ilân olunan Cumhuriyet de yine Büyük adamın kurduğu ve huzurla bugün bizleri emanet ettiği en büyük eseridir.

İşte yurttaşlarımız Sultanları koğan, orduları tarumar eden Çanakkale kahramanı Sakarya ve Dumlupınar haliki Mustafa Kemal öldü. Türkiye-

mizi yoktan var eden onu en kuvvetli devletler mertebesine çıkararak, vatani kölelikten hürriyete, zilletten şerefe götüren Atatürk öldü. Fakat zulmün en büyük düşmanı ebedî Kemalizm rejiminin mavi ilahı yaşıyor. Adı anılınca önünde her kahhar başın eğildiği Gazi Mustafa Kemal öldü. Kalplerimiz bu haile karşısında titriyor. o memlekete bir ideal nefhetmişti. Ve bir irade ruh aşlamıştı. O ruhu yaşatacak baş olarak İsmet İnönü yetiştirdi. Mustarip kalplerimiz onunla müteselli, onun sağlam seciyesiyle müftehirdir. Onunla herçber hüyük Türk milletine başın sağ olsun derim.

Hakkı Derelinin Nutku:

Pek muhterem dinleyiciler, saygı değer büyükler,

Benden evvel söz alan arkadaşlar; bugün ufulüne göz yaşı döktüğümüz büyük Atamızın; Cumhuriyeti yarattığı zamana kadar olan savaş ve kahramanlık hayatını anlattılar. Bende dâhi Atatürkün, on beş yüz yıla sığmiyacak hârikalar, eşsiz inkılâplar, siyasi muzafferiyet ve muvaffakiyetlerle dolu olan on beş yıllık Cumhuriyet hayatını anlatmağa çalışacağım.

29 İkteşrin 1923 de atılan yüz bir pare top; hareket ordusunun genç kurmayı, Traplus garbin ateşin fedaisi, genel savaşın anafartalar, yıldırım orduları kahramanı, kurtuluş savaşının muzaffer baş kumandanı Mustafa Kemal; Türkiye Cumhuriyetinin en büyük makamına seçilmesini selâmlıyordu.

Artık zaferlere boyun eğdiren; milli sınırları çizen, mezar taşlarından türkün zafer abidesini kuran dünkü baş kumandan; bugün yüksek dehasıyla

ebēdi bir Cümhuriyet kuran, bin bir inkılâp yaratan siyasi, ekselâns Mustafa Kemal olmuştur.

Atatürkün hiç bir faniye, hiç bir dahî ve siyasiye nasip olmiyan on beş Cümhuriyet yılındaki on beş yüz yıllık eşsiz inkılâp ve siyasi muvaffakiyetlerini yüksek ruhları önünde sayacağım.

1923

24 Temmuz da Lozan muahedesi imzalandı.

9 Ağustosda Halk Partisi kuruldu.

11 Ağustosda İkinci Büyük Millet Meclisi toplandı.

2 İlkteşrinde İstanbul itilâf devletlerinin işgalinden kurtarıldı.

6 İlkteşrinde Türk ordusu İstanbulu girdi.

13 İlkteşrinde Ankara devlet merkezi oldu.

29 İlkteşrinde Cümhuriyet ilân edildi ve Kemal Atatürk birinci Cümhuriyet reisi seçildi.

30 İlkteşrinde İcra vekilleri heyti reisliğinin adı başvekil olarak Cümhuriyet icra vekilleri heyeti kuruldu.

1924

(Cümhuriyet bir yaşındadır.)

5 İkincikânun hafta tatili kanunu kabul edildi.

14 İkincikânun askerlik müddeti azaltıldı.

1 Mart devlet tarafından demiryolu inşasına başlandı.

3 Mart hilâfet ilga edildi. Medreseler kaldırıldı. Tevhidi tedrisat yapıldı. Hanadan hudut haricine çıkarıldı.

18 Mart Köy kanununu kabul edildi.

8 Nisan Şeriye mahkemeleri kaldırıldı.

20 Nisan Cümhuriyetin teşkilâtı

esasiye kanunu yapıldı.

26 Ağustos İş bankası kuruldu.

10 Sontesrin Halk Partisi; Cümhuriyet Halk Partisi adını aldı.

1925

(Cümhuriyet iki yaşındadır.)

16 Şubat Türk hava kurumu kuruldu.

27 Şubat aşar kaldırıldı.

1 Mart Tütün rejisi satın alındı.

19 Nisan Sümer bank kuruldu.

5 Sontesrin Ankara hukuk fakültesi açıldı.

25 Sontesrin Şapka kanunu kabul edildi.

30 Sontesrin Tekkeler, türbeler, zaviyeler kapatıldı.

26 İlkânun Beynelmilel saat ve takvim kabul edildi.

1926

(Cümhuriyet üç yaşındadır.)

17 Şubat Türk medeni kanunu kabul edildi Kadınlarımıza madeni hakları verildi.

8 Mart borçlar kanunu kabul edildi.

13 Mart Türk ceza kanunu kabul edildi.

19 Nisan Kaputaj kanunu kabul edildi.

22 Mayıs Emlâk ve eytam bankası kuruldu.

28 Mayıs Teşviki sanayi kanunu kabul edildi.

28 Haziran Türk ticaret kanunu kabul edildi.

9 Temmuz Şehitlikleri imar cemiyeti kuruldu.

3 İlkteşrin Saray burnunnda ilk Atatürk heykeli dikildi.

1927

(Cümhuriyet dört yaşındadır.)

29 Mayıs Ankara - Kayseri demir

yolu işlemeğe açıldı.

15 İlkteşrin C. H. Partisi ikinci büyük kongresi toplandı.

15-20 İlkteşrin Parti kongresinde umumî reis Kemal Atatürk büyük tarihî nutkunu söyledi.

28 İlkteşrin Türkiye ilk nüfus sayımı yapıldı.

1 Sonteşrin İkinci Büyük Millet Meclisi açıldı ve Kemal Atatürk ikinci defa reisicümbur seçildi.

4 Sonteşrin Ankarada Müze önünde Atatürk heykeli dikildi.

24 Sonteşrin Ankarada zafer abidesi açıldı.

1928

(Cümhuriyet beş yaşındadır.)

1 İkincikânun Anadolu demir yolları satın alındı.

31 İkincikânun Türk maarif cemiyeti kuruldu.

10 Nisan Türkiyede Lâiklik kabul edildi.

24 Mayıs Beynelmîl rakamlar kabul edildi.

9 Ağustos Kemal Atatürk saray burnu parkında harf inkılâbını müjdeleyen nutkunu söyledi.

3 Sonteşrin Türk harfleri kanunu kabul edildi.

1929

(Cümhuriyet altı yaşındadır.)

1 Sonkânun Millet mektepleri açıldı.

5 Sonkânun Mersin - Adana şimendiferi satın alındı.

24 Nisan İcra ve iflâs kanunu kabul edildi.

24 Mayıs Devlet memurlarına aid Barem kanunu kabul edildi.

1 Haziran Ziraî kredi kooperatifleri kanunu kabul edildi.

8 Haziran Topraksız çiftçiye toprak verilmesi kanunu yapıldı.

1930

(Cümhuriyet yedi yaşındadır.)

30 Sonkânun Ulusal ekonomi ve artırma kurumu kuruldu.

16 Nisan Yeni belediye kanunu kabul edildi.

8 Haziran Tekaüt kanunu kabul edildi.

11 Haziran Türkiye Cümhuriyeti merkez bankası kuruldu.

30 Ağustos Ankara - Sivas demir yolu açıldı.

1931

(Cümhuriyet sekiz yaşındadır.)

1 Nisan Ölçülerde metre kilo sistemi kabul edildi.

15 Nisan Türk tarih Cemiyeti kuruldu.

23 Nisan Fevzi paşa - Malatya hattı işlemeğe açıldı.

4 Mayıs Üçüncü Büyük Millet meclisi açıldı. Kemal Atatürk üçüncü defa reisicümbur seçildi.

10 Mayıs C. H. Partisi üçüncü büyük kongresi toplandı.

1932

(Cümhuriyet dokuz yaşındadır.)

19 Şubat Halkevleri açıldı.

25 Nisan Kütahya - Balıkesir hattı işlemeğe açıldı.

12 Temmuz Türk dili tetkik cemiyeti kuruldu.

26 Eylül Türk dili büyük kurultayı toplandı.

15 İlkânun Samsun - Sivas hattı işlemeğe açıldı.

1933

(Cümhuriyet on yaşındadır.)

4 Nisan Antalya demiryolu kanunu

kadul edildi.

27 Nisan Adana Fevzi paşa hattı satın alındı.

25 Mayıs Harici borçlar meselesi haledildi.

29 Mayıs Kömüre giden demiryolu kanunu kabul edildi.

12 Haziran Bakıra giden demir yolunun inşasına başlandı.

29 Haziran Sivas - Erzurum demir yolunun inşasına başlandı.

1 Ağustos Yeni türk Üniversitesi kuruldu.

2 Eylül Ulukışla - Kayseri hattı işleme açıldı.

19 İkteşrin Atatürk Cümhuriyetin onuncu yılı münasebetiyle tarihî nutuklarını söylediler.

Büyük Şefin onuncu yıl nutuklarını okuyorum.

Türk Milleti;

Kurtuluş savaşına başladığımızın, on beşinci yılındayız. Bugün, cümhuriyetimizin onuncu yılını doldurduğumuz, en büyük bayramdır. Kutlu olsun.

Bu anda, büyük Türk milletinin bir ferdi olarak, bu kutlu güne kavuşmanın, en derin sevinci ve heyecanı içindeyim.

Yurddaşlarım;

Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan, Türkiye cümhuriyetidir.

Bundaki muvaffakiyeti Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak, azimkârane yürümesine borçluyuz. Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medeni

memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah vasıtalarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız.

Bunun için bizce zaman ölçüsü, geniş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sür'at ve hareket mefhumuna göre düşünülmelidir. Geçen zamana nisbetle, daha çok çalışacağız, daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur. Çünkü Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir.

Çünkü Türk milleti, millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilir. Ve çünkü Türk milletinin, yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müsbet ilimdir. Şunu da ehemmiyetle tebarüz ettirmeliyim ki yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da; güzül sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fıtrî zekâsını, ilme bağlılığını, güzel saualara sevgisini, millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besliyerek, inkişaf ettirmek, millî ülkümüzdür.

Türk milletine çok yaraşan bu ülkü, onu, bütün beşeriyette hakiki huzurun temini yolunda kendine düşen medenî vazifeyi yapmakta muvaffak kılacaktır.

Büyük Türk milleti; on yıldanberi, giriştiğimiz işlerde muvaffakiyet vadeden çok sözlerimi eşittin. Bahtiyarım ki, bu sözlerimin hiç birinde, milletimin hakkımdaki itimadını sarsacak, bir isabetsizliğe uğramadım.

Bugün aynı inan ve kat'iyetle söy-

liyorum ki milli ÷lküye, tam bir bütün-
l÷kle yürümekte olan Türk milletinin,
büyük millet olduğunu bütün medenî
âlem, az zamanda, bir kere daha ta-
niyacaktır. Asla şüphem yoktur ki
Türklüğün unutulmuş büyük medenî
vasfı ve büyük medenî kabiliyeti bun-
dan sonraki inkişafıyla, âtinin yüksek
medeniyet ufkundan, yeni bir güneş
gibi doğacaktır.

Türk Milleti:

Ebediyete akıp giden her on sene-
de, bu büyük millet bayramını, daha
büyük şereflerle, saadetler huzur ve
rahat içinde kutulamayı, gönülden di-
lerim Ne mutlu Türküm diyene

1934

(Cümhuriyet onbir yaşındadır.)

1 Sonkânun Türk inkilâbı dersleri
başladı,

9 Şubat Balkan anlaşması misakı
imzalandı.

31 Mayıs İzmir Kasaba demiryolu
satın alındı.

16 Haziran İran şahı Ankarayı zi-
yaret etti.

21 Haziran Soyadı kanunu kabul
edildi.

18 Ağustos İkinci türk dil kurul-
tayı toplandı.

26 Sontesrin Büyük öndere [Ata-
türk] soyadı verildi.

27 Sontesrin Lâkap ve ünvanlar
kaldırıldı.

8 İkkânun Türk kadınlarına meb-
us seçmek ve seçilmek hakkı verildi.

1935

(Cümhuriyet oniki yaşındadır.)

10 Şubat Dördüncü Büyük Millet
Meclisi açıldı. Atatürk dördüncü defa
Cümhurreisliğe seçildi.

20 Mayıs Keçiborlu Kükürt fabri-
kası açıldı.

1 Haziran Aydın demiryolu satın
alındı.

2) Haziran Ankara dil, tarih ve
coğrafya fakültesi kuruldu

16 Eylül Kayseri dokuma fabrikası
açıldı

20 İkteşrin Türkiyede ikinci nüfus
sayımı yapıldı.

23 İkteşrin Ergani maden - Diyar-
bakır demiryolu açıldı.

1936

(Cümhuriyet onüç yaşındadır.)

26 Mart Afyon - Karakuyu; Bozan-
önü - Isparta demiryolları açıldı.

21 Temmuz Montroda boğazlar
mukavelesi imzalandı.

4 Eylül İngiltere Kralı sekizinci
Edvar Türkiyeyi ziyaret etti.

7 Sontesrin İzmit kâğıt ve karton
fabrikası açıldı.

19 Sontesrin Filyos - Çatal ağzı de-
miryolu işlemeğe açıldı.

15 İkkânun Ankarada 19 Mayıs
Sdatyomu açıldı.

1937

Cümhuriyet ondört yaşındadır.

1 Sonkânun Şark demiryolları sa-
tın alındı.

3 Nisan Karabük demir ve çelik
fabrikalarının temeli atıldı.

30 Mayıs Türk Hatayın istiklâli
Cinevrede tasdik edildi.

9 Temmuz Şark milletleri arasında
Sadabat paktı imzalandı.

20 Eylül Türk tarih kurultayı top-
landı.

9 İkteşrin Nazilli basma fabrikası
işlemeğe açıldı.

25 İkteşrin Çatal Bayer kabinesi

kuruldu.

20 Senteşrin Çetinkaya - Divriki demiryolu işlemeğe açıldı.

1938

[Cumhuriyet onbeş yaşındadır.]

1 Sonkânun Gemlik sunî iplik fabrikası açıldı.

2 Sonkânun Bursa Merinos fabrikası açıldı.

23 Mayıs İstanbul elektrik şirketi satın alındı.

24 Haziran Toprak mahsulleri ofisi kuruldu.

29 Haziran Yüz ellilikler hakkındaki af kanunu kabul edildi.

15 İkteşrin Sivas - Erzurum demiryolu Erzincana vardı.

29 İkteşrin Ankarada yeni radyo iştasyonu açıldı.

Asil Türk milleti;

Bugün adını bir dua gibi andığımız Ulu Atatürk, saydığımız bu muzafferiyet ve muvaffakiyetler için büyük ve kutsidir. Bundan on bir gün evvel ihtiyar küre sarsıldı, gök kubbenin altında büyük bir cihan yıkıldı. bu sarsıntı ve inhidam; ebediyete intikal eden Atamızın büyük ruhu önünde kıyam eden ebedilerin vecde gelmesi idi.

Ulu Atam;

Bugün, senin için kürenin içinde birbuçuk milyar insan ağlıyor; Şu gök kubbenin altında öksüz kalan 400 milyon türkün yası var. Büyük dehanla kurtardığın güzel yurd; sevgili anadolu kan ağlıyor.

Sen ölmedin Atam; biz Öksüz kalmadık Atam. Sen türkün tek yaratıcısı; kurunların, tarih ve devrinin büyük kurucusu; medeniyet ve insanıye-

tin asıl peygamberi; sulh ve barışın ölmez mabudu olarak gönüllerde ve hafızalarda ebediyen yaşıyacaksın.

Türk gençliği;

Büyük Atatürk; ölmez nutuklarında bize şu vasiyeti bıraktı.

« Ey türk gençliği; birinci vazifen türk istiklâlini ve türk Cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asıl kanda mevcuttur.»

Ulu Atam;

Senin aziz ruhun önünde and içiyoruz ki Cumhuriyetilelebet yaşıyacaktır. Damarlarımızdaki asıl kan daima çağlıyacak; onu senin büyük emanetin aziz cümhuriyet uğruna son damlasına kadar feda edeceğiz. Sen müsterih uyu ...

Bekir Türkün Nutku :

Sayın büyüklerim!. Aziz çocuklarım!

Benden önce söz almış olan üç arkadaşım Büyük Atatürkün hayatını, hizmetini ve büyüklüğünü tebarüz ettirdiler ve şimdi beni, en büyüğümüzün aramızdan ayrılmasından doğan ızdıraplarla baş başa bırakmış oldular. Evet bugün o büyük Türk'ün, o büyük insanın ayrılığının cazibesıyla toplandık.. Evet bugün o büyük kaybın sızısıyla buluşduk. Hepimiz bu müthiş hakikatin tazyiki altında-yız.. Hepimiz o büyük varlığın ruhaniyeti, o büyük ruhun maneviyeti içindeyiz..

Aziz yurddaşlarım!..

Evet onu kaybettik.. Atamızı kaybettik.. Babamızı kaybettik.. Birimizi, bir tekimizi, hayır hepimizi kaybettik.. Varmızı, yokumuzu ve bütün varlığımızı kaybettik.. Şefimizi, ateşimizi, güneşimizi kaybettik.. Tanrım başımızı, gönül yoldaşımızı kaybettik!...

En genç yaşımızda, en genç yaşında bizi yetim bıraktı.. Boynu bükük bıraktı.

Bizi öksüz bıraktı.. Günsüz, gündüzsüz, güneşsiz bıraktı.. Ne acı ve kara gündür bu.. Lânet sana uyanılmıyan uyku.. Lânet sana dayanılmıyan uyku!..

Rabbim!.. Derin ve geniş gökler gibi içli ve hisli gönüller gibi ağlamak, yanmak istiyorum.. Ağlamak, yanmak istiyoruz... Acı göz yaşlarına kanmak istiyorum.. Gökler gibi boşanmak istiyorum. Boşanmak istiyoruz.

Aziz vatandaşlarım!...

Daha dün şu bembeyaz mermerlerin bir [İstiklâl] gibi dimdik ayakta tuttuğu bu mukaddes ve aziz sembol önünde; ulusal ve kutsal günlerin ve yüce Atamızın büyüklük ve saadetleri, sevinç ve övünç coşkunlukları içinde âleme ilân edilirken: Bugün maneviyet ve kudsiyetini canımız, kanımız ve imanımız gibi kalbimizde, damarlarımızda, beynimizde taşıdığımız bir varlığın yokluğu ile yanıyor, ağlıyorum... Yanıyor, ağlıyoruz... Nereye baksam, nereye baksak keder, ızdırıp, hüzün.. Arkadaş, Yurddaş!... Ne kara gündür bugün... Ne unulmaz matem var gönlümüzün.. Boşanın gökler boşanın.. Seller gibi, bulutlu gönüller gibi boşanın... Artık değeri yok gözümde bugün yas tutmıyanı!...

Sayın Yurddaşlarım!...

Bugün ulu Önderi, ebedî şefimizi kaybettiğimizizin on ikinci gününü, on ikinci matem gününü yaşıyoruz... O, Büyük Ata, altı ay ölümler pençeledikten, çarpıştıktan sonra, bundan on iki gün önce: İnkılabın onuncu günü saat dokuzunda beş gece, Dolma bahçede mavi ve semavi gözlerini hayata kapıyarak bizlere, bütün bir Türklük insanlık alemine veda etti. Güneşler güneşi dâhi başını kaderin görünmez ellerine bırakarak ufkumuzdan çekilip gitti. Türklük, insanlık eşsiz, arz güneşsiz kaldı. Ne yazık ki, bizi bin defa

kurtaranı bir defacık olsun kurtaramadık... Yazıklar olsun ki, ölümün ona uzanan ellerini, o kanlı ellerini kıramadık.. Eceli tutamadık.. Ölümü korkutamadık.. Haykırpı yalvarmak istiyorum... Göklere satırlar yazmak istiyorum... Göklere ağlamak istiyorum.. Göklere ağmak istiyoruz... Yurddaşlarım!... Ne büyük bir gi-diş ve ayrılıştır bu ve ne derin bir uykuya dalıştır bu. Hayatta ve tarihte hiç bir acı bu kadar derin ve samimi olmamıştır. Hiç bir ölüm mekân içerisinde bu kadar geniş bir yer almamıştır. Bu acı mekân içerisinde geniş olduğu kadar zaman içinde de derin olacaktır. Evet büyüklükler büyük ve derin acılarla öl-cülürler.

Aziz çocuklarım!...

O öldü diyorlar... Atatürk öldü diyorlar. Evet her insan gibi Atatürkte öldü... Vatandaşlarım sözlerime dikkat buyurun... Doğan büyüyen ve madde olan Atatürk öldü. Yaratan ve yaşatan Atatürk aslâ!... O müebbeden yaşayacaktır. Ve hem yaratan ölümler hiç... Belki ölür fakat yarattıkları öldüğü gün.

Yurddaşlarım!... İnsanca düşününler için hakiki ölüm unutulmak ve hakiki yaşayışta anılmak demektir. Uluslaşan Atatürk için bu manada bir ölüm mevzu bahsolamaz. O, zamanın nisyan perdelelerini, İstiklâl ve kurtuluş günlerinde, inkılâp düğünlerinde boylu boyunca yırttı. O, dünya tarihindeki baş yerini aldı.

Ve ebediyen oturdu.

O ebedî hayata Anafartalarla, 19 Mayıslarla, 23 Nisanlarla, 30 Ağustoslarla ve 29 Teşrinlerle kavuşmuş bulunuyor. Tarihte ve cihanda eşsiz ve eşsiz olan Atatürk ölümler hiç!...

Yurddaş!...

Atatürk demek zafer ve İhtilâl demek..

Atatürk demek Cümhuriyet ve İstiklâl demek.

Ispartada Atatürk'e ait bir hatıra

930 senesi Mart ayında idi. Atatürk garbî Anadolu seyahatına çıkmıştı. Ankara'dan çıktıktan sonra İzmir'e oradan da Aydın yoluyla Antalya'ya geçecek idi. Yol üzerinde bulunan kasaba ve şehirlere ve bu meyanda Isparta'ya da uğrayacaktı. Isparta hazırlanıyordu. İstikbal ve teşrifat heyetleri teşkil edilmişti. O vakit ben memlekette hayır cemiyetlerinde, Türk ocağında muhtelif vazifeler almıştım. Bu münasebetle beni de karşılayan heyete sokmuşlardı. Atatürk'ü karşılarken ben yerli mallar ve tasarruf cemiyetini temsil edecektim. Bana verilen bu vazifeyi duyunca: (Atatürk, kendisine takdim edilenlerden alâkadar olduğu iş hakkında izahat ister. Bu cemiyetin Reisi kim ise ondan izahat alayım) dedim. Filhakika o vakit cemiyetin Reisi bul-

nan Keresteci bay Süleyman'dan icabeden izahatı aldım. Hazırlanmıştım. Atatürk Kuleönünden gece geçecekti. Şayet gece Kuleönünde iner Ispartaya, gitmek isterse bizde orada kendisini karşılayacaktık. Fakat tren İzmir tarafından gece yarısı ikide geldi ve durmadan Eğridir'e geçti. Bizde verilen talimat mucibince gece Isparta'ya avdet ettik. Sabahleyin mektebe geldim. Atatürk Eğridir'den trenle kuleönü'ne, oradan da Ispartaya gündüz gelecekti. Mektepde hazırlıklar yapılırken yine çağurdılar, bu defa beni Türk ocağı mümessili yaptılar. Evvelki vazifeyi başka arkadaşına verdiler. Tabii kabul ettim. Tren Eğridir'den Kuleönüne muvasalat etti. Atatürk ve maiyetindeki zevat trenden indiler. Vali Ekrem ve mebus Hafız İbrahim bizleri birer birer

*Atatürk demek akıtılan kan demek...
Atatürk demek kazanılan şan demek...
Atatürk demek vatan demek...
Göklerde, gönüllerde yatan demek!...
Atatürk demek 23 Nisan demek...
Atatürk demek en büyük insan demek...
Atatürk demek ülküde inan demek...
Atatürk demek yürekte iman demek...
Atatürk demek kan demek, can demek...
Onyediy milyondan taşan heyecan demek!...*

Yurddaş!.. Atatürk kökü mazide olan bir atidir. Milleti gibi o da önsüz ve sonsuzdur. Önsüzlük ve sonsuzluktur. Atatürk maddî varlığıyla vatana manevî varlığıyla millete mal olmuş bir varlıktır...

Sayın büyüklerim! Aziz çocuklarım! Sözlere iki büyük şefimin, büyük hakikatler ifade eden sözlerle son vermek isterim. Bakınız Atam ne buyurmuş: (Benim nâciz vücudum el-

bet birgün toprak olacaktır. Fakat Türk Cumhuriyeti ilelebet yaşayacaktır.

Dinleyiniz aziz İsmet İnönü ne buyuruyor: *Bu anda Atatürk'ün hatırası teselli bulmaz acılarıyla dolu olan kalbimizin aziz ümsalidir. Atatürk'ün fevkalâde hizmetlerini bugünkü Türk devletinin bünyesinde tam ve temiz olarak tecessüm etmiş görüyoruz. Kadir bilen ve büyük evlât yetiştiren milletimizin yüreğinde, Kemal Atatürk adı sevgi ve hürmet içinde ebedî olarak yaşayacaktır.*

Aziz Yurddaşlarım!.. Türklük, Kemal Atatürk ve İsmet İnönü adlarına yemin edelimki; [Kemal Atatürk] adı Cumhuriyet ve istiklâl gibi ebedî olarak yaşayacaktır.

Artık o müsterih, biz müteselli olacağız...

takdim etti. Büyük Şefin ellerini öpmek şerefine nail olduk. Bu meyanda mebus Hafız İbrahim merkeze bağlı Atabey nahiyesi halkını da takdim etti. "Bizim Atabey nahiyesi halkı arzı tazimat eyleyorlar paşam., dedi. Atatürk durdu. Kendisine takdim edilen Gazi sigarasını yaktıktan sonra Atabey, Ata, Eta, Eti, demeğe başladı. Biz de etrafını çevirmiş ne söylemek istediğini işitmek isteyorduk. Eti, Eta, Ata., nedir? dedi. bunları söylerken o keskin nazarları gözlerime bakıyordu. Bir gün evvel tahmin ettiğim sorgulara maruz kaldığımı anlıyarak cevap vermek istedim ve birden ağzımdan Eta hükümet veya devlet demektir. Demek istedim. Ne, ne, ne.. dedi. Bir şey söylediğiniz. Efendim Fransızca Eta hükümet demektir. Onu arz ettim. dedim Hayır dedi. Yine kendi kendine Eti, Eta demeğe başladı. Baktım nazarları yine bana müteveccih idi. Onun nazarını o anda daha salâhiyetli kimselere çevirmek istiyor, etrafıma bakıyor, sonra önüme bakıyordum. Fakat yine gözümü kaldırdığım ve baktığımda bakışlarının istikameti benden çevrilmediğini görüyordum. Türk ocağı mümessili olarak kendisine takdim edilmişim. Bu gibi işlerle o vakitler Türk ocağı uğraşıyordu. Atabey ne demekti, bu isim nereden buraya verilmişti. Mutlaka buna benim cevap vermem lâzımdı.

— Efendim dedim. Burayı zaptedeniu adıdır.

— Kimdir o dedi.

— Selçuklulardan dedim.

— Buralarda daha evvel kim vardı dedi,

— Firijyalılar dedim.

— Firijyalılar kimdir dedi,

— Anadolu küçük hükümetlerinden biridir dedim.

— Bunlar nereden gelmişlerdir dedi,

— Orta Asyadan gelmiştir dedim.

— Evet dedi.

Yine Eti, Eta demeğe başladı. Anladım ki bu küçük hükümetlerin Eti ırkına mensup olduğunu söyletmek istiyordu.

— Bunlarla Hititler de beraberdi dedim.

— Evet, dedi. Ankaradaki Ahiler de Etilerdir dedi. Burada yatan adamın ayrı adı vardır. Atabey Selçukilerin kumandanlarına verdiği unvandır dedi.

Böyle deyince Atabeyliler "Evet efendim burada yatan adamın adı vardır Ertokuştur., dediler.

Bu arada Yüzbaşı Hamdi Kum söz aldı. Efendim, benim kardeşim bu işlerle uğraşmıştır, notları vardır. Arzu buyrulursa takdim edelim dedi. O da gönderiniz dedi, ve yürüdü. Otomobillere binerek hareket edildi.

Atatürk yurdun tam istiklâlini kurtardıktan ve memleketin hudutlarını çizdikten sonra dahilde yapacağı inkılâpları sıraya koymuş, birer birer tatbik ediyordu. Bu inkılâplardan en mühimmi Türkün tarihi idi. Onu aydınlatmak ve bütünü medenî cihana bu milletin pek eski bir millet olduğunu, Roma ve Yunan medeniyetine daha evvel Türklerin hocalık ettiğini müsbet ve kati belgelerle isbat etmek isteyordu. Türkün şimdiki oturduğu yurda onlardan evvel gelip yerleştiğini ve medeniyetler yarattığını anlatmak, bu toprakların hakikî sahibi olduğumuzu isbat etmek isteyordu. İşte bunun için Isparta, Antalya taraflarına böyle bir seyahat tertip eylemiş ve gezmeğe çıkmıştı. Fakat biz gafiller bundan hiç bir haberimiz yoktu. Eğridir'den Kuleönü'ne doğru gelirken trende Eta, Ata kelimesi üzerine Mebus Hafız İbrahim ile mübahase cereyan ettiğini ve istasyondaki mübahasenin onun mabadi olduğunu sonradan anlamış bulunuyorduk.

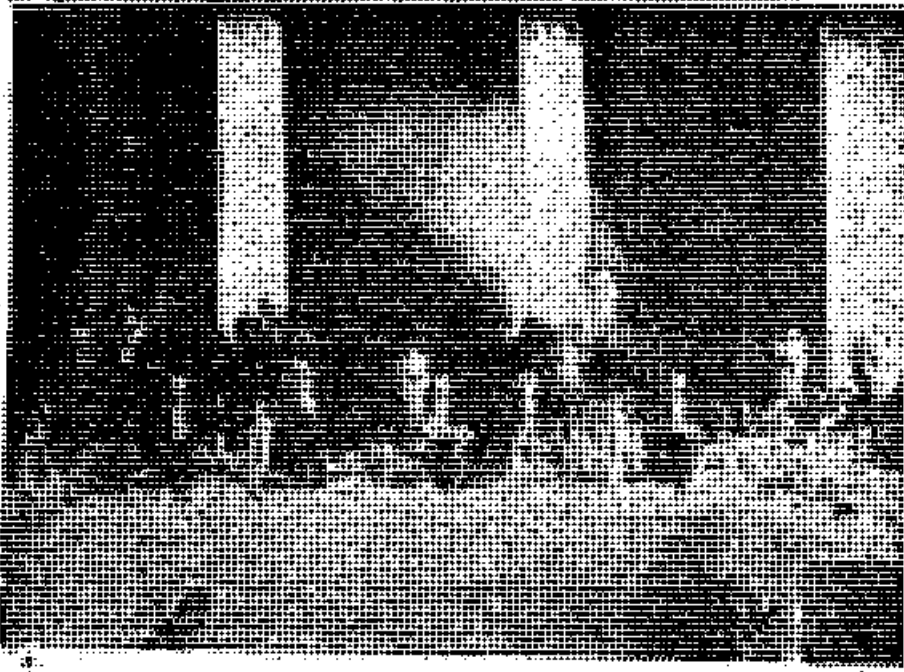

Ulu Önder kendisini karşılayanlar arasında

Ulu Önder : Komutanlık binasından çıkarken

*Ulu Önder
şerefine verilen
Şölende*

*Ulu Önder
İsportadan
ayrılırken*

ON BEŞ BAHARIN SON HAZANI

RIZA KUTLUTAN

Bahar hazana inkılâp ederken.

Güneş gök yüzünde istikrar peyda edeli kaç bin yıl geçti ve kaç bin bahar, kaç bin hazan ibdâ etti? Bilmem, yalnız ben yurdumun üzerinde; nısıf asırdan fazla bu güneşin seyrine şahit oluyor, gene okadar hazanını görüyorum.

Fakat: irişemediğim, göremediğim önceki binlerle yılların baharını da, hazanını da tarihimin bilgisinden soruyor öğreniyorum. Görüp geçirdiğim, tarihimden öğrene bildiğim baharların hiç biri; son onbeş yıllık baharım kadar feyizli, neşeli; hazanlarının hiç biride son hazanım kadar elemli, yeisli değil..

Asırlardanberi kara bahtının içten dıştan kara bağına açtığı yaraların sızısı, çektiği kölelik zilletinin acısı yetmiyormuş gibi; birde en son bütün bütün ortadan kaldırılmak, tarihten adı, haritadan yeri silinmek istenilen yurdumun önü, ardı, sağı, solu kum gibi kaynıyan düşman askerleriyle kuşadılmış, ateşin çelik çenberleriyle çevrilmiş, göklerden bomba şimşekleri yağıyor, ateş lağımları yerleri sarsıyor, top tüfek mermileri ufukları inletiyor, hudutlar bozulmuş, memleketler çiyenmiş; zaten gülmiyen baharı bütün bütün hazana, hazanı ise husrana inkılâp etmişti.

Husran içinde çırpınırken.

İşte öyle bir anki: Biryandan geniş ve zengin ülkeler düşman vahşetleri, istilâ felâketleri içinde inliyor,

biryanda milyonlarca yurddaş halinin, istikbalinin elim endişelerile gözlerinde dolaşan zehirli yaşları kalplerine akıtıyor. Bükük dudaklar titreyor, kurumuş hançereler haçkırık döküyor. Bir yetim gibi hepimizin bükük boyunlarımızda mihnet, gülmiyen yüzlerimizde hüzü ve melâlet dalgaları kaynıyor. Yurdu ufukları; baştan başa karar-mış; gökleri siyah bulutlar kaplamış ne güneşinden bir damla ümit ziyası, ne de ayından nurlu bir felâh damlası var... Tarihlerin hâkimi koca bir millet durmadan husran içinde çırpınıyor..

Bir fecir söküyor.

1920 yılı nisanının 23 ncü günü idi ki güneş ilk bahara kemal verirken; baharından elemeler, hazanından cehennemler yükselen kara günlerde yurdun ufuklarında; yalnız dehâsının nurlu ziyasını gördüğümüz, keskin kılıcının yarıcı parıltısını müşahede ettiğimiz Mustafa Kemal de işte o gün Ankara'da Büyük Millet Meclisini açmış ve kendisi de bu büyük meclisin hükümet reisliğine seçilmiş bulunuyordu. O yılın ilk baharının ilk gününde açılan bu meclis şark semalarında yeni bir güneşin doğacağını müjdeliyen bir fecir gibi aydınlığı yurd ufuklarının tepelerinde yavaş yavaş yükseltiyordu.

Ufkun ince kızılıkları köme köme etrafa yayılırken al bayrağının altında, kurtarıcı Mustafa Kemal'in ardında yürümeğe başlayan aslan yürekli türk ordusu da yeryüzünü düşman kanlarıyla kızartıyor, suluyordu.

Doğu ağırlık, karanlıklar batıya çekilirken.

Artta: Öyle bir ordu ki dünyanın bir komutanı böyle bir aslan sürüsünü ardına almak bahtiyarlığını tatmamış...

Önde: Öyle bir komutan ki dünyanın hiç bir ordusu böyle aslan yürekli, yüksek dehâli bir komutanı önüne katmak şerefini kazanamamış...

Ortada: Öyle bir millet ki tarihinin gibi feragatkâr, mütehammil, yurt için ölmeyi, ölümlerini gülmeyi bilir, insanlara insanlık öğreten, barış güden, hakka tapan bir milleti sayfalarına geçirmemiş...

İşte: Böyle yüksek, böyle iftiharlar kaynağı, böyle insanlık tapacağı üç kıymetli cevherden mürekkep ve müstail bir meşale; önüne dikilen zulmetleri ezdi, bozdu, yırttı. Yurdun üstündeki karanlıktan eser kalmadı. Bu siyah ejderler minimomlarına varıncaya kadar ak denizin ak kâküllü mavi dalgaları arasında kayp oldu ve battı...

Bir güneş doğuyor, Hazan ayları bahar oluyor.

1923 Yılı'nın hazan aylarının ikincisi ve birinci teşrinin 29 uncu günü idi ki en mahir ve hassas bir ressamın kaleminden çıkan, Selim zevkli tabiatlara, en ince hurdeleri gören nurlu gözlere ufak bir noksan bile göstermiyen bedîf ve tabîf bir zafer tablosu haline geçen yurdumun üstünde birdenbire bir güneş doğdu...

Öyle bir güneş ki ziyasını haktan almış esasını yüksek ve yaratıcı bir dahî kurmuş; desteği de hakka tapan bir millet olmuştu.

Bu güneş; onu yaratan Gazi Mustafa Kemal'in verdiği işaretle hüzmelenildi. Sonsuz hüzmelerini yurdun içine

dışına saldı. Her geçen yılın hazaî bir bahar oldu! Her baharı yıl geçtikçe yeni, solmak bilmez bin bir türlü modern çiçekler açtı. Yurt baştan başa gözler kamaştıran bir cennete döndü. Bu hârikalar cennetinin karşısında cihan hayretlere düştü.

Güneş üful, hazan hulûl ederken.

Ey... 938 yılının hazan ayları!.. Sürükleyip getirdiğiniz bu meş'um havayı hangi cehennem derinliklerinden aldınız?..

Kastınız hangi güneşin ziyasını söndürmek? Hangi çiçeği soldurmaktır? Günlerden beri elektrik seyyalelerinin arasına karışarak kulaklarımızda oğuldayan bu meş'um havanın içinde acıklı bir fısıltı var. ATATÜRK hasta!.. Ebedî şef umutsuz!.. Ey... 938 yılının son hazanı. İkinciteşrin!..

Ey... İkinciteşrinin koyu kara matemler doğuran onuncu günü!.. Artık kineniz yerini buldu mu? Yalnız yurdumun, ulusumun değil bütün insanlığın iftihar tacı olan, on beş yıldır hazanlar içinde baharlar ipda eden güneşimizi önüne; Atatürkümüzün üstüne en nihayet matem örtülerini çektiniz mi?..

Ey... zehirler taşıyan hazan yelleri!.. Yurdumun üstünde dört dönen yerlerin mavi yıldızı o çifte gözlerin üzerine bir daha açılmıyacak kapakları indirdiniz, o mavi gözleri yumurdunuz mu?

Atam... sen ölmedin! cismin hangi lâhdin içinde durnursa dursun; nurlu kanatlarının gölgesi yurdumun üstünde ebediyen duracak.

Türkün Büyük Atası! sen kurduğun bu diyarın cennetinde başka bir cennete yükseldin. Fakat kurduğun ve evlâtlarına emanet ettiğin bu Cümhu-

Türkler öldü, dendiği gün
Karşımızda seni gördük...
Can vererek kuru dala,
Yaprağından çelenk ördük..

* * *

Başımızda varsın diye,
Omuz silktik ölümlere.
Saçlarından yakalayup,
Kör talii vurduk yere.

* * *

Karanlığa, bakar iken
Işık oldun gözümüze.
Yakmıyan bir alev gibi,
Sokulmuştuu özümüze.

* * *

Meleklerden daha munis,
Yıldırımından daha beter,
Bir ruh verdin millete
Ebediyyen bize yeter...

Bütün millet bekcisidir,
Bıraktığın emanetin...
Kaymetini biliyoruz,
Bugün artık sükûnetin...

* * *

Senin yerin toprak değil
Ruhumuzun içindesin...
Bu ayrılık günlerinde,
Artık gökler perdelensin.

* * *

Çünkü bugün çok dertliyiz,
Canevimiz burkuluyor.
Onun büyük dahî ruhu
İçimize sokuluyor...

* * *

Sen ölmedin ebediyet
Dize geldi büyük adam...
Bütün millet haykırıyor:
Canım Atam.. Canım Atam...

riyet cennetinin çiçeklerini senin çocukların hiç bir vakit soldurmayacak. Onları koruyacak. Yaşatacak ve daha çoğaltacak.

Kahraman Atal kabzasından tuttuğun ve ordularına kıymetli bir vedia olarak bıraktığın; saflar yaran, denizler aşan şanlı kılıcına; senin varlığında olduğu gibi bundan sonra da orduların hiç bir zaman ona zillet lekesi sürdürmeyecek, onu isabında çelik bazularında sihirlî bir sulh melikesi olarak tutacak ve göksünün elmas cevherli elyafı içinde saklayacaktır. Ulu Atal,, sen aramızdan ebediyen çekildin. Fakat: kükleştirdiğin her millî abide bize her an seni şâyliyecek ve her eserinde

her gün her saat seni görüp seni koklayacağız.

Sevgili Atamız! Emin ol. ebediyet döşeginde müsterih yat! sen yerde yattıkça çok sevdiğin bu asil millet; ebediyen ayakta duracak ve isrini ebediyen tutacak ve yaşatacaktır.

İstikballerin Atası!.. Sen bize; bizi ebediyen güldürecek, mesut edecek koca bir istikbâl bıraktında gittin!.. Biz sana karşı yalnız kalplerimizi yakıyor, gözlerimizden yaşlar döküyoruz; acaba bu yaşlar bu borcu ödermi?...

HEYHAT!...

Neşriyatı idare eden : HİLMİ DİLMEN

Mesul Müdürü : A. RİZA UYSAL

Basıldığı yer : İLK ADIN BASİMEVİ - İsparta

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Ispartada 938 - 939 Yılı Kültür Durumu

- I -

ŞEVKET AYDIN

Ispartanın kültür hayatında her sene göze çarpan ve Ispartalıların yerinde olarak sevinmelerini, iftihar duymalarını icap ettiren bir ilerleme ve inkişaf hamleleri vardır. Bu hamleleri sayın Ispartalılara arz etmek ve rakamlara müstenit gelişmenin esas hatlarını izah ederek kendilerine bir fikir vermek, emeklerinin ve fedakârlıklarının muhassalası üzerinde mukayese zemini hazırlamak, bugünkü kültür teşkilâtımızı tanıtmak faydalı görüldüğü için "Ün., ün bir iki sütununu kültür hareket ve faaliyetlerine hasretmeğe karar verdik.

Isparta az masrafla çok iş görmenin, az vesaitle çok randıman almanın sırrına mazhar olmuş vilâyetlerimizden birisidir. Yapılacak incelemeler bu hakikatin ne kadar yerinde kayıt ve ifade edildiğini gösterecektir.

Şimdi İlk tedrisattan başlayarak kültürel faaliyetlerinin umumî ve riyazî hatlarını aşağıda sıralıyoruz.

İlkokulların Sayısı:

Bu ders yılında İlkokulların sayısı Eğridirin "Pazar., köyünde yeniden bir okul açılmak suretiyle 71 den 72 ye çık-

mıştır. Vilâyetin nüfusuna, köy adedine ve varidatına nazaran mütevazî bir teşkilâtın fevkine çıkmış demek olan bu adedi her gün biraz daha artırmak amacıyla bütün otoritelerin faaliyete geçtiğini, müzahir bir vaziyet aldığı için ilme ve fazilete değer verdiği için mütemadiyen istiyen ve çalışan halkımızın bu medenî dileklerini karşılamaya çalıştığını görmekle duyduğumuz büyük minnet ve inşirahı burada zikretmeden geçemeyeceğim.

Okulların kaza üzerine tevzii şekli aşağıdaki listede gösterilmiştir. Bu tevziat mahallin hususiyetine, nüfus dnrumuna, bina ve irad meseleleri gözönüne alınarak yapıldığına göre lüzumlu ve mütenasip bir haldedir.

Okulların Kaza üzerine tevzii	
KAZANIN ADI	Okul sayısı
Isparta merkez kazası	28
Eğridir kazası	9
Sütçüler «	4
Uluborlu «	7
Yalvaç «	13
Ş. Karaağaç kazası	11
Yekûn	72

İlkokullarda çalışan Öğretmenler:

1938 yılında İlkokullarda (175) Öğ-

ONUNCU ASIRDA HAMİDELI

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Bu makalemizle onuncu asrı hicriye ait ve Hamideli sancağını ilgilendiren altı vesika nesrediyoruz. Bu vesikaların hepsi de 981 hicri yani 1573 milâdi senesinde olan vesikalara aittir. İçinde bilhassa eşkıya vukuatına ve yer adlarına ait önemli meseleler vardır.

Bu vesikalardan biri [Kundanlı] adındaki yürük taifesinin meralarla tarlaları tahrip etmesi ve koyunlarını gelişi güzel bir şekilde ekinlere salıvermelerine dair olup bunun men'i is-

tenilmektedir. Anadolu beylerbeyisine yazılan 981-1572 tarihli bu hüküm dikkate şayandır. Bir zamanlar bu yürüklerin oturduğu yerde bugün Yalvaç kazasının Hoyran nahiyesine bağlı ve Kundanlı adlı bir köy vardır. [Isparta ili yer adları] diye kıymetli bir eser yazan Fehmi Aksu eserinde de bu türk oymağının varlığını işaret etmiştir. Bu vesika bu iddiayı ayrıca tevsik etmektedir.

Meralara, tarlara, ekinlere hayvan salmak meselesi bugün bile Anadolu-

retmen çalışmakta idi. Bu yıl Umumî Meclis yeniden 5 öğretmen tahsisatı daha kabul etmiş olduğundan öğretmen kadrosu 180 e balığ olmuştur.

Büyük bir ekseriyetini meslek mezunları teşkil eden ve samimî bir feragatle vazifelerini başarmağa çalışan öğretmenler kadrosundan 19 tanesini Ortaokul mezunu vekiller teşkil etmekte geriye kalan 161 öğretmenden bir kısmını da meslek mezunu olmıyan tahsil dereceleri ve tecrübeleri öğretmenlik etmeğe müsait ve muhtelif zamanlarda neşredilmiş olan kanunlardan istifade suretiyle öğretmenvasfını kazanmış arkadaşlar teşkil eylemektedir.

Aher vilâetlere fazla, kendi vilâyetimize az öğretmen nakledilmesi, yeni mezunların az verilmesi, bazı öğretmenlerin meslek değiştirmeleri yüksek okullara gitmeleri ve bunlara mûmasil bazı sebepler dolayısıyla öğretmen kadrosunda açıklar hasıl olmuş vekil öğretmen istihdamına yolaçılmıştır.

Yeni senede talim anasını kemmiyet bakımından olduğu gibi keyfiyet bakımından da kuvvetli bulundurmak mecburiyetinde olduğumuzdan bu açıkları meslek mezunu elemanlarla doldurmağa, öğretmen kadromuzu takviye ve teçhiz etmeğe ehemmiyet vereceğiz.!

Kadromuza dahil 180 öğretmenin kaza üzerine olan taksimatı aşığıdaki cetvelde gösterilmiştir.

KAZA ÜZERİNE ÜĞRETMENLERİN TEVZİİ

KAZANIN ADI	Öğretmen Sayısı		
	Erkek	Kadın	Yekûn
Isparta merkez kazası	53	22	75
Eğridir Kazası	18	2	20
Sütçüler «	7	—	7
Uluborlu «	21	4	25
Yalvaç «	24	4	28
Ş. Karaağaç Kazası	22	3	25
YEKÛN	145	35	180

Diğer bir yazıda tahsil çağı, talebe ve pansiyonlu okullar durumunu izaha çalışacağım.

nun belli başlı dertlerindedir. Aşiretleri İskân ve bir yurd sahibi etmek suretile bu meselenin haledileceğini prensip olarak kabul eden Cümhuriyet hükümeti bu dâvayı pek yakında neticelendirecektir.

İkinci vesika ise Yalvaçlı [Hacı] isminde bir adamın evini basan eşkıyaların tenkiline dairdir. Bu eşkıyalardan bazılarının devlet memurları tarafından himaye edilmiş olduklarını vesikanın mütaleasından anlıyoruz Eğridir yürüklerinin emini olan Seydi Ahmet bunlar arasındadır. Vesikada [Toprak kadıları] diye bir devlet memuriyetine râslamaktayız Bunlar seyyar birer sulh hâkimi gibi olup hadiseleri mahallinde tetkik ile mükellef bulunurlardı.

Bu emir Hamidelinin bağlı olduğu Anadolu beylerbeyliğine verilmiş olup 981 - 1573 tarihlidir.

Üçüncü vesika ise Hamideli sancağında eşkıyalık eden Hüsam isminde bir adamın Beydili köyleri tarafından tutulmuş olduğuna dairdir.

Hüsamın zamanında hayli yaman bir adam olduğu ve bir çok taraftarlarının olduğu anlaşılmaktadır. Bu taraftar olan iki yüz suhte yani medresede okuyan ve ilim kisvesi altında fesat ve şenaat yapan bu kalabalığın şiddetle tenkil edilmesi hükümde bilhassa istenilmektedir. Bu vesikada [İleri] adı altında zikredilen asker bir nevi mahalli asker olup Jandarma gibi vazife görmekte idiler.

Dördüncü vesika ise Isparta kazasından bazı adamların Kıbrıs adasına sürkün edilmelerine dair olup 981-1573 tarihlidir. Kıbrıs adasının fethinden sonra orada Türk nüfusunu çoğaltmayı esaslı bir prensip olarak kabul eden

Osmanlı hükümeti buraya bilhassa aşiretlerle buldukları yerlerde emniyet ve asayisi bozan sabıkahları gönderiyordu. Buraya sürülenlerin bir çoğu haksız yere sürülüyorlardı. Hükümde sürülmesi istenilenlerin haklarında tahkikat yapılması istenmektedir.

Beşinci vesika ise Hamideli sancağının muhafazasına dair olup 981-1573 tarihlidir. Bu vesika ile bu tarihte Hamid sancağı beyinin Ahmet bey isminde bir zat olduğu ve kendisi sancağında her hangi bir sebeble olmadığı için yerine kethüdası [Hasan]ın vekâlet etmekte olduğunu anlıyoruz. Ahmet beyin askerlerle birlikte muharebeye gitmiş olması muhtemeldir. Meydanı boş bulan eşkıyaların faaliyetini önlemek üzere tedbirler alınmasını emreden vesika bize on altıncı asır sonlarına doğru Anadolu da asayiş ve inzibatın ne kadar bozulmuş olduğunu göstermektedir.

Altıncı vesika ise Anadolu beylerbeyine yazılmış bir hüküm olup bu da eşkıyaların tenkiline dairdir ve 981-1573 tarihlidir. Vesikada Peçenek ve Karaağaç bellerinde yol kesenlerin çıkmış olduğu ve bunların tenkili lâzım geldiği zikredilmektedir. Peçenek sözü bilhassa dikkate şayandır. Peçenek adındaki bir Türk oymağının vaktile buraya gelip yerleşmiş olduğunu bu suretle anlıyoruz. Yer adlarının bir millet hayatında oynadığı rolün ehemmiyeti büyüktür.

Bu vesikalar bize milâdî 16 ncı asırda Hamidelinin içtimaî durumunu göstermesi bakımından çok değerlidir.

VESIKA - 1

Kundanlı yürük taifesinin ahvaline dair

Anadolu beylerbeyisine hüküm ki;

Livai Hamidden bazı fıkara gelip [Kundaqlı] nam yürük tayfası daima meralarımız üzere kopup koyunlarını davarlarını ekinlerimize saliverip ve avratlarımız ve oğlanlarımıza dahi dabletmekten hali değillerdir. Taifei mezbureden basıl olmuş Anadolu çavuşlarından Mustafa mezburlara muin ve zahir olup ol ecilden zulüm ve teaddiden bali değillerdir deye bildirmegin buyurdum ki vusul buldukda mezburun çavuşluk gedüğün abere tevcih ettirüp tenbih eyliyesin ki sancağı beyinin yanına varıp hizmet eyliye.

Tezkereci Hasan Çelebiye verildi.

981/1753

Mühimme 23 sahife 82

VESİKA — 2

Yalavaçlı Hacı ismindeki
adamın evini basan
eşkiyalara dair

Anadolu beylerbeyisine hüküm ki;

Halâ Hacı nam kimesne asitane saadetime gelip Yalvaç kazasında eski mahalle balkından Hızır bin Mehmet ve Turgut ve Şemsettin ve çingen oğlu ve Kulak Davut ve Çavuş M'emi ve Hamdi nam suhte ve Gelendos imamının oğlu ve nefsi Yalvaçdan ve Afşardan ve Gelendosdan ve Karaağaçdan ve gayriden otuz kırk nefer yoldaşları ile geceleyin Yalvaçda olan evin basıp cümle mamülkün garet eyleyip alup zevcesine hakaret edip envai fesat ve şenaat eylediklerin zikrolunan ehli fesattan Hızır nam kimesne Eğridir yürükleri emini olan Seydi Ahmet yanında olup bir kaç defa teftiş olunmamağın hükmü hümayunum verilip henüz bertaraf olmaduğın bildirüp tekrar teftiş olunmak babında hüküm hümayunum talep eylemeğın

zikrolunan hususa Karahisar alay beyi olan Süleyman mübaşir tayin olunup sabıka verilen ahkâm mucibince teftiş olunmağı emir buyurdum ki vusul buldukta mezbur Hızır mezkûr Seydi Ahmetten talep eyleyip getürtüp toprak kadıları marifetleriyle ahvallerin bihasbeşşerîşşerif teftiş eyleyip dahi mezburun alınan esbabı şerile müteveccih olanlardan bi kusur alıverdikten sonra ebli fesat kimlerse fesat ve şenaatleri sabit olduktan sonra sipahiler ise habsedip arz eyliyesin, değiller ise şerile lâzımgeleni icra edip yerine koyup şeri şerife muhalif kimesneye iş ettirmiyesin şöyle ki mezkûr Seydi Ahmet mezbur Hızır ele vermeyip himayet eder ise anun yerine mezkûr Seydi Ahmedî tutup kayıd ve bent ile siddei saadetime gönderesin. Bu bususda tam hak üzere olup ehli fesat himayet olunup celp ve ahz olunmaktan ve bu bahane ile kendü hallerinde olanlara dablolunmaktan ziyade bazer eyleyesin.

Divanı âlide Anadolu Çavuşlarından Ömere ve sahibi olan Hacıya verildi.

Fi: 981 [1573]

Mühimme 22 sahife 185

VESİKA — 3

[Hamideli] nde Eşkiyalık eden Hüsam ismindeki müfsidin Beydili karyesi halkının tutmuş olduğuna dair

Livai Hamideli kadılarına hüküm ki;

Halen Hamid sancağı beyinin kaymakamı ve kethüdası olan Hamza mektup gönderip Hamidelinde fesad ve şenaat üzere olan Hüsam müfsit suhteyi [Beydili] nam kariye halkı tutup sancak beyine teslim etmeğın iki yüz suhta cemolup karyei mezbure ehalsinden intikam kasdile fesada mübaşeret etmek üzere olduklarını ilâm ey-

Jemeğin buyurdumki vusul buldukta bu babda her biriniz mukayyet olup zikrolunan müfsitler anın gibi fesat kasdına hareket ederler ise miri mezburun müşarünileyh kaymakamı ile bulaşıp her kanginizden muavenet talep eder ise il erile ve bedel verip kalan sipahilerile zikrolunan müfsitlerin üzerine varıp fesad ve şenaaların defedip anın gibi il vermeyip fesad ve cenge ve mukateleye mübaşeret edenlerinin demi hederdir. Ana göre mukayyet olup her biriniz tahtı kazanızda gereği gibi mukayyet olup kimesnenin malına ve canına zarar ve gezend erıştirmeyip ele girenleri mühkem habsedip fesad ve şenaatlerini arz edesin.

Hamideli sipahilerinden Mustafa nam sipahiye verildi.

Fi: 11 Sefer 981 [1573]

Mühimme 22 sahife 80

VESİKA - 4

Isparta kazasından bazı kimselerin Kıbrısa sürgün edilmelerine dair

Anadolu beylerbeyisine Isparta ve Eğridir ve Hoyran kadularına hüküm ki;

Isparta kazasından Hamza ve Yakup nam sipahiler ve abdülğaffar nam kimesne için Yenişehir kadısı olan mevlâna Müslim şerirlerdir. Cezireyi Kıbrısa sürgün olmağa müstahak kimesnelerdir deyu hılâfı vaki ilâm eydiğin vakıa şerirler ise arz eyliyesin deyu hüküm verilmişti. Mezkûrlar halâ siddei saadetime gelip müşarünileyh kadı için kendileri arzen arz eylediğin bildirdiler öyle olsa mezburların ahvaleri teftiş olunup aslı ile arz olunmasını emredip buyurdum ki vardıkda zikrolunan kimesnelerin emrim mucibince ahvallerinin onat veçhile teftiş eyleyip göresin vakıa müşarünileyh arz ey-

lediği sahih midir yoksa gayri vaki midir nicedir aslı ile malûm edioip dahi vukuu üzere mufassal ve meşruh yazıp arz eyliyesin.

Fi: 981 [1573]

Mühimme 22 sahife 243

VESİKA - 5

Hamideli sancağının muhafazasına dair

Hamid sancağı beyi Ahmet damme izzehunun kethûdası olan Hasan zide kadrihuye hüküm ki;

Miri müşarünileyhe mektup gönderip seni livayı mezbur muhafazasında ahkoyduğunu bildirdi. İmdi muhafaza hizmeti mühimmatı umurdandır. Buyurdum ki vusul buldukta basiret üzere olup livayı mezburda anın gibi ehli-fesad zuhur ederse aman vermeyip il erile ve toprak kadularıyla üzerlerine varıp def ve ref edüp kimesnenin malına ve canına zarar ve ziyau erıştirmiyesin. İl ve sipahi ve kapım kullarından ve il erinden muavenete varmiyanları toprak kadularıyla arz eyliycsin ki gereği gibi cezaları verile ve suhte hususunda dahi ihtimam edip fesad üzere olanlarının demleri hederdir hieyyi tarik kân haklarından geldirmeğe ihtimam üzere olup aslâ yarağ ile suhte gezdirmiyesin.

Fi: 24 Muharrem 981 [1571]

Mühimme 22 sahife 26

VESİKA - 6

Peçenek ve Karaağaç bellerinde eşkiyalık yapanların tenkiline dair

Anadolu beylerbeyisine ve Ağlasun kadısına hüküm ki,

Sen ki beylerbeyisin sen müşarünileyhe mektup gönderip kazayı mezburda Peçenek ve Karaağaç belinde

Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar

IV

FEHMI AKSU

Anlaşıyor ki Abdülkadir vasıtasile icra ettirmek istenilen idam fermanı, Yılanlı oğullarından Seyit Mehmet, Mustafa, Hasan ile diğer dört kardeşi [1] hakkında olup deha ferman ulaşmadan, idam edileceklerini öğrenerek kaçımlardır. Bunlardan yalnız Esseyit Mehmet her nasılsa yakayı ele vermiş, Kütahyada takriben Şevval - 11^o4 H. tarihlerinde idam edilmiştir. [2]

Bundan sonra ölü Esseyit Mehmedin ve diğer kardeşlerinin hütün emval, eşya ve zimematının mirî tarafından zabt ve hazinesi âmireye teslimi hakkında bir çok ferman, buyrultu gelmiştir. Esseyit Mehmedin eşya ve emvalinden maada yanında çıkan defter ve temessükler mucibince bazı kimse-lerde 5819,5 kuruş alacağı olduğu tesbit ve bunun da tahsil edilerek [nakten] merkeze gönderilmesi emredilmiştir. [3]

bazı kuttaitarik ve hırsuz ve haramî zühnr edip fikarayı garet ve hasarat edip envai teaddi eylediklerini bildirmişsin. İmdi zikrolunan ehli fesadı ilerile ve muhafazaya kalan sipahi ile ve bedel veren sipahi ile ele getirmen emredip buyurdum ki vusul bulduktaki bu babda mukayyet olup zikrolunan ehli fesadın üzerine il erile ve muhafazaya kalan sipahilerine ve bedel veren ile varıp evvelâ şeri şerife davet eyleyip itaat eylemeyip maharebe ederler ise her ne tarik ile mümkün olursa ele getir-

Yılanlı oğulları hakkında yapılan şikâyet ve tertip edilen isnatlar hakkında, geçen sayılarda bahsetmiştim. Seyit Mehmedin idamından sonra, şu suretle bir takım tetkikat ta yaptırılmıştır :

VESİKA: 22 — [Şariatşiar Hamid kadısı efendi zidehu badesseleâm inha olur ki balem silâhdarı sadriâli Mustafa ağanın nisif hisse-i malikâne nhdesinde olan adeti ağnam mukataası doksan dört senesine mahubun Yılanlı oğulları bilâ senet füzulü zabt ve mali mirî ve bedeli iltizam akçelerini kablel-eda firar eyledikleri inha ve mukataai merkumenin senei mezkûreye mahsuben mal mirî ve faizi iktiza eden-

[1] İsparta şeri mahk me sicilleri defter: 58 sahife: 115

[2] Bu sırada merkezi Kütahya olan Anadolu valiliğinde Silâhdar Mehmet pîşa bulunuyordu. Sicil defteri: 58 sahife 121/122

[3] İsparta şeri mahkeme sicilleri defter: 58 sahife: 123

meğe say eyleyip dahi dâvayı hak eyliyenler ile beraber edip bir defa şerî ile fasiolmiyan hususların bermucibi şerî şerif onat veçhile hak üzere teftiş eyleyip göresin üzerlerine kimesnenin hakkı sabit olursa eshabı hukuka şerî ile sabit olan hakların aliverip dahi fesad ve şenatleri sabit olanlar sipahi ise hapis ve arz eyliyesin değiller ise şerîle lâzım geleni emredip yerine koyup şerî şerife muhalif kimesneye iş ettirmiyesin.

Fi; 27 Muharrem 981 [1573]

Mühimme 22 sahife 109

lerden tahsil olunmak babında emriâli suduru istida olunmakla imdi hususu mezbur mahallinde marifetle rüyet ve mukataai mezburenin senei merkumeye mahsuben icabeden rüsumatı mutadesini firarîi merkumler mi zabt ve ahzetmişlerdir. Yoksa riaya zimmetlerinde mi kalmıştır ve teslimatlarını müşir yedlerinde eda tezkereleri var mıdır. hakikat keyfiyeti zahire ihraç ve alâ vukuihi Deraliyeye arz ve ilâm eylemek babında sadır olan fermanı alışan mucibince mektup tahrir ve irsal olunmuştur İnşallahütealâ yusulünde mucibi emri âli üzere amel ve hareket eyliyesiz vesselâm] Kaymakam gazi Hasan paşa [4]

Sicillerde, bu tetkikatın ne netice verdiği yazılı değildir. Ancak, aşağıdaki vesika, bize, Yılanlı oğullarının bir affe mazhar olduklarını, Mustafanın ise tekrar nüfuz ve mevkiini elde etmek yolunda bulunduğunu anlatmaktadır.

VESİKA: 23 — [. . . . Malûm ola ki kıtvetülemacit velâyan Yılanlı zade Esseyit Mustafa zidehu mecdehunun dersadetime takdim olunan arzuhal mefhumunda bin yüz doksan altı senesine mahsuben emri tahsili uhdesine ihale olunan Hamid sancağı avarızı nezil malinden Hamideli sancağı avarızı bermucibi senei sabık havale oluna gelen istabeli âmire ve mutbahi mamur em havalâtı mahallerine ve peşini dahi vakit ve zamanile teslimi hazine olunmak için tahsili murat olunduk ta halen Isparta mütesellimi Kazıkçı Hasan zidehu mecdehu avarızı mezkûr yendi ihale olundu. Yılanlı zade tarafı-

na mal avarız eda etmeyin diyu beher kazayai hilâfi inha tezkereler irsal ve avarız merkumun tahsil ve tadiline ve havalâtı miriyenin ademi edasına baıs ve badi ve bu veçhile mirinin ihtilâl ve kesrini mucib ve müeddi olmağla mütesellim merkumun biveçhi taaddisin men ve def ve bermucibi senei sabık mali avarız yerlü yerinden cem ve tahsil olunmak için emri şerifim vermek ricasına istidayı inayet eylediği ecilden bazinei âmiremde mahfuz mevkufat defterlerine nazar olundukta Hamideli sancağında vaki kazaların on dokuz bin yüz otuz altı hucuk kuruş otuz beş avarız ve bedeli nezil malim olup bin yüz doksan altı senesine mahsuben tahsil için emir ve defteri sabıkan mutbahi âmirem emini Ethaç Mehmet esir idame mecdehu kefaletiyle Eğridir sakinlerinden Yılanlı zade Mustafa zidehu mecdehu verildiği mukayyit olmağın mübaşirin yedine verilen mübühlü ve nişanlı mevkufat defteri sureti mucibince lâzımgelen avarız ve nezli malim mahallerinde marifet şerile görölüp âla eyyihal icap ve iktiza edenlerden bilâ özür ve illet birgün evvel cem ve tahsil ve kabzına memur olanlara eda ve teslim ettirilmek şurutile meriyeden idüğü derkenar olunmağla imdi şurutu mucibince amel olunmak fermanım olmuştur. Buyurdum ki hükümü şerifim vardık ta . . . . ilâ. tahriren filyevmilhadi işrin Rebiülevvel sene sitte ve tisın ve mete ve elf] [5]

Bu tarihten 1200 H. yılına kadar

[4] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter : 58
sahife : 135

[5] Isparta şeri mahkeme sicilleri defter : 58
sahife : 146

olan sicilleri bulamadım [6] 27 Şevval 1200 tarihli divanı Anadolu'dan İsparta, Eğridir kadılarıyla derkâhı âli gediklilerinden olup mübaşir tayin olunan Elhaç Hasan ağaya gelen bir huyrultu da:

[. . . . İnha olunur ki bundan akdem cezaları tertip olunan Yılanlı oğullarının canibi mirî için zabtolunan muhellefatı beş bin kuruş mukabelesinde vereselerine inam ve ihsan buyurulup olbapta hiddefat evamiri aliye isdar ve mübaşir tayin ve tisyar olunmuşken sahıka Hamid mütesellimi miri mirandan Ahmet paşa [7] ve halen Hamid mütesellimi Ebubekir ağa emri şerifte beyan ve tafsil olunduğu veçhile veresei merkumeye ihsanı hümayun buyru lan muhellefatı ekl ve belîğ daiyesile bir akçe ve bir habbe teslim eylemediklerinden gayri muahheren gönderilen mübaşiri dahi Deraliyeye iade eyledikleri bu defa dahi inha ve olbapta tekrar emri şerif suduru istida olunmakla hususu mezbur inzımanı rey ve marifetiniz ve marefeti şeri ve sen ki mübaşir mumaileyhsin marifetinde görülüp mukaddema sadır olan evamiri aliye nin biyyihal tenfiz ve icrasiyle veresei merkumenin paşa ve mütesellim mumaileyha ve saireleri zimmetlerinde sabit ve mütehakkik olan hakları tahsil ve kendülere teslim olunmak babında tarafımıza hitaben bu defa sadır olan ferman alışan mucibince divanı Anadolu'dan işbu buyrultu tahrir ve isdar ve kıtvetülemaili velakran buyrun ağalarından izzetlü Ebubekir bey

ile irsal olunmuştur. İnşaallahü taalâ vüsulünde veçhi meşruh üzere mucibi emriâli ve mazmun buyrultu üzere amel ve hareket ve hulâfından bagayet tehaşi ve mücanibet eyliyesiz diyu] 27 Şevval 1200 [8]

Bu tarihe kadar takriben 30 senelik hayatlarına ait vesikaları neşrettiğim Yılanlı Musa ve oğullarının tarihî rollerinde 1198 H. vukuatiyle bir fasıla başlamıştır. Çok geçmeden, 1205 H. yılında, bu sülâleden "Şeyb Ali ağa" muhit tarihinde görünür. Bu sonuncusunun idarî ve sosyal hayatına dair vesika ve bilgileri ayrıca neşredeceğiz.

— S O N —

[6] 1198 H. tarihinde Yılanlı oğullarından Hasan ve İsmailin Karaman Valisi tarafından sebebi hakikî ve Manavgat havalisinde sureti katil ve tedipleri hakkında Cevdet paşa tarihi cilt: 2 sahife: 227 de ve Böcü zadenin gayri matbu İsparta tarihi sahife: 481 de izahat vardır.

[7] Çüre zade Ahmet paşadır. Kütahya'da Çakallı aşiretinden bir fırka zabiti ve kapucu başı idi. Mirimiran oldu sonra vezirlikle Anadolu valisi ve İsmail seraskeri olup 1205 de vezirliği râf ve 1206 da idam edildi.

[8] İsparta şeri mahkeme sicilleri defter : 61 sahife : 161

Düzeltilme

Geçen nüzhamızda (İspartada Atatürke ait bir hatıra) başlıklı yazıyı yazan Ali Rıza Uysalın imzası sehven unutulmuştur. Düzeltilir ve özür dileriz.

[O N]

Yurdun her köşesinde eski zamanların medeniyet kültürü gömülüdür. Bununla beraber toprağın üzerindeki, altındaki kilerden az kalmıştır. Bu eski hatıralardan ele geçenleri Halkevimiz derleyip toplayarak kendi çatısı altında bir müze deposu vücade getirmiştir; fakat bu kâfi değildir. Bir çok vilâyetlerde olduğu gibi, Isparta ili de zengin ve herkese açık bir müze vücade getirilebilir. Bunun için (Şimdilik) vilâyet bütçesinden ayrılacak senevi 700-1000 lira yetiştir. Müzenin esası bu suretle kurulduktan sonra, ümit ederiz ki, Kültür Bakanlığında bu işle yakından alâkadar olarak yardımlarını esirgemez.

Müze depoları, şurada, burada perakende atılmış kalmış olan bir çok kıymetli eserleri kaybolmaktan, yıpranmaktan kurtarır. Aynı zamanda bu eserleri tarih ve arkeoloji bilgin ve etüdiyenlerinin istifade nazarına kaymuş olur.

Şimdi, demiryolu güzergâhında bulunan ve her yıl bir çok gezginlerin de uğrağı haline gelen Ispartada böyle bir müessesenin bulunması Turistik bakımından da çok faydalı olur. Gezginlerin uğraması artar, memleket bütün tarihî abidelerle göz önünde canlanmış olur. Esasen Isparta güzel havası ve suyu ile; şirin mesireleriyle, göz alıcı manzaralarıyla bir Turistik şehri olmağa namzettir. Günden güne artan yeni binalar arasında bu müze için de münasip bir kurağ ayrılabilir.

Şimdi bu Müzenin teşkili için, muhtin arkeolojik bakımdan haiz olduğu ahval ve şeraiti tetkik edelim :

Anadolunun eski taksimatı arasında (Pisidyâ) denilen bu muntaka, Pamphilya

Galatya ve Firikya kıtaları arasındadır. Aynı zamanda göller muntakası denilen bu arazi dahilinde muhtelif devirlerin tarihe itikal eden eserleri mevcuttur. Bu mevcudiyet, zaman, zaman tarih ve arkeoloji bilginlerinin ilimiz dahilinde araştırmalar ve kazılar yapmasına vesile olmuştur. İlk ilmi tetkiki yapan zat, İzmir eski İngiliz kilisesi baş rahibi T. V. J. Arondel olmuştur. Bu zat, 1870 tarihinde İzmirden Aydın tarihiyle Ulu-borluya ve oradan Yalvaça kadar gelmiştir; Maksadı: Hıristiyanlık tarihinde [Senpol] ün iki defa ziyaretiyle ve oradaki vaizleriyle meşhur olan (Pisityanın antiyoh) şehrinin mevkiini bulmaktır. [1] Arondel, araştırmaları neticesinde bu şehrin Yalvaç üzerindeki Hisar harabelerinde olduğunu kat'i olarak tayine muvaffak oldu. Bu suretle [Anadoluda dinî ve tarihî keşifler] adlı kitabında buranın tarihine temas eden değerli malûmat verdi.

Bundan sonra, İngilterenin Abertin Üniversitesi eski profesörlerinden S. W. Ramsay 1886, 87, 88 senelerinde Anadoluda yaptığı arkeoloji seyahatinde muntakamız hakkında pek şumullü malûmat edindi. Bu malûmatı 1890 da neşrettiği [Küçük Asyanın tarihî coğrafyası] adlı eserinde buluruz. Bu zat dahi eski [Antiyoh] şehri hakkında merak sahibi olduğundan 1912, 13, 14 tarihlerinde İzmir tarihiyle Yalvaça gelerek sondaj ve hafriyatta bulundu. Büyük harbin başlamaşı üzerine kazılmayı yarıda bırakarak memleketine dönmüş olan Ramsay, be-

[1] Senpolün Pisitya Antiyohunu ziyareti ve oradaki vazı hakkında ün mecmuasının geçen seneki sayılarında bir makalemiz neşredilmiştir. Tafsilât işin hakkına.

nim davetini üzerine, Cümhuriyetimizin kurulduğundan sonra 1924 - 1927 arasında dört yıl üst üste gelerek Yalvaç harabelerinin bütün tarihî karakterini meydana çıkarmağa muvaffak oldu. Burada Yunan devri asarına pek az tesadüf ettiler. Toprağın yüzünde ve altında bulunan eserlerin çoğu milâttan sonra 20-30 senelerine ve Romalılara aittir. Bir çoğu kırık olarak çıkan heykeller; ikinci asra aittir. İkinci ve üçüncü asırlara ait Yunanca yazılmış bir mektup [taş üzerinde] ve ikinci asır sonlarına ait sütun başlık ve kaideleri bulunmuştur. Milâttan önceye ait taşlar pek azdır.

Evvelce bu şehrin tarihine ait makalemizde yazdığım gibi, Antiyoh, Roma imparatoru Ogüst tarafından bir eyalet merkezi olarak inar ve tahkim edilmişdi. Burada çıkan eserler arasında Ogüstün meşhur kitabesi ve heykeli ve sair değerli kitabeler, mozayıklar bulunmuştur. Şimdi [Antiyoh harabeleri] açık bir müze halinde, Kültür Bakanlığının bir bekçisi tarafından muhafaza edilmektedir. Bu harabeden şehre naklettirdiğimiz değerli taş eserler orta okulda teşhir edilmekte idi; Fakat bunların bir kısmının Afyon karahisarında açılmış olan [Firikya eserleri müzesi] ne nakledildiğini haber aldım. Bunlar, pek âlâ Ispartaya nakledilerek vilâyet müzesinin esasını teşkil edebilirdi; yahutta Yalvaçta olduğu yerde, bir müze kurulabilirdi.

Vilâyetimiz çevresinde, Müze unsurlarını kuvvetlendirecek daha bir çok tarihî mevkiler mevcuttur.

A — Sütçüler nahiye merkezinde ki [Pavlo] harabeleri; yukarıda adı geçen [Senpol]ün adına nisbetle anılan eski bir şehirdir. Burada meydana kalmış olan küçük eserler, Ispartaya nakledilebilir. Aynı zamanda buralarda ufak sondajlarla bir çok kıymetli şeyler meydana çıkarılabilir.

B — Uluborlu İlçemizdeki [Apollonya] şehri kadimine ait eserler toplanabilir. Burada bilhassa yazılı taşların mevcudiyetini Ramsay haber veriyor.

C — Gönen kasabamızda vaktiyle pisityanın mamurelerinde biri olduğundan buradaki eserler toplanabilir.

D — Senirkent'in yassı Ören mevkii, tarihi bir şehrin ankasını taşımaktadır.

E — Bayat köyü ve civarındaki kalde taharriyat yapılması gerektir. Burası [Selefi] harabelerinin bulunduğu yerdir.

F — Atabey dahilinde de bir çok eski eserler vardır. Bay Nafizin bahçesinde eski Yunanca yazın bir mezar taşı ve Atabey türbesinde cephe duvarının üzerinde bir heykel [büst] vardır.

G — Ayazmana ve Minasın mevkileri eski Ispartanın ürünlerini ihtiva etmesi icap eder. Buralarda araştırmalar yapılabilir.

H — Ağlasun - her ne kadar şimdi Burdura tabi ise de Müzecilik nokta nazarından Isparta muntakasına oradaki eserlerin nakli zaruridir. Burası Saglasus şehir kadiminin harabesidir.

İ — Kılıç köyü ve civarında da eski eserlerin mevcudiyetini biliyoruz.

J — Eğridir dahilinde Hamid oğullarına ait mezar taşları ve diğer Türk eserleri bir araya getirilmelidir.

K — Eğridir gölünün Gelendos iskelesi olan [Hüyük] ile Yalvaça kadar devam eden ovada [Bağ Hüyüğü], [Yağcılar Hüyüğü] ve [Hüyükler köyü Hüyüğü] tetkike şayandır. Bu hüyük ve harabelerden toplattırılacak Çanak, Çölmek kırıkları Müzede ayrı ayrı etiketler altında bir arşiv teşkil edebilir.

Bu saydıklarımızdan maada daha bir çok yerlerden Müzenin bünyesini kuvvetlendirecek eserler ve malzemeler bulunması mümkündür. Merak ve gayretle arz ettiğim şekilde bir müzeye malik olmak zor bir şey olmasa gerektir.

ATALAR SÖZÜ

Toplayan: Nuri Katircioğlu

— E —

Ebe teknesindenberi su görmemiş.
Ecel geldi, baş ağrısı bahane.
Ecel beşiği gibi sallanır.
Ecel ne bir saat geri, ne bir dakika ileri.
Eceli gelen köpek, cami divarına siğer. [x]:
Eden bulur, inliyen öür.
Eken, biçir.
Eğri verev, kör şaşı.
Eğreti ata binen, tez iner.
Eğrinin iki yakası bir araya gelmez.
Eğilmeyen başın ayağı öpülür.
Eğecen yutmuş gibi öğürür.
Ekmeğimi alda dirliğimi alma. [xx]:
Ekinci yağmur ister, yolcu kurak.
Ekşi yemedimki, kursağım yavuncu-
snn. [1]:
El benden, onartmak allahdan [2]
El işde, göz eşde. [Elin işde iken,
gözün eşde olsun].
El ile alınmayan elli yıl durur.
El ulağım evde kalmış, sen ise belde,
Eli cebine varmaz.
Eli kırık işler, gönlü kırık işleyemez.
Eli, yüzü yünmedik, allah kulum de-
medik.
Elinden gelmez, bari dilinden gelse.
Elindekini sıkı tut, geleceğe bel bağ-
lama.
Elden gidene tasa olmaz.
Elden çıkan, ele girmez.
Elden gelen, esirgenmez.
Elinle koymadığına el, bilmedigine
dil uzatma.

Elimi sallasam ellisi, ağzı yüzü bel-
lisi.

Eleğim var, saçım var, komşuya ne
hücum var. [3]

Emanet hayvanın [Kusgunu] yokuşda
kopar. [4]

Emek, tartıya girmez.

Embelle karayı, geç orayı [Yalvaç]

Endaze konak, üç günü oturak.

Erken kalkan yol alır, erken evlenen
döl alır.

Erken kalkdık ile yaradık.

Erken kalkdım işime, şeker kattım
aşıma. [Emine Katircioğlu]

Erken evlenen sevinir, geç evlenen
yerinir.

Erkek sel, kadın göl.

Er farır gönül farırmaz. [5]

Er garibe, vur garibe [Gücü yeten
yetene]

Erim olsunda, yerim ister çalı dibi
olsun.

Eski bina akrebi gibi nereyi kazsan,
önüne çıkar.

Eski fener, gâh yanar, gâh söner.

Eski un çuvaldır, vurdukca tozar.

Esnafdan dışarı tabak [Debağ], bos-
tandan dışarı kabak.

[X] Sigmek - Bir ayağını kaldırmak suretile işemek.

[XX] Dirlik - Dirilik, Sağlık, Sıhhat, Afiyet.

[1] Yavuncumak - midenin acı acı ekşimesi.

[2] Onartmak - iyileştirmek, şifa buldurmak, mahallâ
tabirden olan (Mumuhan) kelimesi (Onurtgan) dan
bozulmuş olsa gerek. Isparta ve çevresinde (Mu-
murhan) kelimesi ilâç anlamına kullanılır.

[3] Saç - üzerinde yüfka pişirilen madeni saç.

[4] Kusgun - hayvanların semerinin arkasında kuyru-
ğuna geçirilen tasma.

[5] Farırmak - ihtiyalamak, eskimek.

Eser, gürler amma yağamaz.
Eser, yağar gidilir.
Esrekli devenin çuluna bakılmaz.
Esrekli devenin çulu eğri gerek.
Ese, musa, birde köse.
Eşek küle, Bülbül güle aşkıdır.
Eşek suda karpuz kabuğu görmüş
gibi boynunu uzatır.

Eşeğini önce sağlam akziğe bağla,
sonra allaha ısmarla.

Eşeğin canı yaunca, atı geçer.

Eşeğe sormuşlar, bugün nereye gidi-
yorsun? Onu modul bilir demiş. [6]

Eşğine gücü yetmez, semerini döğer.
Er ile deri, yemekle diri.

Evi ev eden avrat, yurdu şen eden
dâvlet. (Hacca şehri).

Evi: delikle baca; Milleti hacı ile ha-
ca yıkar. [Hacı Bekir Ağlarıcı].

Evlenenin, ev yapanın işini allah ko-
lay getirir.

— F —

Fakir eline bakarsa, sen kesene bak.
Fakir onarmı, onsa gülermi?
Fakirin arkası yufkadır.
Fakirin yüzü kansız, özü cansız olnr.
Fitili ateşlenmiş.
Fukaranın cebi boş, gönlü doludur.
Fırsatı ganimet bilir.

— G —

Gaflet perdesi başını bürümüş.
Gayrete dağlar dayanmaz.
Geç güne aldanma. (gelecek günün
ne getireceği bilinmez, bilinmeyen şeye
bel bağlanmaz. İşini bu günden yap).
Geç geçenden. (Kızma, serin ol, iti-
dale gel). Suçunu bağışla.
Gelene hoş geldin, gidene uğurlar
olsun. Açın kapıları.

Gelmiş şalgam, gitmiş turp. [Naciye
Katırcıoğlu]

Gelin beşikde, oğlan eşikde.
Gelin gitti evine, kalan kızlar yerine.
Gençliğin lezzeti dinçliktedir.
Gençlik ileriye, ihtiyarlık geriye ba-
kar. (Gençlik yarını, ihtiyarlık dünü sa-
yıklar).

Gece uyanup su içilmez, içilirse dert-
ten geçilmez.

Gece muma, gündüz güne zararı var,
Gidüp gelmemek var, gelüp bulma-
mak var. (helâl eyle hakkını)

Gideri gelirine denk olanın parası
tükenmez.

Gök demir, yer bakır.

Gökden deve yağsa bir tüyü bize
düşmez.

Gökce baylık, bir aylık. (Yaz meyva-
larının baylığı bir aylık).

Göl kuşu gölde, çöl kuşu çölde, gül
kuşu gülde gerek.

Gölüne çimüp gölgesine yatar. [7]

Bahçelerinde gül biter.

Güllerinde bülbül öter

Her yanından sular akar.

Gölüne çimüp gölgesine yatar.

eski bir İsparta destanından.

Gölgesine koç yiğitler yaslanır.

Ülkem Turan ülkesi.

Aşık eder herkesi.

Mezarımdan eksilmesin

Ayyıldızın gölgesi.

Ziya Gökalp

Gölgesini bile kıskanır.

Gölgesiz kavak ağacı.

Gönül bir saraydır, içinde aslan yatar.

Gönül çengelsiz, yar engelsiz olmaz.

Gönül masumdur. umar. [Ummak] dan

Gönül kimi severse güzel odur.

Gönül gitmiyen yere ayak dahi git-
mez.

“ Ekme bitmeyen yere

[6] Modul - ucu iğneli değnek.

[7] Çimmek - havuzda, gölde yüzmek

AĞA PINARI

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Ispartanın dağ başlarında öyle unutulmuş güzel yerleri var ki... Bu yerler sanki birer cennet köşesidirler. Buralarda hava güzel, ağaç bol, sular gür, tabiat şendir. O kadar ki bu güzel yerlerin ağaçları her mevsimde yeşil ve suları Temmuz güneşinde bile içilemeyecek kadar soğuktur. Ayazmana, Minasın, Arıkaltı, Zambaklı, Sidre, Kiraz bahçeleri, Gökçay bağları Ispartanın ne güzel mesire yerleridir. Bu mesirelerden yakın olanlar, yazın her pazar günü tabiatı ve gezmeyi seven insanlarla dolar. Fakat ağapınarı şehre uzak olduğu için buranın ziyaretçileri ancak avcılardır.

Bir pazar günü avcı bir arkadaşım

Harçetme yetmeyen yere

Ayak nice yürüsün?

Gönül gitmeyen yere..

Gönül bir ırmaktır, çağlayıp akar.

Gönül tanrı bakanağıdır.

“Gönül çalabın bahtı.

Çalab gönüle bakdı..”

Yunus emre

Gönülsüz köpek ava gitmez.

Gönlüm dar olacağına yerim dar olsun.

Gön: yufka yerinden delindi.

Gön gerer, ipe un serer.

Gör gözüm, gör kaşım, ağrımасыn başım. (Turfanda meyve yenilirken: Önce öpüp gözüne, kaşına sürerler (eski ağıza yeni taam) deyüp ağıza atarlar.)

Görgülü kuş gördüğünü işler. [Gör-

birlikte Ağapınarına gitmiştim. Gön doğmadan evel kalkmış Ayazmana yolu üzerindeki bağlar arasından yola koyulmuştuk. Yolda erkenden bağlara, bahçelere giden kadınları, şehre odun getiren köylüleri, bağlarda sabablamış delikanlıları seyrediyor, kuş cıvıltılarını dinliyorduk.

Pazar günleri bütün Isparta yakın mesire yerlerine taşınır ve berkes akşama kadar güler, eğlenerek güzel bir gün geçirir.

Kalabalıktan ayrılıp yapayalnız kendi başımıza kalınca tabiatın bin bir güzelliği içinde dört bir tarafımızı saran yeşilliklerin ve kır çiçeklerinin saçtıkları kokular arasında biraz otu-

gülü insanlar: yoksul düşselerde yine görgülerini yaparlar.]

Görünürden görünmezi çoktur. [Kaza ve belanın görüneninden görünmeyeni daha çoktur]. [Hayatta: bilinenden bilinmeyeni daha çoktur].

Görmeyince gösterilemez.

Görmeyince yüzünü, söyleyemem sözümü.

Görürken görmemezliğe gelen körlerden.. (görür amma görmemezliğe gelir)

Götüre yapıcının aylak işçisi.

Göz bakar, dil söylemez amma; gönülden neler geçer. (Söylesem tesiri yok sussam gönül razi değil). (Çektiğim âlâmı bir ben birde Allahım bilir).

İsmail Safa

Göz, göz değil banaz.

rup dinlenmiştik.

Meğer Ispartanın ne güzel, ne hoş, sevimli ne güzel yerleri varmış!

Biraz sonra tekrar kumlu yollarda izlerimizi bıraka bıraka ve bağ omacalarının aralarında yarı olmuş yarı koruk ve sabah ayazile buğulanmış salkımları yokhya yokhya ilerlemeğe başlamıştık. Arkadaşım bağların arasında kalkacak keklikleri vurmak için bağlara geleceklarini anlatıyordu.

Biraz daha ilerlemiştik. Avlanmak için benden uzaklaşmış arkadaşım büsbütün gözden kaybolmustu. Her tarafı su ve ağaçla çevrilmiş bir voldan bahçeler arasına dalmıştım. Armud toplayan açık saçık yosmaların türküsü ne kadar içten geliyor ve insana ne kadar dokunuyordu.

*Cok paklaşma yanarsın,
Uzaklaşma anarsın
Bir çift söze aldanıp
Bir gün sen de kanarstn.*

Bu kıvrak kız sesini yüreği kim bilir hangi derdlerle dolu bir delikanlının:

*Sular akar çeşmeden,
Derd çıkar mı eşmeden
Bir onmıyan yaram var,
Kanlanıyor deşmeden.*

türküsü tamamladı. Hele sabahın loşluğuna yayılan şu türkünün perde perde uzaklara kadar yayılan ahengi ne kadar güzeldi.

*Su içtim yudum yudum,
Gel benim nazlı Dudum.
İki dünya bir olsa,
Sensin benim umudum.*

*Su akar kütüğünden,
Bulanır köpüğünden,*

*İpek olup dolassam,
Dudumun topuğundan.*

*Su akar lüle, lüle
Yar gelir güle güle
Elinde sırma mendil
Terini sile sile.*

Nihayet dalları birbirlerini kucaklayan ağaçların yaprakları arasından gök yüzünün görünmediği ve çağhıyarak akan suların toplandığı bir yere geldim. İşte burası Ispartanın meşhur Arıkalı ve Minasın bahçeleridir. Tam iki saat sular ve ağaçlar arasından yörüye yörüye yüksek bir dağ yamacına kurulmuş olan "Ağapınarlarına," gelmişim. İki karakavağın ortasından köpüklenerek akan sudan kana kana içemedim. Ve içine soktuğum elimin donar gibi olduğunu duydum. Bu su bir su değil sanki bir kevserdir. Bu suyun böyle başı boş akışına ve biraz ötede kumlar içinde kaybolmasına o kadar yandım ki, arkasını ulu dağların sırtlarına, önünü Isparta ovasının yeşilliklerine vermiş bu pınarı kendi derdini kendi bilen bir içli kıza benzettim. Issız gecelerde bu pınarın ziyaretçileri belki de bağıranık yaralı tavşanlar ve yaylalara çıkmış çobanlardır. Yüce kayaların üstüne konarak alaca kanatlarını yelpaze gibi açan keklikler bu pınarın vurgunlarıdır.

Çantasını kekliklerle dolduran arkadaşım yanıma geldiği zaman öğle olmuştu. Karnımız acıkmış, yemeklerimizi çıkartarak pınar kenarında soframızı kurmuştuk. Avcı arkadaşım çalı çırpı topluyarak ateş yakmıştı. Vurduğu keklikleri temizliyerek bir çubuğa sapladı. Keklikler yavaş yavaş kızardıkça nefis kokuları etrafa yayılıyor, içimizi bayıltıyordu.

Yemeklerimizi koyu gölgesi öğle

ISPARTANIN (İKİ NİNNİ) Sİ

Toplayan: Nurl Katircioğlu

Ispartanın Yollarında
Kiraz sallanır dallarında
Uyu yavrum, sallarımda
Uyusun yavrum Ninni . . . .
Albeşik aldirayım,
İçine güller doldurayım
Uyu uyan kaldırayım
Ninni benim güzel yavrum Ninni...

Niçe bağlarda gül biter,
Gölün dallarında bülbül öter.
Güzel yavrum sana bâhamı yeter
Ninni benim biricik yavrum Ninni...

Ispartanın yolları düzdür,
Geceler bize gündüzdür,
Garib anan yalnızdır
Uyusunda yavrum büyüsün Ninni...

Gül yüzük parmağında
Sular çağlar ırmağında
Türk beyleri oymağında
Senin baban Ninui . . . .

Yoldan geçer gülcü baba
Eğüinde var yeşil aba
Eğridirde yatan aslan baba
Çocuğuma uykular yolla Ninni...

Hu hu huallah
Sen uykular ver allah

Bir denecik [1] yavrum Ninni
Ninni benim güzel yavruma Ninni...

Hu hu diyen dervişler
hak yoluna durmuşlar
Bir fırın ekmek yemişler
Daha varmı demişler Ninni...

Ninni dedim meledim
Seni hakdan diledim
Al bağurtlak ile
Vücüdünü doladım [beledim] Ninni...

Ninni derim ninnisine
Yavrum gider teyzesine
Teyzesi görür kapar
Şeker koyar torbasına Ninni...

Taylar gider yaylasına
Kuşlar konar tarlasına
Başyüz kase akça vermişler
Biricik yavrumun uykusuna Ninni...

Ninni desem yaraşır
Gül bahçeyi dolaşır,
Mahallenin kızları
Benim oğluma sataşır Ninni...

Oğlum oğlum oyunda
Poçusu var [2] boynunda

[1] Dâne - dânecek

[2] Poçu - başa bağlanan ipekli kefiye.

sıcığında bile serin olan su başında
iştah ve lezzetle yedik. Ve sonra bir
kır uykusuna daldık. Bir saat süren
nyku, bütün yorgunluğumuzu gidermiş
bize taze bir can vermişti. Biraz sonra
daha yüksek daha ağaçlıklı bir tepeye
tırmanmıştık. Buradan Isparta bir tablo
gibi görünüyor, boylu boyuna uzanmış
bir geline benziyordu.

Burada tâ akşam serinliğine kadar

oturduk ve sonra yavaş yavaş karan-
lıklar çökerken geldiğimiz yollardan
yürüye yürüye ve her adımda bir gü-
zellikle karşılaşa karşılaşa şehre geldik.

Güzel bir gün geçirdiğim için ne
kadar seviyordum. Tabiat, su, man-
zara ağaç ve meyva memleketi olan
Ispartanın işte böyle güzel ve can alıcı
köşeleri, mesire ve gezinti yerleri
vardır!.

Ben oğlumu ararım:
Oğlum kızlar koynunda Ninni...
Baban gelir kamışdan
İpriciği gümüştan
Eğil bir su içeyim
Tadı vardır yemiştan Ninni...
Sıra sıra ayvalıklar
Suda oynar balıklar
Hu deyip döner içi yanıklar
Uyutun çocuğumu halayıklar Ninni...
Şimdi yavrum uyur Ninni
Uyurda büyür Ninni...
Sen rahatlık ver allahım Ninni...
Yavrumu uykuya doyur Ninni...

Dandini dandini pisi miyav dedi.
Bir kaşık yağ dedi
Yağalmazsa bal olsun
Biricik yavrum sağolsun Ninni...

Dandini dandini kaypincak
Hanayada [1] kurdum salıncak
Yavruma aldım oyuncak
Şimdi yavrum uyuyacak Ninni...

Dindini dindini tan atmış
Mevlam neler yaratmış
Babam İzmire gitdi
Mallarını hep satmış Ninni...

Dandini dandini tan kuşu
Nasıl çıktın yokuştan?
Sen ötme, ben ninni derim
Yat illerin baykuşu Ninni...

Dandini dandini dan olur
Bahçelerde biter nar olur
Çıkma yavrum sokaga
Kızlar görür kan olur Ninni...

Dandini dandini tan atar
Taylar oynar yan atar
Oğlum büyür delikanlı olur
Gören kızlar can atar Ninni...

Dandini dandini can uyku
ver allahım sen uyku
acp baban yoldami ki?
Geliyoa güzel koku Ninni...

Dandini dandini dandana
Danalar girmiş bostana
Koğ bostancı danayı
Uykular ver aslana, Ninni...
Dandini dandini danadan
Bir ay doğmuş anadan
Eksilmesin aradan
Bağışlasın yaradan Ninni...
Dandini dandini daslarım
Yavrumu südümler beslerim
Babası görümlük isterse
Ben yavrumu gösteririm Ninni
Dandini dandini sala (2) yoğurdu
Seni kimler doğudu?
Üç evlerin bir gülü,
Seni tanrı : öğdü yağurdu. Ninni...
Dandini dandini dandini geçilmez
Dardır minasın yolu geçilmez.
Soğuktur suları bir tas içilmez
Aradan geçilir, yavrum senden geçilmez
Dandini dandini bağa vardım
Asmalar yapraksız ağavardım
Bu yıl böyle kurak gitti
Geli yıl onara tanrım Ninni...
Dandini dandini dan iki:
Acap yıldızın göğdemiki?
Dilek kapısında senin bahtın
Acap Süleyman tahtındamiki?
Dandini dandini tüy kabası
Mama'lar getir Ababası
Atta götür cici Anası
Uyusun yavrum büyüsün Ninni.
Dandini dandini ton ton Ninni
Ninni benim güzel yavruma Ninni
E e e e e e Ninni
Uyusunda büyüsünde Ninni.

[1] Hanny. Sofa.

[2] Sala Isparta (yoğurduyla meşhur bir köy)

ÜN

İSPARTA

HALKEVİ MECMUASI

İspartada 938 - 939 Yılı Kültür durumu

- II -

ŞEVKET AYDIN

[Ün] nün ikinci kânun nüshasında İsparta Kültür teşkilâtını okul ve öğretmen durumunu bunların kazalara göre tevzi şeklini göstermiş idim. Bu yazı ile de Nüfus ve tahsil çağı durumunu ve bu çağdaki çocuklardan okuyanların miktarını bazı mülâhazalar ilâvesiyle kayıt ve değ ediyorum.

Vilâyette nüfus ve tahsil
çağı durumu

935 yılı genel nüfus sayımına göre İspartada [166,641] nüfus vardır. Son yapıları incelemelerden alınan neticeler ise 7-12 yaş arasındaki çocukların [20,698] e baliğ olduğunu göstermiştir. Nüfusun ve tahsil çağındaki çocukların kaza üzerine olan miktar ve nisbetlerini kat'i ve vazih bir fikir vermek üzere aşağıdaki cedvelde hulâsa ediyorum. Bu cedvelin ve nisbetlerin tetkikinden anlaşılacağı veçhile vasatî bir hespla tahsil çağındaki çocukların sayısı umum nüfusun % (11,5) ile (13) ü arasında temevvüç ettiği görülmektedir. 13-16 yaşındaki çocukları da hesaba katarsak bu

nisbetin bir misli yükseleceği tahakkuk eder. Kesafet birinci derecede İsparta merkezinde ikinci derecede ve sıra ile Uluborlu, Karaağaç, Yalvaç, Sütçüler ve Eğridir kazalarında göze çarpmaktadır. Bu hesap ve nisbete nazaran vilâyetin çok çocuk yetiştiren bir vilâyet olduğuna hükmetmek kabildir.

ilk okulda okuyan çocuklar

Vilâyetin 72 ilk okulunda halen (11452) çocuk okumaktadır ki tahsil çağında bulunan çocukların sayısı (20698) olduğuna göre bu çocukların yarısından çoğu yani % (54) ü okumaktadır. Elde mevcut ihşai malûmat tetkik edilirse bu neticenin türkiyenin hemen hiç bir yerinde misli olmiyan imtisale ve şükranı şayan bir netice olduğu görülür.

Vilâyetimizde (11452) çocuğu filen mevcut ve müstakil sınıf deruhde etmiş (174) öğretmen okutmaktadır. vasatî bir hespla her öğretmene (66) çocuk isabet ediyor. Yalnız bazı okullarda bu mevcut (95-100) e kadar çıkmakta, bir öğretmenin tahammül ve kifayetinin taalluk

ONUNCU ASIRDA HAMİDELI

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Bu makalemizle onuncu asırda Hamideli sancağının umumî vaziyetini gösteren beş vesika neşrediyoruz.

Bu vesikalardan biri 978 . 1570 tarihinde Eğridir kadısına yazılan bir hükümdür. Bu vesika Eğridir kasabasından Abdullah oğlu Osman isminde zengin ve üç bin filoriye sahip bir adamın ehvalini tetkika dairdir.

Filori bir nevi altındır ki bizde ilk defa Fatih Sultan Mehmet devrinde kesilmiştir. Altın ve Gümüş sikkelerin zamanla fiat ve ayarları değişmiş olduğu için hakikî kıymetlerinin katıyetle ne kadar olduğunu tayin edemeyiz. Filori İtalyanca bir kelime olup üstü çiçekli bir nevi Venedik altınının adı idi. Üçüncü Ahmet devrinde yal-

edemeyeceği hadleri aşmakta bazılarında da normal ve nizamî bir had olan (40-45) e kadar düşmektedir.

Vilâyette her çocuğun hususî idareni verdiği tahsisata nazaran kaç liraya mal olduğunu burada işaret etmeği ve bazı vilâyetlerle mukayese yapmağı da faydalı buldum. Ispartada bir çocuk için hususî bütçeden senevi 11-12 lira bir masraf ihtiyar edilmektedir. Bona mukabil bu miktar İstanbulda (26) Antalyada (22) Ankarada (21) Balıkesirde (19) Aydında (18) Konya ve Burdurda (15) liraya çıkmaktadır. Daha çok taaddüt edecek olan bu misaller ve alınan neticeler açıkça gösterir ki Isparta - Geçenki yazımda da işaret ettiğim veçhile - az para ve az vesaitle çok iş yapmanın çok randıman

almanın yolunu bulmuş ve azamî tasarrufla hizmetlerini yürütmek mecburiyetinde kalmıştır. Bunu bir muvaffakiyet olarak mütalea etmek yerinde olduğu gibi bir zaruret olarak mütalea etmekte yerinde olur.

Okullarda okuyan çocukların kaza üzerine miktar ve nisbetleri

Kazası	TALEBE SAYISI			Okuyanların tahsil çağına nazaran nis.
	Erkek	Kız	Yekûn	
Isparta	2767	1445	4212	% 63
Eğridir	989	365	1354	% 50
Sütçüler	350	62	412	% 31
Karaağaç	1268	348	1616	% 44
Uluborlu	1387	512	1899	% 82
Yalvaç	1485	348	1616	% 48
YEKÛN	8246	3206	11452	Vasatı 54

Nüfus ve tahsil çağı durumu

KAZALAR	N Ü F U S U			Tahsil çağı 7 - 12			Nisbeti
	Erkek	Kadın	Yekûn	Erkek	Kız	Yekûn	
Isparta	24717	26306	51023	5023	3463	6666	% 13
Eğridir	11596	10839	22435	1291	1391	2682	% 11,5
Sütçüler	4982	6121	11103	592	727	1319	% 11,9
Karaağaç	14148	16282	30430	1693	1968	3661	% 12
Uluborlu	8280	9957	18237	1058	1242	2300	% 12,4
Yalvaç	15312	17901	33213	1940	2130	4070	% 12,1
YEKÛN	79035	87406	166641	9777	10921	20698	Vasatı 12,4

diz altını ağırlık ve ayarında olmak üzere fındık altını kesilmeğe başlanmıştı.

Abdullah oğlu Osmanın bu perayı muamelecilikle yani bir nevi falcılıkla toplamış olduğunu bu hükümden anlıyoruz. Bu adamın Eğridirden elâhasının kesilerek İstanbula kasaplık hizmetine gönderilmesi de ayrıca tasrih edilmektedir.

İkinci vesika ise yine Eğridir kadısına yazılan bir hüküm olup 978-1570 tarihlidir. Eğridirde [Türk Osman] adındaki bir adamın gelen kadıları bile aldatarak irtişa ve müslimanlara zulüm ve hiyanet eylediği bildirilmekte olduğundan Eğridirden uzaklaştırılması emredilmektedir. Türk Osmanın İstanbula kasaplık hizmetine gönderilmesi hükümünde ayrıca zikredilmektedir. Kasaplık hizmetinin bu devirde rağbetten olmiyan bir meslek olduğu anlaşılmaktadır. Bu gibi eşhasın kasaplık hizmetine kendi arzularına bakılmıyarak koşulmaları bir nevi ceza mahiyetinde telâkki edilebilir.

Üçüncü vesika ise Hamid ve Afşar kadılarına yazılan bir hüküm olup 799-1571 tarihlidir. Afşar kadısından Mağluma ve Hoyrandan Yakup adında bir sipahinin daima fesat üzere olmasından dolayı ahvallerinin tetkiki istenilmektedir. Bu iki adamın da kendi muhitlerinden uzaklaştırılması istenilmektedir.

Dördüncü vesika ise Anadolu beylerbeyisine yazılan bir hükümdür ki 979-1571 tarihlidir. Hase doğancılar başının akrabasından Hüseyin isminde genç bir çocuğu Hamid sipahilerinden Tulu köyü karyesinde oturan Piri ismindeki bir sipahi Üçyüz

altın ve bir miktar eşyası ile İstanbula dan ayarlıp Kütahyaya götürdüğünü vesikanın mütelesiminden anlıyoruz. Çoğunun akrabasından biri Kütahyaya kadar giderek bunları bulmuş ve meclisi seride davasını isbat etmeğe muvaffak olmuştur. İşte bu itibarla bu sipahinin yani Pirinin mahfuzen İstanbula gönderilmesi emredilmektedir.

Besinci vesika ise Alâiye, Hamideli ve Take kadılarına yazılan müsterek bir hükümdür. 6 Şevval 979-1571 tarihinde yazılan bu hükümle bu sancaklardan birer kürekci istenildiğini görüyoruz. Çünkü bahar mevsiminde donanmanın deryaya gaza için çıkacağı zikredilmekte ve her bâneden alınacak bir kürekcinin Antalyada yapılmakta olan gemilere gönderilmesi yazılmaktadır. Donanmanın deryaya çıkması Kıbrıs fethine alâkadardır. Kıbrıs fethine Lala Mustafa Paşa Serdar, donanmaya Piyale Paşa Serasker tayin olunmuştu. Kıbrıs fethine 978 senesinde başlanmış isede o sene adanın fethi mümkün olamamış ertesi sene dört yüz parça kadırga Mağosa Şüüne gelmiştir. Kıbrıs adasını türkler 979-1571 senesinde zabtetmeğe muvaffak olmuşlardır.

Kıbrıs adası fetedildikten sonra umumî bir nüfus tahviri yapılmış ve adada yüz yirmi bin nüfus olduğu anlaşılmış ve bunların her birine birer altın cizye, vergi tarholunmuştur.

Vesikada ayrıca macruhların listesi istenilmektedir. Bunlar o zamanın harp gemileri olan kadırgalara koşulmak için istenilmiş olduğunu görüyoruz.

Diğer makalelerimizde Hamideliye ait onuncu asır vesikalarını neşre

devam edeceğiz.

VESİKA — 1

Koyun eminin âdemisi Pervizze verildi.

Fi 10 Zilkade 978

Mevlâna Eğridur Kadısına Hüküm ki:

Kasabai Eğridurdan Abdullah oğlu Osman nam kimesne maldar ve mütemevvil ve muamelecî olup üçbin filoriye maliktir deyu kasabai mezbureden Yunus bin Mehmet ve Abdürrabman bin Emrullah ve Mustafa bin Hasan ve Hasan bin Mustafa ve Abdürrabman bin Halil ve Mehmet bin Mehmet kimespeler haber verdiklerinden gayri mukaddema azil olunan Kadı ile Bursa gelüp bazı zulüm hususuna muavenet ettüğü ilâm olunmakla mezkûr Osman İstanbulda hapis olunup ahvali teftiş olunmasını emredüp buyurdum ki vardıkta tebir etmeyüp bizzat bu hususa mukayyet olup mezkûrun ahvalini kasabai mezbur abalisinin bigaraz kimesnelerinden ne mikdar male malik olduğun tafahhus edüp sair ahvalin dahi teftiş eyleyüp göresin. Arz olduğun gibi olup mezkûr kimesne mütemevvil kimesne olup muamelecî olduğundan gayri zulüm ve taaddisi ol yerden sabit olursa alâkasını katettirüp dahi maldar mutemedün aleyh kimesnelerle gelüp kasaplık hizmetinde ola ve üzerinde sübut bulan mevaddı sicil ettirüp suretlerin bile gönderesin ama bu bapta birveçhile mukayyet olasızki sonradan benim kudretim yoğ idi ehli garaz sözü ile bana gadir olmuştur deyu şekva eylemelü olmaya. Defterin bile gönderesin.

Mühimme 12. Sahife 193

VESİKA — 2

Mevlâna Eğridur Kadısına:

Dergâhı muallâm çavuşlarından Uşaklı Mehmet çavuşa hüküm ki:

Kazai mezburda mütemekkin Türk Osman denmekle maruf kimesne gelen kadıların yanına varup mürteşi olup müslümanlara fevkalhad zulüm ve hayf eyleyüp ol diyardan ref'i lâzım olup mütemevvil kimesne olmağın mahmiyei İstanbul kasaplığı hizmetçiün mah-rusei mezbûreye gönderilmesin emredip buyurdum ki tehbür etmeyip mezbûru kasaplık mühimmine lâzım olan havayıcı ile muaccelen mahmiyei mezbûreye gönderesin. Ve ne gün irsal olduğun yazıp bildiresin.

Sene 978/220

Mühimme: 12

VESİKA — 3

Hamid piyadeleri beyine verildi.

Evastı Zilhicce 979

Hamid ve Afşar Kadılarına hüküm ki:

Kazai afşardan Mağluma nam kar-yeden ve Hoyranda Yakup nam sipahi daima şirret ve şekayetten hali olmayıp ve riayaya ve berayaya envai zulüm ve teaddi buğzu garaz ettiği kimesnenin üzerine zor şahit ikamet ettirüp nahak yere nice müslimanın evin ve emlakın sattırup ve nice bin hıfâ şeri akçelerin alıp külli taaddi ettüğü istima olunmağın buyurdum ki vardık da bu hususa bizzat mukayyet olup mezkûreyni ihzar edip ol vilâyetin halkından ve bi garaz müslimanlardan hak üzere ahvalini teftiş edip göresin. İstima üzere mezkûrun ol veçhile tezvîr ve teblis ve riayaya teaddi ile zulmü olduğu vaki ise müslimanlar eylüğüne şahadet etmezler ise vukuu üzere arz eyliyesin. Amma fıkara gelip havlerinden yaramazlığına şahadet

etmemek ihtimali olursa mezburun yaramazlığı sabit olduğu takdirce ol yerden def olunmağın riayaya ilâm eyliyesin. Bildüklerini ketmetmiyesin. Ve siz dahi bu hususta hak üzere olup mezkûrdan ahz ve celp etmekle himayat etmekten hazer edip ahvale vakıf ve muttali olduğunuz üzere sıhhati üzere arz eyliyesin hilâfı vaki kazaya arz etmekten hazer eyliyesin.

Mühimme 12 Sahife 638

VESİKA — 4

Anadolu Beyler beyisine Hüküm ki :

Hassa doğancılarım başı zeyd kadrenin akrabasından Hüseyin nam nabalığ oğlanı Hamideli sipahilerinden Tulu köyü nam karyede mütemekkin olan Piri nam sipahi üç yüz altın ve bir miktar esbabı ile İstanbuldan ayar tip Kütahyaya alıp gidip müşarünileyh akrabasından biri Kütahyaya ardınca varıp elinde bulup meclisi şeride oğlanı alıp gittiğün ikrar edip akça ve esbabın inkâr ettikte sicil olunup anda habsolunduğu ilâm olunmağın mezbûr sipahi dergâhı muallâma gönderilmesin emredip buyurdum ki mezbur sipahiye ikrarının sureti sicilli ile ve yanında bulunan akça ve esbabı ile beraber adamlarına koşup kayıd ve bendle dergâhı muallama gönderesin ve mezbûrun ahvaline vakıf olduğun gibi arz eyliyesin ve mezbure koşduğun adamlarına tenbih eyliyesin ki mezbûru yolda muhkem bızzedip kaybet ettirmekten hazer edeler.

979

Mühimme 12, sahife 635

VESİKA — 5

Lival Alalya ve Hamid ve Teke kadrlarına

Hüküm ki :

Hak taalanın ulüvünayetine tevek-

kel olunup bu defa evvel baharda fi sebilillahî taalâ gaza için deryaya donanmayı hümayunum gönderilmek mukarrer olup ve gaza ve cihat ammei ehliislâmın üzerine vacip olup nefisleri ve malları ile muavenet etmek farzı ayın olmağın tahtı kazanızdan kürekci salınmayıp vaki olan müslim raiyelerinin evkaf ve havassı hümayun ve sair emri şerifimle muaf ve müslim olan raiyelerin her biri hanesinden bu defa birer kürekci teklif ve ihraç olunup Antalyada bina olunan gemilere gönderilmesini emredip bu bususa dergâhı muallam çavuşlarından Antalyalı Mehmet çavuş tayin olunmuştur. Buyurdum ki vusul buldukta bu bapta her biriniz bizzat mukayyet olup ehli islâme gazaları tergip edip dahi zikrolunan tavaifin her biri hanesinde berveçhi isticâl birer kürekci yazıp mahallî memure irsal edip ve her birinizin kazasında olmakule muaf hanelerden ne miktar kürekci yazulduğunun defterin dergâhı muallâma gönderesin bu bapta bir ferde özür ve babane ve inat ve muhalefet ettirmeyip ihtimamdan dakika fevt eylemiyesen. Ve mukaddema gönderilen emrişerif üzere tahtı kazanızda olan mahbeslerde bulunan ve ele getirülen mücrimleri salıp ve siyaset tûbmetlerinin sureti sicille riyle merkum çavuşuma teslim eyliyesin ki Antalyada olan gemilerde küreğe koşula ve her birinizin kazasında ne miktar mücrimler teslim olunduğunu arz edesin.

Ibrahim Çavuşa verildi.

Fi : 6 Şevval 979

Mühimme 10, Sahife 145

HALİL ETEM ELDİM

FEHMI AKSU

17/2. İnci Teşrin / 1938] perşembe günü Türk İlim ve sanat muhittü necip, cevval, olgun bir simasını; yarın asırlık bir say ve didimlerin temin ettiği hakkı bir göhrete malik olan - İstanbul mebusu - değerli hemşerimiz, Halil Etem Eldemi kaybetmiştir.

Bu mümtaz türk bilgini 77 yıllık ömrünün, hemen 55 senesini tabii ilimler, Kimya ve bihassa, kanmaz bir merakla Epigrafi, Nümismatik, Arkeoloji, tarih sahalarında harcamıştır. Ciğerinden hasta idi. Fakat o, onun bütün ızdıraplarını; ilmi araştırmalarından edindiği bir hakikat ve haz ile unutmuydu.

Osman Hamdi [30/12/1842 - 24/2/1910], İsmail Galip [1848 - 1895], Halil Etem [25/6/1861 - 17/11/1938] adları, yalnız türkiyede değil, beynelmüvel ilim ve ihtisas muhitterinde de itimatla, takdirle anılmışlardır. Bu ailenin türk kültürüne yaptığı hizmetler, türk ulusuna bıraktığı eserler minnetle anılacak değerdedirler.

Halil Etem ve kardeşlerinin, türk münevverlerini ilgilendiren ilmi mesai ve eserleri, hal tercümeferi Üküde, Uusda, meşhur adamlar ansiklopedisinde, bazı Türk ve ecnebi mecmualarda parça, parça neşre edilmiştir.

Biz bu yazılarla; değerli ilim adamları yetiştiren bu ailenin İsparta ile tahminen 150 sene önceye varan münasebetlerini ve esasen İsparta olduklarını nasır vereceğiz. Bakınız, muhterem bilgin, bu münasebetin vü-

cadını; el yazısıyla yazılmış su kaymetli mektubunda; ne temiz ve mütevazı bir eda ile izah etmiştir:

* * *

T. B. M. M.
Anasına Mânsus

İstanbul: 17/7/935
Posta kutusu: 403

Saygı değer bay başkan ve hemşerim;

Bay Kemal Ünal vasıtasıyla vuku bulan ricamı kabul buyurarak bana [Ön] büna çıkmış cüzülerini göndermek lütfünde bulundunuz. düşüncemde hiç aldanmamışım. Çünkü [Ön] de benim için pek istifadeti yazılar buldum.

Aynı zamanda bana çok iltifatlı bir mektup da yazdınız. Derin teşekkürler ederim.

İspartalı olmak ve binaenaleyh İspartalılara hemşerisi bulunmak benim için pek büyük kıymeti ve iftiharı muciptir. Annem İspartalıdır. Babası Mustafa ağa Abdülmecit zamanında yağlıklar kâhyası idi. Ben maalesef büyük babamı tanımadım. Fakat benden 18 yaş büyük olan kardeşim Hamdi ve yine Türkiyede Meskûkât ilmini tesis eden diğer kardeşim merhum İsmail Galip taarlardı. Pek münevver ve okur yazar bir adam olduğunu söylerlerdi. Bu şunula bellidir ki: İki kızını ve oğlunu mükemmel okutmuştu. Hatta oğlu İsmet, o zaman pek güç olan, tersane mektupçusu olmuştu.

Pek çok sene önce İspartadan geçdiğimde büyük babamı kiler birine tesadüf etmiştim. Fakat soy adları ne

olduğunu öğrenemedim. Ancak şunu biliyorum ki: Bir kaç kere maliye nazırı olan Nafiz paşa ailesiyle karabetimiz vardı. Belki bununla bir ip ucu bulunabilir. Fakat onlardan da kim kaldı bilmiyorum.

Halkevimiz kütüphanesi için bir kaç kitap takdim ediyorum.[1] Eski şeyler olmakla beraber istefen kabulünü rica ederim. Gerek size muhterem başkan ve gerek sevgili hemşeri arkadaşlara derin saygılarımı sunarım.

Halil Etem

* * *

Mektuba nazaran; Abdülmecidin saltanatı zamanında [1839 - 1861] yağlıklar kâhyası olan Mustafa ağasının iki kızı ile tersane mektupçusu, İsmet namında bir oğlu vardır.

Kızlarından birisi; ikinci Abdülhamit saltanatının [1876 - 1909] başlarında sadrazamlıkta bulunan, Türk devlet ve ilim adamlarından, İbrahim Etem paşa [1818 - Mart - 1893] ile evlenmiştir. Osman Hamdi, İsmail Galip, Mustafa, Halil Etem Eldem, bu izdivacın mesut mahsulleridir.

Üstadın dedesi Mustafa ağasının mahallen şöhret ve lâkaplarını tesbit etmek mümkün olamamış ise de karabetinden bahsettiği Nafiz paşa ailesinden ölü ve diri bir kaç isim not edilebilmiştir.

Malûm olduğu üzere; Abdurrahman Nafiz paşa, İkinci Mahmut devrinde [1808 - 1839] ve Abdülmecit zamanında Valiliklerde, zecriye, gümrük, darp-hane ve mukataât nazırlıklarında, beş defa maliye nazırlığında, evkaf nazırlığında bulunmuş; Mahmudun sevdiği bir veziri idi. 1852 de ölmüştür. Kabri İstanbul yeni kapı mevlevihanesi

bahçesinde dir. Bunun babası [Şeyit Mehmet Refi efendi] ise, babıâli mektubi kalemlerinde yetişmiş, İrana Elçi olarak gitmiş, [İran seferatnamesi] yazmış, sonra Filibeli Rüstem ağasının emvalini zapta memur edilmiş bir zattır. 1809 da Filibede ölmüştür. [2]

Bu münasebetle [1223 - 1224 H.] senelerine ait Isparta şerî mahkemesicil defterinin birinci sahifesindeki 25 Recep 1223 tarihli ve kapıcı başlarından Hamid sancağı mütesellimi Yılanlı oğullarından [Şeyh Ali Ağa] ya gelen bir fermanı da tetkik edelim:

Ferman; Isparta ve havalisinin senkistan olması ve sefere [Rus harbi] masarifi külliye ile 710 nefer asker 250 mekkâri göndermelerinden dolayı yeniden salınan asker bakıyesi bedelâtiyle Hakkı Paşanın [3] muhafızı bulunduğu Bahriselit boğazı için dört bin kile arpa, iki bin kile buğday, üç bin baş ağnamın hallerine terehümün, affedilmeleri hakkında vaki bir müracaat üzerine sadır olmuştur. Bu fermanında :

[... Halen defterdar şikâi evvelim mektupçusu hulefâsından ruzaamçesi sani Mehmet Refi zide mecdehu Hamidiyyülasul olup livai mezburun ahvatim bileceği cihetle ...] kendisinden istilâm kınıdığı, neticede asker bakıyesi bedelâtiyle ağnamın afedilip yalnız arpa ve buğdayın gönderilmesi emredilmiştir.

Burada adı geçen Mehmet Refi ile Nafiz Paşanın babası arasındaki isim

[1] Bu değerli kitaplar Isparta Halkevi Kütüphanesinin 241, 513, 520, 544, 558, 559, 515, 801, 823, 824 numaralıdır.

[2] Sicil Osmani Cilt: 2 Sahife: 412 ve meşhur adamlar Ansiklopedisi sahife: 327

[3] Kâmil Ahmet Paşanın oğludur.

aynîyeti, tarih mutabakati ve bilhassa (Hamidiyülası) kelimesi, onun da İspartalı olduğu fikrini kuvvetlendiren delâldendir. Filhakika babası Mehmet Refi bu tarihte İstanbulda ve sağdır. İrandan döndüğü (1222 H.) ve henüz Filibeye hareket etmediği bir zamana tesadüf eder. Filibeye Rüstem ağanın (1224 H.) de ölümünü müteakip gönderilmiştir. [4]

Şimdi, mahallî tetkiklerimizi de ilâve edelim. Merhum Halil Etemin verdiği "İp ucu," nu, Eğridir kazasında bulabildik. Aile hafızasından nakledildiğine göre; Abdürrahman Nafiz paşa, Eğridirde "Koca müftü," diye anılan (Ahmet Rafi) in biraderidir. Ahmet Rafi, Evasıtı Safer - 1243 tarihli fermanla:

".... Hilâfı şeriat ve mugayiri rıza bazı ahval ve akvali.... kazai mezbur ahalisinden bazı kimesnelerin hilihbar tahkik olunmuş olduğu beyaniyle merkumun hizmeti fetvadan hacriyle bir mahalle nefyi ve iclâsı hususunu sabıka Hamit ve Teke sancakları mutasarrıfı ve halen Halep valisi sadrı esbak.... Müşir.... vezirim Mehmet Emin Rauf Paşa... tarafından inha ve iş'ar olunmaktan naşı.... merkumun lieclittedip Kütahyaya nefi ve iclâ olunması babında emri şerifim sudurunu bilfiil Şeyhulislâm ve müftülenam olan kadı zade.... mevlana Mehmet Tahir... işaret etmeleriyle işaretleri mucibince...." [5]

nefyedildiği zaman Nafiz Paşanın delâletiyle kısa bir zaman sonra yani evahiri Rebiyülahir - 1243 tarihli bir fermanla:

[... Eğridir kazasında mezun bilifta olup hilâfı rıza hareketine içtisarına mebni Kütahyaya nefi ve iclâ olunan Ahmet Rafi'n müddeti nefyindenberi memleketinde olan ayal ve evlâdı bikes ve perişan kalarak vucuhla merhamete şayan olduklarından bahsile merkumun af ve itlâkı hususuna müsadei aliyem erzan kılınması ayal ve evlâdı taraflarından arzuhal takdimiyle istida ve istirham olunmaktan naşı....] [5] affedilerek memleketine dönmüştür.

Bu vesika ve notlardan; yalnız, Nafiz Paşanın Eğridirde bir kardeşi olduğu, habaları Mehmet Refi'n de anası Hamidli bulunduğunu öğreniyoruz. Mustafa ağa, bizce heüz mechul olduğu gibi Nafiz Paşa ailesiyle Halil Etem ailesi arasındaki karabetinde nereden başladığı mahallen henüz tayin edilmiş değildir.

Bu mevzuun kollektif bir say ve araştırma ile aydınlatılmasını dileyorum.

[4] Sicil Osmanî: Cilt: 2 Sahife 378
[5] Bu iki ferman sureti, Bay Zeki Paşık tarafından istinsah edilerek lütfen 12/3/936 da gönderilmiştir. Asılları Eğridirde « Eski Müftüler » ailesindedir. Buradaki noktalı yerlerde malûm ve mutal elkap olup nakledilmemiştir.

Maarif Müdürünün başkanlığında ve ilk tetrisat müfettişinin iştirakiyle kazalarda olduğu gibi merkezde de ilk okul öğretmenlerinin her ay meslekî bir toplantı yaparak konferans ve nümune dersleri verdikleri ve habahaller yaptıkları öğretilmiş ve konferanslarda bütün yazıcıları ilgilendiren bir danesinin [Ön] de çıkarılması uygun görülmüştür. Bu konferansın mevzuu [Yazı Tekniği ve Tatbikatıdır]. Faydalı ve entiresan bir mevzu olduğu için birinci kısmını okurlarımıza sunuyoruz.

- Ü N -

Yazının Tarihçesi:

Yazı konuşulan lisanın mücerret işaretlerle tesbitidir. İlk devirlerden itibaren bir ifade vasıtası olarak kullanılmış, bu itibarla medeniyet tarihinde çok önemli bir yer almıştır. Yazının esas unsurları resimden çıkarılmış, bugünkü şeklini alıncıya kadar da bir çok değişiklikler geçirmiştir. Yazıyı teşkil eden mücerret işaretler uzun yüz yılların verdiği bir sonuçtur. İlk devirlerde mücerret yazı işaretleri yerine bir takım semboller, eşya resimleri kullanılmıştır. Eski Mısırlıların Hiyeroglif denilen resim yazısı da bir nevi sembol yazısıdır.

Tarihte bilinen en eski yazı Sümerlerin orta Asyadan getirdikleri çivi yazısıdır. Etiler de Sümerler gibi çivi yazısı kullanırlardı. Hiyerogliflerden çıkarılarak mücerret işaretleri yani harfleri ihtiva eden yazı tarihten evvelki çağlarda da Türkler tarafından icat edilmiş ve göçlerle yer yüzüne dağılmıştır.

Türk yazısının en eski şekli Orhon Yenisey denilen eski Türk abideleri üstündeki yazıdır. Türkler yedinci yüz yıldan sonra Uygur yazısını, onuncu yüz yıldan itibaren de arap harflerini kullanmaya başlamışlardır. Nihayet hepimizce malûm olan ve Türk inkılâbının yolunda

başarılmasına esas teşkil eden Ebedî Atatürk'ün mucizekâr buluşlarıyla 1928 de köhne arapça terk edilerek yerine Türk diline en uygun olan ve Lâtin esassından alınan (Türk Alfabeti) kabul olunmuştur.

Her ilim şubesinde olduğu gibi yazının da büyük elemanları ve bilginleri vardır. Bilhassa Avusturyalı (Legrün) Almanyalı (Lesütterlin) dir. Bunların yazı hakkındaki kıymetli fikirleri bütün acunca kabul edilmiştir. Biz de bugünkü yazının memleketimizde tatbik edilen teknik şekillerini bu adamların eserlerinden almışızdır.

İlkokullarda yazı derslerinin genel hedefleri:

A — Çocuklara okunaklı, kolay ve çabuk yazılır, işlek ve güzel el yazısı kazandırmak.

B — Yazının sadece bir teknik işi olmadığı, aynı zamanda yazılan yazıların istifli, tertipli ve temiz olması gerektiği kanaatini de kazandırmak ve çocuklara bu itiyatları vermek.

C — Dekoratif yazıya başlamak ve bu gibi yazıları gözden geçirerek çocuklarda bedî zevki artırmak.

Bu genel amacı tedrisî ve terbiyevî olmak üzere iki erek halinde ifade edebiliriz.

1 — Yazıda tedrisî hedefler.

2 — Yazıda terbiyevî hedefler.

YAZIDA TEDRİSİ HEDEFLER:

Yazıda gözün ve elin tatmin edilebilmesi için aranan şartlara riayet etmiş olmakla esasen yazının güzelliğini bir dereceye kadar temin etmiş olmaktadır. Bilhassa yazıda esasa hâlel gelmemek

şartıyla yavaş yavaş belirecek olan şahsî üslup yazıya güzellik veren diğer bir âmildir. İlk sınıflarda bunlardan fazla güzellik şartları aramak ta doğru değildir.

YAZIDA TERBİYEVİ HEDEFLER:

Çocuklara itinalı ve temiz iş yaptırmak, onları ihmalcilikten ve baştan savmacılıktan korumak için yazı dersleri geniş imkânlar vermektedir. Çocukların defterlerini, dosyalarını... üzerine yazdığı her şeyi bedî bir eser vücutte getirir gibi hazırlamasına dikkat edilmelidir. Dağınık, tertipsiz, pis, ihmalkâr olan ve baştan savmıya alışmış zevkiselimi hissi inkişaf edememiş, iyi eser çıkarmak itiyadını alamamış bulunan çocukların karakterleri üzerinde oynamak ve onları ıslaha doğru yürütmek için en değerli ve en müsait vasitanın yazı olduğu unutulmamalıdır. Hemen hemen diyebiliriz ki böyle çocukları ıslah etmek için en emin yol onların defterlerinden, dosyalarından işe başlamaktır. Yazı faaliyeti çocukların günlük hayatı çok geniş mikyasta kaplıyan bir faaliyet olduğu için onların ıslahında rolü ne kakar büyükse bu işlere lâkayt kalmanın çocukların karakteri üzerinde yapacağı tahripkâr ve menfi tesir de o kadar genişdir.

Bu sebeple çocuğun defteri veya dosyası biraz gayri muntazam olmuş deyüp geçmemelidir. En ufak ihmale ve zevksizliğe müsamaha etmemek ve en büyük titizliği göstermek gerektir. Evvelceden çocuğun defterlerini nasıl kullanacağını, nereden başlayup nereye gideceğini hülâsa yazının yazılış tekniğini bütün teferuatıyla öğretmek icabeder.

Yazının istenmiyen netice vermesinin bir sebebi de henüz yazı tekniğini kavramamış, yazıyı yarım yamalak öğrenmiş bir çocuğun fevkalâde seri yazmasıdır. İlkokullarda yazı derslerinde itinalı bir

yazı, diğer derslerde çabuk çabuk yazılan seri bir yazı diye iki cins yazı yoktur. Sür'at derecesi şartlar ne olursa olsun değişmemelidir. Yazının genel hedeflerde söylendiği üzere bedî terbiyenin inkişafında büyük bir yer tutar.

Meşhur Aiman terbiyecilerinden Sütterlin'e göre yazıda riayet olunması gerekli olan esaslar şunlardır:

1 — Çocuk yazı masasının önünde dik oturmalı, gövdenin ön kısmı masanın ön tarafına beraber bir çizgi teşkil etmeli

2 — Baş sola değil, hafif surette öne mütemayıldır.

3 — Gözle defter arasında 25 35 Sm. uzaklıkta bulunur.

4 — Ziya daima soldan girer.

5 — Göğüs yazı masasına dayanmamalı, masadan üç parmak uzak kalmalıdır.

6 — Her iki omzu bir hizada bulunması zaruridir.

7 — Her iki kolun üçte ikisi masanın üzerinde durmalı, beden bunlara hafifçe istinat etmelidir.

8 — Kalçalar tamamen sıranın üzerine yerleşir.

9 — Ayaklar ne fazla öne doğru uzatılmış, ne çok geride, ne de birbirini üzerinde, fakat normal vaziyettedir.

10 — Avuç içi daima sola çevrilmelidir.

11 — Kalem tutan ilk üç parmak biraz bükülebilir.

12 — Elin ağırlığını dördüncü ve beşinci parmak taşır.

13 — İkinci parmak kalemin üzerine hiç bir etki yapmaz, ancak hafif surette temas eder.

14 — Bir kaç satır yazdıktan sonra defterin daima yukarıya itilmesi ihtar edilmelidir.

15 — Sol el defterin devimini tanımlar.

HALK EDEBİYATI

MİRAS DESTANI

Toplayan : Nuri Katircioğlu

Kulak verin sözüme dinleyin ahvali :
Geliu söyleşelim; bunca dilek niçe oldu ?
Yedi yıldır gurbet illere gideli,
Arzulayıp geldiğim bunca emek niçe oldu?

Bağda bostanda Ciyik ciyik kuşlar öterken
Dağda, bayırda sığır, sıpa güderken
Ben askere başımı alup giderken :
Söyleyin bakalım bugünedek nice oldu ?

Cemaatle okudunuz hepimize birden fatiha
Anam, babam ölmüş : kanda kaldı akraba
Vah neyer kalmış ne mal kalmış hepside
heba

Söyle bakalım : emuim oğlu kanbur felek
niçe oldu ?

Nerede ibiş Ali , kazıklı can Veli ?
Ese oğlu , Köse oğlu , akkepeli ,
Barut Hasan , Çakır Osman , kürdeli (1):
Konuşduğumuz bunca Zevzek niçe oldu ?

Bunların köküne kıran mı (2) ?
Söyle : öletmi (3) olmuş, kurtlar mı yemiş,
Eski mahalle imamı o koca Molla Memiş ;
Çağırmanız gelse , sorsak : niçe oldu ?

Ey Hocam bak bana, sana miras sorarım
Doğru söyle , nedir bunca zararım ?
Gurbet ilden geleli evimizi ararım .
Göçen (4) damda : temel direk niçe oldu ?

Dinlemem , boşuna : zirva söz okuma ,
hileyle her taraktan bez dokuma
Nerde ? içi yün dolu kıl dokuma ,
Yasdık , yorgan , minder , döşek niçe oldu ?

O kanbur saçayak kalkmazdı ocakdan
Üç çanakla beş tenceremiz vardı toprak-
dan

Eksilmezdi arpa unu : şu bucakta
Kenetli tekne , çamçak , kalbur , elek ,
uıçe oldu ?

Hamur senidiyle (5) Akdaraç (6) oklava ,
Aş pişirdiğimiz kulpsuz yassı tava ,
Ağaç çanakla ülüklü (7) üç maşraba ,
İçi tuz basılı sırlı çömlek niçe oldu ?

Kıl kilim , eski hasır , bunca urba (8) :
Mesitdeki (9) ekseriye asılı yün torba ,
Babamın geydiği yoşuk (10) uzun aba ,
Gök boncuk düğmeli al yelek niçe oldu ?

Karga burun çarıkla baldır dolağı
Kını kırık yatağan sırtlı bıçağı ,
Beline sardığı kendir kuşağı ,
Yakası yamalı kolsuz gömlek niçe oldu ?

Kıl menevrekden (11) giydiği toman (12):
Burnu çentik baltayla sapsız tirpan ,
Hergeleye (13) sığırı sürdüğü zaman :
Dayanıp gittiği çatal değnek niçe oldu ?

[1] Kürde - bu yakalarda Hakkaya Libade ve Kürde derler.

[2] Salgın ölümle kırılıp ölmek.

[3] Ölet - Kutera gibi afetin gelip süpürüp götürmesi.

[4] Göçen - Göçmek, çökmek.

[5] Senit - Üstünde hamur açılan tahta tabia.

[6] Akdaraç - saç üstündeki börek gibi şeyleri alt üst etmek için kullanılan kamaya benzeyen tahtadan yapılmış alet.

[7] Ülük - Emzik.

[8] Urba - Ruba, elbise.

[9] Mesit - eski çağlarda evin tavanlarına konan kalın direk.

[10] Yoşuk - eski eskimiş.

[11] Menevrek - Kıl dokuma şalvar.

[12] Toman - don, şalvar.

[13] Sürü - İneklerin toplandığı yer.

(ÜN) GECESİ

Dergimizin başinci yılını kutlulamak üzere 14/1/1939 tarihine müsadif Cumartesi günü memleket münevver ve mütefekkirlerinin iştirakıyla Halkevimizde bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıya sayın Valimiz Fevzi Daldal ve Tümkomutanımız Recep Ferdi Süalp de hazır bulunmak suretiyle şeref vermişlerdir.

Evvêlâ bu toplantının maksat ve gayesini kültür direktörümüz Şevket Aydın izah etmiş, bir suretini bu nushamızda dercettiğimiz Derginin tarihçesi Hilmi Dilmen tarafından yapılmış, Ömer Güllü de «ÜN»de neşredilen Ağlarci

zade Hakkının yazılarından bazı parçaları, Ülküde «ÜN» hakkında yapılan tenkidleri, dergimizde çıkan Nazım Örensunun «Güzel İspartam» başlıklı yazısını okumuş, Öğretmen Bekir Türk «ÜN»de çıkan (ÜN için) başlıklı şiirini inşat etmiş, Halkevi başkanı Remzi Ünlü de davete icabet edenlere şükranlarını bildirerek «ÜN»e yardımlarının esirgenmemesini temenni etmiştir. Daha bazı zevat tarafından hikâyeler anlatılmak, şiirler söylenmek suretiyle edebî bir gece yaşanmıştır.

«ÜN» ün tahrir ailesinden olup da burada

Malları (14) kamçı ile hergeleye sürerdik
Kendi gelmez dört yanı bekler, yolunu
gözlerdik .

Danasını evsülmüş (15) kepekle beslerdik
Söyle : kuyruğu güdük topal inek niçe
oldu ?

Cidavusu (16) görünmezdi irinden
Mancılıkla kalkamazdı yerinden
Urganla kaldırırdık belinden
Beli salık kancık eşek niçe oldu ?

Keklik örtürdi çöp kafesinde,
Tazı yatardı gün gölgesinde
Ahır odasında, kaz kömesinde
Su saksısı, folluk, tünek niçe oldu ?

Aktaşlı tarlaya çavdar ekerdik,
Kimi orakla, kimi tirpanla biçerdik
Haniya bazan içinde buğday döğerdik
Sapsız tokmakla, dipsiz dibek niçe oldu ?

Bağ içinde yattığımız çardakda :
Sesini dinlerdik yatakda,
Avlu ortasında kuru kavakta
Lâk lâk öten çiftte leylek niçe oldu ?

Evin önündeki asma çubuğu
Yedi yılda bir verirdi kuruğu
Güz pilici horozla bir hindi tavuğu
Topal kazla şaşkın ördek niçe oldu ?

Ah ben bu yerlerde sele serpe gezerken
Şu yeşil ovalarda koyun kuzu güderken
Ben bunları sağ bıraktım giderken
Haber verin cümle yaran bunlar niçe
oldu ?

Aradım, sordum, şunu, bunu filanı
Yuları, semeri, paldımla kolanı
Acıdım, döğündüm dinlerken bunca
yalanı
Ahocam söylemediğin bunca gerçek niçe
oldu ?

Cümle yaran yoldaş hepinizi özledim
Sanmayın şakadır bunca sözlerim
Kalmamış bir Ata bergüzarı, ağlar
gözlerim
Bunca eşya, ufak tefek niçe oldu ?

[14] Mallar - Çift hayvanları.

[15] Evsülmek - Savurmak, hafıman savurmak.

[16] Cidavı - Hastalanan eşeklerin koxkın şığıla dağlanan yaralarını adidir.

*bulunmayan zevata aşağıdaki şükran telgraf-
ları çekilmiştir.*

“Ün., ün Baş yazıcılarına toplantının
minnet ve şükran teli:

KEMAL ÜNAL

Isparta Sayfayı - Ankara

NEŞET KÖSE

Kültür Direktörü - Çorum

NÂZİM ÖRENSUN

Kültür Direktörü - Balıkesir

NACI KUM

Müze Müdürü - Kayseri

HÜSEYİN NAMIK ORKUN

Gazi Terbiye Enstitüsü Tarih Profesörü - Ankara

HİKMET TURHAN DAĞLIOĞLU

Çağaloğlu Ortaokul Türkçe Öğretmeni - İstanbul

*Beşinci yılını dolduran «Ün» dergisinin
mesut gecesini yaşatmak için yapılan toplantı-
nın derin sevgi ve saygılarını ulaştırdım.*

Halkevi Başkanı

Remzi Ünlü

Hilmi Dilmenin Söylevi:

Sayın Arkadaşlar;

Bugünkü toplantıda evimizin ayda
bir çıkardığı “Ün.” dergisinin tarihçe-
sini yapmak ve bunu sizlere arz etmek
vazifesini aldım.

Dergimizi basan ilmi cereyan ve
fikirleri muhitimize kolaylıkla yaymağa
hizmet eden şimdiki İlk’adın Matbaası-
nın Ispartaya nasıl geldiğini sözlerime
başlamadan evvel arz etmeği münasip
buluyorum.

Tahsilimi İstanbulda ikmal edüp
memleketime dönmek üzere 1922 yılı
Ekim ayında İzmir’e uğramıştım.
İzmirde misafir olduğum ekmekeçi Paşa
oğlu otelindeki misafirler levhasında
Ispartalı Mehmet Ali Tütüncünün ismini
görmüştüm. Bir gün otelin gazinosunda
otururken yaşlı bir zatın etrafına top-

lanmış şahsan tanıdığım bir kaç hem-
şehrime gördüm, yanlarına gittim. Uzun
zaman Ispartada bulunmadığım için
hemşehrilerimin beni tanıyamıyacakla-
rını düşünerek kendimi takdim ettim.
Yaşlıca olan zat beni çok samimiyetle
karşıladi ve kendisinin Mehmet Ali
Tütüncü olduğunu ve babamın arka-
daşı bulunduğunu söyleyerek beni ya-
nına oturttu. O da benim ismimi lev-
hada görmüş beni arayormuş. Hem-
şehrilerim iş sahibi olduklarından bir
müddet oturduktan sonra kalktılar.
Biz yalnız kaldık, memleket dertlerin-
den konuştuk.

Mehmet Ali Tütüncü Meclisi umumî
azası olduğununun, Ispartada
bir matbaa açmak üzere Meclisten
tahsisat aldığını ve matbaa almak üzere
İzmir yolile İstanbula gideceğini söy-
ledi. Ispartamızda bir matbaa açmak
ve bu suretle memleketi ilmileştirmek
için ilk temeli atmak şerefinin kendi-
sine verdiği haz ve heyecan mumailey-
hin yüzünde görünüyor, sözlerinden
seziliyordu.

Ben Ispartamıza gelmeden bu kıy-
metli müessesenin açılmasının bende
uyandırdığı sevinç ve heyecanın yük-
sekliğini sizlerin takdirinize bırakıyo-
rum.

Nihayet bu muhterem zat Ispartada
matbaayı tesis ederek Vilâyet gazete-
sini Isparta adıyla neşre o sene baş-
ladı. Vazifesinde muvaffak olmak için
son günlere kadar yorulmak bilmez bir
say ile çalışan ve bugün ebediyete
intikal eden Mehmet Ali Tütüncüyü
hürmetle yadı bir vazife bilirim. Oaun
memlekete hediye ettiği matbaa ve
matbaacılık dergimizin kolayca intişa-
rına yardım eden en mühim amillerden
birisidir.

ATALAR SÖZÜ

Toplayan: Nuri Katircioğlu

— G —

Gözsüze yol sorulmaz.
 Göz yumulmakla kör olmaz.
 Gözünde tüter, gönlünde yatar
 Gözlüye gizli olmaz.
 Gücü çekmeyince ucu bulunmaz.
 Gül dikensiz, filiz kökensiz [1] olmaz.

(Gül olmaz bağı âlemde dikensiz)

Neyli

Güldükçe güller açılır.
 Gün böyle kalmaz bunalar ölmez.
 Gün doğuşundan bellidir.

[1] Sebze, çiçek gibi otların köklerine bu illerde köken derler.

1923 Senesinde sulh imza edilüp memlekete ordudaki ihtiyat zabıt ve münevverleri dönünce Türk ocağını açtık. Bu ocak memleket münevverlerini bir araya topladı, içinde bulunduğumuz şu binayı satın aldı. Muallimler birliğini kurdu. Ocaklılar bir dergi çıkarmağı düşündü, hatta "Sidre," adlı bir dergi çıkarıldı. Himaye görmediği için maalesef bu dergi yaşayamadı

"Ün," ün gerek maddî ve gerekse manevî korunması bakımından hizmetleri geçen arkadaşları burada birer birer saymağı bir vazife bilirim.

Sayın valimiz Fevzi Daldala "Ün," ün doğduğu günden bugüne kadar vi layetçe, İlyönkurulca yapılması icap eden bütün yardımları yaptığından dolayı kendilerine teşekkürü bir vazife biliriz

Dergiye veçhe vermek, yazılarıyla yaşatmak ve bir çok arkadaşlara mevzular vererek onları çalıştırıp yetiştirmek hususunda büyük muvaffakiyet gösteren eski Kültür direktörü Neşet Köseyi hürmetle anmalıyız.

Dergimiz, Fehmi Aksunun Halkevi başkanlığı zamanında tesis edilmiş ve üç sene bu arkadaşın kıymetli takipleri ve yazılarıyla beslenmiştir. Mumaileyhe,

Neşet Köseyi istihlâf eden Nazım Örensunun iki sene devam eden kıymetli takip ve şimdi de esirgemedikleri yazı yardımlarından ve Ispartamıza karşı her vesile ile bağlığını gösterdiklerinden dolayı kendilerine,

"Ün," ün ilk nushalarını Ulus matbaasında bastıran, kıymetli yazılarıyla Üömüzü tezyin eden sayın Saylavımız Kemal Ünal'a, kıymetli yazıcılarımızdan Hikmet Turhan Dağloğluna, Nuri Katirciya, Naci Kum'a, Ispartamıza ve Ünümüze karşı hususi bir sevgi gösteren yazıcılarımızdan Hüseyin Namıka minnet ve şükranlarımızı bildiririz.

"Ün," e kıymetli vesikalar tedarik eden ve Hamid oğulları tarihini aydınlatan müfettiş Tahir Erdem'e karşı da minnettarlık hisediyoruz.

Bugün "Ün," ü yaşatmak için çalışan Kültür direktörümüz Şevket Aydına şükranlarımızı takdim eder ve başarılar dileriz. Daha bir çok yardımcı arkadaşlarımıza karşı şükran hislerimizi burada sunarken arada bazılarının adlarını unutmak korkusile ayrı ayrı isimlerini zikredemeyeceğim. Bütün arkadaşlara ve burada bulunuların Hepsine birden teşekkür eder sözlerime nihayet veririm.

Gün geçer, kin geçer, işkillenme yarurum bun geçer.

Gün geçer ömür tükenir. Deli sevi-nir bayram geliyor diye.

Gün ola. harman ola

Gün ölümlü. gün akşamlı.

Gün kandan [2] doğarsa elini o yana aç.

Gün kavuştu halâ çen çen çene çar-ların.

Günü yetişmez geceden ekler.

Günümüz buluttan çıktı. göğnümüze güneşler doğdu.

Günde güzel olanın kıçı açıkda kalır. (Süsüne düşkün olanın bir gün kıçı açıkda kalır).

Günsüz çıkan yolsuz döner.

Gün batarken yola çıkan yolunu kaybeder.

Günsüz doğan cansız düşer.

Gürler amma yağmaz.

Güttüğü iki davar ışığı dağları tutar.

Güvendiği dallar kurudu.

Güvendiği dağlara kar yağdı.

Güvendiğimiz dağlar sizde mi kar yağdı?

Güzel görünür çirkin bürünür.

Güzel kandeyse kavgasız olmaz.

Güzele ekmek banılmaz, çirkin ev-den koğulmaz.

Güzelin başından çile eksik olmaz.

(Yarı güzel olanın başı beladan kurtulmaz).

Güzele bakan göze yasak olmaz.

Güzele doyum olmaz, bedeline sayım olmaz. (Doyum olmaz her güzelin eda-lısına)

Ahmet Rasim

Güzele ne olsa? yakışmaz.

Güzelliğin temeli sağlıktır.

Güzün gelişi yazdan bellidir.

— Hi —

Haberi verenden alan uslu gerek.

(Söyleyenden dinleyen arif gerek).

Hacca giden geldi, suya giden gelmedi.

Hak dedikten sonra : Akan sular

durur.

Hak söz ağıdan acıdır.

Hak oyun birdir iki olmaz.

Hakkında (iyidir) dedik, yalan çıkarma.

Hakka bel bağlayan yanılmaz.

Haklı haktan vazgeçmez.

Haline göre halı doku.

Halden anlayana casım kurban.

Halka gönül bağlayan halkın malıdır.

Halka verir öğüdü, kendi kırar söğüdü.

Hamsin sen benden kemsin. (Hamsi-

ne Z mheri böyle dermiş).

Hamamla semeri yük değil.

Hamamda kurnası; düğünde sediri bellidir.

Hamam tokmağı gibi başa vurur.

Hamama giren terler.

Hamursuza karışmazda pişmiş aşı karışır.

Handa alır hamamda satar.

Handa hanaylığı [3], bağda Kincirli-gımı [4] var ?

Hangi taş katıysa başını ona vur.

Harmanda dirgen yiyen [5] yılınadek Ofartır [6].

Harman üstü Çeç [7] üstü. (Harman savrulmuş, dane samanından ayrılmış, mahsul yığın edilip hazırlanmış, efendi-side hazır lup üstüne gelmiş.)

Hasta, çorba komaz tasda.

Hasta olmadık baş, ayak almadık taş olmaz.

Hastalık batmanla girer dirhemle çıkar.

Hastalık kırıkla çıktığı seçer : Gerisi hep geçer. (Zübeyde Katircioğlu)

Havada bulut sen onu unut.

Havlayan köpek ısırılmaz.

Hayır söyle eşine, hayır gelsin başına.

[2] Kandan, kandan - nerede, nereden anlamına.

[3] Hanay - Hanaylık - sofa, salon.

[4] Kincirlik - Tahtareyalı.

[5] Ucu demir çivili uzun değnek. (Örendire)

[6] Ofartmak - habbeyi kubbe yapmak, müba-lağa etmek.

[7] Çeç - danesi ayrılmış harman yığını.

Hazırdan yemeğe dağlar dayanmaz.
Hele bir yol düşde gör. (düşenin dostu olmaz).

Heliksiz [8] divar olmaz.

Hekim: kendini koruyandır.

Hekim hastasına (yatağın varmı) demez.

Hekim hastasına (kuş südü) iç der.

Hekim olan kan alacak damarı bilir.

Hekimden sorma, çekenden sor.

Hem çalar hem oynar,

Hem eğere gelir hem semere.

Hem soğanı yedik hem dayağı: üstelik parasını da verdik.

Hem suçlu hem güçlü.

Hem yok hem yoğun.

Hem yer hem yedirir: güzelim avrat ne yer ne yedirir kokarım avrat.

Her balık kendi yemiyle tutulur.

Her verişin bir alış, her alışın bir görüşü vardır.

Her açılan akibet solar, solan bir kez daha açılmaz.

Her âlimden âlim doğmaz.

Âlim oğlu âlim olmak adet.

Cahil oğlu cahil olmak bın da âdet.

Âlim oğlu cahil olmak ne zillet ne sefâlet.

Cahil oğlu âlim olmak ne devlet ne saadet.

Her başın bir derdi vardır.

Her çiçeğin bir kokusu, her meyvenin bir kutusu vardır.

Her çıkık yerini bulur, bulur amma neden sonra.

Her derdin bir devası, her gönülün bir duası vardır.

Her gün baklava, börek yenmez.

Her taş yerinde ağır.

Her vakti bir bilme.

Her vakit fırsat ele geçmez.

Her yiğitin gönlünde bir aslan yatar.

Her yiğitin bir yoğurt yiyişi vardır.

Her yorulduğur yere han yapılmaz.

Her çadıra tuzak kurulmaz.

Her yeriu bir sözü, her sözün bir özü vardır.

Herkes aklını dellala vermiş, beğenip yine kendi aklını almış. (Herkes kendi aklını beğenir).

Herkes ayıbını bilmez.

Herkes alına yazılanı görür. Görmeyince ölmez. (Kul yazısını görse gerek)

Herkes davul çalar amma dengi dengine vuramaz.

Herkes kendi çıkarına bakar.

Herkes kendi gömüsüne kül eşer.

Herkes evinde ağadır.

Herkes gidişen yerini kaşır.

Herkes ettiğinden utanır.

Herkes ettiğini bulur.

Herkes ne ederse kendine eder.

Herkes sakız çiğner amma çatlatamaz.

Herkes südünün gereğini işler.

Herkes toprağı alındığı yerde kalır.

Herkesin çekdiği dili belâsıdır.

Herkesin çekdiği amelini cezasıdır.

Herkesin hamuru ekmeğine göredir.

Herkesin iç yüzünü ahlak bilir

Herkesin nabzına göre şerbet verir.

Herkesle aşık atılmaz.

Herkesle boy ölçüşülmez.

Herkesle kendi huyn hoş gelir.

Herşey damarına çeker.

Herşeyin bir ucu ortası vardır.

Herşeyin yenisi dostluğun eskisi,

Her gönlün bir yazı, bir kışı vardır.

Hergele güdüden (Güdülmekden) döndü, avrat halâ çene çalar.

Hergeledeki öküzün ciğerine nohut ıslanmaz. (Çayı görmeden paça sıvanmaz. Başıkdeki kıza koca aranmaz. Doğmadık çocuga don biçilmez)

[8] Helik - divarlardaki büyük taşları tutan küçük taşlar.

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

Ispartada 938 - 939 Yılı Kültür durumu

- III -

ŞEVKET AYDIN

Yatılı Okullar:

Tek dersaneli ve üç sınıflı köy okullarında yetiştirilen çocukların kısa bir zamanda bu okullarda kazandıkları bilgileri kaybettiklerini buna mukabil her köyde beş senelik tedrisat yapan okulların kurulmasına vilâyet bütçelerinin bugün için ve atiyen müsait bulunamayacağını, tedrisatı yakın muhitin hususiyetlerine ve iş prensiplerine uydurmanın faydalarını göz önüne alan maarif vekilliği 933 yılında verdiği bir talimat ile vilâyetleri yatılı okulların kurulması vazifesiyle ödevlendirmişti.

Bu vazifeyi üzerine alan ve işin amelî bakımından da çok verimli olacağını kavrayan Isparta ili 934-935 ders yılında ilk yatılı okulu (Gönen) de kurmakla işe başlamış birinci senenin tecrübesinden kuvvet alarak bu okulların adedini 936 yılında [6] ya 937 yılında

[10] a 938 yılında [11] e ve 939 yılında da [14] de çıkarmıştır.

Adetleri her sene göze gözüdür kemiyette artan bu okulların yine her sene bina, idare, tedris ve kısmen iâşe hususlarında sistemleştirerek bugünkü feyizli ve verimli durumlarını elde etmiştir. Bu okullar bugün hususî bütçeye bar olmandan müstesna vazifelerini görmekte yalnız buldukları köyleri değil aynı zamanda çevrelerindeki köyleri de bilgi vermek, iş kabiliyetlerini artırmak bakımından müstefit etmektedirler.

Yatılı Okullar; Birinci derecede beş senelik tedrisat yapmakla; okulu olmiyan civar köy çocuklarını sinelerine basmış bulunmakla, çocuklarına bilgi kazandırmakla beraber onlara müşterek iş yapmanın neticesi olarak vazife ve mesuliyet fikirlerini amelî bir şekilde vermekle, geceli gündüzlü bir faaliyet sarf-

etmekle köyde örnek olmak ve köy gençliğini de yetiştirmekle diğer okullardan çok farklı bir durumdadırlar ve gayeli faaliyetlerin yegâne örnekleridirler.

Yatılı okulu bulunan bu ondört köy; bugün modern okul binalarına, yatılı çocukların ibatelerine mahsus pansiyon kuraklarına ziraat ve nümune tarlalarına, yemekhanelere, kümeslere ve bu binaları teçhiz ve tefriş edecek malzemeye maliktirler.

Çocukların oknl dahilinde işleri muayyen formüllere bağlanmış işe maddelerinin temini için köyler arasında müşterek tedbirler alınmış isede işe işlerini daha kesdirme yollardan ve köylümüzü sıkımyacak şekilde organize etmek bu teşekküllerin verimini artıracak ve işleyişini kolaylaştıracaktır. Bundan başka geceli gündüzlü mesaiyi istilzam ettiren ve adım başına mesuliyetli safhalarla karşılaşılın bu teşkilâtta eleman olarak çalışan öğretmenlerle hademe aşçı gibi diğer müstahdemler muzaaf bir iş ve vazife kabul etmiş olduklarından bunları faaliyetleride diğer okulların faaliyetlerinden tamamiyle ayrı ve büyük ferağati istilzam ettirecek mahiyettedir.

Gönül arzu eder ki yaptıkları ağır hizmetlere mukabil vicdan inşirahından başka imtiyaz ve nasibeleri olmiyan ancak her öğretmenin ve hademenin muayyen olan haklarından istifade eden

bu elemanların hiç olmazsa sayısı iş bölümüne müsait ve yaptıkları işin hacmile mütenasip olsun...

Bugüne kadar mevcudiyetlerini mütezayit bir inkişafıla devam ettiregelen yatılı okullarımız Ispartanın sinesinde yalnız maddî cepheden değil manevî cepheden de birer kalkınma unsuru ve feyiz kaynağı olmuş ve bundan sonraki hayatlarına daha emniyetle bakılabilecek bir mahiyet arzettekte bulunmuşlardır.

Yatılı okullarla buralarda bulunan pansiyoner talebe sayısı öğretmen ve hademe kadroları aşağıdaki cedvelde gösterilmiştir.

Yatılı okullar istatistiği

Okulun Adı	Gündüzlü talebe sayısı	Yatılı talebe sayısı	Öğretmen sayısı	Hademe sayısı
<i>Isparta Gönen</i>	238	55	5	3
» <i>İslâmköy</i>	251	61	4	3
» <i>Kılıç</i>	181	98	3	3
<i>Eğridir Yılanlı</i>	109	57	2	2
» <i>Yenice</i>	123	18	2	1
» <i>Göğdere</i>	67	48	2	2
» <i>Barla</i>	210	30	2	1
<i>Yalvaç Gemen</i>	144	40	3	2
» <i>Hüyüklü</i>	94	21	2	1
<i>Karaağaç Gelendos</i>	191	98	5	3
» <i>Nudra</i>	92	55	3	2
» <i>Yenişar Bademli</i>	121	33	2	2
<i>Ulaborlu B. Kabaca</i>	154	40	2	2
» <i>İlegüp</i>	183	47	3	2
	2158	701	40	29

Geçenlerde notlarımı karıştırırken, (Dördüncü Nis) başlıklı bir makale müsvedesini elime geçti. İhtimal bunu [ÜN] için hazırlamış olacaktım. Fakat, neşretmemişim. Yedi sene önceye ait olan bu yazının Ün yurdu ile ilgisi olduğundan şimdi de neşrini faydalı buluyorum:

Cumhuriyet gazetesinin 13/3/932 tarihli nüshasında, Bay Emir Oğlu Ziya [Nis İsmi ve Menşei] hakkında, merhum Samih Rifata bir yazı ithaf etmiştir. Bu eski alâka ile şunları arz etmek isterim:

Bay Ziya Emiroğlu, [NİS] isminin menşei dolayısıyla [Kuliver] in sözlerini dercetmiştir. Bu zata göre [Nis adını taşıyan, dünyada 3 şehir varmış. Bunlardan birincisi Fransanın Akdeniz sahilindeki meşhur sayfiye şehri; ikincisi Türkiye'de (İznik - Nikai) gölünün kenarındaki (İznik) şehri; üçüncüsü de, Hindistanda (Hidaspe) üzerinde imiş.]

Ben de bu 3 Nis adına ilâveten 4 üncü bir Nis olduğunu haber vermek isterim:

Tarihi adı [LİMNA] olan Eğridir gölünün, cenup sahiline yakın iki adadan birisinin [Nis adası] olduğu malumdur. Şimdi [Yeşil Ada] ya değiştirilen bu meskûn adacık, hakikaten yeşil, şirin bir köydür. Burası, İstanbulun güzel (Heybeli) sini andırır. Nis Adasının biraz daha cenubunda, buraya bitişik deniz kadar yakın ikinci bir adacık daha vardır ki buraya (Can Ada) denilir. Hakikaten can eğlenecek bir yerdir. Harbi umumide (Pertev Paşa) tarafından

buraya üsera garnizonu yaptırılmıştı. Şimdi bu garnizon güzel bir gazinodur. Tatil günlerinde, Eğridir plaj ve mesiresi halinde nevalesini düzen, kayığına atlayan burada soluk alır. Bu adacık meskûn değildir.

Nis adası, mübadeleden önce yarı yarıya Rum'larla meskûndü. O zamanlar, ta İzmirden, ecnebi seyyah ve kâlantörler trene atladılar mı bu adada hafta tatillerini geçirmeğe gelirlerdi. Yaz mevsimi gayet serin ve suyu gayet tatlı, berrak olan Eğridir gölünde böyle adaların mevcudiyeti turistik bakımından çok mühimdir. Zarif bir kayıkla gölün, Konya altı köprüsüne doğru açılarak oralarda tatlı su balıklarının envaini avlamak, veya Anamas eteklerine çıkarak kara avcılığı yapmak ne hoş eğlencelerdir?...

Beynelmilîl şöhretli isimlerden birine malik olan [Nis] adının değiştirildiğine ben hiç razı değilim. Bu isim, kadim Anadolu adlarından. (Zafer bergüzarı) manasına geldiğini sanıyorum.

Nis adı ve etiketi altında buraya turist celbetmek için reklama ne kadar müsaittir?.. Yazın Ispartanın da çok yakın bir plajı olabilir. Isparta - Eğridir tren hattı üzerinde tatil günleri işliyecek olan bir otoray, buraya [Burdur, Dinar, Denizli ve Afyon...] dan bile ziyaretçi celbedebilir. Bu noktada etüdler ve teşebbüslerde bulunması için Eğridir ve Isparta belediyelerinin elbirliği hareketi çok faydalı neticeler verecektir.

HALK EDEBİYATI

İKİ (MEVLÛT DUASI)

Toplayan: NURİ KATIRCIOĞLU

- I -

Başlıyalım taama çorbadan evvelâ
Vaciboldu limon sıkmak her kulâ
Çorba gibi yoktur bir taamı lâtif
Hazmı kolay hemde pek hafif
Adet üzre sonra gelir yağlı et
Her vücuda bahşeder derman, kuvvet
Pek hoş olur Amasyanın bamyası
Pek çok çeker mübareğin okkası
Çok yemeklere değışilmez patlıcan
Pek sevilir kurban olsun ona can
Gevşedir: lahna, fasulye hem nohut
Yiyenin karnı çalar tanburayla ud.
Arnavutlar çok severler prasayı
Çünkü ondan buldular her hassayı.
Dediler cennet taamıdır kabak :
Bulunca hemen göğdeye atmaya bak.
Allahallah; geldi bir tepsi börek
Tadını arzedemez her bir yürek.
Geldiler mutbakdan yemekler saf saf
Sofranın etrafın kıldılar tavaf.
Ögle bir savlet oldu ki: naghân
Hep yemekler oldu gözden nihan.
Ey azizler burada bitti sözümüz
Galiba helvada kaldı gözümüz.
Haktaalâ yoksullara da bu nefis
Taamdan eylesin ihsan ey aziz.

- II -

İkinci Mevlût

Ey azizler işte başlarız söze:
Bir nefis Mevlût taamı göründü göze.

Aşkıla sıtkıla sıvaym kollarını
Besmeleyle doyurur hak kullarını.
Çevre yanımıza kuruldu sofralar,
Etrafına dizilelim ey softalar.

Ulutanrı bahşeyledi bu nimetleri,
Yiyip içmek için verdi bu deyletleri.
Sökün etti bir alay taamı şerif
Süzülerek gelişleri dahi pek lâtif.

Üç hoşaf kâsesi sunuldu siniye:
Sanki vermişdi deva her biri sineye.
Biri sağımızda biri solumuzda anın
Birisi de konulmuşdu ortasına sofranın

Geldi bir bildircin kebab olmuş heman
Mideleri sıvadı kuvvetle heman.
Olkadar dolmalar köfteler eridi
Neylesin Ali hafız artık tiridi?..

Derken yarılıp çıkdı sahından naghân:
Ortası kaymak dolu güllü aş heman.
Sofranın çevresine gelip oturdular.
Baklavayı birbirine muştular.

Dedilerki: senin gibi hiç bir taam
Olmamışdır kimseye nasip heman.
Bu gelen öz yemekler sultanıdır:
Bu gelen huriler hakanıdır.

Derki: ev sahibi vaktoldu tamam
Çün şuruplar ortaya gelsin heman
Susamışdık iştihadan kati:
Sundular bir çamçak dolusu şerbeti.

İndi rafdan yemişler saf saf
Bahçe gibi sofrayı ettiler tavaf.

TÂŞİRCİ HACI MEHMET FEYZİ

Sait Demirdal

Yapılan araştırma ve inceleme neticesinde bugünkü yazımızın başlığı olan (Taşirci Hacı Mehmet Feyzi) nin el yazması bir (Cöngü) elimize geçti. Bu türk münevverini, şairini sayın Üncülere sunuyorum:

Hacı Mehmet aslan Senirkent nahiyesinin eskiden pazar, şimdi çeşme-kebir maballesinde hicrî 1235 yılında doğmuş ve 7 Haziran 1300 H. de Ispartada ölmüştür. Mumaileyh Uluborlu nüfus kütüğünde (Köle zade Hacı Mehmet); Isparta nüfusunda da Çelebiler mahallesinin eski defterinde 118 numaralı evinde (Senirkentli hacı Mehmet, orta boylu, elâ gözlü, buğday renkli) diye kayıtlıdır.

Şair, mahlasını şiirin veznine göre feyzi, feyziya, feyyaz olarak koymaktadır. Hacı Mehmet ilk tabsilini Senir-

Baklavadır hep yemekler ânesi
Çünkü cevizden doldu her bir tânesi.

Çün kaymakdan olup hamile:
İriştirdi yemekleri kâmile.

Çün pilâvun gelmesi oldu yakın
Bir çok alâmetler belirdi gelmedin

Edelim sâtkıla dua heman
Gele sofrâ semasına hava:
Berkurup çıkdı sahından pathcan
Göklere dek buğ ile doldu cihan.

Bereketli olsun tatlı aşın,
Uğurlu olsun devletli başın.
Ömürlü olsun oğlun ya Fâtîme:
Yedik, içdik, deyelim fâtiha.

kendin mahalle mekteplerinde ve babası Aliden görmüş ve sonra da pazar medresesine girerek bir çok seneler arapça tahsilinde bulunmuş ise de medrese ilminde ne dereceye kadar yükseldiği hakkında bir kayda tesadüf edilememiştir. Yalnız defterindeki kayıtlara göre muhtelif yerlerde nâiplikte bulunması kendisinin bilhassa fıkıh, feraizdeki bilgisini ve alet derslerini tekml ettiğini tebarüz ettirmektedir.

Hacı Mehmet birincisi senirkentten, ikincisi Afyon Karahisarından, üçüncüsü de Ispartadan olmak üzere üç evli idi.

İlk karısından [Hacı Nuri] ile şair [Kâmil]; Afyonlu kadından da [Hacı Süleyman, Fahrettin, Etem ve Naciye] adlı dört ki ceman altı çocuğu olduğu nüfus kaydından anlaşılmaktadır.

Üçüncü karısı Ispartanın Çelebiler maballesinden olup Kundakçıların yakın akrabasından [Hacı Faddik - Hacı Fatma] dır.

Şairin bu kadından çocuğu olmamıştır.

Hacı Mehmet Feyzinin yazdığı manzume tarihlerine nazaran biri 1288 de diğeri de 1296 olmak üzere iki defa hacca gittiği anlaşılmaktadır. Aile efradından [Hacı Nuri, Hacı Süleyman, Hacı Fatma] yı hangi seferinde hicaza götürdüğü belli değildir.

Hacı Mehmet Feyzi, çok zengindi. Köle zade hacı Mehmet denmekle ma-

ruftu Atasından kalma servetine kendisinin âşar mübayaasından mütevellit kazancı da ekleymiş ve uzun müddet bu işle meşgul olduğundan adı [Tâşirci Hacı Mehmet] olarak yad ve ipka edilmiştir.

Hacı Mehmet, ilk zamanlarda âşar ticaretiyle meşgul oluyor, Senirkent kasabası kendisine dar geliyordu.

Afyona âşar bahanesiyle gidince orada kaldı. Tekrar evlendi, oraya göç etti. [Göç tarihi bulunamadı.]

Ispartanın Çelebiler mahallesine nakli Afyondan gelme suretiledir.

Tâşirci Hacı Mehmet 1265 H. den sonra hükûmet memurluğuna intisap etmiş görünüyor. Cöngünde [1265 - 1266 H. senelerinde Akşebir hükûmetinde bulunduğum bengâmda] gibi bir başlıkla şu şiir yazılıdır:

İmtina eyleme gün yüzlü şahım
Ölmeyince gönül senden ayrılmaz.
Canımı babşettim zülf'ü siyabım.
Doymayınca gönül senden ayrılmaz.

* *

Felek aşımıza zebirler kata
Varmıdır nihayet ölümden öte
Eğersiz, yularsız, tahtadan ata
Binmeyince gönül senden ayrılmaz.

* *

Sararın [1] sevdiğim seni ten tene
Kâr etti seviler eriştî cane
Kapusuz, bacasız, karanlık ine
Girmeyince gönül senden ayrılmaz.

* *

Encamı vatanım şu gurbet iller
Vasfında acizdir sevgilim diller
Açılmış gerdanda domurcak güller.
Dermeyince gönül senden ayrılmaz.

Taktın kemendini aşkın yayına
Kaşın, gözün benzer bayram ayına
Bu garip yüzümü hakimevine
Sürmeyince gönül sen

* *

Eyledim günbegün na
Selboldu benden de kalmadı rahat
Gülizar bu derdin sonu nibayet
Ölmeyince gönül senden ayrılmaz.

* *

Kesilmiş Feyzinin tab'ı tüvanı
Eylemiş sathezar ah'ü fiğarı
Nihayet yolunda bu tatlı canı
Vermeyince gönül senden ayrılmaz

Cönkteki kayıtlara nazaran Hacı Mehmet 1268 H. de Aziziyede, 1269 da İzmirde; 1273 H. de Taşköprüde naip; 1275 de Beyşehrinde, Ispartada, Yalvaçta âşarcı; 1276 H. de İstanhula hareket etmiş, 1277 de Gordosa memuren tayin edilmiş; 1279 da Yalvaca memuren tayin ve hareket, 1288 senesinde birinci ve 1296 da ikinci defa Mekke ve Medineye hac için hareket etmiş olduğu ve [1296 da Halilürrahmanda bir cumartesi günü söylemiş olduğum] gibi kayıtlardan, şiirlerden öğrenilmektedir.

Tâşircinin Afyondan Ispartaya hangi tarihte gelip Çelebiler mahallesinden ev aldığı ve müceddeden arsası geniş ev yaptırdığı tesbit edilemedi.

Şurası muhakkaktır ki tâşircinin hicaza Ispartadan gittiği, daba önceden de mezkûr evini mükemmelen yaptırdığı anlaşılmaktadır.

Çünkü hemşerimiz merhum Hüseyin Avni paşa Ispartada ikamete memur edilerek geldiği zaman memleket büyüklüğü ve mutasarrıf Rıdvan paşa tâşircinin evine misafir etmeği münasip görmüşler ve oraya indirmişlerdir. TA-

[1] Sararım : Sararım yerinde kullanılıyor.

Şairi Hacı Mehmedin büyük oğlu şair Kâmil hakkında [Ün] de yazılan bir yazı münasebetile sabık matbaa müdürü merhum Mehmet Ali Tütüncü bana gönderdiği bir mektupta şöyle diyor du:

Kardeşim,

Senirkentli şair Kâmil efendi hakkında [Ün] e yazdığınız yazıyı şükranla okudum. Kâmil efendi ölen refikamın dayısı ve benim mahremi esrar ve hemhalim olmakla bu vazife bana düşerdi. Ne ise bu vazifenin tarafınızdan ifa edildiğine çok memnun oldum. Mademki Kâmil efendiyi yazıyorsunuz. Bu hususta bazı malûmat daha vereyimde yazınıza ekleyiniz.

Kâmil efendinin İstanbula gidişi şöyle olmuştur:

Serasker Hüseyin Avni Paşa İspartoda ikamete memur edildiği zaman memleketin hoş sohbet ve zengini sayılan babası tâşirci Hacı Mehmet efendinin evinde misafir kalmıştı. Paşayı müşârunilegh tâşirciden çok memnun kalmış ve afoinde İstanbula dönerken oğullarından Kâmil ile Süleyman beyi de götürmüş Kâmilin arzusuna binaen medreseye; Süleyman beyi de saraya Pehlivan başı olarak yerleştirmiş. Ali Süavi vak'asında medhaldar olan bu çocuklardan Kâmil efendi Şamnuya Nefyedilmiş, Süleyman bey de Yunanistana firar ederek orada ölmüştür.

Gerek Mehmet Ali Tütüncünün tahriri bu ifadesine ve gerekse halen sağ olan Burdur mutasarrıflığından emekli çıkan Sayın bay İ. Vasfi yazıcının tahriri sorularına:

Hacı Mehmedî arabî 1288 nırım. Adı Hacı Mehmet Meyzi olduğunu bilirim.

...nası Hükümetin aleni müzayede ile her sene satmakta olduğu hububat aşarından arzu ettiği kaza ve kuraya paylar sürerek iltizam suretile alıp

satmakla meşgul ve ticaret ederek zengin olduğu için şöhreti tâşirci olarak yad ve ibka edilmiştir. Merhum Hüseyin Avni paşa İspartaya memuren gelmekte iken Hersekli Ali paşa oğlu Mutasarrıf Ridvan paşa ile mütehayızanı memleketin tensipleri veçhile tâşirci efendinin muntazam hanesine nüzulü kararlaştırılıp ikamet ettirmişlerdir.]] deye cevap veriyorlar. Bay Vasfi yazıcı ile Mehmet Ali Tütüncünün verdiği izahat ve tâşircinin Ridvan paşa zamanında İspartada bulunduğu ve o zaman İspartada tesis edilen Telgraf için yazdığı manzume de keyfiyetin yekdiğerini teyit etmekte olduğunu ve tâşircinin zamanına göre önemli ve mümtaz bir şahsiyet olduğunu tebarüz ettirmektedir.

Bay Vasfi yazıcının delâletiyle baş vurduğum Tâşircinin son karısı Hacı Faddik'in yakın akrabasından 83 yaşlarında bâla sağ olan Kundakçılardan Bay Hacı Osman da Tâşircinin bir zamanlar naip, memur, âşarcı olduğunu ve bu memuriyetlerine ait defteri kendisinde mahfuz bulunduğunu ifade etmiştir ki Tâşircinin mahiyet ve şahsiyeti tamamen sabit olmaktadır.

Tâşircinin torunlarından 1303 doğumlu Eskişehirde askerî hesap memuru Sami ile biraderi subay Mehmet sağdırlar.

Hacı Osmanın verdiği üç kita ciltli ve meşin kaph tâşircinin yazma defterleri ile oğlu şair Kâmilin terekesinden zuhur eden Cöngü bulunmaktadı. Bizdeki Cöngün kayıtları 1265 tarihinden başlamaktadır. Hacı Osmanın verdiği defterlerdeki kayıtlarda aşağı yukarı aynıdır. Kadı ve nüvvaplığa ait [Ferman, büccet, kuzat ve nüvvabın sureti hareket ve rüsumatına dair ir-

dei seniye, usulü hukuka ait tenbihat] ve muhtelif vekâletname suretleri, makamata göre yazılacak elkap vesaire yazılıdır. Bunlardan şer'iyeye ait yazılar kâmilen tâlik ve bizdeki Cönk yazısı da rik'a denilen el yazısıdır. Yazılar çok düzgün ve güzeldir.

Şair Feyzinin Önemli eseri Cöngüdür. Şiirlerinden pek çoğu âşıkane ve bir kısmında kırk seneye yakın gezdiği gurbet acılarının hıçkırığıdır.

O, Gülizar adlı bir kadını sevmiştir. Onun aşkıyla yanıp tutuşuyor. Şair sevdiğine bazan niyaz, bazan de inkişar ediyor. O, bazan de vusletten mahrumiyetinden dolayı allahına saldırır, sonra da istiğfare lüzum görür. Cürmünün affı hakkındaki niyaznamesi hicivci Eşrefin [İtirafı cürüm]üne benzemektedir. Yeri geldikçe bu manzumeler kayıt edileceği üzere şairin ifadesi çok sade ve basit gibi görünmekle beraber kaba tek bir kelimeye tasadüf edilmez.

Kelimeler ince, nazik, ifade çok samimi ve akıntılıdır. Şiirleri bakkındaki tahlili erbabına bırakarak Cönkteki yazıları sayalım:

1 — Cönkte bulunan 1920 beyit tutan aşkî manzumeleri.

2 — Rifat divanı.

3 — Mülâhazatı hikemiye: serlevhalı mehazî meçhul 16 sabife tutan bikemî cümleler.

4 — Resmî ve hususî kitabette kullanılacak elkap ve hatime örnekleri.

5 — Naipliğe ve âşar hesabına dair bir çok kayıtlar ve hesaplar.

Bu yazılardan başka bir de gazel tarzında yazılar vardır ki onlarda Nazımın adı olmadığı gibi tertip tarzında Tâşirciye benzemediğinden eserin kime ait olduğu tayin edilmedi.

Nişatinin: [1]

*Aşkınla helâk olsam eğer gam'ı dilârâ
Mansur gibi aşıkları salbeyledin âyâ
Çün dendi senin hakkında uşşaka bu esma
Menmate minelaşkı fakat mate şehida*

Kitasile başlayan gazeline benzeyen Tâşirci Feyzinin defterindeki:

*Ağlatma beni ey yüzü gül, gamzesi gorra
Gamden seni hak eylediğin gibi muarra
Rahında ölürsem nola ey zülf'ü mütarra
Menmate minelaşkı fakat mate şehida.*

Diye yazılı şiir, kendisine mi, başkasına mı ait kestirilemedi. de böyle bir gazelini gördüğünün cöngündeki bu gazel nazımının adı olmadığı, üslup ve tertip de Tâşirciye benzemediği için eserin kime ait olduğunda tereddüt edildi.

Tâşircinin eserlerinden bir kaç örnek yazalım:

Yârimin Bergüzarı

Bunda nedir bilmem esrarı huda
Başıma ne gelse çeküp ağların [2]
Ya mecnun olurum, ya canım feda
Gör nazik vücudum yakup ağların

* *

Geldi evvel bahar, savuştu kışlar
Göreydi bu aşkı, erirdi taşlar.
Ceyhun, tuna gibi gözümde yaşlar
Kopuşunca yara bakup ağların.

* *

Kalmadı sapsarı yüzümde perde
Var mıdır, uğramış böyle bir derde
O melek simayı gördüğüm yerde
Ne çare ab'ı ru döküp ağların.

* *

Ben kendi halimde konup göçerken
Aşkın dolusundan katra içerken

[1] Nişati 1081 rumî yılında Edirne mevlevihanesinde postnişini olup 1085 yılında ölen osmanlıca gazel üstatlarından.

[2] Ağların, ağlarım yerinde kullanılmıştır. Bu münâzakerelerde böyle söylenir.

ATALAR SÖZÜ

Toplayan: Nuri Katircioğlu

Her hayıra on şer bağışlanır.
 Her havadan çaiar.
 Her boyaya girer.
 Her horuz kendi çöplüğünde öter.
 Her horuz kendi çöplüğünde eşinir.
 Her hayvan ağasına göre kişner. Kız
 anasına göre işler.
 Her kime iyilik edersen sakın andan
 kendini.
 Her karışanın bir görüşü vardır.
 Her kimin dağda bağı var yüreğinde
 dağı var. (Hakkı Ağlarıcı)

Her kuş kendi yuvasını beğenir.
 Her kuş alayıla uçar.
 Her kuş uçar, bir şey olmaz, Bildir-
 cin uçar (Elverdi) derler.
 Her kuşun eti yenmez, kuş varki et
 yedirirler.
 Her kuşa şahin olma.
 Her kadının bir yaprak sarışı, her
 şaşının bir görüşü vardır.
 Her kız sakız çiğner amma Türk
 kızı tadını çıkarır.
 Her kız sakız çiğner amma Ayşe

Kapusu önünden gelip geçerken
 Dostun hayaline bakup ağların
 * *
 Feyyazın kapuda boynunu eğer
 Ben yarı bu halde bilmezdim meğer
 Bir belgüzar [1] verdi hazneler değer
 Görmedikçe yarı bakup ağların
 * *
 Bu alemde var mı müptelâ olmuş
 Benim sevdam gibi sevdaya benzer
 Yaratmış akransız yaratan huda
 Yanakları güneş, göz aya benzer
 * *
 Günde bin gez görsem gelmez kanaat
 Ne dünya fikrimde, nede ahiret
 Varup olmahruyu etmek ziyaret
 Keenne kâbei ülyaya benzer.
 * *
 Talibsizdir ta ezelden başımız
 Akar didelerden kanlı yaşımız
 Şimdi ol yar ile bizim işimiz
 Aynı mecnun ile teylâya benzer

Doğuramaz olaydı bizi analar
 Cehennemde ebed kalup yanalar
 Yârim ile gayri bizim dâvalar
 Arsaî mahşerde gavgaya benzer
 * *
 Canım kaldı kaşı ile gözünde
 Türü beşâsetler vardır gözünde
 Güzeller içinde, dünya yüzünde
 Var mıdır bir dahi o aya benzer.
 * *
 Eleman sevdiğim gayri eleman
 Var ise kalbinde din ile iman
 Senin aşkın ile ateşe yanan
 Gördünmü bu Feyzi kedaya benzer.

Gelecek sayıda Tâşircinin mutasar-
 rıf Ridvan paşa zamanında Ispartada
 tesis edilen telgraf hattı münasebetiyle
 yazdığı bir manzumesiyle orijinal bir
 kaç eserini daha sayın Üncülere su-
 nacağız.

[1] Belgüzar, bergüzar yerinde kullanılmıştır. İmlâ ay-
 nen yazıldı.

ablam gibi çatlatamaz.

Her kafadan bir ses çıkar.

Her kafa her kafaya denk değil.

Her kapının tokmağı vurulmaz.

Her kaşığın kısmeti bir olmaz. (Hacca şehri.)

Her koyun kendi bacağından asılır.

Her kazılan yerde su çıkmaz.

Herkes aybını bilse ümutlu insanlara.

Herkes aklını dellala vermiş; beğenip yine kendi aklını almış.

Herkes kendi aklını beğenir.

Herkes akıllı olsa sığıra çoban bulunmaz.

Herkes attığı okun nereye varacağını bilir.

Herkes alınına yazılanı görür. (Kul yazısın görse gerek)

Herkes bildiğini, değirmen döndüğünü söyler.

Herkes davul çalar amma dengi dengine vuramaz.

Herkes kendi çukurunu doldurur.

Herkes kendi çukuruna bakar.

Herkes kendi çöreğine kez eşer.

Herkes kendi gümüsüne kül eşer.

Herkes kerameti kendinden bilir.

Herkes kürek yapar amma, marifet sapını ortaya getirmekte (Herkes kaşık vapar amma sapını ortaya getiremez.)

Herkes evinde ağadır.

Herkes kendi sıfatını söyler.

Herkes kendi derdini söyler.

Herkes kendi başına buyruk.

Herkes günahı kadar yanar.

Herkes gidişen yerini kaşır.

Herkes gidişen yerini kendi bilir.

Herkes ettiğinden utanır.

Herkes ettiğini biçer.

Herkes ettiğini bulur.

Herkes ne derse kendine eder.

Herkes sütünün gereğini işler.

Herkes toprağı alındığı yerde kalır.

Herkes yuvasını sever.

Herkesin arşınına göre bez vermezler.

Herkesin bir derdi var, değirmencinin de su derdi.

Herkesin bir tutarı. (delilik dâranı) vardır.

Herkesin bildiği kendine göredir.

Herkesin çaktığı dili belâsıdır.

Herkesin canı can da: benimkişi patlaman mı?

Herkesin düt dediği yerden keçi çıkmaz.

Herkesin kantarı belinde.

Herkesin geçtiği köprüden sen de geç.

Herkesin malı kendine kıymetlidir.

Herkesin hamuru ekmeğine göredir.

Herkesin iç yüzünü allah bilir.

Herkesin nabzına göre şerbet verir.

Herkesin tenceresi kapalı kaynar.

Herkesin üç paralık keyfi var.

Herkesin yaptığı kendine güzel görünür.

Herkesle aşık atılmaz.

Herkesle boy ölçüşülmez.

Herkesle arkadaş olunmaz.

Herkese kendi huyu hoş gelir.

Herkese kendi yurdu şirindir.

Herşey damarına çeker.

Herşey vaktında gerek.

Herşey incelikden, insan kalınlıktan kırılır.

Herşey yerinde yakışır.

Herşeye benzeyen bir şeye benzemez

Herşeye kadir olan allahdır.

Herşeyin bir ortası bulunur.

Herşeyin ucu bana dokunur.

Herşeyin bir sonu vardır.

Her işin sonuna bak.

Her işe, burnunu sokar.

Her şeyin dibine darı eker.

Her ne kadar cehdedersen murada,
geçmez mukadderden ziyade. (Kuru gay-
ret çarık eskidir)

Her ormana taş atılmaz.

Her parmağında bir kara var.

Her sözü söyleme yerin kulağı var.

Her sözürde bir çam devirir.

Hersakaldan bir tel verseler köseye
sakal olur.

Hersakala göre bir tarak bulunur.

Hersakallıya baba denmez.

Her sudan abdest alınmaz.

Her su geçid vermez.

Her suç yüze vurulmaz.

Her şey yerinde yakışır.

Her şey olur biter yalnız kösenin
sakalı bitmez.

Her şeyin yenisi dostun eskisi mak-
buldür.

Her taamin lezzeti tuzdan çıkar tuz
ekmek hakkı bilmeyen akibet gözden
çıkır.

Her taş baş yarmaz.

Her tencereye bir kapak bulunur.

Her tarladan bir nakil, her kafadan
bir akıl.

Her tarladan bir kesek.

Her vakit bir olmaz.

Her vakti bir bilme.

Her vakit düşüş gelmez.

Her vakit kedi kaymak yemez.

Her yiğitin bir yoğurt yiğışı vardır.

Her yiğitin gönlünde bir aslan yatar.

Her yokuşun bir inişi, her inişin bir
yokuşu vardır.

Her yuvarlağı kozmu sanırsın?

Her Yusuf güzel olmaz.

Her yüze gülen dost değildir,

Her yorulduğun yere han yapılmaz.

Her yerin bir rüsumu vardır.

Her zaman felek Mustafaya yar o'maz.

Hiç bahasını bilmezsen, yarısını ver.

Hiç duraksız söyler, yorulmaz.

Hünk demiş burnundan düşmüş.

Hileler çok amma sakınan az.

Hile ile iş gören, mihnetle can verir.

Hilekâr dokuz ocak yıkmadıkça bir
ocak yapamaz.

Hileli pazar mideyi bozar.

Himmete dağlar dayanmaz.

Himmetsiz dedenin künbedi başına
çöksün.

Hind hırkası gibi kırk yamalı.

Hiyar parasiyle alınan eşeğin ölümü
sudandır.

Hım hımla burunsuz, birbirinden uğur-
suz.

Hırsıza kapı, başa olmaz.

Hırsız evden olunca: mandayı bacadan
aşırır.

Hırsıza barı olmaz. (1):

Hırsız kâriyle hesap ederler.

Hırsız kediyi yabancı torbasına atarlar.

Hırsızlık ekmekten, kahbelik öpül-
mekten başlar.

Hurlayan köpeğin önüne varılmaz.

Hısım ile Ye, iç alış veriş etme.

Hıdırellezden sonra yazdır.

Hıdırelleze kadar bir tutam, hıdırel-
lezden sonra tutam tutam (2)

Hızır gibi yetiştii.

Hızıra külâh geçirdi.

[1] Barı (mahfaza) bağ, bahçe, ve tarlaların dört ya-
kasına çevilen duvar, çit, dikenli ağaçlar.

[2] Ekinlerin büyüüşü.

Köylü Miras Destanı Hakkında

NACI RUM

[Ün] dergimizin geçenki sayısında [Sayı: 59, Şubat 1939] değerli bembşehrimiz Nuri Katircioğlu Miras destanını neşretmişlerdi. Bu destan Isparta halk şairlerinden birisinin eseri olmak itibarıyla, okuyucuların bu destanı kimin yazdığını öğrenmek ve anlamak merakına düştükleri tabiidir. Sayın Nurinin destanında bu nokta yazılmamıştır.

İşte hem bu merakı tatmin ve hem de destan üzerinde mukayeseyi temin için, Antalyada evkaf memurlarından ve saz ehlinden Bay Hilmiden istinsah etmiş olduğum destanı buraya derçedeceğim; bu destan, Antalyalı Hilminin pederi tarafından ve Ispartadan dinlenmiş yazılmıştır.

Böcü zade merhum Süleyman Samiden [Ispartalı seyranıye dair yazdığım ve sordüğüm şeylere karşılık] aldığım bir mektupda: [Ispartanın Karağaç mahallesinden Sevdâyî namında bir şairin köylü mirası hakkında yazdığı ve okuduğu tuhaf bir destanı bulunduğunu söylediler. O zaman bu destanı bulup istinsah etmiştim. Elan mevcuttur. (1)] deye yazmışlardı.

Şimdi, benim Bay Hilminin defterinden istinsah ettiğim destanı aynen aşağıya yazıyorum:

Kulak tut sözüme dinle ahvali
Battal sına ile eşek nicoldu
Yedi yıldır gurbet ile gideli
Arzedip geldiğim emek nicoldu

Viranlarda sefil baykuş öterken
Düz ovada sığır, koyun güderken
Ben sizlere teslim olup giderken
Doğru söyle şimdiyedek nicoldu

Cemaatle okudunuz fatiha
Anam babam ölmüş kanda akraba
Velâkin sizlere cümlesi caba
Emmim oğlu Kanbur felek nicoldu

Kanda İbiş Ali, Kazıklı Veli
Ese oğlu Köse oğlu güdük kebeli
Çakmak Osman Barut Hasan zirdeli
Bunca konuştuğum zevzek nicoldu

Bunların köküne kıran mı girmiş
Domuzlar mı çalmış kurtlar mı yemiş
Eski mahalle imamı o molla İbiş (Memiş)
Çağırırsanız gelse görsek nicoldu.

Hoca gör sana miras sorarım
Doğru söyle sana yoktur zararım
Üç beş gündür evimizi ararım
Kayıbolmuş temel direk nicoldu

Dinlemem martaval boşa okuma
Yine derdim yenilendi dokunma
İçi ot tıklı kıldan dokuma
Minder yasdık yorgan döşek nicoldu

O kırık sacayak kalkmazdı ocaktan
Üç çanakla beş tencere topraktan
Çavdar unu eksilmezdi bucaktan
Yırtık ~~harar~~ kalbur elek nicoldu

Hamır teknesile bir kanat lata
Ağaç çanak ile kırık tavada
Süt kızdırır idik kulpsuz dığanda
İçi tuz basılı çömlek nicodu

Eski basır kilim bunca uruba
İraf çivisinde asılan torba

[1] Merhumun Isparta tarihinde yazılı olduğunu umduğum bu destanın tetkik ve mukayesesini arkadaşlarıma arz ederim.

Babamın giydiği yamalı aba
Gök boncuk düğmeli yelek nicoldu

Karga burnu çarık baldır dolağı
Kını kırık yüzü paslı bıçağı
Beline sardığı kendir kuşağı
Yakası yamalı gömlek nicoldu

Paçaları yırtık giydiği tuman
Sapsız palta ile çeliksiz tırpan
Hergele sığırı sürdüğü zaman
Dayanup gezdiği değnek nicoldu

+ Evimizde bakır pek uz bulunur
Sıçan düşse başı bin parça olur
Bal kabağı kavun karpuz bulunur
Tavanda asılı kelek nicoldu

Hergeleyi kamçı ile sürerdik
Kendi gelmez hep yolunu gözlerdik
Danasını kepek ile beslerdik
Burnu düşük sütsüz inek nicoldu

Ak taşlı tarlaya ekin ekerdik
Sapsız orak ile ekin biçerdik
Bazı biz içinde buğday döğerdik
Sapsız soku dipsiz dibek nicoldu

Arpa saman yemez vermezdik asla
Gündüz gider akşam gelmezdi dama
Beş okka yük ile gitmezdi yola
Beli salık kancık eşek nicoldu?

Ala tazı tavşanları koğardı
Tutamazsa arkasından bakardı
Sürüde kurt görse hemen kaçardı
Hır hır eden uyuz köpek nicoldu

Evin önündeki asma çubuğu
Yedi yılda bir verirdi koruğu
Güz pilici horuz bir hint tovuğu
Kanatsız kaz şaşkın ördek nicoldu

Sansar boğar idi el kafesinde
Tilki yatar idi gün gölgesinde

Ahır odasında kaz kömesinde
Su saksısı folluk tünek nicoldu

Dam üstünde yattığımız çardakta
Sadasını dinleridik yatakta
Avlu ortasında kuru kavakta
Lak lak eden çiftte leylek nicoldu.

+ Sığınacak yok bir ağaç gölgesi
Ne ipliği kalmış ne de iğnesi
Ufak pire ile tahta kehlesi
Can yoldaşı sivri sinek nicoldu.

Hep aradık sorduk vırt zırt falanı
Yular ile semer paldım kolanı
Belirsizdir soyum demem yalanı
Hiç söylemediğim gerçek nicoldu.

+ Bir kedimiz vardı gayette arsız
Kuyruğu kulağı yok yakışksız
Çalı süpürkesi ibikli horuz
Kenefteki kırık kürek nicoldu

Cümle yâran yoldaş sizi özledim
Sanmayın ki şeri değil sözlerim
Elbette malûmdur arar isterim
Bunca eşya ufak tefek nicoldu

+ Köylü miras için sürer dâvayı
Elime geçmez dörtte bir payı
Yetişir bu kadar deli Sevdayı
Boşa tükettiğim yürek (emek?) nicoldu

Her iki destanın mukayesesinden anlaşılacağı üzere: Bay Nurinin neşrettiği destan 21 kıtadan ibaret olup bizim verdiğimiz destan 25 kıtadadır. Bizim [+] işaretile gösterdiğimiz kıtalar ve ba husus destanın sabibinin adını taşıyan en mühim kıta Bay Nuride yoktur. Bununla beraber, Bay Nurinin neşrettiği destan başdan başa vezin hatalarıyla dolu olduğu halde bizimkinde [4 + 4 + 3 = 11] vezni muhafaza edilmiştir. Binaenaleyh, mer-

YAZI METODU VE ESASLARI

FİKRİ AYTAÇ

1 Şubat 939 tarihinde çıkan [Yazı tekniği ve tatbikatı] başlıklı yazının sonu.

1 — Öğrencinin yazı işinde iyi itiyatlar almasını isteyen her öğretmen evvelâ kendi yazısını düzeltmelidir. Öğrencisine iyi örnek olmalıdır. Öğretmenin kusursuz bir yazıya sahip olması gerektir.

2 — Müsvedde ve temiz diye iki çeşit yazı yoktur. Öğrenci her yazıyı muhakkak temiz ve tertipli yazacaktır.

3 — Fazla yazı ödevi vermek öğrencileri tüken [fena] yazmaya alıştıırır. Yazı işinde kemiyetten ziyade keyfiyete önem verilmelidir.

4 — Terbiyevî hedeflerde anlatıldığı gibi çocukların kirli ve tertipsiz yazmaya mecbur edecek sebepleri ortadan kaldırmalıdır. [Yer darlığı, fena mürekkep, fena uç, zaman darlığı, hastalık, yorgunluk v. s.] gibi

5 — Yazı işinde sırasıyla aramlacak hum Böcü zadenin tarihinde yazılı olması memul olan destan da görülerek hangisinin asıl olduğuna hükmetmek gerektir. Şimdilik, Yine Ispartada bir zattan yazılmış olan bizim verdiğimiz destanını asıl olduğunu söylememiz icabeder.

Yıllardanberi not defterimde met-rük kalmış olan bu destanın bu vesile ile neşrine ve mukayese teminine im kân veren sayın Nuri Katırcıoğlunun yurt hizmetlerine şükranlarımı sunarım.

itiyatlar şunlardır: [Temizlik, okunaklı yazmak, yazı tertibi]. Yazı temizliğinden hiç fedakârlık edilmeyecektir.

6 — Öğrencinin yazılarını süslemesine, lüzumsuz kıvrımlar, bağlantılar yapmasına meydan verilmeyecektir. Yazı sadeliği her iki devrede de önemle takip olunacaktır.

Yazıyı Süslemek

1 — Bir yazının kolayca okunmasında yazının süslü yazılmış olmasının büyük etkisi [tesiri] vardır. Çocuklar daha birinci sınıftan itibaren süslü yazmaya alıştıırılacaktır.

2 — Süslü yazmaları için çocuklardan istiyeceğimiz şeyler şunlardır.

A) Çocuklar bir yazıya başlarken kâğıdın sağ başına tarihini evvelâ yazma itiyadını almalıdırlar. Öğretmenler bu itiyadın çocuklarda yerleşmesi için her gün sınıfın tahtasına günün tarihini kaydettireceklerdir.

B) Çocuklar ekseriyetle kenar bırakmadan yazı sahasını tamamen doldururlar. Bunun önüne geçmek için çocukların yazı sahasını bir çerçeve içine almaları yahut sadece kenar çizgisi çizmeleri faydalıdır. Bu çizgiler çok hafif çizilmelidir.

C) Her yazının muhakkak bir başlığı olacaktır. Bu başlığın yeri daha yazılmadan evvel bilinecektir.

D) Çocuklar satır başlarında muhakkak birer içerden başlayacaklardır. Önemli [Mühim] maddelerde satır başına geçilmesi unutulmamalıdır. Yazı işaret-

leri kusursuz kullanılacaktır.

Yazı süsleme işinde iyi tertip edilmiş kitapların, ilânların inceliği ve öğrenciye bu yolda ödevler verilmesi lâzımdır. [İş defterlerinde ve konu kapağının yazılmasında, etiketlerin hazırlanmasında, okul müsamerelerine davetiye, takvim ve kitap kapağı yapmak].

E) Mektup, dilekçe, fiat listesi gibi özel bir yazıyı süslemek isteyen yazıların ne şekilde tertip edileceği çocuklara gösterilmeli ve yetecek kadar ekzeyler [Temrinler] yaptırmalıdır.

F) Her yazı bittikten sonra yazı sahasının altına, sahanın dörtte biri genişliğinde bir çizgi çizilecektir.

G) Çocuklar yazarken harflerin birbir içine girmemesine, aralarının fazla açık olmamasına dikkat edilecektir. Kelimeler arasındaki açıklıklar ne dar ve ne de geniş olacaktır. Satır aralarının fazla darlığı yazının okunaklılığını bozar ve gözü yorar. Fazla açık satırlarda okumağı güçleştirir. Çocuklara bunlar yaptıkları hatalar üzerinde anlatılmalıdır.

Kenar Süsleri

1 — Çocukların hazırladıkları etiket kenarlarını, konu yapraklarını v. s. süslemeleri faydalıdır. Kenar süsleri iyi yapıldığı takdirde bir nevi yazı hazırlık temrinidir.

2 — Kenar süsleri yapılırken şunlara dikkat edilmelidir:

A) Ancak temiz yazılmış bir yazının kenarı süslenir. Bu iş her yazının etrafını süsleyerek iptizale uğratılmamalıdır.

B) Kenar süsleri çerçevelediği yazıya uygun olması lâzımdır. Tabiğat dersleriyle ilgili bir yazının etrafı çiçeklerle süslenir.

C) Kenar süslerinin basit olmasına, az zamanda yapılacak soydan olmasına

abaylı (dikkatli) olmalıdır.

D) Kenar süsleri yazı sahasını fazla kaplamamalı ve göze de batacak kadar gösterişli olmamalıdır. Okunacak olan kenar süsü değil yazıdır. Bu süsler ince bir kenar halinde gayet sade olacaktır.

E) Kenar süslerinin mümkün olduğu kadar çocuğun kendi malı olmasına dikkat edilecektir.

3 — Harflerin süslenmesine, şekilleri değiştirilmesine asla müsaade edilmeyecektir.

Tashih işi :

Türkçe derslerinde tashihin çok önemli bir yeri vardır. Tashih yerine göre sınıfta, talebenin kendisine yaptırıldığı gibi bilhassa öğretmenin yapması da lâzımdır. Çocukların defterleri ve diğer ödevleri sık sık öğretmen tarafından tetkik edilerek tashih edilecektir. Öğretmen bu ödevlerin, defterlerin altına icabetlikçe kanaat ve tavsiyelerini de yazacaktır. Bu yazıların çocuklarını yetişmesinde çok yardımcı olur. Öğretmen bu tashih işini ne kadar titizlikle takibederse yazıda o kadar iyi sonuç verir.

Arkadaşlar.

Müfredat programının yazıya mahsus olan kısmını her arkadaşın sık sık okuması ve muhteviyatını iyice hatırlaması çocuklarının iyileşmesi bakımından müsbet sonuçlar vereceği hepimizce aşikârdır.

Ders araçları :

1 — Yazı ekzey [temrin] leri için hazırlanan maktualar ve meşk defterleri kullanılmamalıdır.

2 — Kâğıt: Pürüzsüz, iki yüzüne yazılabilir, mürekkebi içmiyen ve dağıtmıyan çizgisiz beyaz mat cinsinden olmalıdır.

3 — Kurşun kalem : Kolay yontulabilir, mağdeni yumuşak (2. No.lu), üstü-

Halkevlerinin 7 inci Yıldönümü münasebetile

NACİ KUM

— Yedinci Yıl Dönümü —

Birkaynaktan fıskıran altı kollu pınarın.
Hayat veren suyundan can geliyor her yana.
Bir ulu gövedeli ve altı dallı çınarın.
Gölgesinde mes'uduz Atayı ana ana..

* * *

İşte uçsuz ovalar, başı çiğdemli dağlar;
Çiftçi eli bezeyen olgun meyveli bağlar.
Ankaradan fıskırmış, ırmak olmuşda çağlar:
Gel, kardaşım, suyundan içelim kana kanal

* * *

Ayla gecemiz aydın, günle bağrımız yanık;
Oğuz soğu uyumaz, gözlerimiz uyanık;
Bin asırlık tarihim dosta, düşmana tanıkl!
Onun potasında biz kaynaştık yana yana.

Birlik var, dirlikdeyiz; ikilik yok bizlerde.
Kemalist türkiye var, sağlam yörür iz'lerde.
Uçaklarla havada, gemiyle denizlerde.
Üstün olduk dün, bugün kudretle çevre yana.

* * *

Ey türk' genci ödevin Cumurluğu yaşatmak;
İnkilâbı koruyup, rejime canla tapmak.
Bundan geri kaygısı, tasayı baştan atmak.
Atatürkten emanet olundu işte sana.

* * *

Partimizde güvenli, evimizde neş'eli.
Tek gönül, tek imanla bağlanıp birleşmeli!
Millî şef İnönünün başaran kutsal eli:
Yeni yeni varlıklar bağışlayor vatana.

19 | 2 | 1939 KAYSERİ

vani veya altı köşe kurşun kalemleri seçilecektir. İri, ince, yassı üç veya dört köşeli kalemlerle mor kopya kalemleri kullanılmıyacaktır. Çok küçülmüş kalemleri bir müddet daha kullanırmak için ucuna teneke veya kartonla uzatma tertibatı alınabilir.

4 — Kalem ucu: Birinci devrede de ucu noktalı (Kürekli veya tablalı) kalem uçları verilecektir ki bu yazı uçları ile yetişmiş çocuklara ikinci devre de şivli (Çocuğun elinin hususiyetine göre sağa veya sola kesik) uçlar verilir. (Yeni esaslara göre yazıya yeni başlanıyorsa bütün okulda noktalı uçlar kullanılmıyacaktır.) Sivri uçlar yasaktır

Dekoratif yazıda bu işin tekniğine mahsus uçlardan başka kamaş veya tah-tadan yontulmuş kalemler gibi vasitalarda kullanılmıyabilir.

5 — Kalem sapı: kolay kırılmaz, hafif, üstüvani ve orta kalınlıkta, par-maklardan kaymıyan kalem sapları kul-

landırılmıyacaktır. Kımıldamayan veya çok derin gömülü uçlar güzel yazıya engel olurlar.

6 — Mürekkep: zehirsiz maddeden yapılmış, çabuk kurur, su ve terle bozulmaz, akıcı, sabit, sonradan kararancinsten olacaktır. Dakoratif yazı için siyah, kırmızı, mavi ve kahve renkte v. s. çini mürekkepleri de kullanılmıyabilir.

7 — Hokka: Dökülmez, kalemi batırıp çıkarırken mürekkebi bulaştırmıyan hokkalar kullanılmıyacaktır.

8 — Tebeşir: yumuşak, çabuk kırılmıyan ve temiz yazıncinsten olacaktır.

Beni dinlemek lütfunda bulunun ve kıymetli zamanlarınızı esirgemıyan büyüklerime ve meslekdaşlarıma teşekkür eder sözlerime nihayet veririm.

Neşriyatı idare eden : HİLMİ DİLMEN

Mesul Müdürü : A. RIZA UYSAL

Basıldığı yer : İLK'ADIN BAŞIMEVİ - Isparta

ÜN

İSPARTA

HALKEVİ MECMUASI

ACIKLI BİR ZİYA

Ispartamızın yetiştirdiği güzide evlâdı ve Büyük Millet Meclisinin kıymetli azası İbrahim Demiralay 29/3/939 Çarşamba günü mübdelâ olduğu rahatsızlıktan kurtulamiyarak altıncı Büyük Millet Meclisine aza seçildiğinin akabinde gözlerini hayata kapamıştır.

Millî mücadelenin başladığı günden beri bilâfasıla silâhlı ve silâhsız olarak memleketine hizmet eden bu değerli hemşerimizin ölümü şehrimizde çok büyük teessürler uyandırdı. Mütevazı ve hayır severliği ile beraber büyük bir vatanperver olan merhumun ölümünden mütevellit acıları paylaşır ve kederli ailesi efradına taziyelerimizi arz ederiz. Bu münasebetle merhum için yapılan törenin safahatini ve hakkında yazılan yazıları da karilerimize bu nüshamızda sunuyoruz.

[ÜN]

İbrahim Demiralayın Cenaze Töreni

Vefatını teessürle haber verdiğimiz Saylavımız İbrahim Demiralayın naşını

hamil olan tren Martın otuzuncu günü saat 17 de Ispartaya gelmiştir. Ölüm haberile mateme bürüyen Ispartanın asil halkı istinasız denilebilecek bir kütle halinde daha saat 16 dan itibaren istasyon civarile Park etrafını doldurmuş çarşı ve pazar kapanmış İbrahim Demiralayın cenazesini getiren ve daha evvel otomobille Ispartaya ulaşan saylavlarımız Bay Hüseyin Hüsnü Özdamar ve Bay Kemal Ünal Ankara saylavlığına seçilen İlbayımız Bay Fevzi Daldal, Tüm General Recep Ferdi Süalp Tümen erkânı ve kıtaat üstsubay ve subayları devair ve müessesat müdiran ve memurları bir kıtai askeriye ve polis müfrezesi istasyonda ahzımevki etmişti.

Tam saat 17 de uzaklardan acı sinyal veren tren bu acılı kütleye yeni yeni hüznün ve elem veren tiz sadasile civanmert ve cesur bir vatanperverin naşını getirdiğinden mütevellit bir bahtsızlıkla hıçkırık saçarak gara dahil oluyordu.

Cenaze vagonunun mühürü sıhhat ve içtimai muavenet memurlarının elle-

file söküldükten sonra şanlı bayrağımıza sarılan fedakâr ve cesur ölüün naşı ihtiramatla selâmlanmış ve ellerde taşınarak tezyin edilen otomobile konmuş askeri bandonun hazin nağmelerile cenaze evine nakledilmiştir.

31/3/939 da Burdurdan ve yakın kazalardan gelenler de dahil olduğu halde Kutlubey camiine getirilen cenaze, musallâ taşına konmuştur. Namazdan sonra Saygılarımız Hüseyin Hüsnü Özdamar ve Kemal Ünalın İbrahim Demiralayın şahsiyeti, vatan severliği ve bütün iyiliklerini bildiren hitabeleri Hakkı Dereli ve Ortaokul öğretmeni Kemal Akgünle Burdurdan gelen mümessillerden ve halktan bir çok zavât tarafında merhumun faziletleri yad olunmuş cenaze ihtiramat ile ebedî medfenine götürülmüştür.

Hakkı Derelinin Törende Söylediği Hitabe

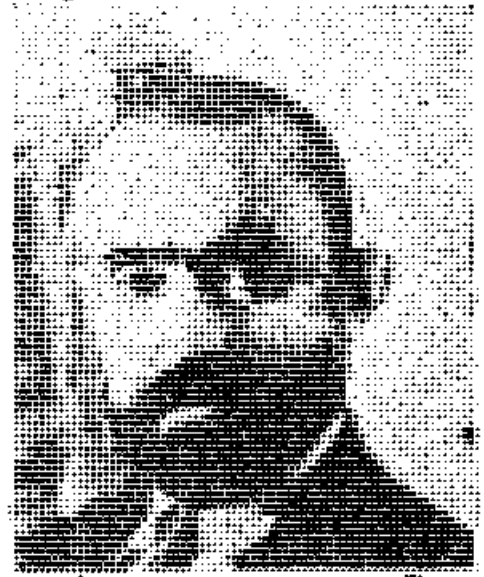
Muhterem büyüklere; Aziz vatandaşlar; Bugün Isparta nadir yetiştirdiği kıymetli evlâtlarından birini daha gayip etti. Vatan sevgisi; yurt sevgisi ve memleket aşkıyle çarpan bir kalp daha durdu. Onu bugün göz yaşlarımız arasında ebedî istirahatata bırakıyoruz.

İbrahim Demiralay; Bu toprağın yetiştirdiği heyecanlı, imanlı bir varlığı idi. O; Bugün temiz havasında aydınlık günler yaşadığımız bu yurdun, bu toprağın çektiği kara günlerinden bize bir ışık gibi yadigâr kalmış canlı bir hatıra idi.

56 Yıllık hayatı, bir heyecan, bir ışık kaynağı idi. Biz; Ana yurt düşman ayakları altında çiğnenirken bu asil heyecanı yarattığı ve ebedî bir şef ve iftiharla

türk ordusuna armağan bıraktığı Demiralayın başında gördük.

Zafer kartalı; Türk dünyasının başına Sulh çelengini ördüğü gün onu ilk Büyük Millet Meclisinin tahta sıraları üstünde mütevazi bir saygı bulduk. Yirmi yıllık hayatını da Millet kürsüsünde yine bu millet ve memleket işleri için harcadı. Sönen bu ışık henüz gençti. Millet ve memleket onun olgun varlığından daha bir çok hizmetler bekliyordu. İşte teesürümüz ve acılarımız bunun için büyüktür;

Isparta Mebusu İbrahim Demiralay

Bugün bizi tesellî eden şudur: her fani gibi İbrahim Demiralay da Allahına kavuştu, öldü. Fakat yurda, memlekete bıraktığı temiz adı ve hatırası ebediyen yaşayacaktır.

Yaşayan aziz ölü:

Senin geride bıraktığın veditlerin; Cumhuriyetin ve Büyük türk ulusunun şefkat kanatları altında himaye görecektir; senin adını yaşatacaklardır. Sen ebedî istirahatgâhında müsterih uyu.

Büyük Millet Meclisi, en eski azalarından birini kaybetti:

Isparta mebusu İbrahim Demiralay, inkılabımızın temiz heyecanlarını ruhunda toplamış bir halk adamı idi.

Vatanın felâkete düştüğü günlerde, ızdırapla ayaklanan Ispartalıların millî temayülleri, onun ruhunda mihrakını bulmuştu.

İzmir istilasına kadar, misafirperver, hoşsohbet, ve hayır sever bir zat olarak bütün Ispartalılarca sevilirdi. Bundan sonra gelip çatan kara günlerde o, çirpınan, haykıran bir canlı ızdırap oldu ve bütün Ispartalıları etrafında buldu.

Kendine mahsus o kadar sıcak o kadar temiz halleri vardı ki; her temas ettiği muhitte canlı bir samimiyet ve neşe havası yaratır ve kendini sevdirmesini bilirdi.

Umumî harbin sonunda, heman her yerde cemiyetler kuruluyordu. Ispartada da iki üç cemiyet teşekkül etmişti. Gençler birliğinin reisi olduğum halde, diğer bir cemiyetin başında bulunan İbrahim Demiralay ile sıkı bir dostluğum yoktu.

İzmir işgali üzerine Ispartaya kaçan Alinin (Uşkurcu oğlu) gençler birliğinde verdiği izahat oradaki arkadaşları hünkür hünkür ağlatmıştı. Hatırimda kaldığına göre, Ali, Mühendis Ömer Lütfi, ve ben aynı günün gecesi, onun evine gitmeğe karar vermiştik.

Ali, İzmir istilası hakkında tafsilât verdikçe, genç sakalının altında, pembeliği daha şeffaf görünen yüzü morarıyor, gözlerinden yaşlar boşanıyordu adeti veçhile - dizçöküp oturduğu yer minderin-

den ayağa fırlıyarak - deli gibi odanın içinde dolaşmağa başladı.

Yeisten çenelerimiz kilitlenmişti. Hepimizin üzerine gözlerini dikerek:

Çocuklar.. Başka çare yok.. Silâha sarılmak lâzım... Cihat lâzım Cihad fi sebilillah lâzım... Diye haykırışını her hatırladığım zaman yeniden tüylerim ürperir.

İsmet İnönünü, kumandası altında uasil can feda edildiğinin en mümtaz bir numunesini veren, Kahraman Şehit Nazımın Ispartaya gelişi hepimizden fazla onun maneviyatını kuvvetlendirmiş ve ondan sonra da teşkilât köylere kadar yayılmağa başlamıştı. Şube reisi Nurnillah ve Jandarma kumandanı Mustafanın da müzaharetleri iuzimam ediuçe açıktan açığa müdafaai Hukuk cemiyetini kurmak imkânı hasıl olmuş ve başına da İbrahim Demiralayla, bu günkü Isparta mebuslarından Hüsnü Özdamar geçmişti.

Artık içtimalar, Askerlik dairesinde yapılabiliyordu. Siyah bayrakların altında kazalardan, köylerden, akın, akın gelenleri geniş meydanlar almyordu. Bu inleyen mahşerin ortasında, kolları havada, haykıran ve Ispartayı ayaklandıran İbrahim Demiralayın saf ve temiz hayatını nasıl unutabiliriz.

Beni Nazilli Heyeti /merkeziyesine murahas gönderirken:

Evlât.. Bütün arkadaşlara selâm söyle. Cephe için ne lâzımsa hepsini bulup yetiştireceğiz. Biz aç duracağız fakat onları doyuracağız.. İnşallah yakında ben de gelirim.. Demişti. Ve her şey dediği gibi oldu. 10-15000 kişilik cenup cephesinin en ağır yükünü o, seve, seve

İsparta üzerine çekmişti. Bu tazyığın altında en çok bunalan da kendisi oldu. Feci ihtilâtlara yol açabilecek en nazik devirler onun saf ve temiz tesirleri altında arızasız olarak geçti.

İstiklâl mücadelesinde Demiralay
Komutanı İbrahim Demiralay

Cephe gerisinde, geceli gündüzlü çalışmaktan yılmayan ateşli ruhu, daha fazla gerilerde durmağa tahammül edemedi. Ve kendi teşebbüsü ile teşekkül eden Demiralayın başına geçerek, cephe hizmetine girdi.

Kurtuluş savaşında, İspartaya düşen şerefli vazifenin hakkile yerine getirilmesinde, İbrahim Demiralayın ifa ettiği mümtaz rolü, İspartalıları minnet ve şükranla daima anacaklardır.

Büyük Millet Meclisinde, ilk gündemberi İspartayı temsil eden bu şerefli ölüyü dün akşamki tirenle, çok sevdiği İspartamıza gönderdik.

İsparta, onu kendi topraklarına davet etmekle, çok yerinde bir Kadirşinaslık göstermiş oldu.

Onun mezarı başında, yalnız bu günkü değil, gelecek nesillerde hürmetle eğileceklerdir.

İŞARETLERİ:

İBRAHİM DEMİRALAY

Vakit SADRI ERTEM

İstiklâl Harbi kanunların devlet otoritesinin sınıp vicdanların seferberlik ilân ettiği günlerle başlar.

İnsan bu günleri hatırlarken beşerî tarihin nadir tecrübelerinden birini yâdetmekle kalmaz. Kahramanlar devrinin ufkunu sardığını da hisseder.

Gün geçtikçe geride kalan bu ufukda en güzelin, en iyinin izlerini hissediyoruz.

Bu kanlı günleri ufkunda asılı kahraman çehrelerden biri daha toprağa düştü. İbrahim Demiralay öldü. Birinci Büyük Millen Meclisinde top çember sakalı, iri bedeni ile bir taşralı tüccar manzarasını veren İbrahim Demiralay her Mecliste yerini muhafaza etti.

Memleketin geçirdiği inkişaf safhalarına ciddi bir surette intibak eden Demiralay da asıl dikkate lâyık olan tarafının cephede organizatör bir muharip Mecliste iyi bir mebus, dostluğunda mütevazî, sakın bir adam oluşuydu.

Muntazam kıtalı cepheler kurulmadan önce bir alay teşkil etti; ve bu alayın başına geçti. Milis alayı ile düşmana muvaffakiyetli akınlar yaptı. Silâhı omuzunda, kır atı altında, bayrağı dalgalanan dalgalana akından akına giden İbrahim Demiralay İstiklâl Harbinin silinmez kaybolmaz levhalarından biridir.

Onu sadece bu vasfı ile anmak İstiklâl Harbinin âbideleri arasına sokmaya kâfidir.

İspartanın gül bahçeleri arasında ve memleketin seması altında mezara terk edilen İbrahim Demiralayı biz bir vatan tehlikeye düştüğü zaman vatandaşın yapaacağı en normal hizmeti tahakkuk ettiren bir misal diye daima yâdedebiliriz.

Onuncu Asır Hicride Hamideli

Hikmet Turan Dağlıoğlu

Hamideli sancağının onuncu hicret asrındaki ahvaline dair bu makalemizle birlikte yedi vesika neşrediyoruz. Bu vesikaların hep de İstanbul'da başvekâlete bağlı olan arşiv daire-sinde bulunan divan defterlerinden alınmıştır.

Neşrettiğimiz vesikalardan birincisi Hamid sancağında bulunan yayaların Bilecikteki madenlere gönderilmesine dairdir. Bilecikde o devirde devletin harp sanayiine dair mühim imalâthaneleri bulunduğunu bir takım vesikalardan anlıyoruz.

Yaya tabiri ise bir nevi askerî sı-nıfa yani yeniçerilerin piyade kısmına verilen addır. H. 730 taribinde tesis edilip 1241 tarihinde lağvedilen yeniçe-rilik tarihimizde mühim roller oynamıştır. Ashında atmış cemaatte dört bin neferden ibaret olan bu teşekkül gitgide büyümüş nihayet Kanunî Sul-tan Süleyman zamanında yeniçeri oca-ğı iki yüz otuz ortaya çıkmıştı. Fakat bunlardan 65nci cemaat Sultan Os-man II. yi şehit ettiği için lanetleme olmuş bu suretle bu ocak 229 orta yani kıta kalmıştı. Bu 229 ortanın o-tuz dördünü yaya bölükleri teşkil edi-yordu.

Bu bölüklerden on, yirmi beş, otuz sekiz, kırk altı, elli yedi, elli sekiz, yetmiş dört, yetmiş dokuz, seksen do-kuz, doksan bir, doksan altı, doksan yedi ve doksan sekizinci cemaatlerle anadolu eyaleti türkmenlerinden mü-rettep on dört bayrak piyade yayaları

teşkil eder ve bunların umumi kuman-danına yaya başı derlerdi. [1]

Vesikada Hamideli piyadelerinin Bilecik madenine hemen gönderilme-leri ve bunların bir takım bahanelerle geri kalmamaları bildirilmektedir. Bu hükmün tarihi 973 hicri senesi olup 1565 milâdî senesine rastlamaktadır. Oraya giden yayaların işe meseleside ayrıca düşünülmüş ve bu busus için bazı yerlerin kadılarına emirler gön-derilmiştir. [2]

İkinci, üçüncü, dördüncü vesikalar ise bazı timarların tevcihine veya ti-mar terakkisine dair hükümlerdir. Bu hükümler 961, 979 ve 980 tarihlerine aiddir. Timar meselesi osmanlı devle-tinin en esaslı ve hayati meselelerin-den birini teşkil ediyordu.

Devlet varidatında o zamanlar bilhassa öşür hasılatı büyük bir yekûn

[1] Ahmet Vefik paşa merhumun [Lehce Osma-nî] adlı lügatının 831 nci sahifesinde Yeni-çeriliğe dair Kıymetli malûmat vardır.

[2] Bu husustaki hükmün sureti şudur. Bilecik veyar hisar ve Göl ve Yenişehir ve İnegöl ve Pazarcık ve İznik Kadılarına hü-kûm ki:

Haliya Bilecik madeninde işleyen yaya ve sair taifenin zahireleri tedariki lâzım olma-ğın buyurdum ki vusul buldukda her biri-nüz tahtı kazanıda talep olunan zahireleri tedarik edüp sahiplerile mahallî mezbura gönderesiz ki varup anda beyedip ashabi-na ticaret ve vanda işleyenlere vüsat ve maişet ola: Amma bu habda gereği gibi mukayyet olup anlara kifayet mikdarı tedarik edüp göresiz bu bahane ile kimesne-den ahız ve celp olmaktan hazer edüp mümkün olduğu kadar tayin olan yerlerden tedarik eyliyesiz. İhmalden hazer edesiz.

[Ahmet Çavuşa verildi]

Fi 25 Rebiyyülahir 973 [1565]

Mühimme defter 5 sahife 286

tutuyordu. Arazi has, zeamat ve timar namıyla üç kısma ayrılarak vezirlerle, ümeraya ve eyalet askeri olan timarlı sipahilere tevzi edilirdi.

Vesikalarda geçen dirlik tabiri ise [Geçinmeye medar olacak gelir] manasına gelen bir kelimedir.

Hasılâtı yüz bin akçadan ziyade olan dirliğe has, yirmi bin akçadan yüz bin akçaya kadar olan dirliğe zeamat ve hasılâtı üç bin akçadan yirmi bin akçaya kadar olan dirliğe de timar adı verilirdi. Ve her üç bin akçalık bir timara sahip olan sipahi [cebelü] denilen bir asker, altı bin akçaya sahip olan iki, dokuz bin akçalık dirliği olan da üç asker beslemeğe mecburdu.

Bir timar ve zeamat mahlül olursa veya ölen sipahinin harp ve darbe kadar evlâdına veya dirlik sahibinin cebelülerinden müstahak olana verilmek üzere beylerbeyine salâhiyet verilirdi. Beylerbeyiler evvela tezkere verirler sonra İstanbuldan berat getirirlerdi. Timar ve zeametten elde edilen tasarruflar harpte hizmetleri görülenlere terakki olarak taksim edilirdi.

Bu güzel usul sonraları bozulduğu içindirki askeri teşkilâtımızda bozulmuş, devletin bünyesi sarsılmıştır. Mühimme defterlerinde gördüğümüz kayıtlara göre Hamideli sancağında timarlara sahip olan bir çok isimlere raslıyoruz. Misal olarak bunlardan bir kaçını yazalım.

Dergâhı muallâ çavuşlarından Mehmet 962 yılında Barla nahiyesinde on dört bin dört yüz elli akçalık ulfa, sahip bulunuyordu. Uluborlu nahiyesine tabi ishaklı karyesinden altı bin akça timara mutasarrıf olan Halilin

oğluna bu timarın Nabcivan seferine iştirak ettiği için devredildiğini görüyoruz. Ve 961 senesinin 15 Zilkadesinde Hamideli beyi olan Mustafa heyin dirliğine yirmi beş bin akça terakki verildiğine rastlıyoruz. [3]

Bundan başka Eğridirden 8130 akçaya sahip olan Yusuf 1500, Uluborludan 7933 akçaya sahip olan Haydar Çavuşla Yalvaçdan 2095 akçaya sahip olan Aliye de 1500 şer akça terakki verilmesine dair hükümleri okuyoruz. [4]

Bundan başka neşrettiğimiz hükümlerden birinde Eğridirin Kızılıhüyük karyesinden üç bin yüz akça timarı olan Mehmet timarının kendi oğlu olan ve Kıbrıs fethinde hayli yararlığı görülen Memiye devredilmesini rica etmekte ve bu arzusunun yerine getirildiği görülmektedir. Timar ve zeamat meselesinin Osmanlı devletinin en büyük istinatgâhlarından birini teşkil ettiğini bu suretle anlamaktayız.

Beşinci vesika ise Hamideline bağlı Barla nahiyesinden Eyne Fuat oğullarından Mehmet ve Ahmet isminde iki adamın yolsuzluklarına dair olup 979 [1571] tarihlidir. Bu adamların neler yapmış oldukları hükümde sarahatle gösterilmiştir. [Paşa kayası] deye geçen bir yer adı dikkate şayandır.

Altıncı vesika ise Ispartalı Halim çelebi isminde bir belâli adamın ahvaline dair olup 982 [1574] tarihlidir.

Bu adamın yakın zamanlara kadar eşlerine rastlanan bir nevi mütegalibe tipinde bir insan olduğu anlaşılıyor. Halim çelebinin sancak beyinin subaşı yani emniyet âmiri olan adamlar arasının iyi olduğu hükmün yazılış

[3] Mühimme defteri No. 1 sahife 101

[4] " " " " 21

tarzı göstermektedir.

Bu hükmün altında bulunan bir cümle dikkat gözümüzü üzerine çekmeğe değer: (Piri efendinin oğlunun ademisine verildi.) [Piri efendi] İspartaca malûm tarihî bir şahsiyettir. Demek ki Piri efendi 16 ıncı asır sonlarına doğru İspartada bulunuyordu. Ve galiba bu zat uzun müddet İspartada sancak beyliği yapmış bir zattır.

Yedinci vesika ise Yalvaçlı Hacı Osman isminde bir adama aid olup 985 tarihli bir vesikadır. Hükme nazaran Hacı Osmanın çok zengin ve faizcilikle geçinen bir adam olduğunu görüyoruz. Yirmi yük akçaya sahip olduğuna göre aşağı yukarı iki milyon akça mevcut olan Hacı Osmanın ceza mahiyetinde İstanbulla sürülmek ve kasablık hizmetinde kullanılmak istendiğini anlıyoruz. Kasablık hizmeti eskiden herkesin yapmak istemediği bir sanattı. Bilhassa bunun için hayli zengin olmak icap ediyordu.

Bu neşrettiğimiz yedi vesika ile Hamidelinin onuncu asır hicriye aid içtimai hayatının bazı cihetlerini aydınlatmış oluyoruz.

VESİKA — 1

Hamid sancağındaki yayaların Bilecik madeni hizmetine gönderilmelerine dair

Hamid sancağı kadılarına bübüm ki; Livai mezbur piyadeleri sancağı beyi adem gönderüp yayaları Bilecik madeni hizmetine tayin olunup zikrolunan yayaların ihracı babında muavenet etmenüz rica etmeğin buyurdum ki, mumaileyhin ademi vardıkta livai mezbur piyadelerinin emri bümayunum mucibince hizmete çıkarmak babında gereği gibi muavenet ve müzaheret edip ihmal ve müsaheleden hazer eyli-

yesin. Kimesneye taallül ve niza ettirmiyesin. Şöyle ki tabtı kazanızda emrolunan yayalar birer bahane edüp taallül edeler, siz muavenet edip emrim üzere bittamam çıkartmıyasın sonra neticesi size ait olur bilmiş olasın.

Ademi Yusufu verildi.

Fi Cemaziyülahir sene 973 (1565)

Mühimme defteri 5, sahife 286

VESİKA — 2

Eğridirin Kızılıbüyük karyesinden Mehmedin timarının oğlu Memiye verilmesine dair

Anadolu beyler beyisine hüküm ki; Hamid sancağı beyi mektup gönderüp livai mezburda Eğridur nahiyesinde Kızılıbüyük nam karyeden üç bin yüz akça timarı olan Mehmet kendine dirlik olmamak şartile zikrolunan timarı sulbî oğlu olan Memiye verilmesini murat eylediğin ve mezkûr Memi Kıbrıs ceziresinde Lefkoşa fet-hinde ve Mağusa nam kale muhasarasında ziyade hizmette bulunduğunu bildirüp inayet rica etmeğin buyurdum ki cümlesin tevcih edesin diyu şartla hüküm yazıldı.

Fi Şevval 980 (1572)

Mühimme defteri 13, sahife 84

VESİKA — 3

Bazı timarların tevcihine dair

Anadolu beylerbeyisine hüküm ki; Hamid beyi mektup gönderüp livai mezburun İsparta nahiyesinde Lağus nam karyeden 6600 akça timara mutasarrıf olan kılıç nam sipahi 971 tarihinde fevt olup timara tasarruf eylemiyen Mehmet için mütevaffa mezburun sahib sulbî oğludur. Babası berati zayi olmuştur. Ve mezbur Kıbrıs ceziresinde ziyade hizmette bulunmuştur deyu bildirüp livai mezburda İsparta nahiyesinde [Kızıltaş] nam karyeden

dört bin akça timarı olan Ahmet Kıbrıs seferine aslâ gelmemekle timarından iki bin akçalığı ahere verilüp iki bin akça hissesi bilfeil mahlûl idüğün bildirmişsen kanun üzere timar verilmek babında inayet rica etmeğın buyurdum ki iki bin akçasın dahi mezbure tevcih edesin deyu şartla hüküm yazıldı.

19 L. 979 (1571)

Mühimme 13, sahlfe 212

VESİKA — 4

Bazı timarların tevcihine dair

Anadolu beylerbeyisine hüküm ki; Dergâbı muallâm çavuşlarından Babşî çavuş oğlu Ömer dergâbı muallâma gelip Aydın sancağında on dokuz bin akça timara mutasarrıf olup sabıka Tırhala sancağında on bin akça timara mutasarrıf iken on beş bin akça Tamışvar terakkisine hükümü şerifim verilüp müyesser olmamağla aher timara talip olup haliya Hamid sancağında on bir bin altı yüz akça timara mutasarrıf olan dergâbı âli çavuşlarından Hüseyin vefat edip timarı muhlûl idüğün arzedip inayet dua etmeğın terakkisi hükümü alkonulup buyurdum ki livai mezburda olmıktar Timara mutasarrıf olup fimabat dirliğı olmayanlardan Muslu çavuş fevt olup timarı muhlûlse terakkisiyle elinden kendinin bedelinden tevcih edüp tezkiresin veresin berat verile, şöyle bilesin.

Fi 12 Zilhacce 961 (1553)

Mühimme defteri 7 sahlfe 164

VESİKA — 5

Barlada mukim Eyne Fuat oğullarının yolsuzluğuna dair

Barla kadısı mektup gönderüp nefsi Barlada mütemekkin Eyne Fuat o-

ğullarından Mehmet ve Ahmen nam Kimesneler kolları yanına alıp şehire zahire götürönlörün yollarına inip kimin akça ve esbabın alıp dergâbı muallâ çavuşlarından Ömer çavuşun Behram nam adamın mezbur Ahmet şehirden taşra çıkarup [Paşa Kayası] nam bir mahalde hapsedtirüp altunun ve akçasın alup külli hakaret edüp şere davet olundukda gelmeyüp fesada mübaşeret edüp mezburun şerrinden cuma namazı kılmayup badebu Hamit beyinin ketbudası gelüp mezburu şer'a davet edüp itaat etmeyüp bilcümle izalesi lâzımdır deyu arz etmeğın mezburları ele getirüp davaları bak edenlerin hakları aliverüp sureti sicilleriyle siddei saadetime gönderesin deyu hükümü şerif verilmeğın...

Mühimme: 15. S. 57 (979-1571)

VESİKA — 6

Yalvaçlı Hacı Osmanın İstanbula kasap olarak gönderilmesine dair:

Yalvaç kadısına hüküm ki:

Halen kazai mezkûrde hacı Osman nam kimesne için mütemevvil ve yarar kimesne olup yirmi yük akçaya kudreti olduğı ve ribâhâr olduğı ilâm olunmağın mezkûru İstanbula kasap olmağıçün siddei saadetime gönderilmek emredüp buyurdum ki vusul buldukta mezkûrun ahvalin göresin Filvaki mezkûr ribâhâr ve olmıktar akçaya kudreti olup kasaplığa yarar ise ol şehirden alakasın katedüp ehlü ayali ve malü menali ile mahrasei İstanbula gönderesin ki gelüp kasaplık hizmetinde ola'

Divanda koyun eminnine verildi.

Mühimme: 30 S. 35 Fi. 985 (1577)

VESİKA — 7

İspartalı Halim Çelebiye dair:

Hamit beyine ve Isparta Kadısına

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Isparta

KEMAL ÜNAL

[Ün], mahallî tetkiklere verdiği ehemmiyet nisbetinde kıymet kazanmıştır. Muayyen bir muhitin folklörü, tarihi ve coğrafyası üzerinde çalışmalar, yine şüphesiz büyük millî bilginin kurulmasına yapılan değerli bir hizmettir. Her yerdeki parça parça çalışmaları toplayacak selâbiyetler Ün'de bir çok faydalı sayfalar bulacaklardır.

Ün, içinde yaşadığı muhiti bilmek isteyenlere de bazı şeyler öğretilmelidir. Bunun için esaslı ve muntazam tetkikler yapacak değerli unsurlara kavuşacağımız şüphesizdir. Ancak herkes muhitte alâkalı ne bulursa Üne de veririrse hem bu toplu tetkiklere yardım etmiş hem de kısmen olanı tecessüsleri tatmin etmiş olur.

Evliya Çelebinin dokuzuncu cilt

hüküm ki :

Kasabai mezburede Halim Çelebi nam kimesne riayanın dâvâ ve nizat olsa mabeyinlerine girüp hakkı iskat edüp davasından ferağat etmiyen mazlumu sancak beyi subaşısına tutturup bazı nesne isnad edüp cezimesin aldırup ve mesalihi müslime karışup daima riayaya taaddisi eksik olmadığı ilâm olunmağın buyurdum ki mezkûre tenbih eyliyesin ki mezbur müslümanlar mesalihine karışmayup kendü halinde ola. Şöyle ki bir dahi mesaliba karışup kendü (halinde) olmaya. Siddei saadetime yazup arz eyliyesin.

(Piri efendinin oğlunun ademisine verildi.)

Fi 5 Safer 982 (1574).

Mühimme: 24. S. 28

seyahatnamesindeki Ispartaya ait sahifeyi Üne almağa bizi sevk eden daha çok bu son fikir olmuştur. Bu muhitin tarihini tetebbu etmek isteyen Evliya Çelebiyi de ihmal etmiyecektir. Ancak Ün'ü okuyan herkesin, Isparta için büyük seyyahın söylediklerini öğrenmekte de ayrı zevk duyacaktır.

Evliya Çelebinin dokuzuncu cildi 1671-1672 yıllarında Anadolu, Suriye ve hicazda yaptığı büyük seyahat notlarını ihtiva etmektedir.

Fihristine göre Evliya Çelebi 1082 muharreminin on ikinci günü İstanbul'dan ayrılıyor. Bursa, Kütahya, Karahisar, Sandıklı, Banaz, Alaşehir, Manisa, Menemen, İzmir, Karaburun, Apanoluğ, Aydın, Nazilli, Muğla, Milâs, Rados, Finike, Elmalı üzerinden Ispartaya geliyor ve Antalyadan Alânyaya geçiyor 1071 şevvalinde Şama varıyor. Ve yoluna devamla Mekke'de bu cildi tamamlıyor. Evliya Çelebinin aşağıdaki satırlarını okuyanlar üç asra yakın evvelki Ispartanın bazı hususiyetlerini öğrenmiş olacaklardır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinin 9 uncu cildinin 283 ncu sahifesinden

Evsafı Şehri Şirini ISPARTA

Sene tarihinde Ermen destinden Sultan Alâddin fethidir. Bادهu sene tarihinde Âli Osmaniyandan fethidir Anadolu ayaletinde Hamid paşasının tahtıdır. Başka sancaktardır. Paşanın tarafı padişâhiden hassı hümayunu 200,000 akçadır. Hini seferde

TAŐIRCI HACI MEHMET FEYZİ

- II -

SAİT DEMİRDAL

Ünün geçen sayısında Taşircinin mutasarrıf Ridva paşa zamanında telgraf hattının tesisi münasebetile Ispartayı ilgilendiren bir manzumesile bazı eserlerini yazacağını arz etmiştim. Onları sayın üncülere sunarım:

Telgraf için

*Siz zümrei telgraftız cümleliz hayransınız.
Fehmeder yok nutkunuzdan sanasın şeytansınız
Göz açup yumunca devreyler cihani sıhriniz.
Ne sihirdir, ne keramet, böyle bir pünhanınız
Vasfınızdan yazmamıştır bir musannıf ta ezel.
İptihâs etmek ne hacet sanatı küfransınız.*

harsına göre 400 adem ile eşer Alay heğisi ve eribaŐısı vardır. Dokuz ziameti ve 585 timarı vardır ve cümle erbabı zuama ve erbabı timarın mutasarrıf oldukları mahsulâtları ne kadar mal olursa beş binde bir yarar cebelüleri ile sefer eŐerler paŐası askeri ile cümle sekiz bin asker olur. Őehrülislâmi ve nakihül eŐrafı ve sipah ket-hüdayeri ve yeniçeri serdarı ve âyân eŐrafı ve uleması çoktur Ve yü zelli akça Şerif kazadır ve uahiyei kuradır Kadıya senevî altı bin kuruş Paşaya otuz bin kuruş bervebi adalet hasıl olur, ve cevzi madudu yedi bin kuruş vardır Bac ve pazardan ve kâlâzardan bir altı yedi bin kuruş hasıl o'ur ve bu sancak ayaleti gayet vasî diyardır cümle kaza yerdir ve Isparta Şehri on yedinci iklimi örfiyedendir ve rum Őehirlerindedir ve

*Tayyi ihbar etmeniz çün her akıl etmez kabul
Doğrusu deħrire Şimdi sahib - i irfanınız.
Görmemiş kimse cihanda, duymamiŐ erbab-ı dil
Bende gördümse hakikat vecib-i seyransınız.
Sorsalar kimdir acep, kim piriniz, üstadınız.
İptidâ efrencelinden korkarım nadansınız.
Çün teakkul eylemezler hep tahayyül kârınız.
(Lüb-i inde birehmen) siz böyle bir insansınız
Saye-i adlinde bulmuş köhne dünya bir Şeref
Merkezi Isparta olmuş, zinet-i umransınız.
Ol ŐehinŐah-ı Felatun Abdülaziz han asrının
Milki içre sayesinde mamur-u abadanınız.
Çok görülmez himmetile böyle yüzbin nev zuhur
Bin nefeste ahze, kabze muħbir i devransınız.
Lutf-i hak ihsan-ı Őahaniyle erdik İzzete*

diyar beyni Elhamiddir. Ve bir medine müzeyyendir ve sahibi irşad ve keŐfi keramet sahibi selefde ve hazırda çok kimesneler vardır. Cümle adet mihrabdır evvelâ Firdevs Bey camii Koca Sinan bina etti.

Ziyareti EŐseyh Veli Hamid sancağında Ağrasa kasabasındandır. Silâlarında bir zaviye bina edüb anda medfundur Firdevs bey camiinde vâiz ve nasib ârifi billâh kimesne idi çok sebak kerameti zâhir ve bâhir olmuştur.

Ve bu Isparta Şehrin alâkaderül-imbân iki günde seyir temaŐa edüb kible canibinde mamur ve müzeyyen kuralar ubur ederek sekiz saatte Kariyei Sarı Ali Bey mamur müslüman köyüdür.

Geldi Rıdva paşa haza neşe-i vicdanınız.
Her maksada erıştırirsın cenab-ı zülcelâl.
Yalnız Feyzi değildir cümle halk şadansınız

Taşircinin en güzel yazılarını aşıkane olanlarında görüyoruz:

Varmıdır:

Davet etsem yarimi bilmem icazet varmıdır.
Remzile halim desem acep işaret varmıdır.
Anneler beş,beş doğursun böyle hep dilberleri
Bu zamane dilberinde böyle adet var mıdır.

* * *

Çağırıp kendi elimle çözsem yar kuşağını
Öperek bin naz ile açsam göksünün bağını
Elime alsam memesin, ağzıma dudağını
Soyunup koynuma girse dese hizmet var mıdır.

* * *

Eylese naz ile teslim hem bana heryanını
Ta gece sabah olunca göreydim ihsanını
Gel, benim canım deyüp öpüp sorsam gerdanını
Aşıka bundan ziyade bir mürüvvet var mıdır.

* * *

Feyziye gel, hab-ı İzzetten uyarma dilberi
Gonca-i gülden seçilmez olperinin lebleri
Gül yağın çalmış siyah zülfüne yarım anberi.
Soralım bu gün bize gelmeğe niyyet var mıdır.

Gözler:

Ey hubların şahı serv-i bülendim,
Nedir bu sendeki şahane gözler.
Ey lebleri nazik şirin efendim,
Eyledi bendeni divane gözler.

* * *

Menendin bulunmaz cihanda asla
Böyle meşhursun sen ey gülü rana
Kudretten sürmeli billâhi câna
Benzer cennetteki gilmana gözler.

* * *

Bu aşkın nihayet seli deryadır.
Vıslata erenler yünce ankadır.
Ne kadar medhetsem medhe sezadır,
Bakdıkca can verir insana gözler.

* * *

Fevziya! şeydayım dinle efganım.
Oldürürsen sana helâldir kanım,

Her kaçan sözersen ey benim canım,
Çok kâfir getirir imana gözler.

Kaşlar

Bârekellah kim zehi ibret nümadır kaşların.
Bir hidayetler acayıp can fedadır kaşların.
Resmine garralanup bakmaz cihan tuğrasına.
hame-i kudretle bir hattı hüdadır kaşların.

* * *

Mah cemalin aya benzer, bürc-i İzzet mahıdır.
Aşık ı Sadıkların dâim ziyaretgâhidir
Birisi şark, birisi garp ikliminin şahıdır.
Ol sebepten bir birisinden cüdadır kaşların

* * *

Bir terahhum kıl efendim dide-i pür hununa.
Fitne engiz olmasun uyup dahi gülgüuna.
Lutfile rahmeyleyüp kılsun nazar meftununa.
cisme nimetler verir, ruha gıdadır kaşların.

* * *

Gördü çeşmin kaldı kalbimde muhabbet ey peri!
Uğuruna canım fedadır, dönmezem şimden geri
İştibah etme efendim gördüğüm gündenberi
Feyziye ta ol zamandan aşınadır kaşların.

Gazel

Nur-ı aynım. sevdiğim dilberden ayrıldım gene
Şıkkı ruhum, pür fütühüm bir candan ayrıl-
dım gene
Sâde yakuttan müzeyyen bir mücevher taç idi
Lâl'ü mercan, kokusu anberden ayrıldım gene

* * *

Kaşların olmuş muallâ, gözleri bin kan eder
Gâh olur zâlim başıma âlemi zindan eder.
Rahmeder bazı efendim lutfeder ihsan eder
Bir adalet menbat hünkârdan ayrıldım gene

* * *

İştirakın, hasretin yoktur devası neylesem
Ah edüp, feryad edüp babında nalân eylesem
Ruzü şeb yaşlar yerine kan döküp ben ağlasam
Nişleşem yoktur devası dildardan ayrıldım gene

* * *

Ta ebed yanmaktadır. Feyyazı hasret narına
Kılmada iydi visâlin olperi ruhsarına
Bir nazar kıl sevdiğim gülşende bülbül zarına
Bülbülü şeyda misâli gülzardan ayrıldım gene

İLENC [1]

Gece gündüz budur Haktan niyazım.
Mansur gibi sen de dâre düşesin

[1] İlenç: İlenmek, inkisar, bedduâ.

ATALAR SÖZÜ

Toplayan: Nuri Katircioğlu

— H —

Hoh dedikçe ziyana gider.

Hokkabaz çeşmesi gibi durmayıp akar.

Hokkabazın yuvarlağına döndü.

Hoş geldin derbeder. Hoşbulduk benden beter.

Horoz bile vakitsiz ötmaz. [Vakitsiz öten horozun başını keserler.]

Horoz çok olan yerde sabah geç olur.

Horoz ibiği gibi biryana sallanır.

Horoz öttü, dava bitti.

Horoz Uçtu kervan göçtü, Sohbet koca karıya kaldı.

Horoz ölür, gözü çöplükde kalır.

Horoz sesi İştmedik altın sesi var.

Horozdan kaçır, ellikle [1] koyuna yem verir.

Hoyrat kocar, göüül kocamaz.

Hudâ yalnız namerde değil merde de muhtaç etmesin.

Yedinci kat köge çıktı avazım
Sen de benim gibi zara düşesin.

* * *

Gitsin güzelliğin, kurusun gülün
Kalmasın takatin, bükülsün belin
Âhir nefesinde tutulsun dilin
Mel'un şeytan ile nare düşesin

* * *

Herdem kurtulmasın belâdan başın
Seller gibi aksın gözünd n yaşın
Kırılсын, kalmasın kocan, kardeşin
Garip bülbül gibi bâre düşesin.

* * *

Bencileyin sararasın, solasın

Huy canın altındadır ölmedikçe çakmaz.

Huylu huyundan vazgeçmez.

Hoyunu bilmediğin hayvan ardına düşme.

— İ —

İbadette riya, kabahatte haya olmaz.
İbadetle cennete erilmez, meğer yüreği arı ola.

İçi almayana düşünü bile söyleme.

İçim beni dışım eli yakar,

İçin nane çöpü gibi titrer.

İftar kebabiyle, herkes ahbabile.

İftira: dağdan taştan ağırdır.

İğne ile kuyu kazır.

İğne, iplik yülüğü [2] yoldan çevirir.
(Eli iğne iplik tutan: eskiyi eskidir deye atmaz. Tamir eder, merhamet eder kullanır. Gününü gün eder.

[1] Ellik - Eldiven.

[2] Yülük - Eski, eskimiş.

Bir başına yalnızca kalasın
Nibayet âleme rüsvay olasın
İl yanında yüzü kara düşesin

* * *

İnkisar etmezdim ben sana çoktan
Gümlemiz yarattı yaratan yoktan
Ölünce kesmezem ümidim baktan
Encamı bu Feyzi yâre düşesin.

Tâşircinin buna benzer muhtelif inkisarları, vuslat anına ait şükranları çoktur. Şairin gurbet şiirleriyle ilâbiyata dair aruz veznindeki kasidelerini ve başka bir ayrıcalığı olan koşmaları gelecek sayılarda sunacağım.

İğneyi önce kendine; sonra çuvaldızı ele.

İğde de var, çarkda da var, önünde-ki forkda da var. [M. Ali Tütüncü].

İhtiyar genç alırsa el alır, genç ihtiyar alırsa deli alır.

İhtiyarın sözünü torbaya sok, büyü-ğün sözünü cebine at.

İhtiyarı yiğit eden elbisedir.

İhtiyarı gençleştiren paradır.

İhtiyarlık dünü; gençlik yarını özler.

İki adam dinden çıkınca bir adam candan çıkar.

İki çıplak hamamda yakışır.

İki adama bir mangal başı, geride kalana çal taş.

İki at bir kazığa bağlanmaz.

İki aslan bir posta oturmaz.

İki ayağını bir papuca korlar.

İki ayaklıları tazesi; dört ayaklıların bayatı. (İki ayaklı hayvanların etinin tazesi; dört ayaklı hayvan etinin bayatı makbuldür.)

İki bülbül bir dala konmaz.

İki canbaz bir ipde oynamaz.

İki cami arasında kalmış biynamaz.

İki deliye bir nslu korlar,

İki dirhem bir çekirdek.

İki desti tokuşunca elbette biri kırılır.

İki dinle, bir söyle.

İki göz bir baş için.

İki göç bir yangın yerini tutar.

İki görün bir değneği.

İki gönül bir olunca bağ divarı is-temez.

İki gönül bir olunca samanlık seyran olur.

İki karpuz bir koltuğa sığmaz.

İki kardeş savaşmış, el ona inanmış, (Kardeş kardeşi bicaklamış, sonra dön-müş kucaklamış).

İki emin bir yemin arar.

İki kılınç bir kına sığmaz.

İki kamçı bir kuyruk herkes kendi başına buyruk.

İki kedi bir aslana pes dedirir.

İki kulak bir dil için, iki dinle bir söyle.

İki köpek bir kemigi paylaşamaz.

İki el bir baş için.

İki eli on parmağı kara.

İki elin vergisi, gönül sevgisi,

İki elile bir uçkrunu bağlayamaz.

İki elim, on parmağım yakanda.

İki fit, bir büyü yerini tutar.

İki iş bir olmaz. Ayrı ayrı düşünmeli.

İki rahmetin biri.

İki sağırlar, birbirini ağırlar.

İki su bir ekmek yerini tutar.

İki sıktı bir yüdü. (Yüdü - Yıkamak) (Öyle bir terbiye etti ki hakını, yükünü yetirdi) yerinde.

İki timar, bir yem yerine geçer.

İki taş çattık, baca oldu.

İki taşdan bir un etti.

İki tavşan birden tutulmaz.

İki tavşanı birden kovalayan hiç bi-rini tutamaz.

İki öküze bir saman veremez.

İki ucu bulaşık bir değnek.

İki yakası bir araya gelmez.

İki yeminden bir emîn iyidir.

İkindiden soura dükkân açan tez kapar-

İkisini bir kazana koysalar kaynamaz.

İkisi bir deliğe işer.

İğne atsan yere düşmez.

İğne ile kuyu kazar.

[E] harfinde eksik yazılan [67] sözü buraya geçirilmiştir.

El adamı gözüyle yer.

El ağzile knş tutulmaz.

El arı, dost gayreti.

El arıdır tez anlar.

El atına binen tez iner.

El elile yılan tut, kendi elinle helva yut.

KUTLU BİR HATIRA

NACI KUM

Müzebber, müzik tahsilinden dönüşünde Ispartadaki annesinin yanına gitmeden önce bize uğramak vadini yerine getirmişti. O, yalnız Kızımın çocukluk arkadaşı değil, benim çok sevgili bir dostumun minicikten öksüz ve bizlere emanet bıraktığı sevimli bir armağanı idi.

Kapı komşu evlerimizde babasıyla sık sık toplanırdık. Bazan ailecek yaptığımız saz tasıllarına, Müzebber müstait, ince sesile iştirak ederek daba o zamanlar büyük bir musiki kabiliyeti göstermişti. Müzik öğretmen okulundan diplomasını aldıktan sonra, istidadı takdir edilerek Viyanaya dönderilmişti.

Bu Viyana dönüşü, yıllardanberi basret bulunduğumuz sevimli yadığâra kavuşmaktan fazla, onda göreceğimiz aanat kemaline ermek sevincile evimizde bir bayram bayatı yaratmıştı. Oada, küçücükten ince bir artist ruhu ve şimdi bu ruhu duvaklıyan biraz solgun yüzünde yetimliğın elemli çizgilerini belirten bedbin tebessümler vardı...

Sevdiği baba dostlarına ve çocukluk hatıralarına kavuşması müzehheri taze bir şafak havası içerisinde mes'ut civıltılar şakrıyan bir şafkat yuvasında bulunduruyor gibiydi. Daha ilk geldiği gün onun kemanını dinlemek için, içimizde yenilmez bir istek çırpınıyordu. Fakat onun yol yorgunlukları arasında isteğimizi yerine getirmesi için gönlünün olmasını beklemek lâzımdı.

Geldiğinin ikinci akşamı idi; Akra-

balarmızında bulunduğu bu akşam, gözlerimizin kendisinden bir şey isteyen, yalvaran bakışlarından mana çıkaran duygulu kız, bizden önce davrandı:

Amca, dedi hani siz babamla oturup ut çalarken bazı koşmalar söylerdiniz? Hele bir tanesini balâ hatırlıyorum.: "Sürmeli Geyik mi idi?., ne idi o koşma?. Ne olur onu bir defa çalsanıza.

Evet, anlıyorum. o kendisini kurtarmak için bizden baskın çıktı. Kim bilir belki de babasının aziz hatırasını anmak ve matemini yenilemek isteyordu dedim ki:

Müzebber, kızım, biz sizden recada bulunmak ve büyük Garp musikîşinaslarının nağmelerini kemanımızdan dinlemek istiyorduk. Benim çalacaklarım bayağı ve mistik şeylerdir. Müzik tekniği bakımından da sizi entere etmeyecektir.

Daba iyi ya, ben sizden klasik şark besteleri istemiyorum. Dağdan dağa gezen bir Türk Göçebe sazasının, yine dağdan dağa seken vahşi bir gazâle karşı duyduğu saf, temiz duyguların içli nağmelerini dinlemek istiyorum. Hususile, Anadolu halk musikisi: Birinci cenkçi Türkün atının üzerinde uzun akın yolları alırken, atının rahvan yürüyüşüne sesini uydurarak çıkardığı melodilerin değeri pek çoktur. Ben yıllar var ki bu beste ve nağmelere hasretim. Yabancı memleketlerde içimi yakan Vatan Hasreti, yabancı musiki

karşısında gıpta veya kıskançlıktan mı neden bilmen? Millî eserlerimize karşı daha çok artmıştır. Hem ne bileyim, ben büyük sanatkarların eserlerini taklit hile edemeyecek kadar acemiyim. Bir aydan fazladır ki kemanımı elime almadım.; Bir taraftan imtihanlar, diğer taraftan yolculuk.. Parmaklarım adetâ odun kesildiler....

Artık hassas kızın niçin çalmak istemediğini anlıyorum, evde yabancılar var; daha doğrusu onun ruhuna yabancı kimseler.. Ben onun isteğini yerine getiriyorum; o benim çaldıklarına ellerile tempo tutuyor, sesile de iştirak ediyor. Kendisini büyük bir sıkıntıdan kurtardığım için şen ve neşeli görünüyor.

Artık gece epiyce ilerlemiş, misafirlerimiz dağılmış bulunuyor. Ev halkı biz bize kalıyoruz. Caddeden ara sıra geçen otomobillerin motor seslerinden başka, mahallede ses seda yok. Bir müddet herkeste uykuya davranış seziliyor..

Müzebher, her halde bizim isteğimizi yerine getiremediğinden üzölmüş olacaktı ki, birden yerinden kalktı, kemanını kabından çıkardı. Kızım, onun bu hareketini, hararetle alkışla mağa başlamıştı.

Amca, dedi, şöyle bir pasaj yapmama müsaade ediniz. Ellerim çok tembelleşmiş; mamafi ne çalsam sizleri tatmin edemeyeceğimi itiraf edeyim..

O, tellerde yayla oynuyordu sanki, yayın çâlık hareketlerini mi seyrediyordum, yoksa gözüm açık olarak başka bir âlemin rüyası içine mi dalmıştım?.. O, sanki iskala yapıyordu.. Fakat, yayın muttarit hareketlerinde, parmakların hâkim baskıları arasında dillenen tellerin sesi, uzaktaki bir çağlıyanın yavaş, yavaş bize doğru gelen coşkun akışını andıran türlü nağmeler

yaratıyordu. Birden bire bu çağlıyan içerisine düşmüş ve şiddetli bir duş altında silkilmiş gibiyim. Lâkin bu uyanış ve silkiniş, başka bir âlemin buşû ve ulviyeti karşısında beni kendimden geçiriyor...

"Mehtaplı bir gece, Eğridir gölünün sakin dalgacıları ortasında Eğrim Sahilleri kenarından ilerliyen bir Nis kayığı ve kucagımda küçük Müzebher; iri kirpikli gözlerini yummuş mışıl mışıl uyuyor.. Çifte küreklerin sulara dalıp çıkmasından hasil olan hisrtilardan doğan bir ninni abengi var; Buua, dümende oturan Yeşil Adalı kayıkçının ağır ağır çağırıldığı bir türkü sesi de karışıyor..."

" Müzebherin babası, tutulduğu kalb hastalığından bir gece ansızın ölüyor. Yetim kalan çocuğun feryatlarına dayanamıyarak onu Isparta öğretmen kursunda bulunan annesine götürüyorum.."

Beni bu hatıraya sürükliyen nağmeler, Müzebherin çaldığı, Betoven'in [Mondchein - Mehtep] adındaki sanatı idi...

Bu hatıra ve zevkten henüz ayrılmadan [Şubert'in Seyyah adlı lidi] başlamış bulunuyordu: Deminki göl ve mehtap âlemi, göllerin arkasındaki dağlarda bir seyahatımızın da hatıralarını hende canlandırmıştı: "Garp cephesine doğru yollanan müfrezemizin Anamasın yalçın sırtlarından bir gece yürüyüşü idi. Yine mehtaplı bir yaz akşamıydı. Kafile kumandanı Yüzbaşı Hamdi, Akpınardan su doldurup obasına doğru gitmekte olan bir Yürük kızını işaret ederek müfrezeye karşı söylüyordu: Çocuklar, Ülkemizin bu temiz bakirelerini düşman elleri değmeden ve Sakarya kıyısındaki yurddaşları düşmanın kirli çizmeleri çiğnemenen onları kurtarmağa gidiyoruz. Sesiniz gür, yüreğiniz pek olsun.."

Köylü Miras Destanı Hakkında

(Ünün) geçen sayısında, aziz arkadaşımız Naci Kum tarafından bu başlık altında neşredilen yazılarında ünün 59 uncu sayısında çıkan (Miras destanı) nın eksik ve kimin tarafından yazıldığını yazmadığından, Muhterem Naci Kum kendisinde bulunan ve şairinin de adını kaydeden bu destanın tamamını yazmak suretile bu eksikliği tamamlamağa çalışdıklarından dolayı teşekkür ederim.

Epeyce zaman önce elime geçen bu destan hakkında bir inceleme yapamadım ve aynen neşrettim.

Böcü zadenin (Isparta tarihi) nde buua dair malûmet kaydedildiğini ve neşredilen ikinci destanın asıl olduğu yazıyorsa da Isparta kütaphanesinde bir tek el yazması kitabından ibaret olan bu tarihi, uzun yıllardır topraklarına yüzümü sürmekten mahrum olduğum sevgili yurduma gelipte okuyamadığım için, bu meşkûr hizmetim.

Yakında bir üçüncü (Miras destanı) neşredeceğini memnuniyetle haber aldığım kıymetli hemşehrimiz muhterem öğretmen Said Demirdalın tetkik buyurmalarını ve bu eksikliğin tamamlanmış olmalarını samimî hürmetlerimle rica ederim.

Nuri Katircioğlu

Ispartada 23 Nisan Çocuk Bayramı

23 Nisan çocuk bayramı aynı zamanda ulusal egemenliğin ilânı günü olan 23 Nisan 1939 pazar günü Kültür Direktörlüğünün Çocuk Esirgeme Kurumu ile birlikte hazırladığı merasim programına göre spor meydanında güzel bir tören yapıldı.

Törene İlbay vekili başta olmak üzere bütün subaylar, rüesa ve müdüran memurlar, halk iştirak ettiler. Spor meydanı sayısı üç bine balığ olan ve o günün büyüklüğü ve önemile mütenasip hazırlıklar yapan okullularla dolmuştu. Töreni çocuk mümessilleri idare ettiler. Meydanda törene İstiklâl marşile başlandı. Çocukların bayramı İlbay vekili ve Komutan tarafında kutulandı. Ortaokul türkçe öğretmeni Hayri Yavrunun güzel bir hitabesinden sonra çocuklar sıra ile bir çok manzumeler okudular. En sonunda gürbüz çocuklar seçildi ve hediyeleri verildi. Bunu da çocukların geçişleri takip etti. Bu suretle sahadaki işler bitirilerek parka gelindi. Burada Atatürk heykeline okullar tarafından çelenkler kondu. Ve merasime son verildi. yavrularımızın bayramlarını kutlularız.

[Ü N]

"Bir anda kırk atının gür, yanık sesleri gürleyor ve kırk atın nallarından çıkan kıvılcımlar Aoamasın çam ormanlarını tutuşturacak bir yıldırım gibi çakıyor... Müfreze uzaklaşıyor.."

Müzehher, faslını bitirmiş olmalıydı ki, ben hatralardan silkinmiş, uyanmıştım. İstidadını, kuvvetli bir bilgi ve bassas bir ruh çerçevesi içinde, yüksek bir teknik yükselten bu sanatkâr Türk kızının alına minnettar puseler kondurarak ona iyi geceler diledim..

O, artık çoktan, yetimliğini unutmuştur. Çünkü, modern sanatların yur-

dumuzda tamamen tekâmülünü tatbik eden devletimizin seçme evlatları sırasına girmiştir. O, bütün Türk Ulusunun öz varlığına malolmuştur.

Müzehherin, simdi, memleket duygularile işlenmiş ve yazılmış operetleri, radyo ve flarmonik orkestralarda muvaffakiyyetle temsil ediliyor.. Onun bestelerinde, doğup büyüdüğü güzel Yurt köşelerinin esatiri ve milli destanları terennüm ediyor.

Neşriyatı idare eden : HİLMİ DİLMEN

Mesul Müdürü : A. RIZA UYSAL

Basıldığı yer : İLK'ADIN BAŞIMEVİ - Isparta